

קובץ גליונות

פרשת יתרו

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

ראש השנה לאילנות אצל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

כמידי שנה, קיבל מרן הגר"ח קניבסקי בליל ט"ו בשבט, פירות מרבי בנימין קרישנר תלמידו של פוסק הדור מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שממשיך את המסורת כפי שנהג להביא למרן הגר"ש מידי שנה, וכיום ליבדלחט"א מרן שר התורה שליט"א.

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על השארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:28	5:43	6:21
בני ברק	4:42	5:43	6:17
קרית ספר	4:30	5:37	6:13
בית שמש	4:27	5:43	6:20
אופקים	4:37	5:45	6:20
חיפה	4:34	5:42	6:17
ליקוואוד	4:45	6:16	6:28

שמיטה
קרון
השביעית

קרן הקודש של גורלי ישראל שליט"א
לקיים מצוות השביעית בארץ ישראל

מוקד 'משביתתי ארץ'

1800-300-544

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

משפחת אוסטרון

תפרח, להכנס הבן לעול תורה ומצוות

הודעה

לבקשת רבים הרוצים להנות
מדי שבוע מה"קובץ גליונות",
מעגל ההפצה בהתרחבות גדולה,
רוצים להיות שותפים בהפצה?

צרו קשר עוד היום:

053-3145900

ותזכו להיות ממזכי הרבים.

בברכה מרובה,
מערכת "קובץ גליונות"

לעילוי נשמת

הרב ר' מרדכי

ב"ר ישראל יחיאל ז"ל

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 31 | שבט תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

בדידי הוי עובדא

ג.

לכבוד הגליון "כף זכות" לפנינו מעשה מאלף שפורסם בעלון הנפלא "איש לרעהו" - (פרשת נח תשע"ג), מפי בעל המעשה:

אברך יוד במדרגות (בביהכ"ס "אהבת תורה" - קרית צאנז) כשכוס קפה מהכיל בידו, והנה ללא אזהרה מוקדמת ובאופן בלתי צפוי לחלוטין, רץ כנגדו בחור הדור בלבושו ונתקל בעוצמה כאותו אברך. כל תכולת הכוס נשפכה על בגדיו של האברך.

הגורמת הספונטנית של הבחור למעשהו היתה: האח, כמה טוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי...". לעומד מן הצד היה נשמע הדבר כחוצפה ועזות פנים שאין למעלה ממנה. לא די שהבחור אינו מתנצל ואינו מבקש סליחה, אלא עוד מביע הנאה וסיפוק מהתצאה! אך כאן הרגע להפעיל את ה"כף זכות"! ואכן, האברך ההמום שעוד לא הספיק להתעשת ממה שקלטו אזניו [ובגדיו], קיבל מיד הסבר מתנצל מפי הבחור: "הערב אני מתחתן בעז"ה בבני ברק. המזוגית שמסיעה אותי עם משפחתי לחופה, ממתינה לי למטה. מיהרתי להתפלל מנחה, לכן רצתי. אין לי כאן בגדים אחרים להתחלף והשעה מאוחרת, לכן פלטתי מתוך לחץ, שטוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי..."

האברך הבין וקיבל, ואף נשמע לאחר שעה קלה מעביר הודעה טלפונית לאשתו בנימה של סיפוק, בזה הלשון: "חולצתי מלאה כתמי קפה מבחור שנתקל בי. אך כמה טוב שהקפה נשפך עלי ולא עלי..."

א.

במשך תקופה נהגתי להתפלל בכית כנסת מסוים שבו התפלל תלמיד חכם גדול ומתלמידי אחד מגדולי הדור הקודם. הנהגה מסוימת עוררה אצלי פליאה, שבכל פעם הוא איחר לתפילת מעריב של ליל שבת, והתחיל לאחר כולם.

השתדלתי שלא להרהר אבל הדבר היה תמוה בעיני.

לאחר תקופה התברר לי כי יש ויכוח עקרוני לגבי הזמן של מעריב על פי אותו גדול בישראל, ואותו תלמיד חכם היה בשיטה שצריך לאחר את התפילה בכמה דקות.

ואולי זה הסיבה לאיחור הקבוע.

בתורה על החיזוקים הרבים.

ב.

לפני אולי כתשע שנים למדתי בכית מדרש מסוים כל לילה, שהיו מצויים בו בעיקר בני תורה הלומדים שם כולל ערב. יום אחד בשעה תשע ורבע בערב, נכנס איזה איש שלא ניכר אם הוא אברך או עובד לפרנסתו, ומציא גמ' ופותח אותה ואומר בקול רם תפילת רבי נחוניא בן הקנה שאומרים לפני הלימוד, והנה המנהג הוא שאומרים את זה רק כשמתחילים את הלימוד של היום, וממילא מאד הרגיו אותי שהוא לא מתכייש לבא לביהמ"ד של בני תורה, ולומר בקול שהוא מתחיל ללמוד רק עכשיו כתשע בערב.

בהמשך עברתי דרך המקום שלו וראיתי שלומד גמ' ברכות דף היומי, שבאותו יום אחזו בפי תפילת השחר כ"ח ע"ב במשנה של תפילת ר' נחוניא בן הקנה

!!!!

ארחות יושר

(ממון רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א)

דן לכף זכות (חלק ראשון)

תנן בפרק קמא דאבות (מ"ו): וְהוּא דָּן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. וּבִשְׁכוּעוֹת (ל' א'): "כְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיךָ" - הוּא דָּן אֶת הַכֹּהֵן לְכַף זְכוּת, וּמִשְׁמַע שֶׁהוּא מִצְוָה עֲשֵׂה מִדְּאוּרֵיָא. וּבִשְׁפָת (קכ"ו א'): שֶׁשֶׁה דְּבָרִים אֲדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהֶן כְּעוֹלָם הֵנָּה וְהִקְרָן קִימָת לֹא לְעוֹלָם הַבָּא, וְאַחַד מֵהֶן הָרָן אֶת הַכֹּהֵן לְכַף זְכוּת. וְשֵׁם (כ'): הָרָן אֶת הַכֹּהֵן לְכַף זְכוּת, וְדִנְיָן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת. וּבִכְרֻכּוֹת (ל"א ב'): ²לֹא אוֹכֵל שְׂכִינָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִבָּךְ, שֶׁדִּנְיָן לְכַף חוֹבָה וְלֹא דִנְיָן לְכַף זְכוּת! וּבִכְרֻכּוֹת (י"ט א'): אִם רָאִיתָ תַּלְמִיד חָכָם ³שֶׁעֹבֵר עֲבֵרָה בְּלֵילָה ⁴אֶל הַתְּהוֹמָה אַחֲרָיו ⁵בַּיּוֹם, ⁶וְדָאֵי עֲשֵׂה תְשׁוּבָה.

ביאורים

(מתוך הספר ארחות המוסר יו"ל ע"י

ארגון "ארחות יושר")

1. דנין אותו. בשמים ידונו אותו לזכות. ויש מפרשים, שבני אדם ידונו אותו לזכות.
2. לא איכא שכינה ודו"ק גבך. וכי לא שורה אצלך השכינה ורוח הקודש. 3. שעבר עברה כלילה. כלומר בהסתר ככלילה שאין רואה. 4. אל תהוה אחרת. שמא לא עשה תשובה. 5. ביום. כיון שלא שב בגלוי. 6. ודאי עשה תשובה. כי כמו שחטא בהסתר, כך תשובתו בהסתר.

תשובה לשאלה משבוע שעבר

פשוט הצדיק לא ידע כי כך התנה עמי

למחרת בחזרתו מתפילת שחרית, בעודו מתהלך בין מבואותיה העתיקים של ירושלים, כשהוא נושם להנאתו מלא ריאותיו מאווירת קדושתה של ירושלים וארץ ישראל, פוגש הוא באקראי כידידו ורעו חתנו של הצדיק, ששמח מאד לפגוש בו כאן בארץ הקודש, ונכנס עימו כשיחה ידידותית עמוקה.

החתן הכין מיד שאם יפגש עם רכי בנימין תהיה לו עוגמת נפש, ואז סיפר לו כך, בטרם צאת לחו"ל התנה עמי חותני הגאון, שני תנאים נוקבים:

א. שלא לבקש פעמיים מאדם אחד, רק יציע לפניו הצורך והבקשה פעם אחת בלבד, שכזה כבר יצא ידי חובת ההשתדלות שמצד האדם, ואם ירצה האיש יתן, ואם לאו "השלך על ה' יהבך"...

ב. שלא יגלה את אוזנו בשום אופן מי ומי הם הנותנים והתורמים, כדי להתרחק מחשש דחשש של 'שוחד', שלא ישפיעו על דעותיו בהתקרבותם אליו בנתינת הממון, ולא יזיקו את השקפתו הטהורה והזכה!

ואם כן ברצוני לומר לך, שחותני הגדול כלל לא יודע מעבודתך הרבה שטרחת ויגעת למענו!

כששמע זאת האורח האמריקאי פלט אנחת רווחה כבדה, תדע לך - הסביר האיש - שהורדת לי זה עתה א'שטיקעל קפידה' שהיתה מונחת כאבן כבדה על לבי.

שכן אתמול ישבתי בבית חמיק הרב, דיברתי עמו הרבה על כל מיני נושאים, וציפיתי מאד שיזכיר משהו מאותו סך עצום שטרחתי להשיג עבורו, והוא לא דיבר מזה מילה וחצי מילה... ולא אמר לי אפילו "יישר כח", על כל עבודתי המאומצת עבורו...

יצאתי מביתו בחלישות הרעת מרוב צער ועלבון. אך זה עתה אכן כבדה נגולה מעל לבי, מן השמים שלחו אותך לכאן לקראתי, כדי שאדע לדרך את הרב לכף זכות, שהרי הוא פשוט לא ידע כלל מכל עבודתי וטרחתי עבורו!

(ווי העמודים)

אי"ה בגליון מיוחד זה יובאו עובדות הקשורות לכף זכות. במשך השנה הקרובה יוקדש מדי שבוע גליון אחד לזכות כל אחד מארבעים וחמישה שנהגו במידון אשר רבים מהם לא זכו לזש"ק ויהיו חיזוקים אלו לזכותם ולעילוי נשמתם הטהורה.

ניתן לשלוח עובדות ומעשים בענייני כף זכות למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com
כמו"כ ניתן להשתתף בהקדשה ע"ג גליון זה במס' 053-3145900

גיליון מס' 458 פרשת יתרו
תשפ"ב שנה עשירית

להקדשה ע"ג הגליון
ולשונות בדברי התורה של רבינו
פנה עוד היום למס' 053-3145900
ותזכה להיות שותף בהפצת תורתו
של מן רבינו שליט"א
ואשרי מי שזוכה לכך

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מעניי הפרשה

אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים ויכלת עמך (י"ח ג)
מהו הלשון 'ויכולת עמוד' וכי כעת הוא מוכרח לשבת...?

בדרך צחות כותב רבינו לבאר על פי הלכה מהלכות בית דין, שעל הדיינים לשבת בשעת הדין ואילו בעלי דין צריכים לעמוד (שבועות ל' ב'), ומכיון שמשה רבינו דן מבוקר ועד הערב היה מוכרח לשבת כל הזמן, וזהו דבר המקשה על האדם כשאינו יכול זמן רב כל כך.

אמר לו יתרו, הנה אם תעשה את העיצה שלי, יהיו עוד דיינים, ולא תצטרך לדון כל הזמן, ותוכל גם לעמוד...
(שבענו מטוביך)

"כבד את אביך ואת אמך" (כ, יב)

רבינו שליט"א (בספרו 'ארחות יושר') האריך בגודל חשיבות מצות כיבוד אב ואם ובתו"ד כתב בזה"ל: "כיבוד אב ואם הוא מהדברים שנפרעים גם בעולם הזה (עיין ירושלמי ספ"ק דקידושין), וכמו שהאדם מתנהג עם הוריו, כך בניו יתנהגו עמו! וזהו מהדברים שרואים גם בזמננו. [ועיין מגילה (ז)]. נמצא יוסף שפירש מאביו כ"ב שנה, כשם שפירש יעקב אבינו מאביו. ובזמן החזו"א היה בב"ב אחד שאמרו עליו שאין מתנהג עם אביו כראוי, וכשאביו נפטר אחר כמה שבועות מת הבן פתאום והוא היה צעיר ובריא. ואמרו שאביו תבעו לדון... גם היום יש אחד שלא התנהג עם אביו כשורה בחייו, ואח"כ יצאו בניו לתרבות רעה רח"ל, אף שהוא תלמיד חכם. וכן יש כאלו לרוב והרוצה לראות רואה. הש"ת יצילנו מכל זה".

"ובעבור תהיה יראתו על פניכם" (כ, יז)

המהרש"א במסכת ברכות (י). הקשה איך שייך להתפלל על השני שישוב בתשובה, הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג)? וכתב רבינו שליט"א ליישב עפ"י דברי החזו"א שכתב (בסוף או"ח) לבאר טענת משה רבינו ע"ה על עם ישראל מדוע כאשר אמר הקב"ה "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים" לא אמרו "תן אתה" (ע"ז ה). והקשה החזו"א, הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ומה היו מועילים במה שיאמרו "תן אתה", אלא מוכח שדבר הבא ע"י תפילת אדם אינו קרוי בידי שמים, ולפי"ז מיושב קושיית המהרש"א, כי כל דבר הבא ע"י תפילת אחר אינו קרוי בידי שמים.
(שיח השדה)

כבוד אב ואם

פעם כשרבינו נזקק שייסיעו לו בדבר מה ורציתי לעזור, וראה שאחד מילדיו נמצא בבית, אמר לי אולי תקרא לו. לפחות לו יש 'כיבוד אב'. אמרתי לרבינו שאני עושה זה בשמחה. אמר, גם אתה רוצה לעשות חסד אז בסדר. [וכן שמעתי בהזדמנויות שונות מרבינו שקורא לבנו ואומר שזה 'המצוה שלו']

רבינו היה מגיע לאמו בכל יום. לאחר פטירתה סבר שכבר אין צורך לבא בכל יום. לאחר כמה ימים אביו זצ"ל העיר לו על כך, מאז היה בא כל יום אל אביו. אחד שאל לרבינו אם יש ללמוד מכך שצריך לבקר ההורים בכל יום, השיב באם הם רוצים, הוא היה הולך כל יום כי הם רצו.
(מנחת תודה)

כמה שווה המלצה מרבינו

באמצע הלימוד פנה יהודי אל רבינו: "כבוד הרב, אני זקוק להמלצה ואני מוכן לשלם עבור כך אפילו מאה לירות", אמר. סכום גבוה מאד באותם הימים.

הבקשה הסיחה את דעתו של רבינו והפריעה את לימודו, מה שכל כך לא רצה. הוא הרים את עיניו בכאב אל ההלך וענה: "ואני הייתי משלם לך מאתיים לירות בשביל שלא תבקש ממני המלצה"...
(המלאך)

"אלא ד' אמות של הלכה"

לאחר שאזל מן השוק בשנה האחרונה הספר ההלכתי המפורסם ורב המכר 'אלא ד' אמות של הלכה' (340 עמודים) אשר בו מובא בצורה מיוחדת ומבוארת כל הנהגות וההלכות בהם נוהג רבינו ע"ס השולחן ערוך מלווה בתמונות הנוגעות להלכות המובאים בספר, יצא לאור בימים אלו מהדורה חדשה נוספת, ניתן להזמין דרך מערכת "דברי שי"ח" במחיר בסך 45 ₪ בלבד להזמנות ניתן לפנות: 053-3145900 (המחיר כולל משלוח חנם בכפוף למוקדי ההפצה)

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

”והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך”

מרתק! יריעה היסטורית! ”הבתים מאכער” שמרן שר התורה שליט”א עלה אליו כדי לברר אצלו על הנהגות וחומרות ה”חזון-איש” במצוות תפילין. מאמר ב’ בסדרה.

תמונות: ארכיון ’אלא ד’ אמות של הלכה’, מאגר ’דברי שי”ח’.

התגובות הרבות על הדברים שפורסמו בגליון ’דברי שיח’ פרשת בא תשפ”ב, העידו על התועלת הרבה שהיה לכלל הציבור. רבים ביקשו להרחיב את היריעה ככל האפשר, אך נכתב כפי אשר יכיל המקום. נזכיר, כי במאמר א’ שפורסם בפרשת בא, נכתב על הרה”ח הישיש רבי נפתלי כהן שליט”א שהיה מהעוסקים הראשונים בבני ברק בעשיית התפילין והתייעץ רבות עם מרן החזון איש זצ”ל, במאמר זה נמשיך לכתוב על חלק מהידוריו בעשיית התפילין.

אנו שואלים את ר’ נפתלי כהן שליט”א, **מתי נוצר לכם הקשר עם הגר”ח קניבסקי?**

רבי נפתלי: הוא הכיר אותי מצוין עוד מביתו של מרן החזון איש זצ”ל עת הייתי מגיע לשאול, ואחרי כן מפעם לפעם כשרצה לברר משהו בדעתו של החזון איש היה נכנס לפעמים ל’בית מלאכה’ בו ייצרתי את התפילין כדי לשוחח.

בני משפחתו של ר’ נפתלי מצינים לנו כי גם מרן הסטייפלר, וגם בנו יבל”ט שר התורה מרן הגר”ח קניבסקי סמכו על הידוריו והזמינו אצלו ”בתים”, וגם ילדי מרן הגר”ח שליט”א (הגאון רבי אברהם ישעי’ שליט”א) וכן גדולי ומצוקי ארץ נוספים בעל ”שבט הלוי”, מרן הרב שך בעל ה”אבי עזרי”, האדמו”רים מוויזניץ, הרב מפונבז’ הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן, הגר”נ קרליץ, וכל תלמידי החזון איש המחמירים והמקפידים, ראו כעניין מיוחד להזמין דווקא אצלו את ”הבתים”.

גם הגאון הגדול רבי שרגא שטינמן שליט”א ביקש מרבי נפתלי שייצר תפילין כשהגיע בנו הגדול לעול תורה ומצוות.

אגב, רבי נפתלי שליט”א גר ברחוב סעדיה גאון 19 בבני ברק בשכונת ממש עם בית הגאון רבי שלומקה ברמן זצ”ל (בהפסק

בנין אחד) וכשמרן שהסטייפלר זצ”ל שהיה בבית בתו הרבנית ברמן, ר’ נפתלי היה נכנס לפעמים לשאול את הסטייפלר שאלות בהלכה, ועובדא הוה שפעם הראה שם תפילין של ראש מיוחד שייצר, והסטייפלר הפליא את העבודה (סיפור זה היה בתקופה מאוחרת יותר כאשר הסטייפלר כבר שמע הרבה על עבודתו והמליץ עליה כאמור).

הפליא את העבודה. מרן הקהילות יעקב זי”ע

כמה זמן לפני הבר מצוה הגר”ח ק הזמין את התפילין ומתי הוא קיבל?

רבי נפתלי: איני זוכר פרטים בזה אבל באופן כללי היה צריך להזמין את התפילין מספר שנים מראש.

האם בא בעצמו לראות את הייצור?

”לא! את הייצור ממש לא בא לראות, רק להזמין את התפילין ולהביא את הפרשיות”.

מתי שילם, האם מראש או בסוף?

”איני זוכר פרטים מיוחדים”.

אם היו לו בקשות מיוחדות.
”לא. רק הזמין תפילין מהודרות וסמך על כך שאעשה ככל שביכולתי והשתדלותי”.

עברנו לשאול מספר בירורים הלכתיים:

האם הפרעס היה ידני חשמלי או הידוראלי?

”מעולם לא השתמשתי בפרעס חשמלי, בתחילה השתמשתי בידני ואח”כ אחרי שבררתי את הטכניקה של פעולת הפרעס ההידוראלי ומצאתי שזה כוחו ממש אז עברתי להשתמש בו.

ואולי שאלתי גם את בעל השבט הלוי זצ”ל שהתיר לי להשתמש בהידוראלי, אבל כמדומה ששמעתי בשעתו בשם המנחת יצחק זצ”ל שלא כ”כ רצה שיעברו להשתמש בו משום הכלל המליצי ש’חדש אסור מן התורה’, אבל למעשה נהגתי כשיטת המתירים”.

האם בדקו שלא נהיה נקב אחרי הפרעס?

רבי נפתלי: וודאי, אחרי הפרעס כל ’בית’ עובר בדיקה בשיקוף על ידי אור חזק.

והוה מעשה ש’בית’ אחד ניקב בראשו וניסיתי בעצמי לסתום את הנקב על ידי הרטבת העור וניפוחו, ואחרי זה חזרתי עם הפרעס על בית ונסתם הנקב לגמרי, והלכתי אל מרן החזון איש זצ”ל ושאלתי אותו אם בכהאי גוונא התפילין ’כשרות’ והכריע לי שאכן הבית ’כשר’, והוספתי לשאול אותו האם בית כזה עלי למכור בזול יותר או אפשר למכור אותו כמהודר רגיל, והורה לי שאמכור אותו בזול יותר.

רבינו מעיין בריבוע התפילין

יש”כ לדומ”צ הרה”ג רבי יעקב יוסף כהן שליט”א על עזרתו הגדולה.

מאמר ג’ ואחרון יתפרסם בעז”ה בשבוע פרשת

תרומה תשפ”ב

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✎ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי ”קהילות” ו”נדרים פלוס” בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן ’קופות נוספות’ ובחיפוש ’דברי שיח’, או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 **שלוחה- 1586**

קהילות 073-2757000 **שלוחה- 4310**

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו הגדול מן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ועתה ישראל מה השם שואל מעמך כי אם ליראה

חלקים, ושלוש הברכות הראשונות בשמונה עשרה הרי הן שבחים, אבות, וגבורות, וקדושת השם, ובברכות האלו לא שייך תחנונים, כי הרי אינו מבקש, ורק כשהוא מבקש אז יש בקשת רחמים ותחנונים, אבל כשאנו מבקש אלא משבח – לא שייך תחנונים, כך מסתבר לכאורה.

אבל בבקשות שייך תחנונים, שהוא מבקש כי חסר לו ואין לו, ומתחנן ומבקש רחמים: חננו מאתך דעה, ותשובה, וסליחה, וגאולה, ורפואה, וכל הבקשות שבברכות האמצעיות, ועל זה שייך תחנונים, לבקש בתחנונים, ויתחנונים! אין הכוונה לניגון, אלא **שבלי** ירגיש תחנונים, ואין זו סתם הצגה כאילו שמתחנן, אלא שבלי הוא מתחנן, כי חסר לו והוא מסכן שחסר לו הדברים שהוא מבקש עליהם, ומבקש בלשון רבים: לא רק מה שחסר לו, אלא לכלל ישראל!

התפילה ברחמנות על כלל ישראל

וצריך לבקש ולהתפלל על כלל ישראל בתחנונים, שהוא מצטער על מה שבכלל ישראל יש כאלה שחסר להם דעה בינה והשכל, ועל מה שיש כאלה שצריכים לחזור בתשובה ואינם חוזרים בתשובה, והוא מבקש רחמים מהקב"ה לרחם על אחינו בני ישראל שיחזרו בתשובה, כי אם לא חוזרים בתשובה הרי הם מסכנים! ואומללים! וכי יישארו בלי תשובה, הרי על חטא בלי תשובה יהיה גיהנום, וצריך לרחם על אדם כזה שיהיה לו גיהנום.

והרי ישראל רחמנים בני רחמנים, ומרחמים גם על צער וכאבי הגוף בעולם הזה, ואם כן על אחת כמה וכמה שיש לרחם על ייסורי הנפש בגיהנום, שהם ייסורים איומים שאין לשער, וכי על ייסורי הגיהנום לא צריך לרחם? ויש יהודים שיהיה להם ייסורי גיהנום, גם אם הם שוגגים, ויש כאלה שהם אפילו מזידים, אבל גם אם לא מזידים, אלא שוגגים, הרי גם על שוגג יש עונש, "כי השוגג עונש יענשו" (שע"ת ד, טו), וצריכים תשובה גם על השגגה, ואם לא חוזרים בתשובה יש גיהנום רחמנא ליצלן.

ואם מרחמים, ויש לכלל ישראל טבע של רחמנים ביישנים וגומלי חסדים (יבמות עט, א), שמרחמים גם על ענייני העולם הזה, וכי על גן עדן וגיהנום לא צריכים לרחם? אבל זה תלוי באמונה, ואם האמונה היא בשלמות איז מרחמים על אחינו בני ישראל בכל מקום שהם, שלא חזרו בתשובה, על הגיהנום שלהם, אפילו שהם שוגגים גם כן.

ועל כל פנים התחנונים שבתפילה זה בברכות האמצעיות, אבל בשלוש ברכות ראשונות אין זה שייך, ואחר כך בשלוש אחרונות, ברכת רצה היא גם כן בקשה ושייך בה תחנונים, רצה בעמך ישראל ובתפילתם, והשב את העבודה לדביר ביתך, וזהו תפילה על רוחניות, על בית המקדש ועל עבודה, ואחר כך ברכת מודים היא כבר הודאה, ולא שייך בה תחנונים, ואחר כך ברכת שים שלום – שוב שייך תחנונים, והיא גם כן בקשה על כלל ישראל, בתחנונים.

וכאמור זה תלוי באמונה ובהרגש, שיש מאחורינו בני ישראל שהם מסכנים, ואנו מרחמים עליהם, כך צריך להיות וזהו החיוב, אבל זוהי מדרגה שאינה פשוטה, והכל תלוי בדרגת האמונה.

לפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש

ותפילה בכוונה היינו להרגיש שמדברים עם הקב"ה, והקב"ה שומע, ואמנם אין זה פשוט, ובמסילת ישרים פרק י"ט כתב "ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל", והיינו כי דבר זה הוא נגד החוש הגשמי.

אבל כתב שם "אמנם מי שהוא בעל שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבוע בלבו אמיתות הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא ית"ש מאזין לו מקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו", והיינו שבמעט התבוננות, אדם שהוא 'בעל שכל נכון' יוכל להבין ולהרגיש את זה, שהוא ממש נושא ונותן עם הקב"ה ומבקש ממנו, והקב"ה שומע ומקשיב אליו, כאשר ידבר איש אל רעהו!

ובאמת ראיתי כאלה, בעלי שכל נכון כזה, ויש גדולי ישראל שהיו במדרגה הזו, ועם שכל נכון איז התפילה היא בתחנונים, ומרגישים את התחנונים, לפני מי מתחננים וממי מבקשים.

היראה קודם המצוה ובשעת המצוה

יש מצוה של יראת שמים כמו שכתוב (דברים י, כ) את השם אלוקיך תירא, ויש הרבה פסוקים על מצות היראה, על החיוב של יראת שמים.

וכיצד מקיימים את זה? עושים את מה שהיראה מחייבת. יש רמ"ח מצוות עשה שהיראה מחייבת לקיים אותם, כי אם לא יקיים לא יהיה לו גן עדן, ויש שכר ועונש בעולם הזה ובעולם הבא, וכן יש שס"ה מצוות לא תעשה, ויש יצר הרע שרוצה ומתחשק לעבור עליהם, והעצה נגד היצר היא יראת שמים, שיפחד לעבור! והם שני עניינים שהיראה מחייבת: בקום ועשה – לקיים המצוות במעשים, ובשב ואל תעשה – לא לעבור עבירות.

ובתהלים כתוב (ב, יא) עבדו את השם ביראה, היינו שצריכים לעשות את המצוות שהם עבודת השם מתוך יראה, שתהיה יראה גם בשעת מעשה המצוה, ולא רק קודם המעשה, שהיראה מחייבת לעשות את המצוה, אלא גם בשעת מעשה המצוה, צריכה להיות יראה, לעשות את המצוה ביראה, עם האמונה ובהרגשה "לפני מי אתה עומד", ועל ידי זה ממילא יש יראה.

ולגבי תפילה אמרו חז"ל (עיין ברכות כח, ב) וברש"י (שם) לפני מי אתה עומד, אבל גם בכל מעשי המצוות, צריך לדעת לפני מי אתה עובד, כמו שאמרו (אבות ב, יד) דע לפני מי אתה עומד, והידיעה והאמונה הזו גורמת יראה.

והיראה שייכת בכל חלקי העבודה, במעשה, בדיבור, ובמחשבה, ואמרו (שם ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכו', היינו לדעת שהקב"ה רואה את כל מה שאני עושה, את העבודה במעשה, ושומע את כל מה שאני מדבר, וכן הוא 'רואה' איך שאני מדבר וגם 'שומע' את הדיבור, ונוסף לזה הוא גם יודע מחשבות, וכל כוונת המעשים והדיבורים גלויה לפניו.

ויש גם חיובים במחשבה, מה לחשוב ומה לא לחשוב, כגון לחשוב מחשבות של תורה, כמו שכתוב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, 'והגית' היינו במחשבה, ואמנם זו מדרגה ואין זה פשוט, אבל כך כתוב וכך צריך להיות, והגית בו יומם ולילה! והקב"ה יודע מחשבות האדם מקיים את החיובים במחשבה, וגם בכל מעשי המצוות, הקב"ה יודע את המחשבה, עם איזה יראה מקיימים את המצוה, ומה מדרגת היראה של האדם בעשיית המצוה.

גודל השמחה לפי גודל היראה

וכאמור לשון הפסוק בתהלים הוא "עבדו את השם ביראה", וממשיך הפסוק שם "וגילו ברעדה", והיינו שצריכה להיות עבודת השם ביראה, וגילו – עם שמחה על הרעדה! ורעדה היא יותר מיראה, לא רק יראה, אלא רעדה, שהוא רועד מרוב יראה, והרעדה הזו נותנת שמחה, כי אדם שהוא במדרגה כזו זה משמח, שהוא זוכה למדרגת רעדה.

ורעדה היא מדרגה, ואינה סתם יראה, כי 'יראה' היא פחד מה יהיה אחר כך, אבל 'רעדה' היינו עד כדי כך שמביא לידי רעדה, ועל זה נאמר "וגילו ברעדה", שהרעדה היא סיבה לשמחה, ואדם שיש לו מדרגה של רעדה יש לו סיבה לשמחה שהוא זוכה למדרגה כזו, ויש גילה על הרעדה!

ואמר 'גילו' ברעדה, לא רק שמחה אלא גילה, וגילה היא מדרגה יותר גדולה של שמחה, וכפי שרואים בברכת אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה וכו', שנוכרו תחילה ששון ושמחה, ואחר כך גילה שהיא מדרגה גדולה יותר, מדרגה מיוחדת של שמחה, ועל זה נאמר וגילו ברעדה, שהרעדה היא סיבה לשמחה גדולה יותר מסתם שמחה, ויש בזה גילה – יותר משמחה.

אם כן יש שמחה על המדרגה של יראה, כי באמת יראת שמים זה דבר שנותן שמחה, ואדם שיש לו יראת שמים זה סיבה לשמחה, ולא רק שאין זה מויק לבריאות, כפי שהאריך הגר"י בלאזר בשערי אור (אות י) שיראת שמים אינה מויקה לבריאות ואינה גורמת עצבות, אלא עוד יותר, זה גם משמח, **וכמו שנאמר וגילו ברעדה, כלל שיש יותר יראה עם יותר מדרגה, יראה במדרגת רעדה, כך יש יותר שמחה!** שיש יותר ידיעת האמת.

בקשות התפילה בתחנוני הלב

והנה שנינו עוד באבות (ב, יג) כשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, ונתבונן על מה מדובר בזה, הן בתפילה יש הרבה

החיוב להוסיף מדרגות ביראה

ונשוב לענין מצות היראה, שיש מצות עשה על יראת שמים, ועוד נאמר בזה (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה השם אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה את השם אלוהיך", וישואל היינו מבקש, כביכול הקב"ה מבקש תעשו לי טובה, כי אם ליראה, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב), והקב"ה מבקש שהוא רוצה שכביכול האדם יעשה לו טובה שיהיה עם יראת שמים, כדי להטיב לאדם שיזכה לחיי הנצח.

ויש הרבה מדרגות ביראת שמים, שהיא מהמעלות העליונות שהזכיר רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) וכתב כי "לכל אחת מהנה כמה מדרגות", ויש חיוב תמיד להתקדם במדרגות בזה, וזוהי מצות היראה, את השם אלוהיך תירא, להוסיף עוד מדרגה ועוד מדרגה, וכל אחד חייב בזה כפי כוחו.

ההכרח בלימוד מוסר ליראת שמים

וכיצד עושים זאת! לכך יש ספרי יראה, ספרים המביאים ליראת שמים, ויש את ארבעת הספרים הידועים: מסילת ישרים, חובות הלבבות, שערי תשובה, וארחות צדיקים, וכן יש עוד ספרים, כגון פלא יועץ, שהוא גם כן ספר עם הרבה יראת שמים, וכן נפש החיים, ובנפש החיים שער א' (פ"ג בהגה"ה) מביא מדברי הוזהר "אורייתא בלא דחילו לא פרחא לעילא", פירוש: תורה בלי יראה אינה עולה למעלה, והיינו שמדרגת התורה תלויה לפי היראה, ותורה בלא יראה היא מדרגה נמוכה מאד, ולא פרחא לעילא, כי צריכים יראה, ויש הכרח של יראה, אבל כיצד עושים זאת ומה מביא ליראת שמים! ספרי יראה!

ולכן בישיבות יש סדר מוסר קבוע חצי שעה בכל יום חוץ מששי ושבת, לפני תפילת מעריב, וכבר הזכרנו מדברי החפץ חיים שכתב כבר בזמנו (בית ישראל פ"ט) כי כהיום הכל מודים שאין עצה אחרת, וכדי שתהיה יראת שמים מוכרח להיות סדר קבוע ללמוד מוסר, ובלי זה אין יראת שמים.

ושמעתי ממורי הגה"צ רבי' דסלר זצ"ל שאמר כי מלפנים היו רואים את היראת שמים ברחוב, אנשים עם יראת שמים, וכן האריך רבי ישראל סלנטר (אור ישראל יד) בגודל היראת שמים שהייתה בדורות עברו, ואפילו האנשים

הפשוטים היו מפתחים, והיו עם יראת שמים, כפי שסיפר לי אדם זקן לפני שנים רבות שהוא זוכר מילדותו, לפני הרבה שנים בחוץ לארץ, שהאנשים הפשוטים ביותר, בעלי העגלות שבשוק, כשהיה ביניהם איזה ויכוח בחודש אלול, היה האחד אומר לחברו: כיצד אתה מדבר, הרי היום אלול! וכך היה מפחיד אותו עם האלול, כי ברחוב היה יראת שמים, ומאז ירדו הדורות.

אם אינך עולה דע שאתה יורד

ולכן צריכים קביעות לעסוק בזה להוסיף ולהוסיף יראה, והיראה חוץ ממה שהיא מצוה בפני עצמה "את השם אלוהיך תירא", היא גם הכרח לצורך קיום כל התורה כולה, כי בלי יראה חס ושלוש נכשלים בהרבה איסורים, ואם לא עוסקים בזה בקביעות, אזי בכל יום שהאדם לא מתחזק הוא יורד, כי כך הטבע, שאדם שאינו מתחזק הרי הוא יורד.

וכן ידוע המאמר: 'אם אינך עולה דע שאתה יורד', כי האדם אינו עומד על מקומו, ורק המלאכים נקראים 'עומדים' (זכריה ג, ז), אבל האדם או שהוא עולה או שהוא יורד, ואם אינו עולה אזי הוא יורד [וראה מה שכתב בזה הגר"א במשלי על הפסוק (טו, כד) אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה], ולכן העצה היחידה היא קביעות יום יומית בספרי מוסר.

ובחורים בישיבות יש להם את הקביעות הזו, אבל מי שהוא בעל משפחה וכבר אינו בחור גם כן כדאי ויש עצה, ללמוד בכל יום כמה דקות, אפילו חמש דקות, בספרי מוסר, וזה משפיע וגם עושה הרגשה נעימה מאד, וכמו שאמרנו שיראת שמים זה 'גילו ברעדה', זה משמח, ויותר משמח, גילה!

וזוהי העצה ההכרחית כדי לעלות ולא לרדת, שתהיה קביעות יום יומית, וגם בעלי משפחה ילמדו כל יום חמש דקות בספר מוסר, ומעשים שהיו שעל ידי זה כל הבית השתנה, לאווירה נעימה ושמחה, על ידי שאדם חי עם חשבון הנפש ביראת שמים. יהי רצון שנוכה כולנו, כל אחד מאיתנו, כל כלל ישראל, נוכח להיות במדרגת היראה בסייעתא דשמיא.

מתוך דברים בכנס חינוך להורי ת"ת אילת השחר בבית שמש

לרגל יסוד הסניף החדש ברמה ד'

ראשית נקדים דבר ידוע, כי חינוך בכפייה אינו חינוך. עם צעקות ועם כפייה זה לא חינוך ולא משפיע כלום, אלא להיפך יכול לגרום שיהיה יותר גרוע, כי הילד לא מבין מה רוצים ממנו, מפני שהוא ילד קטן ואינו מבין, ואי אפשר לחנך בכפייה אלא רק בדרכי נועם. ויש כמה דברים בחינוך: חינוך לתורה, אהבת תורה, וחינוך למידות טובות, וחינוך ליראת שמים, והם שלושה עניינים עיקריים בחינוך, לתת לילדים אהבת תורה ומידות טובות ויראת שמים.

והשפעת כל הדברים הללו היא על ידי ההנהגה בבית, לא איך שהבית מתנהג 'עם הילד', אלא איך הנהגת ההורים בבית, אם בתוך הבית יש מידות טובות בין האיש לאשתו, ואין ויכוחים ואין צעקות ואין דרישות אלא הכל בידידות ובאהבה, כמו שכתוב ואהבת לרעך כמוך, שזוהי מצות עשה. וזהו הדבר הראשון הקודם לכל בחינוך, מה שהילד רואה בבית, שיראה בבית מידות טובות, שהכל בידידות ובלי ויכוחים, עם 'שלוש בית'.

יש רבים שבאים לשאול עצה על שלום בית, והעצה לכך פשוטה מאד: לשתוק ולכבד, בלי ויכוחים! ואם האשה אומרת משהו, היא יכולה להגיד, ולא מתווכחים עמה, אלא מכבדים, ובאופן כזה אין שום בעיה, וכל ההנהגה היא בידידות ובלי ויכוחים, ובשתיקה, אפילו אם אינני מסכים עמה, אבל אני שותק ואינני אומר זאת, אני לא מסכים עם מה שהיא אומרת אבל אני לא מתווכח על זה, אלא מכבד! ואזי יש שלום בית, שבבית יש אווירה של ידידות, בלי ויכוחים ובלי דרישות, וכל אחד רוצה את טובתו של השני, ולא דורש דרישות מהשני, אלא רק רוצה את טובתו.

וכן גם חינוך לאהבת תורה הוא בדוגמא אישית, אם האבא לומד, והילד רואה שהאבא לומד ואוהב ללמוד, ממילא גם הוא לומד, וכיצד לומדים? מה שמעניין! וזהו גם כן דבר שלא כולם יודעים, כיצד ללמוד, יש שרוצים ללמוד ולהתעמק הרבה, אך לא כל אחד יכול ומסוגל לזה, אלא רק לפי טבעו, כל אחד לפי טבעו, והטבע הרגיל הוא ללמוד כפי שמבינים בפשטות, והפשטות היא תורת אמת, כמו ששמעתי בשם הגר"א כי 'מה שפשוט זה אמת, ומה שאמת זה פשוט', וכך צריך גם האבא ללמוד. ואמנם לא כל אחד יש לו הרבה זמן ללמוד בבית, אבל מתי שיכול, בזמן הפנוי, ויש ספר קטן 'תורת הבית' ממרן החפץ חיים, ובו מבאר האריך לנצל את הזמן. שהבית יהיה בית של תורה, עם אהבת תורה, תורה בנעימות ולא בכפייה, והאדם אינו כופה את עצמו, כפייה עצמית היא גם כן כפייה, אך לא צריך כפייה לזה, אלא לומדים ונהנים כי זה מעניין! דברי תורה מעניינים, וכשהילד רואה שתורה זה מעניין, גם הוא נמשך ללמוד באהבה.

ובכלל בחינוך, יש לדעת שלא לצעוק על הילד, ואם הוא מתנהג שלא כהוגן, אין לצעוק עליו, אלא צריכים להסביר ולומר לו: זה לא כדאי לך, ואם אתה מתנהג כך יצא עליך שם רע, ולכן צריך להתנהג בצורה של הנהגה נעימה, עם הנהגה רגועה ונעימה, שהכל בעדינות, ולהסביר זאת גם לילד, שיראה את זה בבית, וגם להסביר לו שיתנהג כך.

וגם לחנך ליראת שמים, שיש גיהנום ודיני שמים, וצריכים שהילד יידע מזה, שיש דיני שמים בעולם הזה ובעולם הבא, רחמנא ליצלן יש גיהנום ויש צרות גם בעולם הזה, וכשיש חטא יש עונש, ולכן צריך שתהיה יראת שמים, וצריכים להחדיר לילדים יראת שמים, אבל שגם בבית יראו יראת שמים, שגם בבית יהיה יראת שמים, שההורים יפחדו! וכיצד עושים זאת? על ידי לימוד ספרי מוסר, כמה דקות בכל יום, האשה והבעל, האבא והאמא, ללמוד ספרי מוסר.

מוקדש לזכות **דוד מנחם בן מיכל**

והדסה מושא בת שושנה

לסייעתא דשמיא והצלחה בכל העניינים
ברוחניות וגשמיות

מוקדש לכבוד כלולות נכדתנו

אביגיל חיה בת ר' ישראל אליעזר דוב

עב"ג **עקיבא ב"ר יהודה הלוי**

יזכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

לע"נ הגאון רבי **אשר ב"ר משה דוד זליג**
טונבוים זצ"ל - נלב"ע ט"ז שבט תשע"ג

נדבת חתנו הגרמ"א **קאופמן שליט"א**
יור"ר ועד הישיבות בא"י

פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בלקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

פרשת יתרו שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק * גליון 90 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

שביעיין חביבין

עבודה בשביעית שלא לצורך

הקרקע

בסנהדרין כו,א רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יוחנן הווי קאזלי לעבר שנה בעסיא, פגע בהו ריש לקיש איטפיל בהדיהו, כו' תו חזייה להווא גברא דהוה כסח בכרמי, אמר להו כהן זומר, אמר לו יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך, אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

ופירש"י – כהן וחורש. זה כהן הוא שחורש בשביעית, דאמרין לקמן נחשדו כהנים על השביעית: כסח. זומר כרם: עקל. דדורתא, וצריכא לבית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעוצרין אותן בקורה: הלב יודע. לבו יודע אם לעקל נתכוין או לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על הדת.

ובתוס' נתקשו, דמבואר שאם אכן היה בכונתו לזמור לצורך בית הבד, היה מותר, וקשה, מה בכך מ"מ הוה משביח הכרם, דהכי אמרינן פרק כלל גדול (שבת דף עג: ושם) הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע אף שלצורך העצים זימר, ותרצו התוס' דמייירי בדעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה, דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרין גבי שבת, דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע.

ובביאור החילוק כתב מהרש"ל – פירוש אף על גב דקשי ליה שיתקלקל יותר, מ"מ מעט צומח והוה כנוטע, אבל גבי שביעית צריך שישביח הקרקע ויתקן בזה יותר ודו"ק, ומהרש"א תמה על חילוק זה וכתב 'אין אלו אלא דברי נביאות ודברים דחוקים מצד עצמן' ע"ש עוד.

והיה אפשר לומר, דבשבת הדין הוא שישבות האדם, אבל בשביעית הוא דין על הארץ שתשבות, על כן בשביעית

ויעתה אם שמע תשמעו כו'

עמל התורה – במקום ייסורים

פירש"י (שמות יט, ה) כל ההתחלות קשות – אך לבסוף יערב לכם, והטעם לכך, כי במשך הזמן היצר הרע נחלש, וממשיכים את החיזוק ללא קשיים.

ברם הרי לימדנו חז"ל (ברכות ה, א) כי תורה אינה נקנית אלא על ידי ייסורים, ובלא ייסורים אין הצלחה בתורה, וצריך להבין, וכי אכן כן הוא שכל הצדיקים יש להם ייסורים, אף כי בודאי צדיקים רבים יש להם ייסורים, אבל ישנם גם צדיקים אחרים שלא סבלו ייסורים, הן למשל רבנו הקדוש, באו עליו ייסורים רק בעקבות מעשה שהיה (כדאיתא ב"מ פה, א), אך לולי זה לא שמענו שסבל ייסורים, וכיצד אפשר להצליח בתורה ללא הייסורים.

ויש לפרש על פי מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעיניו יעלה במקום ייסורים, כמו שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה (סנהדרין צט, ב) כל הגופים לעמל יולדו, אשרי מי שהגיעה שלו בתורה, ואמרו (שם כו, ב) למה נקרא שמה תושייה? שמתשת כוחו של אדם", עכ"ד. והיינו כי אדם העמל בתורה בכל כוחו, זה עצמו עולה לו במקום ייסורים.

נמצא, כי על ידי החיזוק בתורה בכל כוחו [לא יותר מכוחו, כי זה אסור, אלא בהתאם לכוחותיו], זוכה בזה להצלחה בתורה, כמו שהיו לו ייסורים. אם כן לא מוכרחים לייסורים אחרים, אלא עמל התורה זהו גופא הייסורים. אמנם מי שאינו לומד תורה בכל כוחו, שוב הוא צריך לייסורים כדי להצליח בתורה, רק בזכות לימוד התורה בכל כחו, שהוא לומד כמה שהוא יכול, אזי אינו מוכרח לייסורים אחרים.

ויהן שם ישראל נגד ההר'

קרבנו לפני הר סיני

פירש"י ויהן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד.

והנה הכתוב אמר "ויהן שם ישראל נגד ההר", ומבואר כי דוקא כשעמדו 'נגד ההר' קיבלו את הדרגה הזאת של כאיש אחד בלב אחד.

ויש לפרש כי עצם ההתקרבות והעמידה לפני הר סיני היה דבר גדול מאד, מפני שהר סיני היה המקום המיוחד והמוכן לקבלת התורה, וככתוב (שמות יט, יז) "ויוצא משה את העם לקראת האלוקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר", שזכו להתקרב להר סיני [אם כי לא עלו בהר אלא משה רבינו, ואהרן נדב ואביהוא היה לכל אחד מחיצה לעצמו], וכמו שאנו אומרים בהגדה של פסח "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", כי התקרבות זו נתנה להם מדרגה של קדושה עם אחדות ושאיפה לתורה, וקיבלו שם דרגה של מידות טובות ואמונה וחשקת התורה.

וכמו כן יש לבאר את שמצינו בהמשך הפסוקים (שם יז) "ויוצא משה את העם לקראת האלוקים מן המחנה ויתייצבו בתחתית ההר", ביום האחרון, השלישי משלושת ימי הגבלה, כבר יצאו כולם מן המחנה ועמדו תחת ההר, ואמרו חז"ל (שבת פח, א) מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, וכבר ביארו בספרים (תפארת ישראל למהר"ל פרק לב) שהיתה זו כפייה שכלית, שהוכרחו מדעתם לקבל התורה.

ויש לפרש כי רק אחר שיצאו מן המחנה והתקרבו יותר עד ההר עצמו קיבלו את הדרגה הזאת, להרגיש שבלי קבלת התורה אין להם זכות קיום.

אין לחייב במה שמצמיח מעט בזמירתו, כיון שאין הקרקע משתבחת ע"י זמירה זו, אבל בשבת, כל שמצמיח מעט חשוב העושה כן נוסע.

אלא דצ"ע בדברי מהרש"ל, שכתב דקשי ליה שיתקלקל יותר, והא מקלקל פטור בשבת ואמאי יתחייב כאן, ואולי דסגי במה שצומח מעט ע"י זמירה וצ"ל יחשב בזה מקלקל.

(הערות וביאורים עמ"ס סנהדרין)

שאנו מזכירים בנוסח הברכות "אשר קידשנו במצוותיו", ומקבלים בזה קדושה נוספת וכוחות חדשים לקיים את התורה ולהתגבר על היצר הרע, כי מכוח הקדושה היצר הרע נחלש, ואפשר יותר להתגבר עליו.

ממצרים כבר עסקו בתורה כל כלל ישראל, כמו שהובא ברש"י (שמות טו, כה) שבמרה ניתנו להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, ולא מסתבר שרק שבט לוי עסקו בזה, אלא כל כלל ישראל, וזה היה עוד קודם מתן תורה.

אבל אין זה דומה לתורה שלאחר מתן תורה שהיא דרגה אחרת, ויש הרבה חילוקים בין התורה שלפני מתן תורה לתורה שאחרי מתן תורה, שבמתן תורה נמסר לחכמי ישראל הכוח להכריע ולקבוע את ההלכה כדיני התורה, וכפי מה שהם פוסקים למטה כך נקבעת ההלכה גם בשמים.

והתורה שלאחר מתן תורה היא תורה עם קדושה אחרת, שאז נתחייבו במצות תלמוד תורה וקיום שאר המצוות, ונעשו "מצווים ועושים", ומי שהוא מצווה ועושה מעלתו גדולה יותר, כי עצם הציווי מקדש את האדם, וכפי

אך לפעמים גם מי שהוא עמל בתורה בכל כוחו, נותנים לו מן השמים ייסורים וקשיים, כדי לרוממו ולתת לו הצלחה יותר גדולה בתורה.

וכפי שהזכרנו כמה פעמים את דברי הגמרא בגיטין (ז, א) במר עוקבא שסבל ייסורים מחמת המציק, ואמר לו רבי אלעזר השכם והערב עליהם לבית המדרש והן כלין מאליהן, כי על ידי העמידה בניסיון והחיזוק בתורה עוברים הקשיים, שכל עניין ניסיון הוא מלשון 'הרימו נס' - לרומם את האדם, וכאשר יתרומם ויתחזק בתורה כראוי שוב לא יהיה צריך לייסורים.

מעלת התורה שלאחר מתן תורה

הנה מצינו כבר לאבות שעסקו בתורה, וגם במצרים שבט לוי עסקו בתורה והיו פטורים מגזירת השעבוד, וכשיצאו

עריבות התורה

ישנו דבר שמדברים עליו מעט מאד, אבל הוא הדבר החשוב ביותר, ורבים אינם יודעים את הדרך והשיטה כיצד לתקן ענין זה. והוא הצורך שיהיה לתלמידים טעם בלימוד, שהלימוד ימשוך אותם, וילמדו מתוך אהבת תורה, מתוך ערבות ומתיקות, ומתוך סקרנות והתעניינות בדברי תורה, אשר זוהי דרך הלימוד המחויבת מהלכות תלמוד תורה. תחפץו

ועל זה אנו מבקשים בברכות התורה, תחילה מברכים - "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה", ומיד אחר כך מבקשים "והערב נא השם אלוֹקינו את דברי תורתך בפינו" שתהיה לנו ערבות והנאה מלימוד התורה, כי בלי זה קשה מאד ללמוד ברציפות, כי יראת שמים לבד אינה נותנת מספיק כוחות להתמיד בתורה, וצריכים שתהיה גם אהבת תורה, להרגיש את הטעם והמתיקות בלימוד.

וכך גם בכל המצוות, לא מספיק יראה לבד, וצריכים גם אהבה, ובמסילת ישרים פרק י"ט כתב שהשמחה ואהבת המצוות זה ענף מאהבת השם, שזה בא כתוצאה מאהבת השם הטמונה בעומק הלב של כל יהודי. כל אדם מישראל יש לו בטבעו אהבת השם, מצד קדושת הנשמה, אלא שלפעמים האהבה אינה ניכרת כלפי חוץ, אבל היא באה לידי ביטוי באהבת המצוות, ובטעם שיש בתורה, שדברי תורה יש בהם טעם וערבות מיוחדת, וזה נובע מאהבת השם.

והעריבות הזאת קיימת גם בילדים קטנים, שאצלם זה ניכר באופן יותר בולט, כשילד קטן מתחיל ללמוד, הוא נהנה לחזור על מה שלמד. כמובן שזה תלוי גם במלמד איך הוא מלמד, אבל אם מלמדים כמו שצריך, בצורה המתאימה לפי כוחו של הילד, לפי טבעו ולפי כישורונותיו, אזי הוא נהנה ללמוד ולחזור, אפילו דברים פשוטים מאד, הוא לומד וחוזר עליהם שוב ושוב בהנאה גדולה, והחזרה אינה משעממת עבורו. זהו כוח המתיקות שיש בתורה.

וזה מתחיל כבר מגיל צעיר מאד, כשילד לומד לקרוא אל"ף ב"ת, הוא נהנה להגות את האותיות, וכן כשמתחיל ללמוד חומש, משניות, וגמרא, הוא נהנה לחזור על מה שלמד, אם מלמדים אותו בצורה המתאימה לו.

ושמעתי כי בימינו יש הרבה חוברות הדרכה כיצד ללמד גמרא בצורה מעניינת, שהילד יקלוט מה שמלמדים אותו, ואז הוא חוזר על זה במתיקות, ונהנה מהחזרה, בלי שעמום ובלי בטלה. וכשלומד בצורה כזאת אין שום בעיה, ובודאי שהלימוד ימשוך אותו הלאה.

הבעיה בזמנינו היא שרבים לומדים בצורה שאינה מתאימה לפי טבעם, ומחמת זה אינם נהנים מהלימוד, וזה גורם שנמשכים לדברים אחרים, כי כנגד אהבת התורה יש גם אהבת העולם הזה, והיצר הרע ממציא המצאות חדשות לבקרים, וחלקם נמצאים בקירוב מקום בתוך הבית, כל מיני דברים שמושכים ומעניינים מאד, והם כביכול "תחליפים" לתורה ולמצוות ולכל המעשים הטובים.

וידוע כי אלו שאינם נהנים מלימודם, ולומדים רק מתוך יראה, מתוך החיוב, ולא מתוך ה"אשריך בעולם הזה" ששייך שיהיה, הרי הם נמשכים יותר אחר המכשירים האסורים, הגורמים אסונות שאין לשער ואין לתאר, חושבני כי הדברים ידועים ואין צורך להאריך על זה ברבים.

והעצה היא להגביר את אהבת התורה כנגד אהבת העולם הזה, היינו ללמוד בצורה המתאימה לפי הטבע שמרגישים בה טעם ומתיקות, וככל שיש יותר טעם ומתיקות בלימוד ולומדים מתוך אהבת התורה, זה מושך יותר, וממילא נמשכים לתורה ולא לדברים אחרים.

(מתוך משא הפתיחה לועידת החינוך, ניר עציון - תשע"א לפ"ק)

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממך שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

מאמר שבועי בדרכי עבודה ד' ועיני הזמן

מפי מרן פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת יתרו תשפ"ב

עיקר המעלה הוא לבנות ולתקן ולא רק לצעוק על זולתו מה לא טוב

"וישמע יתרו" (י"ח, א').

פירש"י, "שצע שמות נקראו לו רעואל, יתרו, חוזה, חזק, קניי, פטיאל. יתרו, על שם שיתר פרעה אחת חמורה - ואחיה חמוה", ע"כ.

ויש לתמוה על לשון רש"י, מדוע הפרשה שהוסיף יתרו בתורה היא רק "ואתה תתחזה", והרי דברי יתרו מתחילים כבר מקודם לזה ב"לא טוב הדבר אשר אתה עושה נובל תיבול", ורק אח"כ הוסיף יתרו ואמר "ואתה תתחזה", ומדוע פירש"י שנקרא יתרו על שם שיתר פרשת "ואתה תתחזה" שזהו רק אמצע דבריו והשמיט את תחילת דבריו "לא טוב הדבר".

ופירש בזה כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זי"ע, שמה שאמר יתרו "לא טוב הדבר" אין בזה חכמה מיוחדת, שכל אחד יודע להעביר ביקורת על זולתו ולומר עליו "לא טוב הדבר אשר אתה עושה", ועיקר מעלתו וחכמתו של יתרו הוא שלא הסתפק רק בלומר ביקורת ולצעוק על המצב, אלא דאג למצוא פתרון הוגן ותיקן את המצב באומרו "ואתה תתחזה" וכו', ולכן נקרא "יתר" על שם פרשת "ואתה תתחזה" שזהו עיקר מעלתו.

ודבריו הם יסוד גדול לדידן, שאף צריכים אנו למחות בעושי רשע, אבל אין מספיק רק "להתנגד" לאחרים, אלא צריכים אנו גם לפעול למעשה לצמצם את השפעתם, ולטכס עצה איך להוסיף ולהרבות עוד ועוד פעלים למען קיום התורה ומצוותיה.

מעלת גדולי ישראל שצופים למרחק

בעיקר הדבר יש לתמוה מהו גדלותו של יתרו בכך שנתן עצה כזאת, והרי לכאורה כל בר דעת מבין דבר פשוט זה שאם משה רבינו עמוס בעבודה יש לסייע לו ולהעמיד לו שרי אלפים ושרי מאות, וכשם שבכל מפעל או מוסד גדול יש תחת המנהל פקידים רבים ואינו מנהל את כל המלאכה לבדו, ומדוע נשתבח יתרו בעצה זו ובעבורה הוסיפו לו שם על שמו.

ונראה שיסוד עצת יתרו היתה מתוך התבוננות על העתיד, כי באמת מצד ההוה באמת עדיין לא היו צריכים לעצתו, כי משה רבינו איש האלוקים היו לו כוחות בלתי טבעיים והיה יכול לסבול את העם מבוקר עד ערב, אלא שיתרו חשש שהנהגה זו תזיק לישראל בעתיד, כי יתרגלו שמנהיג ישראל פועל תמיד לבדו, ושוב לא יוכלו לשנות כי כבר יתרגלו בכך, וכן מדויק היטב בלשון יתרו שאמר: 'נבול תבול' בלשון עתיד, ומשמע שעל ההוה לא היה שום חשש, ולכן זכה לשכר גדול, כי היה חכם הרואה את הנולד, והקדים רפואה למכה ע"י ששקד על טובת ישראל וצפה מראש מה יוכל להזיק בעתיד לישראל.

וזוהו מעלת חכמי ישראל בכל דור ודור שנקראים "עיני העדה" ומשום שיש להם כוח ראייה מיוחד שאינם רואים רק את הווה, אלא הם צופים לעתיד ורואים למרחק, וזהו מה שאמר הקב"ה ליחזקאל (יחזקאל ג' י"ז) "צופה נתתיך לבית ישראל", ולא כתיב "רואה" אלא "צופה", והטעם בזה הוא משום שלשון צפייה משמע למרחק, ולשון ראייה משמע מקרוב, וגדולי ישראל צופים למרחק ורואים בכל דור את הסכנה האורבת לעם ישראל בעתיד - מה שכלל ישראל אינם מרגישים עדיין, ומכח ראייתם הם גודרים גדרים הרבה קודם שהחלה הפירצה.

גודל הסכנה ללמוד את דרכי הרשעים על ידי חיבור עמהם

"שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזר", (י"ח, ג-ד).

כתב הבעל הטורים: "יש דרש במדרש (במכילתא) כשנתן יתרו בתו למשה הוצרך להתנות שיהיה הבן הראשון לעבודה זרה ולכן לא נימול עד שפגעו המלאך בדרך וביקש להמיתו, אז מלתו צפורה ומחלה לו התנאי שהתנה עם אביה. לכן בכאן כתיב "כי אמר" כלומר אמר נגלה לכל כי אנוס היה על תנאי הזה, כי גר היה והוצרך לעשות מאמר יתרו. ומכל מקום נענש על התנאי שיצא ממנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה", ע"כ.

ומבואר כאן שבשעה שנשא משה את צפורה לאשה, השביעו יתרו שאותו בן יהיה לו תחלה יהא לעז, וקיבל עליו על כרחו, שנאמר ויואל משה לשבת את האיש, ואין ויואל אלא לשון אלה, ועל זה נענש משה רבינו שיצא ממנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה.

והדברים מופלאים, דהיאך יתכן לומר שמשה רבינו ע"ה הסכים ח"ו לתת בן

אחד לעבודה זרה.

ושמעתי מפי כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל מגור" זי"ע לפרש בזה, [וכמדומה שאמר לי זאת בשם אביו זי"ע] שיתרו ראה שמשה הוא קדוש ה', וחשב שמסתמא הוא נזיר ה' ופרוש מן העולם, ולכן ביקש שכן אחד יהא בקי ומתמצא מה זה עבודה זרה, ויוכל להסביר ולהורות לעם נגד הע"ז, וזהו הכוונה שביקש בן אחד לעבודה זרה - שיכיר את העבודה זרה כדי שיוכל להילחם בהם כראוי.

ומה שנענש משה רבינו שלבסוף יצא ממנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה, נראה דהיינו מפני שהמגע עם הרשעים בהכרח מזיק, וכיון שבנו הושפע לרעה ונפגם במדריגתו, גרם הדבר להשפעה רעה אצל צאצאיו, עד שנכדו נהיה כומר לפסל מיכה.

וזכרנוי שבשעה שהרשע ב.ג. שר"י רצה להיכנס למרן הגר"ז זצ"ל וביקש להיכנס בכל שעה שיקבעו לו, סירב מרן זצ"ל להיפגש עמו, שההמצאות יחד עם רשע מזיק אפילו לרגע אחד, והוסיף עוד שהטומאה מביקור הרשע אצלו היא וודאית, ואילו התועלת היא ספק, ואין ספק מוציא מידי וודאי, ומצא מרן זצ"ל דרך להישמט ממנו ולא נפגש אתו.

ובזמנינו יש הורים שמבקשים לשלוח את בנם לאוניברסיטה או ל"מכללה" כדי שילמד שם מקצוע לפרנסתו יחד עם חופשיים, ומכניסים את בנם לסכנה עצומה להיות קרובים במגע עם חופשיים וכוח הטומאה מושך מאוד, ואם ההורים יקיימו את חיוכם לחנך את בנם ובנותיהם בקדושה דווקא, הרי הם זוכים לעצמם לנצח נצחים להעמיד דורות של קדושה, וגם פרנסת בנם לא ייפסד מכך, וכבר ראינו הרבה עשירים שלא למדו באוניברסיטה, וכפי שנאמר בפסוק (קהלת ט, י"א) "כי לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר".

כדי לשמש בדין בישראל אין מספיק בחכמה בלבד

"איעצך והי אלוקים עמך" (יח, יט)

נראה שכדי לדון בדין תורה לא מספיק שהדיין הוא רב גדול ולמדן מופלג ובר דעת, רק העיקר הוא שיזכה לסייעתא דשמיא, וזהו שאמר לו יתרו "איעצך והי אלוקים עמך", והיינו שנתן לו עצה איך יזכה לסייעתא דשמיא.

והיום יש שהנהיגו למנות דיינים על סמך תוצאות הבחינות לדיינים, ואם מצליח בבחינות, מיד הוא מועמד לדין, אבל האמת היא שמינוי דיינים צריך להיות על פי גדולי ישראל שרואים בו גם שהוא ירא ה' מרבים, שאז יהא אלוקים עמו ויזכה לסייעתא דשמיא להעמיד את הדין על תילו.

ביאור מעלת "אנשי אמת"

"יראי אלוקים אנשי אמת", (י"ח כ"א).

צריך ביאור דלכאורה אנשי אמת כבר נכלל במעלת "יראי אלוקים", שהרי אם הוא ירא אלוקים, בהכרח שאינו משקר, ומהו התוספת ב"אנשי אמת" יותר מירא אלוקים.

ונראה דאע"פ שירא אלוקים שומר על לשונו לא לדבר שקר, מ"מ עדיין אפשר שיסבול שקר הנעשה על ידי אחרים, אבל "אנשי אמת" הם אנשים שהאמת טבועה בנפשם ואינם סובלים שקר בעולם, [ולכן שמם נקרא "אנשי אמת" כי האמת דבוקה בעצם מהותם], וכאשר הם רואים שקר בעולם הרי הם קמים מיד להציל עשוק מיד עושקו, ולזה ביקש רבינו "אנשי אמת" דווקא, שמתוך שנאת השקר הם יתעקשו להעמיד דין תורה על אמתו.

ועוד נראה לבאר כפשוטו, שצריך להיות "אנשי אמת" כדי לכוון את היראת שמים לנהוג על פי דרך התורה, שאם אין האמת נר לרגליו, יכול להיות ירא אלוקים ואעפ"כ לחטוא בעבירות חמורות, וכגון שמחליט בדעתו על אדם פלוני שמצווה לרודפו והוא עושה רשעות לשם שמים, ולזה צריך להיות גם "אנשי אמת" שמחפש את האמת לאמיתו היטב הדק, ואז אינו נותן פגם בחבירו בשם יראת שמים אלא הוא בודק היטב עפ"י אמת מהו דין תורה בזה.

ביאור מעלת "שונאי בצע"

"ואתה תתחזה מכל העם אנשי חיל יירא אלוקים אנשי אמת שונאי בצע", (י"ח כ"א).

פירש"י, "ששונאין את ממונס דדין", ע"כ.

כשנכנסתי למעונו של מרן הג"ר ראובן בענגיס זצ"ל, שאלני מהו ביאור עניין "שונאי בצע", והלא עד כאן לא שמענו אלא שישנם כאלו שאינם רודפים אחר בצע כסף, אבל לא שמענו על אלו ששונאים כסף. והוסיף שאין לפרש שהוא

שונא ממון גדול שאינו בא ביושר, שהרי א"כ זה נכלל כבר ב"יראי אלוקים", שאם הוא ירא אלוקים, בוודאי שאינו לוקח ממון גדול.

והשבתי לו שרש"י כבר פירש (וכפי שפירש הרמב"ן כוונתו) שבאמת אינם שונאים כל ממון, אלא הם שונאים להחזיק אצלם ממון שאפשר להוציא ממנו בבית דין והם מקדימים להוציא מתחת ידם את הממון קודם שהבי"ד יוציא מתחת ידו.

ועוד אמרתי שאכן משה רבינו לא מצא לבסוף "שונאי בצע", וכמבואר בהמשך הפרשה דכתיב (י"ח, כ"ה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל", ולא כתיב "אנשי חיל שונאי בצע", והרי משמע שבאמת לא מצא שונאי בצע אלא רק אנשי חיל בלבד, (עי' בספורנו שם), אמנם השיב לי שעדיין צריך ביאור היאך חיפש כלל "שונאי בצע" והרי לכאורה אינו בנמצא כלל.

עובדות והנהגות על גדולי ישראל –

שנאמרו בסוד שיח בין מרן דבינו שליט"א לגיסו מרן הגרמ"ד הלוי סאלוויצ'יק זצוק"ל

(הובא לרגל יום ה'צ הראשון דמרן הגרמ"ד זצ"ל – ח"י שבת)

ברגע אחד.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: אני זוכר שר' נפתלי נפטר, הוא היה צעיר?

הגר"מ שטרנבוך: כן.

הגר"מ שטרנבוך: הכרתם אותו?

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: הוא למד בוואלוז'ין אצל הסבא.

הגר"מ שטרנבוך: הוא היה בישיבה בראדין אצל החפץ חיים.

הגר"מ שטרנבוך: אביכם מרן זצ"ל הכיר היטב את הרב אברמסקי.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: בוודאי, הוא היה עמו בבריסק ובמינסק ובעוד מקומות.

אחד הנוכחים: הראב"ד שליט"א היה נבחן אצל הרב אברמסקי כל שבת.

הגר"מ שטרנבוך: לא בכל שבת ממש.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: אני עוד זוכר את ר' שמחה זעליג, ר' איסר זלמן, ר' ברוך בער, ר' חיים עוזר.

הגר"מ שטרנבוך: ר' חיים עוזר למד אצל ר' חיים תקופה קצרה, אך הסתפק אם יכול לכתוב על ר' חיים מורי ורבי.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: הוא כתב עליו אלופי ומידעי. הוא למד בוואלוז'ין עם ר' שמחה זעליג, ר' איסר זלמן, ור' ברוך בער.

הגר"מ שטרנבוך: אביכם מרן זצ"ל החשיב את הגר"ר איסר זלמן כתלמיד של הגר"ח, אבל על הגר"ר אברמסקי זצ"ל הוא סבר שאע"פ שלמד אצל ר' חיים מ"מ אינו בגדר תלמיד.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: הרב אברמסקי לא היה וואלוז'נער.

הגר"מ שטרנבוך: הייתי בלויה של ר' איסר זלמן. ואביכם מרן זצ"ל היה בלויה. ושמעתי אומר, עד עכשיו היה לנו אדם אחד שעוד היה אפשר לדבר איתו סבא בלימוד, ועכשיו כבר גם הוא לא נמצא.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: האבא אחז מר' איסר זלמן עולם ומלואו. לא רק בלימוד, אלא גם ביראת שמים. הציבור הירושלמי היה להם קצת טענות עליו, הקנאים של היום... האבא התבטא אז שאין להם פירור מהיראת שמים של ר' איסר זלמן.

א.ה. השיחה דלהלן נערכה בחג הסוכות תשע"ח, והתפרסמה לאחרונה בקובץ "תורת מבשר" לזכרו של מרן הגרמ"ד הלוי זצ"ל אשר יצא לאור על ידי כולל "כנסת ישראל" - מבשרת ציון. (מחמת חוסר המקום בגליון לא הובא בזה אלא חלקים מתוך השיחה הנ"ל).

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: מתי הגעתם לארץ ישראל?

הגר"מ שטרנבוך: בשנת תש"י.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: אני זוכר את הפעם הראשונה שהייתם אצל אבי זצ"ל כשעלייתם לארץ ישראל.

הגר"מ שטרנבוך: הגעתי עם מכתב של הרב אברמסקי לאביכם מרן זצ"ל.

אחד הנוכחים: ראיתם את המכתב?

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: בוודאי ראיתי.

הגר"מ שטרנבוך: כמה ימים לא היה שייך לדבר עם אביכם, כי היה עסוק אז יומם ולילה במערכה על "ירושת הבת" שהרב הראשי רצה להתיר, וכל הראש שלו היה תפוס בזה, וכשהבאתי לו המכתב (מהרב אברמסקי) אמר לי שאין לו כעת זמן אפילו לקרוא מכתב.

הגר"מ שטרנבוך: מרן זצ"ל אמר לי אז שהחזו"א ור' איסר זלמן והוא יוצאים כנגד זה.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: בודאי ובודאי.

הגר"מ שטרנבוך: כל הזמן הראש שלו היה תפוס רק בזה.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: זה סיפור של לפני קרוב לשבעים שנה, הזמן עובר מהר.

הגר"מ שטרנבוך: אדם דואג לאיבוד דמיו ואינו דואג לאיבוד ימיו.

הגרמ"ד סאלוויצ'יק: הגאון מוילנא גם חישב את הזמן.

הגר"מ שטרנבוך: את הדקות (מינוטען). גם החפץ חיים חישב את הדקות, וכידוע שכאשר חלה הגר"ר נפתלי טרופ זצ"ל, התנדבו בני הישיבה להוסיף עוד זמן של לימוד שלא היו רגילים ללמוד בו לזכותו של הגר"ט, ובאו לחפץ חיים וביקשו ממנו שינדב גם הוא מזמנו לזכות הגר"ט, ולאחר שחשב אמר להם ה"ח"ח, אני מוכן לתת לו רגע אחד, ותמיהו ושאלו אותו מה זה רגע אחד, והשיב להם ה"ח"ח ואמר להם, אין לכם מושג מהו חשיבות של לימוד תורה

נתרם לזכות החתן **אליהו** בן חוה ציפורה והכלה **מרים** בת יעל, לרגל נישואיהם בשעתו"מ
יה"ר שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים בבניין עדי עד אכ"ר

נלב"ע ידידנו עוז העומד לימינו הרב **מורי בנק** שליט"א ממקורבי מרן שליט"א
לעילוי נשמת אמו **בלומא יעטא** בת יצחק יעקב הלוי, נלב"ע י"ד שבת תשפ"ב

ברכת מזל טוב לידידנו עוז העומד לימינו הרב **אמנון תוויה** שליט"א ממקורבי מרן שליט"א **לרגל שמחת נישואי בנו החתן שיחי' שיתקיים א"ה ביום רביעי הבעל"ט**

לע"נ האי גברא רבה הרה"ג ר' **אבנר** ב"ר מנחם **זומר** זצ"ל, עמל בתורה בכל כוחו וירא שמים מרבים, נלב"ע י"ג שבת תשע"ז, ת.נ.צ.ב.ה.

לרגל יום ה'צ של הרבנית ע"ה, ניתן שוב להשיג בחנויות הספרים ספר רב המכר "יפו פעמיים" המלהיב את לבבות בנות ישראל לאהבת תורה, ובו מאות שיחות רעיוניות והדרכות שנאמרו ע"י מרן רבינו שליט"א בעניין גודל זכותה ואושרה האמיתי של אשת בן תורה, ועל חינוך הבנות מקטנות לאהבת תורה, ונוסף בו מדור מיוחד - עובדות והנהגות ופרקי חיייה של הרבנית ע"ה, ומשובץ בו גם חכרין חליפת מכתבים בין מרן שליט"א לרבנית ע"ה בעניין גודל זכותה ואושרה של אשת בן תורה. **הצפה ראשית: יפה נוף.**

אור **בבית של תורה**

לאשפות מאות שיחות, רעיונות והדרכות שאינן נרמזות בספרים חסידים
הגר"מ שטרנבוך שליט"א בקרב לומדי שנות תורה, משכילי
בסגנון עכשווי וקולט, משפה חברתית, אשית שמנעת עמוק בלב.

ספר ייחודי לזיווג יעלה יפה ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים בבניין עדי עד אכ"ר

עכשיו מהדורה שלישית נחשפת מהמדהים.
המתנה המושלמת לרעייה, לכלה ולעזרה

יפה נוף **יפה ספר**

מערכי תורה

יתרו

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה

ברש"י כתב שבע שמות נקראו לו וכו', יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה, יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. ובמדרש (פרק כ"ז, ח') איתא מאן דאמר שבעת שהיה נכרי אז נקרא יתר, כמו שכתוב 'וישב אל יתר חותנו', ומשנתגייר הוסיף לו הקב"ה אות אחת, וכמו שמצינו שהוסיף הקב"ה לאברהם, ונקרא יתרו. הנה כל ענין זה שנתותר פרשה יתירה בתורה ונתחדשה ע"י יתרו הוא ענין הצריך לימוד מהו הענין שעל ידו נתחדש פרשה בתורה. גם צריך להבין דאטו לולי שהיה יתרו בא היה חסר בתורה דין זה של דייגין.

ובאמת נראה לכאורה דעצם הפרשה המיוחדת הוא ירידת מדרגה לישראל, שבפרשה זו נתחדש שלא היו ראויים כולם לקבל ממשה רבנו בעצמו, וכמבואר בדברי רש"י בפרשת דברים (א', י"ד) על הפסוק הבו לכם אנשים חכמים וגו' ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות, חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, משה רבנו, ממי נראה ללמוד ממך, או מתלמידך וכו', אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים, עכשיו יתמנו עלינו דייגין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו דורון, והוא נושא לנו פנים. הרי מבואר דלפום רום מעלת כלל ישראל לא היו זקוקים לעצה זו דמינוי דייגין, ואדרבה היו ראויים כולם לקבל וללמוד ממשה רבנו בעצמו, והסכמתם לעצה הייתה זה ירידה במדרגתם. ואולי זהו פירוש הענין שיתרו יתר את הפרשה הזאת, כי בעצם לא נצרכה לישראל בהיותם במדרגתם המעולה.

התורה מקור ושורש יניקת חיות ישראל

אכן בפנימיות הדברים נראה לבאר בזה, ע"פ המבואר בדברי הגר"א בתקו"ח והגר"ח מוואלוז'ין בנפש החיים ובעוד דוכתי מדברי הזוהר הקדוש שהתורה היא ששים ריבוא אותיות, והם כללות נשמות כל ישראל, וכל אות בתורה היא כנגד נשמה אחת מישראל, וכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מודבק ונאחז באות אחת מהתורה, וממנה הוא יונק את חיותו. [ישראל, הוא ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה]. וכיון שהתורה היא שורש יניקת החיות של ישראל, וזהו סוד קיומם בדבקות כל נשמות ישראל בתורה, א"כ יש להתבונן היכן שורשם של הגרים הבאים ליכנס בנחלת ה' ולהיות חלק בישראל, ואף שבאמת כבר אמרו חז"ל שנשמתם של הגרים היו במעמד הר סיני, אבל עדיין צריך להבין היכן חיבור שורשם לתורה להיות יניקתם ממנה כישראל, והרי בבוא הגר להתגייר מוכרח לבא עמו כח רוחני, שהוא חלק בתורה, שיהא לו מקום ושורש לידבק ולהאחז בתורה ככל ישראל, ששורש חיותם הוא דבוק באותיות התורה.

ואפשר דמהאי טעמא הוצרך יתרו שהיה ראשון לגרים, ליתר פרשה בתורה, דהיינו פרשה יתירה ונוספת, דבפרשה יתירה ומיוחדת זו יהא מקומו ושורש חיותו לינק ולידבק בתורה ולהיות כישראל. ואפשר שכל הגרים לדורותיהם, נכללו בפרשה יתירה זו, להיות מקורם דבוק ואחוז ויונק בתוספת חלק זה שנתוסף בתורה. ועל שם כך שיתר פרשה זו בתורה נקרא שמו יתרו, משום שרק על ידי זה שזכה ליתר פרשה, שיהא שורשו דבוק בה ויונק ואחוז בה, אז הוא יכול להתגייר גירות הרצויה.

'וישמע יתרו וגו' ויקח את צפורה אשת משה וגו'

כתוב (י"ח, א' ג') וישמע יתרו וגו' כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. ויקח יתרו וגו' את צפורה אשת משה וגו'. ואת שני בניה וגו'. ומשמע דרק אחר ששמע שיצאו בני ישראל ממצרים אז הביא את צפורה ושני בניה. ויש לבאר בזה על פי דברי המכילתא שהביא רש"י בפסוק ב', דבעת שאמר הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרים, לקח עמו את אשתו ואת בניו, וכשפגשו אהרן בהר האלוקים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זה היא אשתי שנשאתי במדין, ואלו בני, אמר לו, להיכן אתה מוליכן, אמר לו, למצרים, אמר לו, על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה, לכי לבית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה.

ולפי זה יש לפרש הכתוב, דלכן רק כששמע יתרו כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים, אז יכול לקחת עמו את צפורה ושני בניה, אבל קודם שיצאו ממצרים, אינם יכולים לבא, דעל הראשונים אנו מצטערים, ואין להוסיף עליהם. ויש להוסיף, דלכן הזכיר הכתוב כאן שהיה זה אחר שילוחיה, לומר, דאע"פ שמשוה שלחם למדין, אבל כל זה הוא רק בעת שהיו בשעבוד מצרים, אבל עכשיו שיצאו ממצרים, עתה ראוי להביאם.

'ויבא יתרו אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלוקים'

כתוב (י"ח, ה') 'ויבא יתרו וגו' אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלוקים'. יש לבאר סיבת בואו של יתרו לצורך מה הגיע, על פי המבואר במכילתא שבא ע"מ להתגייר.

ויש לומר דלכן הוצרך לבא, דגירות בעיא בית דין, כדילפינן בגמ' ביבמות דף מ"ו ע"ב דמשפט כתיב ביה, ולא יכול להתגייר בינו לבין עצמו, ולכן הוצרך לבא.

'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים'

כתוב (י"ח, ח') 'ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים וגו'. צריך ביאור דהרי מפורש בתחילת הפרשה שיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וכדכתיב 'וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו', וא"כ מה יש למשה לספר לחותנו אחר שהוא כבר יודע את כל אשר נעשה.

וביותר יש להוסיף דהנה ביאר אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל דמה שסיפר משה לחותנו הוא משום דיש דין סיפור בנפלאות השם, כדכתיב בתהלים 'שיחו בכל נפלאותיו', וביאר מרן הגרי"ז דעד השתא לא היה לו למי לספר, דהרי כל ישראל גם ידעו מכל הניסים והנפלאות, ורק כשבא יתרו, שלא היה עמהן, ולא ידע מכל הניסים והנפלאות, היה יכול לספר לו ולקיים בזה שיחו בכל נפלאותיו. וצריך ביאור דהרי להדיא בפסוק דיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וא"כ לא היה בסיפור הקיום של שיחו בכל נפלאותיו, שהרי כבר ידע מכל זאת עוד קודם לכן.

ויש לבאר, דהנה בריש הפרשה כתוב דיתרו שמע מכל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, וא"כ י"ל דכל ידיעתו הייתה אודות ישועת ישראל ויציאתם ממצרים, וקריעת ים סוף, דע"ז כתוב שמעו עמים ירגזון, אבל במה שסיפר משה רבנו ליתרו, כתוב ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים, היינו שסיפר לו את כל פרטי הפורענות והעונש שבאו על מצרים, ושהיה זה הכל במדה כנגד מדה, וזה לא ידע יתרו, וא"כ שפיר יש למשה רבנו מה לספר ליתרו, וזהו שסיפר לו משה.

ולפי זה יש לבאר הפסוקים דלהלן, דכתיב 'ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו', עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים כי בדבר אשר זדו עליהם, דמיירי כאן משתי עניינים, אחד מענין הצלת ישועת ישראל, ועוד ענין יש כאן והוא ענין פרטי העונש והפורענות שנענשו מצרים ופרעה, ושהכל היה מדה כנגד מדה, דתחילה אמר ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה וגו', וזהו ברכה על הצלת ישועת ישראל, וזה שמע יתרו מתחילה עוד קודם בואו, ואח"כ הוסיף עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים כי בדבר אשר זדו עליהם, וזה מיירי ממה שמצרים נענשו במדה כנגד מדה.

ולפי זה גם יש לבאר מה שאמר עתה ידעתי, ר"ל דאמנם את ישועת ישראל ידע מכבר עוד קודם בואו, אבל את הידיעה על כל פרטי העונש והפורענות, ושהכל היה מדה כנגד מדה, זה נודע לו רק עתה כשסיפר לו משה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, וזהו שאמר 'עתה ידעתי', ר"ל עתה כשמשה סיפר לו.

והנה בפסוק ט' כתוב ויחד יתרו, ופירש רש"י, וישמח יתרו זהו פשוטו, ומדרש אגדה נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים, היינו דאמרי אנשי, גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפה. ובפשוטו טעם המדרש דדריש לשון חדודין, משום דויחד אינו לשון שמחה בלה"ק, ורק בלשון ארמי שמחה הוא חדי.

אכן להמבואר נראה לפרש דבאמת הרי מדובר כאן משני עניינים, מדובר מענין נפלאות הצלת וגאולת ישראל, ומדובר מהעונשים והפורענות שבאו על פרעה ומצרים, וא"כ י"ל ד'ויחד' קאי על שניהם, דעל שני העניינים חדי יתרו, ולכן מתפרש ויחד בשתי אופנים, דכלפי נפלאות ישועת ישראל, מתפרש ויחד מלשון שמחה, ששמח בישועתו, וע"ז אמר ברוך ה' וגו'. וכלפי פורענות מצרים, נעשה בשרו חדודין, דכיון דגיורא הוא לא ניחא ליה בעונש העכו"ם.

מינוי הדיינים רק בציווי ה'

לאחר שיתרו יעץ למנות דיינים כתוב (י"ח, כ"ג) שאמר למשה 'אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלוקים ויכלת עמוד וגו'. ופירש רש"י בשם מכילתא אם מצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ירך, לא תוכל לעמוד.

עוד י"ל בביאור כונת הכתוב 'צוך אלוקים' דהיה צריך ציווי מיוחד בשביל קיום עצתו של יתרו, דהנה עצתו של יתרו הייתה להעמיד דיינים, ובשביל להעמיד דיינים שיהא להם כח לדון, צריך שיהא דין ופרשה של דיינים, והרי עדיין לא נאמר כלל פרשת דיינים, וא"כ אינם דיינים כלל ואין להם שום כח לדון כלל, [ואולי כדין נאמנים עלי ג' רועי בקר], ועל כן בשביל קיום העצה של יתרו, היה צריך לחדש פרשת דיינים, ורק אז אפשר לקיים העצה.

ויש לומר דזהו שאמר יתרו למשה וצוך אלוקים, דבשביל לעשות את הדבר הזה של העמדת דיינים, צריך הוא לצווי מהקב"ה, דהציווי היינו שיהא ניתן דין ופרשת דיינים, ורק אחר שיהא ציווי ה' על פרשה זו, יתחדש להם כח לדון, ותתקיים עצתו של יתרו.

והנה מבואר דיתרו זכה ליתן עצה ועל ידו נתחדש פרשת דיינים. ונראה לומר בזה דהנה בגמ' בסוטה דף י"א. איתא אמר רב חייא בר אבא אמר רב סימאי שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית וכו'. ונראה דמה שזכה ליתן עצה הוא שכר במדה כנגד מדה, דכנגד מה שברח, ונמנע מליתן עצה נגד ה', זכה ליתן עצה לדבר ה' ושעל ידו יתחדש כל פרשת דיינים.

מוסרי התורה ממורינו המשגיח הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

מצוות תוכחה

נאמר בהיכל הישיבה ביום היא"צ למורנו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי רפאל שמואלביץ זצללה"ה

שיש בידו למחות על אנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו.

יש פה נושא הלכתי מאוד גדול ולא ניכנס לכל ההגדרות יש אולי עניין של מוטב יהיו שוגגים אבל לא תמיד אומרים את זה, יש הבדל בין דברים דאורייתא לדרבנן, אבל לא ניכנס כעת לכל זה אפשר להוציא ספר עם תבורות על הנושאים הללו, אבל אנחנו ננסה להבין כיצד ניתן בכל זאת לקיים את מצוות תוכחה ובאיזה צורה.

נחפשה דרכנו ונח-קורה

תלמיד הנודע ביהודה - נדמה לי שזה בעל התשובה מאהבה - אומר ווארט יפה על דברי הגמ' שהזכרנו, על דרך צחות, ועל ידי זה נבין גם את דברי הגר"ח מוואליץ שביא בהמשך, הרי לכאורה איך יכול אדם לומר מוסר ברבים הלא יגידו לו טול קורה מבין עיניך, ואיך שייך להגיד שיחות מוסר, אלא ביאור הדבר שכל החיסרון הוא כשאדם אומר מוסר לשני, אולם באופן שהמוכיח כולל את עצמו בתוכחה בבחינת נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה עד ה' שרוצים להתחזק יחד אזי לא רק שאין חיסרון אלא להפך זו היא הצורה הראויה, והוסיף בצחות לבאר את הפסוק, אם המוסר הוא באופן של נחפשה דרכנו, כלומר אם זה יחד המוכיח והשומעים אזי ונחקורה, ונח - קורה, ותנוח הטענה של קורה.

ברוח חיים הביא הגר"ח לגבי החיוב של מצוות תוכחה וז"ל: והנה המון עם סוברים שמצוות תוכחה לא נצטוו רק הרבנים והדרשנים, אבל באמת הוא טעות כי היא מצוה על כל ישראל אפילו ע"ה שרואה בחברו דבר מגונה חייב להוכיחו, והעיקר שצריך המוכיח לכלול את עצמו גם כן בכלל, כי א"א שהמוכיח יהיה נקי ומי יאמר זיכיתי ליבי. (אבות ב, א).

ודבר נוסף שמוכרח להיות כשבאים להוכיח שיהיו הדברים מגיעים מתוך אמת, לא שייך שהדברים ישמעו אם זה בא מתוך שקר, ורק כשזה ממידת האמת יש לזה את ההשפעה.

אצל האנשים הרחוקים יש חולשה ולצערנו יש אפילו שומרי תו"מ שחלשים בזה, בן אדם לא אכפת לו ממה שחברו עושה, מה שהוא יחליט, ישנה תפיסה שאומרת אני לא מתערב לך אתה אל תתערב לי, אני מכבד אותך אתה תכבד אותי, ה"י, אתה יכול לומר שאתה לא בקי כיצד להוכיח או שאתה לא יכול להוכיח, אבל שזה לא יכאב לבן אדם שהשני עובר עבירות זה נורא ואיום, זו היא שגרת החיים של הרחוב האומלל, וצריך מאוד להיזהר מההשפעה הזאת של הרחוב.

היום היא"צ של מורנו ראש הישיבה הגאון רבי רפאל שמואלביץ זצ"ל, איש האמת, כבר דיברנו פעם על יסודות האמת שהיו לו, וכעת רציתי להתמקד על נקודה נוספת שהייתה שייכת בו, נקודה מאוד מסועפת ורגישה, סוגיות שלמות נאמרו על זה ועדיין א"א לרדת לעומק הדברים, והיא המצווה של תוכחה.

יש מצוות עשה דאורייתא הוכח תוכיח את עמיתך ולא תישא עליו חטא, בגמ' בשבת יש דברים נוראים על מי שלא מוכיח ועל לקמן, ואיתא בבא מציעא: הוכח חדא זימנא תוכיח תרי זמני א"ל הוכח אפי' ק' פעמים משמע תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. (לא, א).

וידוע משמו של מרן הגר"ח מבריסק צוק"ל שתלמיד המוכיח לרבו קודם שהוא מוכיח הוא צריך לברר אצל הרב האם על הדבר הזה צריך להוכיח או שמה אין כאן מקום לתוכחה וכן באיזה צורה להוכיח, ורק לאחר מכן יכול הוא להוכיח את רבו.

טול קורה מבין עיניך

ומצווה זו היא מצ"ע דאורייתא מתרי"ג מצוות, ובכל אופן מצאנו בגמ' בערכין: תניא א"ר טרפון תמיהני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך אמר לו טול קורה מבין עיניך. (טז, ב). ופירש רש"י שם: קיסם, כלומר עוון קטן שבידך זה יכול לומר לו טול אתה עוון גדול שבידך הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים, ובהמשך דברי הגמ' שם: אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שידע להוכיח. ושם פירש רש"י: שידע להוכיח דרך כבוד שלא יהיו פניו משתננין.

מובא בשם רבי חיים וואליצר שאדם שאינו יודע להוכיח בצורה ראויה ואינו נזהר שלא ישתנו פניו של חברו, הוא פטור מלהוכיח, בפסוק כתוב הוכח תוכיח וכו' ולא תשא עליו חטא, ופירש רש"י כלומר, בשעת ההוכחה אהיה זהיר שלא ישתנו פניו ואם לא הרי יש על המוכיח חטא, ועל זה אמר רבי אלעזר בן עזריה, תמיהני אם יש שידע להוכיח ולא יהיה פניו משתננין.

ומצווה כזו שמצד אחד כ"כ קשה לקיימה בצורה הראויה עד שיתכן שפטורים ממנה, אולם מצד שני כמה דברים גדולים כתוב על מצוות התוכחה וכמו שמצאנו בגמ' בתמיד: תניא רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם טובה וברכה באין לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב (כח, א). ועוד מצאנו בחז"ל שכל מי

כבוד שמים

אותם אנשים סותרים את עצמם מינהו ביה, אם אחד לא שומר שבת קודש ח"ו הם אומרים אל תתערב תכבד אותו, ומצד שני כשהם רואים אחד שעובר על החוק הם כועסים עליו ולא מתרצים נכבד אותך כפי מה שאתה נוהג, והראיה שהם כועסים על מה שאכפת להם, ורק מה שלא אכפת להם ימצאו כל מיני טענות משונות, חלילה שהמושג הזה יכנס לכותלי בית המדרש, רק צריך לדעת איך מוכיחים בצורה נכונה, ויסוד הדברים שאם השני עושה חטא זה צריך לכאוב לנו, אם זה לא כואב סימן שלא אכפת לנו מכבוד שמים.

הראש ישיבה רבי רפאל זצ"ל היה איש אמת, והיה מיוחד בן אדם לחברו, וקיבל זאת מאביו רבן של כל ישראל הראש ישיבה רבי חיים זצ"ל שבין אדם לחברו זה אש, כל חייו זעק רבי חיים כאן במקום הזה על בין אדם לחברו, ובפרט בימים הנוראים היה שואג את שאגת האריה מתוך ליבו הטהור, וזכינו לראות שבנו הראש ישיבה רבי רפאל זצ"ל היה דואג לצער של השני ולכאב של השני, היו דברים שכאבו לו והוא היה מוכיח עליהם אבל הוא היה אוהב את התוכחה הוא גם שומע תוכחות על עצמו, ישנם כאלו שאוהבים רק לתת תוכחה ולא לקבל, (יעו' ברוח חיים אוהב את התוכחה).

אני גם זכיתי לקבל קצת ב"ה לא בדברים נוראיים, פעם הוא רצה להעיר לי משהו על קריאת התורה לא דבר נורא אבל נקודה מסוימת, אז הוא ניגש אלי ואמר לי, תראה אנחנו הרי ידידים אני חושב שבפסוק הזה לא צריך לעשות את הנוסח הזה, זה עשה לי כ"כ טוב בלב, היה כדאי לי התוכחה ממנו כדי לשמוע שאנחנו בידידות, הוא נתן תוכחה אבל מתוך נעימות ונחמדות כזאת שנתנה הרגשה טובה.

לא תשנא את אחיך בלבבך

כתב הרמב"ם בהלכות דעות: כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים ולא דיבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנה אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. (פ"ו ה"ז). יש לאו של לא תשנא את אחיך בלבבך, כמה צריך להיזהר בזה שנאה בלב היא לאו דאורייתא וחיסרון בטהרת הלב.

אדם חושב שהעיקר הוא לא לפגוע בשני ולא לדבר לשון הרע, אבל בד בבד יש לו שנאה בלב על השני, וודאי זה טוב שלא מדבר לשה"ר ולא פוגע בו אולם צריך להיזהר מאוד מהלאו של לא תשנא את אחיך בלבבך, ומה שצריך להיות זה ההפך, לגשת לשני ולברר מדוע עשה לו כך וכך, ובדרך כלל מתברר שבכלל הייתה כאן טעות וזה לא התכוון למה שעשה ההוא לא חשב שעד כדי כך וכו', ובצורה הזאת אפשר גם להתנצל על משהו שכן היה והדיבורים הפתוחים הללו בצורה עדינה פותחים פתח של אהבה ופיוס.

ובהלכה ט' שם כתב הרמב"ם: מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר, או שהייתה דעתו משובשת, ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו הרי זו מדת חסידות. כאן מדבר הרמב"ם על דרגה גבוהה שבמקום שלא ניתן להוכיח כגון אם יבוא לאותו אחד שציער אותו וישאלו על כך הוא יענה לו כל מה שעשיתי עד עכשיו זה הקדמה בעלמא, חכה למה שאני עוד יביא עליך, וכד', ובכ"ז הוא מוחל לו, הרי זו מידת חסידות וזה עבודה קשה מאוד הלוואי שלא נתנסה בזה.

דברים אלו שייכים לכל אחד ואחד כפי חכמתו ותבונתו, כיצד לנהוג מה לעשות ומה לא, והא' ב' שצריך שיהיה בן אדם זה אהבת ה' ואהבת ישראל שיהיה אכפת לו מכבוד שמים ושכולם ילכו בדרך האמת.

ובמקום שהתוכחה היא אמתית זה יכול להגיע לדרגה שנעשים אוהבים יותר ויותר ע"י התוכחה, וכמו שמצאנו בערכין: ואמר רבי יוחנן בן גורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן שמעון ברבי וכל שכן שהוספתי בו אהבה לקיים מה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאבהך. (טז, ב). בדרך כלל תוכחה זה דבר מרגיז, אבל בגמ' אנחנו רואים שיש מציאות שהתוכחה תוסיף אהבה מפני שזה היה מתוך אהבת חברים אמתית.

אל תוכח לץ

השל"ה הק' מסביר את הפסוק אל תוכח לץ, אל תומר לאדם שהוא לץ פן ישנאך, הוכח לחכם, תגיד לו אתה חכם ולפי דרגתך וחכמתך לא מתאים לך לנהוג כך, ואז ויאבהך, יש לנו עוד דרך להבין באיזה צורה כדאי וראוי להיות מוכיח לחברו שזה יהיה מתוך אהבה אמתית ומתוך כבוד לשני.

שנינו בפרקי אבות: יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות. (א, ו). רבנו יונה מביא ג' ביאורים על חבר טוב והביאור השני: למצות שאף כשאין חברו חסיד ממנו ופעמים שגם הוא עושה אשר לא כדת, כשהוא נהנה בדבר עושה העבירה, אבל אין חפצו ורצונו שחברו יעשנה כי אין לו הנאה בזה וכמו שאמרנו ואין אדם חוטא ולא לו, נמצאו שניהם חוזרין בתשובה כל אחד על פי חברו.

ידוע שבתקופת האר"י הקדוש וחבורתו בצפת שהיו בה גדולים וענקיים הבית יוסף, המב"ט, האלשיך שהיה הדרשן שלהם, ובעל הלכה דודי שהיה החזן, החרדים היה השמש של בית הכנסת, המוה"ר בירב, כל החבריה קדישא הזאת שמרגש להתבונן בהם הייתה להם הנהגה שקשה אפילו לחשוב עליה, כשאחד הוכיח לחברו והתוכחה הייתה טעות הוא לא היה עונה לו מיד אלא היה חושב ע"ז שלשה ימים ורק אח"כ היו אומרים למוכיח שטעה, לנו קשה להמתין שלש דקות והם חיכו שלש ימים זה עבודה גדולה עד למאוד וצריך לדעת שיש מושגים כאלו.

ועצה טובה קמ"ל לפעמים צריך להעיר בבית הערה מסוימת קודם כל צריך שהיא תהיה בעדינות גדולה, וכמובן שהוא צריך להכניס את עצמו בתוך התוכחה, ומלבד זאת צריך לתת מחמאות כנגד התוכחה, וכך מתקבלים הדברים.

ונסיים בנקודה נוספת, מלבד מה שעל האדם להוכיח בצורה ראויה את חברו מוטלת גם חובה על כל אחד להוות דוגמה טובה שילמדו ממנו, אדם שמשפיע על חברו זה זכות בשבילו לאין שיעור ולאין ארוך, יש לזה פירות ופירי פירות, וזה עוד נושא בפני עצמו שצריך להרחיב עליו בשיחה מיוחדת, אבל ניגע בנקודה קטנה ובל"נ נרחיב על זה.

דברים אלו הם על קצה המזלג לזכרו של אותו צדיק הגאון רבי רפאל זצ"ל, וב"ה שהניח אחריו את בניו וחתניו ממשיכי דרכו, מורנו רבי יעקב שליט"א שמרומם את כולם, ואת כל המשפחה החשובה, אשרי הצדיקים שיש להם המשך.

הקב"ה יעזור שנזכה ללמוד תורה בחשק ובשמחה, וכולנו כאיש אחד בלב אחד נעשה נחת רוח לאבינו שבשמים

1 ולעצם העניין זה ממש לא נכון, לא שייך לומר שהוא אינו רוצה לקיים את התורה אבל הוא מכבד את מי שמקיים, וכדברי רש"י בויקרא עה"פ ואם בחוקתי תמאסו וכו': ואם בחוקתי תמאסו, מואס באחרים העושים. משפטי תגלע נפשכם, שונא החכמים. לבלתי עשות, מונע את אחרים מעשות. את כל מצוותי, כופר שלא צויתים. (כו, טו). אנחנו רואים שיש סולם בתחילה לא מקיימים את המצוות עד שהוא מפריע אחרים מלקיים ולצערנו אנחנו רואים את זה.

לע"נ

מרת אסתר ברכה רוזנפלד בת י'בלח"ט
רבי ישכר דב שליט"א
במלאות שלושים לפטירתה

לע"נ

הגאון רבי אהרן בן רבי ירחמיאל יצחק
לסקר זצ"ל
במלאות שנה לפטירתו

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א משלי ב')

עד כדי כך שהרא"ש כותב (בארחות חיים אות כו) **כי מי שאינו מאמין ב"אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אף ב"אנוכי ה' אלוהיך" אינו מאמין.**

אין אמונה בבורא בלי יציאת מצרים, הדרך לאמונה גמורה - עוברת דרך יציאת מצרים.

אין בריאה גלובלית

ישנה הרגשה שאמר לנו המשגיח ר' מאיר חדש זצ"ל, וביסודה נאמרה ע"י הסבא מסלבדקא זצ"ל.

הנפש החיים (שער א' פ"ב) כותב, הפסוק אומר לעושה אורים גדולים. לְעֹשֶׂה לֹא נֶאמַר, אלא לעוֹשֶׂה! הבריאה זה לא דבר שנברא פעם אחת ונשאר קיים לעולם, אלא כל רגע ורגע היא מתחדשת מחדש.

המשגיח ר' מאיר חדש אמר, בא אני יוכיח לך שהבריאה מתחדשת. הרי כך יציאת מצרים מראה לי הייתה מכת דם. היהודי שנה - זה היה מים. כשהמצרי שנה - זה הפך לדם. המצרי הכריח את היהודי לשתות עמו יחד: היהודי שנה - מים. המצרי שנה - דם. כאשר המצרי שילם כסף ליהודי - גם אצלו זה היה מים.

מה הפשט, זה סוכריה מחליפת צבעים?!... זה דם או מים?!? באותו הרגע ובאותה השנייה, לכל אחד - משהו אחר.

אומר ר' מאיר - זה הפשט הפשוט במשנה בסנהדרין (פד, ב) חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם! אין בריאה כללית ואחידה לכולם. אלא כל רגע הבריאה נבראת, ולכל אחד בדיוק איך שהוא צריך. מאותו הדבר! באותו רגע ובאותה השנייה.

במכת חשך כתוב וימש חשך, שהיה כפול ומכופל ועב, עד שהיה בו ממש. בשלשה ימים האחרונים - לא קמו איש מתחתיו. יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב. ומאידך, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. הם ראו את כל המטמוניות והכלים היקרים. איך זה יכול להיות?!?

כשהמצרי רוצה לילך - יש פה כעין מחיצה לפניו. א"א להמשיך. וכשהיהודי הולך - זה לא קיים. הקדוש ברוך הוא הראה שאין סתירה בין הדברים. אין בריאה גלובלית לכולם.

אם לך מגיע חושך - תהיה לך ממשות של חשך. ואם ההוא צריך ללכת ולראות - אז לא תהיה לך ממשות.

אפשר לומר שהייתה בריאה פעם אחת והיא נשארה?!... כל רגע זה מתחדש, ולכל אחד מה שהוא צריך.

מין שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א מביא בסידור, "יודים טבעת וידידים העברתי". לכאורה היה צריך לומר הפוך, קודם וידידים העברתי ואחר כך יודים טבעת. ומביא מסידור הגר"א שכתוב במדרש שזה היה מיד. באותו זמן שהיהודי הולך, הגוי טובע. וכ"כ באבן עזרא (יד, כט).

גם רש"י מביא (בשירת הים) מהמכילתא שכתוב ירדו במצולות כמו **אבן**. ובמקום אחר כתוב צללו **כעופרת**. ובמקום אחר - יאכלמו **כקש**. באותו רגע היו שלשה דרגות! הרשעים כקש. הולכים ומטורפין עולין ויורדין. בינונים כאבן, והכשרים כעופרת - שנחו מיד.

אין בעולם בריאה גלובלית ואחידה לכולם. לעושה אורים גדולים כל רגע, ולא רק כל רגע אלא כל אחד לפי מעשיו ולפי מה שמגיע לו.

כתוב (בתנודב"א זוטא י"ב) שלעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה. הצדיקים מתענגים עליה, ורשעים נידונים בה. אותה השמש באותו הרגע (!) לאחד גן עדן ולשני גיהנם!...

היציאת מצרים לימדה אותנו שבשבילי נברא העולם ובאמת בשבילי! כל אחד לפי מה שהוא צריך - זה מה שיהיה לו. אבל זה לא בגלל שאם יש לשני ממילא גם אני נהנה. לכל אחד הקב"ה בורא בפני עצמו. זו האמונה בהשגחה. [יש והרבה צריכים אותו הדבר ואז הקב"ה מכנס אותם למקום אחד].

אמונה

הרמב"ם כותב בהקדמה לפירוש המשניות "כי יקר בעיני דבר אחד מענייני האמונה, יותר מכל אשר אזכרנו". [ומהו יותר מכל אשר אזכרנו?... יותר מכל היד החזקה].

פעם אחת המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה מראה את הרמב"ם הזה בהתרגשות לכל מי שבא אליו! דבר אחד מענייני האמונה שווה יותר מכל היד החזקה להרמב"ם. ולמה? כי זה היסוד שלנו.

ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל הוגלה לסיביר, והיו לו שם ייסורים נוראיים. יום אחד כשהוא קם בבוקר ואמר "מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתی בחמלה" - הוא התחיל לחשוב לעצמו: רגע, על מה אני מודה? על שהחזרת בי נשמת, מה יש לי בחיים האלו?... למה אני מודה? מה יש לי מזה?

ואז הוא המשיך הלאה ואמר **"רבה אמונתך"! הכל שווה. הכל שווה בשביל עוד יום של אמונה. רבה אמונתך. בשביל עוד יום של אמונה - שווה הכל.**

רבינו אברהם אבן עזרא כותב על הפסוק וידעו מצרים כי אני ה' (יד, ד) מי זה וידעו מצרים, הרי הם יטבעו בים! ומסביר - **הנשואים**. דהיינו אלו שנשארו במצרים, גם הנטבעים לפני מותם. אמנם הם כבר טבעו. אבל רגע אחד לפני מיתתם - ידעו מצרים כי אני ה'. הקב"ה עשה את הכל בשביל שרגע אחד לפני שהמצרים סוגרים עיניים לנצח, הם ידעו כי אני ה'. **אמונה - זה היסודות שלנו. על זה אנחנו חיים ועל זה אנחנו בונים את כל הבניין של היהודי.**

האמונה ביציאת מצרים

וכן כתוב ברמב"ם באיגרת תימן, ובכוזרי (א י-כה), שהציר המרכזי עליו סובבת אמונת ישראל זה יציאת מצרים ומתן תורה.

ומשום ששני הדברים הנ"ל הפסוק מדגיש שראינו את זה בעיניים. שכתוב בדברים (ד, ט) על מתן תורה "פן תשכח את הדברים אשר **ראו עיניך**" - וברמב"ן, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בריאה ובשמיעה, והתועלת במצווה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים, אם יקום איזה נביא או חולם חלום וייתן אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע התורה אלינו מפי הגבורה לאזננו, **ועינינו הראות**, אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק ונשקר אותו! לא יועילנו אות ולא יצילנו מופת מן המיתה בדינו, כי אנחנו היודעים בשקרותו.

זהו שאמר שם וגם כך יאמינו לעולם. כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאילו ראוהו כל הדורות. **כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בס מועיל.**

כולם העבירו לבניהם שראינו בעינינו! ולזה בודאי יאמינו הבנים. כי אם זה לא נכון, אז לא יתכן ששלשה מיליון איש שהיו במעמד הר סיני מנחילים לבניהם שקר ואף אחד לא מכחיש. כאשר כל אחד מנחיל לבנו אני ר - א - י - ת - י! לא - 'אני מבין', לא - 'אני יודע', לא - 'אני שמעתי', לא 'היו לי ראיות שזה נכון', אלא ראיתי. זה נותן בכל הדורות של אחרי זה אמונה כאילו הם ראו את זה לבד כדבר ברור.

וכ"כ הרמב"ן בשמות (יט, ט) וכן במכילתא (כ, יט) על הפסוק **אתם ראיתם** אשר עשיתי למצרים, בריאה ממש יותר משמיעה.

ולכן בשני הדברים האלו, גם ביציאת מצרים וגם במתן תורה הקב"ה מדבר איתנו על **הראיה**! בשניהם זה מודגש. פן תשכח את הדברים אשר **ראו** עיניך. וביציאת מצרים, אתם **ראיתם** את אשר עשיתי. והרמב"ן מוסיף שלכן הקב"ה אמר אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אשר בראתי שמים וארץ. [והיינו כי זה יותר גדול, כי ראינו את זה לבד! ראינו בעיניים את הכל].

היה פעם סיפור שהיו הרבה אברכים שנפטרו צעירים. אז באופן נורמלי היו הרבה שפחדו על עצמם. נכנס אברך אחד אז למשגיח ר' יחזקאל לוינסטיין.

הוא אמר לו - אני לא מבין אותך. למה הדבר דומה? היה בן אדם לא מן המקום שהיה צריך לקנות משהו במכולת, הוא נכנס אך כעבור דקות ספורות הוא ברח בריצה מן המקום. בעל המכולת רדף אחריו בחשבו שהוא גנב אחד מהדברים. והלה רץ יותר מהר, והוא רץ עוד יותר מהר עד שהמוכר השיג אותו, תפס אותו ואמר לו - תחזיר לי את מה שגנבת. והלה הצטדק לא גנבתי כלום...! אפשר לבדוק? כן. בדק ונמצאו כנים הדברים.

אז למה רצת? שאל בעל המכולת. אמר לו אני יגיד לך את האמת. אני מאד מפחד כשצועקים עלי. כשהייתי בחנות ראיתי שצעקת על אחד האנשים בקול גדול, אתה כבר שנתיים חייב לי חמישים אלף לירות! מספיק כבר! תתחיל לשלם כמו בן אדם! ראיתי שאתה ככה צועק על אנשים ומבייש אותם, ואני אלרגי לצעקות, אז ברחתי...!

תמה המוכר: מה זה נוגע אליך? שמעת לבד, ההוא חייב לי חמישים אלף לירות, ואני כל הזמן רודף אחריו בתקוה שהוא ישלם, וזה לא הולך. אז מחוסר ברירה צעקתי עליו. אבל אתה?! אם אני לא יכבד לקוחות אף אחד לא יבא אלי... היית צריך לראות באיזה סבר פנים יפות אני נותן לך!

אומר המשגיח ר' יחזקאל, מה זה נוגע אליך מה שהולך אצל השני?... מה אתה מתערב בכלל. הוא - יש לו חשבון נפרד עם הקב"ה. עד היום ישנת רגוע - תמשיך הלאה לישון ברוגע ושלום. כל עוד זה לא מגיפה - אין מה לפחד בכלל. יפול מצדך אלף, ורבה מימינך, אליך לא יגש.

תסמוך על המלך!

זהו האמונה שלנו, עד כדי כך, שהסבא מסלבודקא מסביר, שלכן אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, דבר אל בניי ויסעו. מסביר הסבא בהתלהבות: הרי כבר ראיתם שאין בריאה בעולם, אז מה אתם מפחדים?... תיכנסו ליס! אני הרי אומר לכם לנסוע. מה זה ים בשבילי... כבר ראיתם איך אני משחק עם הבריאה ועושה את מה שאני רוצה, ובאהבתי הגדולה אליכם עשיתי כל העשר מכות במצרים, ראיתם. אז מה הבהלה מן הים? דבר אל בני ישראל - ויסעו! כתוב בחז"ל על הגר שהיא מחוסרת אמונה. למה? כי לא היו לה מים. והילד שלה נטה למות, ולפתע הקב"ה פקח את עיניה, ותלך ותמלא את החמות מים ותשק את הנער.

אז למה היא מחוסרת אמונה? הגר! הרי ראית בהתחלה שלא היה שום מקור מים באופק ופתאום יש פה באר. אז את מבנה שהקב"ה הולך איתך. אז למה את ממלאת את החמות במים להמשך הדרך? וכי זה בעיה בשביל הקב"ה לעשות באר נוספת עוד כמה דקות! את חיה בורא עולם!!!

אדם שחי עם בורא עולם, אז מה הבעיה שלך...מה תצעק אלי, דבר אל בניי - ויסעו! המלך הולך איתך, אין לך מה לפחד. היעלה על הדעת שאדם שזוכה לעלות על מרכבת המלך - יצטרך לקחת איתו את הפת היבשה שלו שמא לא יהיה לו מה לאכול?...! אתה עם המלך! הקב"ה צועד איתך! (וכ"כ בנפש החיים ש"א פ"ט, ע"י).

חסד נעורייך

סיפר תלמידו של הסבא, הגה"צ ר' דב כהן זצ"ל, סבס של ר"י רוממות התורה ואמרי משה, שהסבא מסלבודקא כל כך התלהב ואמר, בואו נתבונן כמה ניסים היו במצרים. אין לתאר ולשער...! עשרת המכות, קריעת ים סוף, וכל הניסים הנלוים, זדים טבעת, וידידים העברת. כתוב בחז"ל שאם ילד היה מבקש פירות - צמחו שם אילנות פרי. והים נקרע ל-שתיים עשרה חלקים, כל שבט בנפרד! אח"כ עמוד האש, ועמוד הענן, מן, באר. מה לא?... ניסים על גבי ניסים.

ומה אח"כ הקב"ה אומר להם? "זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

אתם שומעים איזה דבר עצום?...! זה כמו שאני יראה בחור עני ומסכן, אני יגיד לו, אין לך איפה לישון? בא אלי הביתה, אני אתן לך בגדים ואוכל... אני יחתן אותך, אני אתן לך דירה, וידאג לך למשכורת. העיקר תשב ותלמד. אחרי שנים ניפגש באיזה צומת, אני יגיד לו, כמה אני זוכר את חסד נעורייך...! הוא יתמה ויאמר, אני עשיתי לך חסד?...! אתה הרי נתת לי את הכל!

איזה חסד עשינו לקב"ה כשיצאנו ממצרים?... אבל כשאני אוהב משהו, אז גם כאשר אני רואה את הדבר הכי קטן שהוא עושה בשבילי, זה חסד.

הרי מה זה החסד נעורייך? דם פסח ודם מילה. ואמרו לכם ללכת למדבר - והלכתם. אחרי מערכת כזו של ניסים, הם היו מוכנים להכל. אומר הקב"ה - זכרתי לך חסד נעורייך! לא שאלת ש אלות ולא חשבת יותר מיד, אמרתי לך - והלכת!

האהבה של הקב"ה פורצת גבולות!!! אמר הסבא מסלבודקא. ועד כדי כך הסבא חי את זה, שגם כשהוא היה חולה ושכב במיטה על ערש דוי ונטה למות, קרוביו ומשפחתו שרו לו את השיר הזה...! איזו אהבה!

[גם בדור האחרון, כאשר אשת הגאון ר' חיים פנחס שיינברג זצ"ל היתה חולה, הוא בא על ידה, ושר לה את השיר הזה בדמעות...! היום, כשאתה מדבר עם כל אחת מבית יעקב שהולכת להתחתן עם בן תורה, היא אומרת - תראה, זה לא חכמה שהרבנית בת שבע קנייבסקי היתה כ"כ גדולה, גם אני, אם היה לי בעל ענק כמו ר' חיים קנייבסקי - גם אני הייתי ככה... או לחילופין, אשתו של ר' חיים פנחס שיינברג - היא היתה גדולה מאד, אבל זו לא חכמה... בעלה היה ענק מגדולי ישראל!]

הכל נכון... אבל הגר"ח קנייבסקי כשהוא היה אברך צעיר הוא לא היה ר' חיים קנייבסקי הידוע... הוא היה אברך שמופקע מהעולם הזה ולא ידע כלום חוץ מהדף גמרא. וכל המושגים שהיו לאשתו הם היו רק באהבת התורה.

הרבנית בת שבע קנייבסקי היא לא היתה רק בסוף... בסוף ודאי מקבלים... וכן אשתו של הרב שיינברג, היא היתה עשירה, באה מבית עשיר, ועזבה את הכל בשביל לחיות במיר חיים פשוטים, כשהוא חי אברך מתמיד בחיי עוני ומחסור! זה החסד נעורייך האמיתי... אח"כ לא פלא שהקב"ה משלם וגם זוכים לכזה בעל].

אבל אצל הקב"ה זה לא ככה... הקב"ה כבר מהרגע הראשון שהוא בא אלינו, מה הוא לא נתן לנו... הוא לקח אותנו ממצרים, ואילו לא היה הקב"ה גואל אותנו, הרי אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים...!

הוא גאל אותנו ביד רמה, בזרוע נטויה, ניסים גדולים ועצומים, ומה נשאר אצל הקב"ה?... חסד נעורייך. הוא אוהב אותנו!

בחור ישיבה בשיבה - זה אותו הדבר! הרי בעצם, התודה הכי גדולה שיש לבחור - זה בשנים האלו. מיד אחרי החתונה - הוא מקבל ריחיים בצוארו. זה הולך ביחד... וכ"א מקבל ריחיים בצוארו לפי מה שהקב"ה גוזר עליו.

השנים האלו הם השנים הכי יפות! שבע שנות השבע... אין לו שום דאגה בעולם. יש לי מיטה לישון, ואוכל מוכן מיד בסיום התפילה, אף אחד לא מפריע לי, אני יכול לשבת וללמוד כל הזמן ללא הפרעות.

והקב"ה אומר - זכרתי לך חסד נעורייך! דווקא בשנים האלו יש את היצר הרע הכי גדול, ולמה? כי אדרבה, מתוך שיש לבחור כל כך הרבה זמן אז מתחילים כבר לזלזל. בן אדם שיש לו כ"כ הרבה - הוא לא יודע להעריך. ואז הוא מפסיד הכל, וכשמתעורר ומתחיל להבין... כבר מאוחר.

צריך לדעת להעריך

יש ב' מדרשים דומים. אחד מביא הגר"ח קמיל, ואחד מביא הג"ר זבולון גרז בשם אביו (שאמר לו את זה כשהוא הלך ללמוד בסלבודקא).

המדרש רבה בפרשה, (פרשה כ"ט) דבר אחר, 'ויהי בשלח פרעה'. משל לאחד שמצא צרור של מרגליות ולא היה יודע מה בידו. לא היה לו כח... הוא אמר לאחד בדרך, אתה רוצה ליטול הצרור הזה שבידי? אמר לו, למה לי צרור שלך?...! (אני לא סבל...) אמר לו - טול אותה בשבילך, ואיני עומד בפניך. הוא לקח.

כיון שנכנס למדינה, ישב וחרז הגדולות לעצמן, והקטנות לעצמן, והבינוניות לעצמן. נכנס אותו שמסר לו את הצרור בעיר וראה את האיש שנטלו הימנו, שפתחן בחוץ ואדם בא לקנות ממנו. אמר לו קטנה בכמה? א"ל במאה ריבוא. והגדולה בכמה? א"ל באלף ריבוא. והבינונית בכמה? ב-שמונה מאות רבוא.

כיון שראה כך - קרע בגדיו. אמר כל העושר הזה בידי היה וחסם הוצאתי מידו. אוי לו לאותו האיש שכך הוציא מידו. כך היה פרעה:

הצורך של מרגליות - אלו ישראל שהיו בידו, שנה צרור המור דודי
 לי. התחיל משה מונה אותם שש מאות אלף חוץ משבט לוי. כשראה
 פרעה כל האוכלוסין התחיל צוות ווי' הוי' יוהי בשלח פרעה' [והגר"ח
 קמיל מביא חז"ל דומה, במד"ר בפרשה (כ - ה) למי שהיה לו שדה וגל
 צרורות ומכרה לאחר בזול, והעביר הגל ומצא תחתיו מים חיים, ונטע
 גפנים ובשמים ורמונים וכו' וכל העובר הי' משבחה. עבר אותו האיש
 שמכרה וכו' אמר אוי לי שכך מכרתי וכך הוצאתי מיד].
 ושאל אותו אביו, מה הדמיון בין המשל לנמשל?... בסיפור, הראשון
 לא ידע מה זה מרגלית, הוא היה בטוח שזה סתם אבנים יפות, אז
 הוא נתן את זה למישהו מתנה, ואח"כ כשהוא ראה את שווים הוא
 הצטער. אבל פה, וכי היתה לפרעה ברירה?!... נתנו לו כ"כ הרבה
 מכות, הוא לא רוצה למות אז לכן הוא שלח אותם, לא היתה לו
 ברירה... מה הדמיון בכלל!!!
 אלא אמר הרב גרז לבנו ר' זבולון, פרעה לא ידע להעריך מה זה יהודי.
 לדוג': אם יהיה לי עבד שנתתי לו להיות פועל נקיון, ואחרי שהוא
 הלך התברר לי שהיה לו מח חריף וחד כמו הרוג'צ'ובר, אם הייתי
 יודע הייתי עושה איתו מלונים!
 פרעה התייחס אל היהודים כמו עבדים זולים, הוא נתן להם נקודת
 ולבנות. ופתאום הוא ראה אותם בגדלות, הוא התחיל לצעוק:
 אותם לקחתי בשביל כאלו עבדות זולות!! הם יכלו להרים את כל
 המדינה ולעשות לי הון תועפות וכמו שיוסף עשה באמת. זה נכון
 שעכשיו לא היתה לו ברירה והוא שלח אותם, אבל למה כשהם היו
 אצלי לא ידעתי לנצל אותם! למה לא ראיתי את היופי של עם ישראל
 כמו אחרי שהוא יצא...
 ואז הוא הוסיף ואמר לו, **כאשר נמצאים בישיבה לא יודעים להעריך,
 רק לאחר החתונה פתאום אוחזים. אוי וי! איך לא ידעתי להעריך
 את היהלומים האלו! היהלומים היפהפיים של הישיבה, אין ימים
 יותר יפים מהם! אין ימים יותר נחמדים, ימים של שטייגען ועלייה,
 אין שום דבר בראש מלבד שבת, לחזות, ולבקר...!**
**ואת זה - כל בחור צריך לדעת. עוד מעט, כל בחור יתחתן, ובפרט
 בדורנו שמתחתנים כ"כ הרבה צעירים... כל כך מהר נפרדים מהגן
 עדן האמיתי. בא, תנצל את הגן עדן כל זמן שאתה עוד נמצא בו, אחרי
 זה - תעיף עיניך בו ואיננו. חבל שלא יודעים להעריך.**
 וכמו שהז"ל אומרים (ויק"ר פ' לד - ט וילק"ש רות ר' תר"ד) אילו
 היה יודע ראובן שהכתוב משבחו היה טוענו בכתפיים ומוליכו להביא
 את יוסף לאביו. ואילו ידע אהרן שהקבי"ה מכתוב עליו וראך ושמו
 בליבו היה יוצא בתופים ובמחולות וכו'. (רו"ר פ"ה ו, ילק"ש שם
 תר"ד) וכן בבוע. **כך תמיד אחרי החתונה אומרים הבחורים, אילו
 הייתי יודע שזה השנים הכי יפות... אז תדעו!... אל תגידו אחרי זה
 אם הייתי יודע... תדעו עכשיו. אלו הימים הכי יקרים, והשנים הכי
 יפות!!! תשאלו כל אחד! וכשמצלמים בזה, אחרי זה תופסים את
 הראש...**

תלות מוחלטת בקב"ה
 אמר לנו המשגיח רבי מאיר חדש, מה השרש להגיע לזה ולהצליח
 כתוב בגמ' בסוכה (מט, ב), מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב. אומר
 רש"י, בתו של אברהם אבינו, שנדבה רוחו להכיר את בוראו.
 שאל ר' מאיר, וכי רק זה השבח על אברהם אבינו?! הרי היו עוד
 נסיונות גדולים מכך, כמו מסירות נפש בכבשן האש, עקידת יצחק,
 ופרסום שם שמים.
 אומר ר' מאיר, ממה הכל התחיל? מבת נדיב! אנשים רואים הרבה
 דברים וזה לא מעניין אותם. אברהם התעניין, התבונן, חשב, והגיע
 למסקנה הנכונה. וכן וישמע יתרו - כולם שמעו - אבל הוא התבוננות
 וחשב ועל ידי זה זכה.
 אנחנו כבר עוד מעט גומרים עם יציאת מצרים... כעת בשלח, ושבוע
 הבא כבר יתרו, נכנסים למשהו חדש. המאתיים ועשר שנה שהם עבדו
 בפרך, עוברים אצלנו ביעף תוך ארבע שבועות...
 צריך ליתן את הדעת ולהתבונן! בשביל מה תיקנו להזכיר יצי"מ כל
 בוקר וערב, בשביל מה תיקנו פסח, בשביל מה תיקנו כ"כ הרבה
 מצוות וזכר ליציאת מצרים, בא... תחשוב, תתבונן, תגיע למשהו!
 זה הדברים הפשוטים, יציאת מצרים מלמדת אותנו שאין לנו כתובת
 אחרת מלבד הבורא עולם. יש מנהיג לבירה, ויש לנו כתובת לאן
 לפנות.

הגמ' אומרת (ב"ק צב, ב) כד הוינן זוטרי - לגברי. השתא דקשישנא -
 לדרדקי. דהיינו כשהיינו צעירים, היינו חשובים כגברים. ולעת זקנה
 - אנו כמו ילדים. מנלן? כי בהתחלה כתוב וחי' הולך לפניהם יומם,
 ולבסוף כתיב הנה אנוכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך.
 ומה הפשט, בסדר - הגר"א בפסוד"י על הפסוק הרופא לשבורי לב,
 מובא למטה פי' הגר"א בח' הגדות, כשהיינו צעירים, כשיצאנו
 ממצרים, בתחילת הדרך - הגענו ליד ים סוף. והמצרים באים
 מאחורינו. [והז"ל במד"ר מפרשים את הפסוק בשה"ש יונתי בחוגי
 הסלע. כמו אותה יונה שבורחת מהנץ ונכנסת לנקיק סלע, ולפתע
 מזדקר מולה נחש. לחזור לאחוריה - אינה יכולה מפני הנץ, ליכנס
 פנימה - אינה יכולה מפני הנחש. היא מכשכשת בכנפיה, אולי ישמע
 בעל השובך ויציל אותה. אין לה כתובת אחרת].
 עם ישראל, אין להם לאן לברוח, מלפניהם - ים, מאחוריהם -
 המצרים, רק בורא עולם! כך התחלנו, כמו ילדים קטנים. ילד קטן
 יודע שיש רק אבא, הוא לא יודע שום דבר אחר. וממילא הקב"ה בא
 איתנו בעצמו.
 השתא דקשישנא, כבר אחרי שיצאנו ממצרים... היתה קריעת ים
 סוף, כבר קיבלנו את התורה, התחלנו להרגיש טוב, יכלנו גם לעשות
 עגל מסכה---
 אומר לנו הקב"ה אני סולח לכם, אבל הנה אנוכי שולח מלאך. אני
 כבר לא יבא.
 כל כמה שבן אדם מרגיש יותר תלות בקב"ה - כך הקב"ה יותר נותן
 לו. זה מה שאנחנו לומדים מיציאת מצרים. ומוסיף הגר"א שעי"ז היו
 במקדש הכרובים כרביא, להורות שהקטנים הם קיום השכינה.
 המשגיח רבי מאיר חדש אמר, בדורות הקודמים הייתה **סייעתא**
דשמיא, היום יש **שמיא** לבד... יש הקב"ה לבד!
 ובעצם, פעם כל האוירה ברחוב ובבית מדרש - אוירה של עמל התורה,
 היו גאונים, וההתמדה של פעם לא ידעה גבולות! אפילו הדור הקודם
 כבר מתפלא על המצב של היום... ר' איסר זלמן אמר שבואלוזין
 בחור **בינוני** למד שש עשרה שעות (!) היום, הלואי והמתמיד הגדול
 ילמד כך. הנסיונות שיש היום קשים מאד, ויש כתובת ישירה לבורא
 עולם! רבוש"ע, תעזור לי! אני לא יכול... וכל כמה שתרגיש ותהיי כמו
 תינוק שיש לו רק אחד שיכול לעזור ותפנה לקב"ה, ואז הקב"ה
 בעצמו עוזר לו.
 [סיפר לי אברך שבא מתפרח לפני עשרות שנים, שיש איזו סוגיא
 בגמרא שכמעט אף ראש ישיבה לא מוסר עליה שיעור. זו סוגיא
 סבוכה. וסיפר לי, שבתפרח, אמר על זה הגי"ר אביעזר פילץ שיעור
 מאד יפה. והוא, שהיה ממקורביו שאל אותו איך הרה"י מסר כזה
 שיעור יפה?...]
 אמר לו ר' אביעזר, כולם בעלי כשרון, גאונים... ופה זה סוגי' סבוכה,
 ויותר קשה להם, אבל לי - אף פעם אין שיעור מוכן אלא לפני כל
 שיעור אני מתפלל בדמעות לקב"ה שיעזור לי. ולקב"ה אין הבדל בין
 סוגיא כזו לסוגיא אחרת, כמו שעל הסוגיא הקודמת הוא נתן לי
 שיעור, גם על זה הוא נתן לי.]
**לחיות בורא עולם!!! לא סייעתא דשמיא, אלא בורא עולם! ואתה
 מחייה את כולם.**

יהודי מתגבר נגד הטבע!
 כתוב ששאלו מלאכי השרת את הקב"ה: הללו עובדי עבודה זרה
 והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו? טענה. אמר להם
 הקב"ה, אלו עתידין לקבל את התורה, ואלו אינם עתידים.
 ובביאור החילוק: זה כל כך פשוט... הקדוש ברוך הוא בא עם התורה
 לכל אחד ואחד ללא יוצא מן הכלל לגויים וליהודים. הגוי שואל, מה
 כתוב בה? לא מתאים לי... גוי לא מוכן להשתנות. זה אני. אם זה לא
 מתאים לי - אני לא מוכן.
 אבל יהודי אומר נעשה ונשמע! לא איכפת לי קשה או קל, אני מוכן!
 הוא לא יודע מה הקב"ה הולך לבקש ממנו, אבל קודם כל נעשה,
 ואח"כ נשמע. ואם צריך אני הולך להתגבר במסירות נפש גם נגד
 הטבע! אני הולך נגד הטבע. אם הקב"ה יצוה הוא יתן לי גם את
 הכוחות.
 וזה אומרת כנסת ישראל (שה"ש א, ו) אל תראוני שאני שחרחרות,
 אני לא מצרי! למה? ששזפתני השמש!!! המצרים עשו לי את זה.
 וכמש"כ במדרש, עה"פ אני חבצלת השרון שושנת העמקים.

אומר המדרש, **אני שושנת העמקים, יפהפיה! תבצלת, תבויה הייתי בצול מצרים, המצרים עשו אותי ככה.**

אומר הקב"ה למלאכי השרת, היהודי מצד עצמו - הוא בן עלייה, הוא אומר נעשה ונשמע. רק המצרים קלקלו אותו. לעומתו, המצרי מושחת בעצם, אז את היהודים אני מצייל.

וכן איתא בילקוט שמעוני (וישב) שאלה ההיא מטרונתא את רבי יוסי, איך יכול להיות שיוסף עמד בכזה נסיון קשה? הרי הוא היה קטן בן שבע עשרה, בלי הורים, בלי משפחה שתומכת, האחים מכרו אותו, כולם מתנכרים אליו, ואשת פוטיפר מנסה אותו בטוב וברע! איך זה ייתכן!!!

אמר לה, הרי התורה כתבה את החטא של ראובן ולא כסתה, את החטא של יהודה ולא כסתה, אז מוכח שאם לא כתוב כן על יוסף, אז הוא עמד בזה! נכון... זה היה נגד הטבע שלו. **יהודי עומד בנסיון גם נגד הטבע וגם אם זה לא 'מסתדר' לו.**

הגמ' בסנהדרין (לו, א) כותבת, שאל ההוא מינא, הרי יש מצוות שהטבע נוגד אותם, איך היהודים מצליחים לעבוד על זה? אמר לו, התורה העידה עלינו "סוגה בשושנים", וצריך להבין, מה התשובה "סוגה בשושנים"?

כתוב במדר"ר שיר השירים (פרשה ז, ז) "סוגה בשושנים", אלו דברי תורה שהם רכים כשושנים, וכו', אמר ר' לוי בנוהג שבעולם אדם נושא אשה בן שלשים שנה ובן ארבעים שנה, משמוצא יציאותיו, עולה לו כסף כל החתונה, אח"כ הוא בא לזקק לה, והיא אומרת לו - כששונה אדומה ראיתי, דהיינו אני אסורה עליך, ופורש ממנה מיד. מי גרם לו שלא יקרב לה? איזה כותל ברזל יש ביניהם? ואיזה עמוד ברזל ביניהם? אי זה נחש נשכו, איזה עקרב עקצו שלא יקרב לה? דברי תורה שרכין כששונה. שנאמר בה, ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

אגב, כותב בספר הללי נפשי להרה"ג הלל קופרמן, שאלו את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הוא אומר להתחתן מוקדם, ופה כתוב נוהג שבעולם מגיל שלשים וארבעים?...

אמר לו ר' חיים לא זה הפשט... אלא אפילו אחד שהוא כבר בן שלשים שנה, תאר לך כמה זמן הוא מחכה מגיל שמונה עשרה... ובכל זאת כשצריך - הוא פורש מיד. זה הגדלות!...

וכן, אחד שכבר הרבה זמן לא אכל. הביאו לו תמחוי של חתיכות, אמרו לו חלב נפל שם, ומשך ידו ולא טעמו, מי גרם לו שלא לטעום? איזה נחש נשכו שלא יטעום, ואיזה עקרב עקצו שלא יקרב ויטעם אותו? דברי תורה שרכין כששונה, וכתוב בה "כל חלב וכל דם לא תאכלו".

שושנה - זהו אחד הפרחים הכי יפים שיש. אבל זה פרח דוקרני. ילד קטן, כשהוא רואה את הקוצים - מיד הוא מושך את ידו. הוא לא יודע להתפעל מיופיה, והוא מפחד מהקוצים אז הוא מתרחק מזה. אבל אדם מבוגר יותר, נוהרים קצת, אבל נהנים מהשושנה!

הגוי, הוא כמו תינוק. ילד קטן שלא יודע מה זה דף גמרא, לא מבין מה זה מצוות ה' הוא רואה בזה קוצים, אבל אנחנו יודעים מה זה מצווה! יודעים שדברי תורה רכים כשושנה. אז נוהרים מהקוצים, ונהנים!

הטבע כפוף לתורה

יהודי מוכן לעבוד גם נגד הטבע. הים ראה וינס, מה ראה הים ונקרע? ארוננו של יוסף. יוסף התגבר גם נגד הטבע וינס ויצא החוצה, אז גם הים חרג מהטבע שלו ונקרע.

האור החיים הקדוש כותב, וישב הים לאיתנו, לתנאו הראשון שהקדוש ברוך הוא התנה עם מעשה בראשית שיהיה כפוף לתורה וללומדי התורה.

אחרי שאמרנו נעשה ונשמע - כל יהודי אמר אני לא הולך עם הטבע שלי, אני עושה את מה שהקדוש ברוך הוא מצוה, אז הטבע נקרע בפנינו!!!

וכך הוא מסביר שם את המעשה עם רבי פינחס בן יאיר שהים נקרע בעבורו. כך זה אצל כל גדולי עולם, מי שלא הולך עם הטבע, הטבע נקרע בפניו, הטבע כפוף לתורה וללומדיה.

כאשר בחור מתקשה לקום בבוקר - זה מאד מובן. בחוץ קר... אף אחד לא יעיר לי אם אני ישאר במיטה... למה שאני אקום?! היצר הרע מגיע כל בוקר ויש לו כח מיוחד להשפיע עלי, הוא גם מרגיע לי את המצפון... אחרי זה אני מתפלל איפה שאני מתפלל... מה לא טוב?

אבל יהודי הולך על טבעי! אמנם אני רוצה לישון, אבל אני מתגבר. מספרים שהיו שומעים את החפץ חיים מדבר עם היצה"ר בבוקר.

סיפר נכד של הגר"ח ברזל בשם סבתו, שפעם היא שמעה שהוא קם בבוקר והתחיל לצעוק, לך ממני! אני לא רוצה לדבר אתך! זו מפה!!!...

היא נבהלה... ואח"כ הוא הסביר דיברתי אל היצר הרע. הוא בא להגיד לי, אתה עייף... אתה כבר זקן, וחולה... אמרתי לו שאני לא רוצה להתחיל איתו בכלל. אחרת, הוא ישכנע אותי מאד מהר!

אני צריך לקום בבוקר. בין אם אני עייף ובין אם לא, יש תפילה בישיבה ואני צריך לבא! פתאום תראה איך כל הטבע נקרע בפניך!... ונספר: מרן הרה"י היה פעם בניחום אבלים. והאבל שהיה אברך חשוב סיפר על אבא שלו, כמה שהוא היה גדול ומתמיד וכו', וסיים - אני לא יכול להגיע לזה.

הרה"י הפטיר כלאחר יד, עד כאן דברי היצר הרע. כעת נשמע בקול היצר טוב...! מה זאת אומרת שאתה לא יכול להגיע? למה לא? תעבוד ותגיע. מה, כל הזכויות שמורות לאבא שלך?!

זה כמו שתגיד אני לא יכול להגיע לירושלים. נכון, אם לא תיכנס לאוטובוס ותעביר כרטיס - לא תגיע. אבל תיכנס לאוטו ותגיע. תעבוד ותגיע. יגיעת ומצאת - תאמין.

אנחנו היום קובעים את גורל החיים שלנו. אם אנחנו מוכנים להיאבק - הסייעתא דשמיא ממשיכה כל החיים. אך אם חלילה נותנים ליצר הרע לעשות מה שהוא רוצה - אז הוא נהיה חבר שלנו.

אחרי זה הוא נדבק אלינו הוא לא נפרד מאיתנו רגע. וזו בעיה גדולה.

כתוב בחז"ל על המעשה של אשת פוטיפר עם יוסף נסמך לסיפור של תמר. לומר לך מה זו לשם שמים נתכוונה, אף זו לשם שמים נתכוונה. אז היתה פה איזה כוונה של לשם שמים. מאיפה יוסף ידע שלא?

אמרו לנו בישיבה בשם השפת אמת, שכתוב ויהי כדברה אל יוסף יום יום. אם זה יום יום זה נודניק. **נודניק זה יצר הרע. היצר טוב אומר פעם פעמיים וזהו. אך היצה"ר לא עוזב אותך לרגע כמש"כ החובות הלבבות, אתה ישן והוא ער לך.**

אנחנו צריכים להיות שוטים המאבדים את מה שנותנים לנו?! כזו אהבה של הקב"ה, כזה יציאת מצרים, אפשר כ"כ הרבה להגיע רחוק. לראות כמה גדול בורא עולם, לשאת אליו עיניים ולהתפלל אליו, לעבוד על עצמנו, ואז נזכה ל"בני בכורי ישראל".

לע"נ

הר"ר אברהם יצחק יעקבסון זצ"ל

בן הר"ר ברוך דוב זצ"ל

נלב"ע ז' שבט

תנצב"ה

לע"נ

הר"ר יוסף יהודה יעקובוביץ זצ"ל

בן הר"ר יעקב הי"ד

נלב"ע י"ז שבט תשס"ז

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגיליון במ"ל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר ביש"ה"ק

'התורה כוללת כל הטובות שבעולם'

ולכאורה הדברים צריכים ביאור, וכי מה היה לו ליעקב לעשות אם לא להיות כ"ב שנה בבית לבן, הלא כך נצטווה במפורש על ידי הוריו לקחת אשה מבנות לבן, והדרך היחידה להשיג את האשה היתה על ידי עבודת הצאן, וגם אם תאמר שהיה די לו באשה אחת, מלבד מה דאין זה מילתא דמסתברא, מ"מ מדוע נענש על כל הכ"ב שנה, לכאור' דל מהכא שבע שנים לפחות וכן הזמן שהיה בדרך בהליכתו ובחזירתו.

ועל כרחק דצריך לומר שמה שיוסף נלקח מיעקב לכ"ב שנה לא היה בתורת עונש ממש, כי באמת לא היתה על יעקב תביעה לכבד אז את הוריו, אלא משום שסוף סוף היה לו חסרון מעלה של כיבוד אב ואם שמחמתה לא היה לו את ההגנה כנגד לקיחת יוסף.

אלא דאי תימא הכי לכאור' תיקשי מדוע לא נחסרו ליעקב גם י"ד השנים שהיה בבית שם ועבר, הלא אף שכאמור לא נתבע עליהם משום כיבוד אב ואם, סוף סוף לא השיג בהם את המעלה שהיה יכול להשיג ואם כן אין אצלו את שכר המצוה של כיבוד הורים.

ובהכרח שעולה לנו מכאן דמעלת התורה כוללת בתוכה את כל המעלות שבעולם ובתוכן גם מצות כיבוד אב ואם, ובשנים שנטמן יעקב בבית שם ועבר ועסק בתורה נחשב לו שהשיג את מעלת כיבוד הורים עצמה ולמעלה מכך, והא גופא אינכילל במה שלמדו מכאן חז"ל במגילה (טז:) ש'גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם'.

מן התורה תוצאות חיים לכל הבריאה

ואכן עוד מצינו שם בגמרא ד'גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות', והקשה על פי זה הט"ז (יו"ד סו"ס רנ"א) אמאי אמרינן דהצלת נפשות קודמת לתלמוד תורה ולא דחינן קלה מפני חמורה, וביאר שם הט"ז דאף שודאי מי שעוסק בתורה צריך להתבטל מתלמודו בכדי להציל נפש אחת מישראל, מכל מקום מי שלא הזדמן לידו דבר הצלת נפשות והמשיך לעסוק בתורה - נמצא למפרע גדול יותר מהמציל.

וכאן מתגלה לעינינו גודל ערכה של מצות תלמוד תורה: הלא לכאורה אילו היינו רואים מישהו שעוסק במעשה מובהק של הצלת נפשות, היינו מעריכים אותו בלי גבול לעומת מי שבמשך עשר דקות עסק באיזו סברא, ואילו חז"ל מגלים לנו את ההפך הגמור: מי שעסק בתורה נחשב לעין ערוך לעומת מי שעסק בהצלת נפשות.

והיינו טעמא משום שהעוסק בתורה אינו עוסק לעצמו בלבד אלא מקיים ומחזיק את כל העולמות, ואם מי שהציל נפש זכה לקיים עוד נפש מישראל, מי שעסק בתורה המשיך שפע של חיות על כל הבריאה בלי גבול ובלי מידה, עד שלא ישווה שכרו לעומת המתעסק בהצלת נפשות.

ובגמ' בשבת (י.) אמרינן: "רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, והוא סבר זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד", ומבואר להדיא בדברי הגמ' דתפילה נחשבת 'חיי שעה' לעומת 'חיי עולם' שיש בתורה, ואף רב המנונא שהאריך בתפילתו היינו רק משום שסבר זמן תפילה אינו מתחשב עם זמן תלמוד תורה, ובלא זה סברי כולי עלמא שהתורה קודמת לכל דבר שבקדושה ואף לתפילה, שאינה נוגעת אלא לחיי העולם הזה לבקשת הצרכים.

מסופר על מרן החפץ חיים שפעם כינס בביתו אסיפה של עשרים מופלגים לצורך התרמה של מיטות בעבור בית חולים, ובאמצע הכינוס נכנס אל החדר בחור צעיר מישיבת ריימלעס שבולנא וביקש לשוחח עם הרב. החפץ חיים עזב את האסיפה בעצומה ופנה אל הבחור במשך שעה ארוכה. העשירים שישבו בחדר לא ידעו את נפשם, עד שחזרה היטב לאחד מהם והוא הרהיב עוז ופנה אל הח"ח: ילמדנו רבינו,

פ"ג משנה ז'. רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו.

לכל אחד יש חלק בתורה

החומרה הגדולה שמתבארת במשנה כלפי המהלך בדרך ופוסק ממשנתו הרי היא כעין המבואר בגמ' (חגיגה יב:) ש"כל העוסק בדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים", שהוא אחד העונשים הגדולים ביותר שמצינו בחז"ל.

ומרן המהר"ל דיסקין ביאר את ענין ה'גחלי רתמים' על פי המבואר בגמ' בב"ב (עד:) שגחלי רתמים הם עצים שאינם נכבים מהרה גם לאחר י"ב חודש, ומשום כך זהו עונשו של הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, שמלבד עונש הגיהנום בכל גופו - שמים לו את הגחלים בתוך פיו, כנגד הדברים הבטלים שעסק בהם ולא הפסיק גם בהיותו עוסק בדברי תורה.

אכן אם זהו הביאור במשנה, יש לדקדק מהי הלשון 'כאילו מתחייב בנפשו', והלא לכאורה הוא ודאי מתחייב בנפשו, בשעה שמביא על עצמו את העונש של הפוסק מדברי תורה.

ובאמת מצינו בכמה מהמפרשים שפירשו שלא לחינם נקטה המשנה מקרה של המהלך בדרך ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, ללמדך דהכא במאי עסקינן במי שעוצר מלימודו לא בעבור דברי שיחה בעלמא אלא להתבונן בנפלאות הבורא, לראות את פלאי הבריאה ולומר מה רבו מעשיך ה' וברוך שכתה לו בעולמו, שגם על זה מלמדת המשנה שלא היה לו להפסיק מדברי תורה, ונמצא גורם רעה לעצמו.

ונראה שעל פי זה יש לומר שדברי המשנה 'כאילו מתחייב בנפשו' אינם באים דוקא בתורת עונש, אלא בכדי לתאר את המציאות האמיתית, שמי שפוסק מדברי תורה מתוך הבנה שכביכול יש כאן משהו אחר חשוב יותר, ועדיף לו לעצור ולהסתכל על פלאי הבריאה מאשר להמשיך ולשנות, הרי זה כביכול כמי ש'מתחייב בנפשו' ומאבד את עצמו לדעת, שכן מה הבדל יש ביניהם? כשם שזה אינו מבין את ערכם של החיים ועוזב הכל בשביל כלום, כך מי שעוסק בדבר הגדול עלי אדמות ומפסיק במחשבת טעות שיש כאן משהו אחר, הוא מאבד את הדבר הגדול שניתן לו על לא דבר.

וזהו המסר העולה לנו מדברי המשנה, שאין לך דבר גדול מאשר תלמוד תורה, היא שקולה כנגד כל העולמות וכוללת בתוכה כל הטובות שבעולם, מי ידמה לה ומי ישווה לה ומי יערוך לה.

האדמו"ר הראשון מסלונים בעל 'יסוד העבודה' דקדק את לשון התפילה 'ותן חלקנו בתורתך', מדוע מבקשים דוקא על ה'חלק' בתורה ולא על לימוד התורה בעצמו, וביאר שבעבודת ה' ישנם כמה דרכים אשר כולם מביאים אל התכלית, וכל אחד יכול להתמקד בחלק אחר ועל ידו להגיע לקרבת אלוקים, כלשון הגמ' 'עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים' - שכולם יעמדו סביב אותו מעגל כל אחד בנקודה אחרת, אבל כל אחד יעמוד במרחק שווה מחבירו, אבל עם כל זה אנו באים ומבקשים 'ותן חלקנו בתורתך' - שהחלק שלנו בעבודת ה' לא יהיה לא בחסד ולא בשום מעשים טובים אחרים, אלא אך ורק בתורת ה' תמימה הא ותו לא מיד.

בפרשת ויצא אנו מוצאים את מעשיו של יעקב אבינו שנטמן י"ד שנה בבית שם ועבר ועל אותן שנים לא נענש משום כיבוד אב, אבל על כל שאר כ"ב שנה ששהה בבית לבן הארמי נענש בכך שיוסף בנו נלקח ממנו לכ"ב שנה.

כיצד יתכן שהבחור הצעיר הזה שאין בידו מאומה עדיף עלינו, שבאים להציל נפשות ולתרום מיטות עבור החולים?

השיב החפץ חיים אל העשיר: אתם - כל מעלתכם היא שאתם משיגים את המיטות לחולים, אבל הוא - הוא עושה שלא יצטרכו מיטות מלכתחילה...

וחז"ל אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא פ"ה): "בכל יום יוצאים מלאכי חבלה לפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו, ואלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שהיו תלמידי חכמים יושבין בהם ועוסקין בדברי תורה היו מחבלין את כל העולם כולו מיד", הוי אומר שכל הרווח וההצלחה שעומדים לעולם דבר יום ביומו הכל הוא אך ורק מכח התורה, שהיא אשר נותנת חיים לכל הבריאה כולה ובלעדיה לא ירים איש את ידו ואת רגלו.

אין לך גדול ממי שעוסק בתורה

הכרתי יהודי ת"ח מופלג בבני ברק זצ"ל, שכל ימיו ישב ועסק בתורה בכולל חזון איש, ומשעבר כבר את גיל השיבה נכנס אל מורן בעל הקהילות יעקב והתאונן בפניו: כשאני מביט מסביבי ורואה אנשים בני גילי הריני מגלה שכמעט כל אחד מהם פעל דבר מה, אם זה במילי דאורייתא להעמיד תלמידים ולחבר ספרים וכדו', ואם זה במילי דעלמא, ואילו אני - מי אני ומה אני, אני מרגיש כאילו אניני פועל מאומה אלא רק יושב בפניתי בלי ליצור ולחדש משהו עלי אדמות.

וכך היתה תשובתו של מורן הסטייפלער: אתה רואה את כולם פועלים ועושים, אבל בשביל מה כולם פועלים? הרי הכל בעבורך! כל העולם כולו, תבל ומלואה וכל יושבי בה, כולם לא נבראו ולא נעשו אלא בשבילך, שהרי אתה פסגת הבריאה... וכמו שאמרו חז"ל - 'כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה'. ואם כן פשיטא דקושיא מעיקרא ליתא.

יהודי אחד ניגש פעם אל מורן הגרי"ז והציע בפניו ספק: האם תלמוד תורה נדחה מפני מצוה שספק אם יכולה להעשות בידי אחרים או לא. אמר לו מורן הגרי"ז: אף אני בצעירותי הסתפקתי בספק מעין זה על ידי מעשה שבא לידי, ופשטתי את ספקי ממשנה ערוכה; ותלמוד תורה כנגד כולם'...

הוי אומר, שהחזקה קמייא שיש לפנינו היא שאין שום ערך לדבר מה כלשהו כנגד מצוות תלמוד תורה, והבא לחדש ולהפקיע מידי מעלת התורה - עליו הראיה לומר שיש עדיפות למשהו אחר...

ועל כל אחד ואחד לדעת שאין שום שוויון וערך לכל דקה שבה הוא יושב ועוסק בדברי תורה, וגם אם לעיתים נדמה לו כביכול שאין שכר לעמלו, הוא אינו מבין את הדברים לעומקם ואינו זוכר את מה שהוא לומד, מלבד מה שאין זה נכון כלל ועיקר אליבא דאמת, מכל מקום גם אם לו יהי כן - הוא מה אכפת לו, סוף כל סוף הוא מתעסק בדבר הגדול עלי אדמות ועושה את תפקידו בעולם, ומה ערך ישוויו לו.

והכי איתא במדרש (ויק"ר פר' י"ט סי' ב'), וכע"ז בילקו"ש שה"ש רמז תתק"צ ושם במדרש חזית: "אמר רבי לוי, משל לטרסקל נקוב ששכר בעליו פועלים למלאותו, מי שטיפש מהו אומר מה אני מועיל - מכניס בזו ומוציא בזו, מי שפיקח מהו אומר ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל, כך מי שהוא טיפש מהו אומר - מה אני מועיל ללמוד תורה ומשכחה, מי שהוא פיקח מהו אומר ולא שכר יגיעה הקב"ה נותן".

וכך צריך כל אחד לומר לעצמו: גם אם לא רואים את הפירות תיכף ומיד, אין לך תוצאה גדולה יותר מאשר הלימוד בעצמו, שעליו נותן הקב"ה את שכר היגיעה, והוא הדבר הגדול ביותר ששייך להתעסק בו כאן בחיי חיותנו בעולם הזה. אם כן מי כסיל ויעזוב את עצם החיים לחצוב לו בורות נשברים.

ולסימוא דהאי מילתא יש להביא מעשה שסיפר לי אחי שליט"א, שיום אחד ישב עם אאמו"ר הגאון זצ"ל בבית ועסקו שניהם בתורה. בחוץ השתוללה סופה ורוח סערה, הבריקו ברקים והרעימו רעמים בקול רעש גדול, אך אאמו"ר זצ"ל המשיך בתלמודו ולא בירך את ברכת הרעם. מהנהגה זו למד אחי בליבו, שאין להפסיק באמצע תלמוד תורה לברכות השבח.

בכדי להיות בטוח בהוראה שהוציא אליבא דעובדא, פנה לאחר הלימוד אחי אל אאמו"ר ושאל אותו האם אכן זוהי ההלכה למעשה. אך אאמו"ר השיב שלא כן היא, אלא ודאי שיש להפסיק גם באמצע הלימוד לברך על הברק והרעם. שאל אותו אחי: אם כן מר היכי עבד, מדוע אבא בעצמו לא בירך כאשר היינו באמצע הלימוד? השיב לו אאמו"ר: וכי היו רעמים? אני לא שמעתי מאומה...

'על מי מנחות ינהלני'

בשולי הדברים יש להדגיש, שאם כי מחד גיסא למדנו מדברי המשנה את החומר הנורא שיש על ההפסקה מדברי תורה, מכל מקום אין להוציא את הענין מצורתו הנכונה ולדעת לשקול את הדברים במשקלם הראוי.

ראשית דבר ברור שלא מדובר במשנה על כל אחד המוציא מפיו מילה כל שהיא זעיר שם זעיר שם, ואין המובן מדברי התנא שיש ללמוד דוקא בתענית דיבור מוחלטת, אלא כלשונם של רבותינו בגמרא - 'כל העוסק בדברי תורה ועוסק בדברי שיחה', והיינו שאין לעזוב את הלימוד ולהתעסק בדברים בטלים, בתורת עסק דייקא, והדברים ברורים למבין.

ושנית יש לדעת, שעל אף שמוטל עלינו לעשות ככל שביכולתנו בעבודת ה' ולעבוד אותו במלוא כוחותינו, מכל מקום אין המכוון חלילה שיש לו לאדם להכנס ללחץ האם הוא עושה את כל מה שדרוש ממנו, כיון שפשוט וברור שכל לחץ שיהיה, ואפילו לחץ כלשהו, אינו נחשב למצוה כי הוא זה ואדרבה, הוא העבירה הגדולה שבעבירות והחמורה שבחמורות.

ודבר פשוט הוא, כי מי שאינו עושה את מעשי המצוות בצורה טובה ונעימה מתוך הרגשה טבעית ושמחה הרי הוא עוקר מעיקרא את כל מהות המצוות ואת כל הטעם שהם ניתנו לאדם לחיותו לטוב לו, והרי הוא חלילה כמוציא שם רע על הרבנו של עולם שכביכול נתן מצוות לענות בהם את הבריות.

וממילא, אם המהלך הטבעי של עשיית המצוות נמצא מכניס את האדם ללחץ מסויים ולתחושת רדיפה, על כרחך שהוא אינו עושה את המצוות בצורתם הנכונה ומוטב היה אילו לא היה עושה מאומה, ופוק חזי מאי עמא דבר, שכל אותם אלו שיצאו דחופים לקיים את דברי התורה לא נותרו בדתם או לא בדעתם, כולם כולל כולם ללא יוצא מן הכלל, וביודעי ובמוכרי קאמינא.

ואם כי היצר הרע הוא מלך זקן וכסיל, חכמה גדולה יש עמו והוא כבר מלומד אלפי שנים בנסיון עשיר, על ידי אין ספור האנשים שהוא שלח לעומק הגיהנום הכל מכח התחושה שהכניס לליבותם, כביכול המצוות הם דבר מלחיץ ומדכא שיש לעשותו כמי שכפאו שד, ואין לך דבר נורא מזה.

כל אחד ואחד צריך לדעת שאם יש איזו מצוה שמכניסה אותו ללחץ מסויים, טובה שתיקתו מדיבורו והמצוה הגדולה שהוא יכול לעשות היא לעזוב את הענין מכל וכל, כדי שלא תבוא מצוותו בעבירה ולא יכשל באיסור הגדול ביותר והוא הלחץ, ואם למשל יש משפט שהוא מרגיש שעליו לאומרו פעמיים - שידלג עליו מלכתחילה...

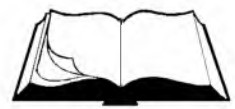
בספר קריינא דאגרתא למורן הקהילות יעקב מובא מכתב שכתב בענין אי מי שתקף אותו 'נערווען' בענינים שבקדושה, ותחילת המכתב פותחת במילים 'על דבר החולה'... כי אכן, אין לך חולי גדול מזה מאשר לעוות את השכל הישר ולהרוס את כל המהלך התקין של החיים.

בעיני ראיתי ובאוזני שמעתי בחורים צעירים שהסתפקו בספיקות זרים ומשונים שאין בינם ובין ההיגיון כמלוא הנימא, בעיני ביטוי שפתיים מחשבות וכוונות, כאשר כל השומע יבין שאילולי היה בעל המעשה נתקף בחולי המדובר לא היה עולה על דל שפתני לחשוב כאילו פעל נגד עצמו וכביכול לא ידע מה פיו מדבר ומה ידיו עושות, ואין כאן המקום להאריך.

כללו של דבר, שהתורה שניתנה בידינו היא תורת חיים, להתרומם על ידה לעלות ולהתעלות ולראות את טוב ה', והתפקיד המוטל עלינו הוא להתעסק בה ככל יכולתנו וכפי מסת ידינו מתוך שמחה והבנה שאנו מתעסקים בדבר הגדול ביותר עלי ארץ, אשר גדול בכל מכל כל ונותן חיים לעושייו בזה ובבא.

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 459

שאלות המצוות בשביעית, שאלות המצוות

שבט תשפ"ב

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שאלות המצוות בשביעית

מצות שביתת קרקע על כל גרגיר אדמה

שאלה: מי שיש לו קרקע ושוברת בו בשנה השביעית, האם מקיים מצות אחת על כל הקרקע או על כל גרגיר אדמה יש לו מצות 'עשה'?

תשובה: כמו שמצינו בשביתת בהמתו בשבת שמקיים מצוה בכל בהמה ובהמה, ואפילו בהמה אחת עובדת עדיין מקיים שביתת בהמתו בבהמה השניה. כמו כן על כל גרגיר אדמה, וקל וחומר על כל שדה ושדה יש לו מצות 'עשה' של שביתת קרקע בשביעית (הגר"ד לנדו שליט"א).

קניית שותפות בחצר לקיים שביתת קרקע

שאלה: אדם הגר בחוץ לארץ רוצה לקנות שותפות בקרקע בארץ ישראל כדי לקיים מצות שביתת קרקע, האם אפשר להקנות לו שותפות בחצר של בית משותף או שיש לבקש את הסכמתם של שאר השכנים?

תשובה:

- מסתבר מאוד ששכן המקנה לשותף חלק משלו, לא צריך לשאול את כולם.
- יש לזה עצה פשוטה, לקחת עציץ נקוב עם קרקע ולהקנותו לאדם הגר בחו"ל, ויש לו דין של קרקע גמורה, וממילא מקיים את מצות 'שביתת קרקע' בעציץ המונח בחצר על גבי הקרקע (ועל זה בודאי לא חייב לשאול את השכנים כלל).
- אם מקנה לאדם מחו"ל עציץ נקוב יש בזה רווח לנותן, שהרי אם מקנהו שותפות הקרקע נמצא שיש לו פחות בקרקע ומקיים פחות במצוות 'שביתת קרקע' (כנ"ל), אבל אם יש לו רק עציץ נקוב, נמצא שעדיין כל הקרקע שלו ומקיים בכל השטח מצות 'שביתת קרקע'.

הפקרת בהמות של גן חיות

שאלה: כל השנים מקנים את הבהמות והחיות בגן החיות לכהן בכדי שיהיו נחשבים כבהמות של כהן, ויהיה אפשר להאכילם פירות וירקות של תרומה טמאה, שאסור לכהן לאכלם אבל מותר להאכילם לבהמות. מה יעשה בשנת שמיטה שמאכילים את החיות גם בירקות של 'היתר מכירה'?

תשובה: כל הירקות של 'היתר מכירה' היות שאנו סוברים שאין בזה שום היתר (ע"י 'דרך אמונה' ה' שמיטה ויובל פרק ד' ס"ק ר"ג) ממילא אלו ירקות שגדלו ברשות ישראל יש עליהם 'איסור ספיחין', שאסור לאכלם ואסור ליתנם לבהמתו לאכול, נמצא שהכהן עובר באיסור ספיחין.

ואין לו עצה אלא להודיע לגן החיות שהוא מפקיר את הבהמות מצדו, וגם אם בגלל זה יקנו את הבהמות והחיות לכהן אחר שלא מקפיד על זה, אין זה באחריותו.

עציץ נקוב השייך לעובד זר

שאלה: לעובד זר יש עציצים משלו בשטח של ישראל והוא עושה בהם כרצונו, האם חייבים להפסיקו?

תשובה: עציץ נקוב השייך לעובד זר ולא לישראל, כל העבודות שהוא עושה בו הרי עושה בתוך הקרקע שלו (ע"י רמב"ם ה' שמיטה ויובל פרק ד' ה' כ"ט), רק היניקה באה מהקרקע, והרי מצד היניקה אין איסור בשמיטה, וכגון המבואר בגמרא (ב"ב כ"ז:). שאילן יונק שש עשרה אמות, וכן זרעים יונקים ג' טפחים, וכן מי שיש לו שכן שאינו שומר שביעית לא שמענו שצריך בעל החצר למטה להפקיר את חצרו, ועל כן אין כאן איסור יניקה.

פירות שביעית שעבדו בהם בשביעית

שאלה: פירות שחנטו בשישית ואין בהם קדושת שביעית, כגון תפוחים, תפוזים וכו', אבל הבעלים חילוניים ועושים בהם כל מיני עבודות שאסורות בשמיטה (שגם בפירות שישית אסור לעבוד בהם בשנת שמיטה), האם מותר לכתחילה לאוכלם או יש בזה משום "נעבד"?

תשובה: אף הראשונים שאסרו "נעבד" לא אסרו באופן שאין בפירות

קדושת שביעית, ולכן פירות שחנטו בשישית ונלקטו בשביעית, אף אם עבדו כדי להשביחם אינם נאסרים ("ארחות רבינו" ח"ג עמ' רצ"ג בשם ה"סטייפלר" זצ"ל).

ועוד, שאיסור "נעבד" הוא גם כדי להראות שהוא לא בעלים, אבל בפירות אלו שאין בהם קדושת שביעית מותר להראות בעלות ולכן לא אסרוהו ("שביתת יצחק" שביעית פרק ט' אות ג') בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וע"ע "שיח אמונה" שמיטה ויובל פרק ד' הערה 264).

שאלות המצוות

לידת תאומים לפני ואחרי השקיעה

שאלה: בערב ראש השנה נולדו תאומים, אחד נולד חמש דקות לפני השקיעה והשני נולד חמש דקות לאחר השקיעה, מתי נעשים בר מצוה?

תשובה: הראשון שנולד לפני שקיעת החמה נעשה בר מצוה בערב ראש השנה (ואם באותה שנה ערב ראש השנה הוא ביום שני, יקבל עליה בערב ראש השנה), והשני נעשה בר מצוה בראש השנה עצמו, ורק אז יוכל לקבל עליה לתורה ולא לפני כן (משנ"ב סי' נ"ג ס"ק ל"ג).

העולה לתורה אמר פעמיים "אשר בחר בנו"

שאלה: עלה לתורה ולאחר הקריאה אמר: "ברוך... אשר בחר בנו מכל העמים...", כמו בברכה שלפני הקריאה, וסיים את הברכה, ורק אח"כ העירו לו שבידך פעמיים "אשר בחר בנו", מה עליו לעשות?

תשובה: כל זמן שלא גמר את הברכה חוזר לומר "אשר נתן לנו", אם אמר "ברוך אתה ד'..." אומר מיד "אלוקינו מלך העולם אשר נתן..." אבל אם כבר אמר "ברוך אתה ד' נתן התורה", יחזור ויברך מתחילת הברכה (משנ"ב סי' קל"ט ס"ק ט"ו).

ניגוב ידיים בשעת ברכת "על נטילת ידיים" וברכת "אשר יצר"

שאלה: האם מותר לנגב ידיים בשעת אמירת ברכת "על נטילת ידיים, וברכת "אשר יצר"?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קצ"א סעיף ג') אסור לעשות מלאכה בעודו מברך, ע"י שם. וכתב המשנ"ב (סי' ה') מפני שנראה כמברך דרך ארעי ומקרה, ואפילו תשמיש קל אסור, וכתב הט"ז לאו דוקא בברכת המזון הוא הדין כשעוסק בתפילה או באיזו ברכה אחרת, ע"י שם. לפי"ל לכאורה אין לנגב ידיו בשעת הברכה.

אולם בשו"ת "שלמת חיים" (להגר"ח זוננפלד זצ"ל סי' ט"ז וסי' ק"ס) כתב לענין ניגוב ידיים בעת ברכת "על נטילת ידיים" וברכת "אשר יצר", הואיל שהפעולה שעשה היא מענין הברכה אפשר להקל, ע"י שם. ומטעם זה הגר"ש איערובך זצ"ל לימד זכות על אלה שנוהגים לנגב ידיהם בשעת הברכה ("פתחי הלכה" פרק א' הערה 110) וב"ארחות רבינו" (ח"ג עמ' קפ"ז) מובא שה"חזון איש" ניגב ידיו בעת שבידך "אשר יצר", ובעל ה"קהילות יעקב" עשה כן כמה פעמים אף בעת ברכת "על נטילת ידיים". וביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א הנהגת "החזון איש" שהניגוב הוא חלק מהמצוה כדי שלא תהיה רוח רעה על ידיו ("ביאורים ומוספים" סי' קצ"א הערה 8).

איסור הסידורים והחומשים בשעת קדיש

שאלה: האם מותר לאסוף את הסידורים והחומשים בסוף התפילה בשעת אמירת הקדיש?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' כ"ה ס"ק נ"ו) אנשים שנוהגים לקפל את הסלית והתפילין ולהניחן בתיקן בעת אמירת קדיש, לא יפה הם עושים, דמאוד יש לכוון בעניינת "אמן יהא שמיה רבא", והוא עוד במדרגה גבוהה יותר מקדושה, ולא גרע משאר ברכות דרבנן שאסור לעשות אפילו תשמיש קל, ע"י שם.

ולפ"ז בודאי אין לאסוף את הסידורים והחומשים בשעת אמירת קדיש, ורק בסוף כשגומרים את הקדיש יש לסדר את בית הכנסת.

טביעות רגלים בשלג בשבת

שאלה: שלג רב ירד בשבת והכל היה מכוסה וחלק, שכן חשש שגגב ישים לב ששכנו נסע מהבית משום שאין טביעות רגלים בשלג שליד ביתו ויכנס לשם בלילה, האם מותר ללכת על השלג ולהשאיר טביעות רגלים בשבת או שיש בזה משום מלאכת כותב?

גדולה של דשא, ובכל אופן חייב לשלם רק מחיר של דשא משומש כמו שהיה אותו דשא שנשרף.

החלפת נורות בדירה שכורה

◀ **שאלה:** עלות החלפת הנורות הנשרפות בדירה שכורה, האם מוטלת על המשכיר או על השוכר?
תשובה: דבר קבוע מוטל על המשכיר, אבל דבר שמתחלף מפעם לפעם מחמת שימוש ומסתבר שהתשלום על השוכר, וכן נהוג בכל מקום.

רעש בדירה שכורה

◀ **שאלה:** שכר דירת חצי חדר, ומעליו גגון, כשיורד גשם זה מרעיש מאוד, האם אפשר לחייב את המשכיר לכסות את הגגון עם דשא סינטטי כדי להשתיק את הרעש?
תשובה: היות ובשעה ששכר את הדירה ראה שיש שם גגון, וגם לא מקובל לכסות גגון עם דשא סינטטי, לכן אי אפשר לחייב את המשכיר בזה.

חיוב תשלומי שומר על האחריות או על השמירה

◀ **שאלה:** פועל שחייב לשמור על אוצר מלא סחורה מפני הגנבים, ומשלמים לו, ויום אחד לא הגיע לשמור ולא קרה כלום (לא גניבה ולא שריפה), האם עדיין צריכים לשלם לו היות שאם היתה גניבה היה צריך לשלם, נמצא שעדיין יש לו אחריות על אותו יום או שמה כיוון שבפועל לא שמר התשלום הוא על השמירה, והרי הוא לא שמר?
תשובה: יש סוברים כיוון שבפועל לא שמר, לא חייבים לשלם לו (כן מביאר במשני' ס' ש"ק ס"ק ח"ח, ו"ביאור הלכה" ד"ה נותן), ויש סוברים דס"ס חיוב אחריות היה עליו גם באותו היום וחייבים לשלם לו ("חזון איש" ב"ק ס' ס"ק י"ח).

איך מקיימים הכנסת אורחים

◀ **שאלה:** בחו"ל, היות שבאים אנשים לאסוף כסף מצוי שקל יותר לקיים מצות הכנסת אורחים, שמארחים אותם ונותנים להם אוכל ומקום לישון אצלם, אבל בארץ ישראל לא מצוי שאנשים ההולכים מעיר לעיר ומחפשים מקום להתארח, איך אפשר לקיים מצות הכנסת אורחים?
תשובה: מי שיש לו רכב ורואה אדם ההולך ברגל ומעלה אותו לרכבו ונותן לו 'טרמפ', גם זה נחשב כחסד של הכנסת אורחים, ויש בזה רמז שיש ברכה ארבע דלתות כמו בביתו של אברהם אבינו (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

לבישת הרבה טליתות

◀ **שאלה:** מדוע לא לובשים הרבה טליתות כדי לקיים בזה הרבה מצוות (חוץ מיחידים שעושים כן)?
תשובה: אין חיוב לחפש מצוות (כך ענה ה"חזון איש" כששאלוהו השאלה הנ"ל), ומי שמחפש מצוות שיבנה מאה חדרים קטנים וישים שם מאה מזוזות, וישחוט מאה עופות (הגר"ח קניבסקי שליט"א "ידעת נוטה" הל' ציצית תשובה קפ"ג).

הלכתא למשיחא

שימוש בכלי המקדש

◀ **שאלה:** כאשר הכהנים אוכלים בשר קרבנות, האם מותר להם להשתמש בכלים של בית המקדש כגון מזלגות או צלחות, או שמא כיוון שאין זה חלק מהקרבנות הקרבן, אסור להשתמש בכלי המקדש?
תשובה: איתא במשנה (יומא פרק ז' משנה א'), אם הכהן הגדול רוצה הוא יכול לקרוא בתורה ביום הכיפורים עם בגדי לבן, אבל לא חייב ללבושם אז, כיון שעל קריאת התורה ביום הכיפורים אין שם 'עבודה'. ומפרשת הגמרא (שם ס"ח:) אף שבגדי כהונה אסור ליהנות מהם שלא בשעת העבודה, בכל זאת זה נחשב צורך עבודה ומותר, ע"י שם. ושמא לפ"ז כיון שאכילת הקרבנות וחביתין הם לצורך הקרבנות מותר להשתמש בצלחות ובמזלגות של הקדש ויתכן שבגדי כהונה זה כבוד המצוה משא"כ מזלג זה צורך הכהן (הגר"י פישחוף שליט"א).

ענינים שונים

נולד בן זכר נתרפאה המשפחה

◀ **שאלה:** איתא בשו"ע (יו"ד ס' שצ"ד סעיף ד'), וכל אותה השנה של אבילות הדין מתוחה כנגד אותה משפחה, ואם נולד בן זכר באותה משפחה נרפאת כל המשפחה, ע"י שם. והרי השו"ע לא מביא מדרשים של תשובה, רק דברים של הלכה למעשה, ולמה הביא דין זה?
תשובה: כתב ה"חתם סופר" זצ"ל, שבא לומר שכאשר אחד נפטר מידת הדין מתוחה עם המשפחה, וכאשר נולד זכר, זו הלכה פסוקה שמידת הדין הוסרה, והמשפחה התרפאה, עכ"ל. (ונו"מ שאם מידת הדין מתוחה צריכים להיזהר יותר מללכת במקום סכנה וכדומה). ומבואר ב"שו"ת מהרש"ל" (ס' ע"ז), שאפילו אם נולד נכד לפני הפטירה אלא שהברית היתה אחרי הפטירה (לפני ההלוויה או במשך השבעה), נתרפאה המשפחה, ועוד מבואר ב"ידעת קדושים" (מבוטשאש) שאם נפטר אחרי גיל שבעים, אין מידת הדין מתוחה, ע"י שם.

תשובה: פסיעות בתוך השלג אינו בר קיימא ויש בזה איסור דרבנן, ולכן יכול ללבוש נעל ימין על רגל שמאל ויש כאן שינוי, והר"י שבות דשבות במקום צורך (הגר"י זילברשטיין שליט"א).
ואע"פ שכתב ה"כף החיים" (יו"ד ס' קט"ז אות ר"ב), שאם מחליף סנדל של שמאל בימין קשה לשכחה, ע"י שם, י"ל שבשבת לא צריך לחשוש לשכחה כמרומו בזמירות שבת: "יום שבתון אין לשכוח" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לא קראו "ויחל" בתפילת שחרית

◀ **שאלה:** בתענית ציבור לא קראו קריאת "ויחל" בתפילת שחרית, האם יש לקרוא אחה"צ פעמיים, פעם אחת עבור שחרית ופעם שניה עבור מנחה?
תשובה: אם אירע שלא קראו בתורה בבוקר מחמת אונס או שלא היה ברשותם ספר תורה, אפשר לקרוא גם אחה"צ 'דכל היום זמנה' (ע"י משני' ס' קל"ה ס"ק א', שו"ת "שבט הלוי" ח"ד ס' ט"ו וחי"ה סו"ס ט"ז).
אולם ביום התענית שקריאת שחרית ומנחה היא קריאה אחת "ויחל", שוב אין לה תשלומין של הקריאה של שחרית ("הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אבי הבן נוהג כ"חזון איש" והמוהל נוהג כ"רבינו תם"

◀ **שאלה:** תינוק נולד ארבעים דקות לאחר שקיעה בליל שבת, ולפי דעת הגאונים, והוראת מרן ה"חזון איש" זצ"ל נחשב ודאי לילה, ויעשו את הברית בשבת. אולם המוהל בעצמו נוהג כשיטת "רבינו תם" לחומרא לא לעשות מלאכה דאורייתא, האם יכול למול את התינוק בשבת קודש?
תשובה: בעלי הברית שנוהגים כ"חזון איש" יעשו את המילה בשבת, אבל המוהל היות שלשיטתו זה עדיין ספק ערב שבת אסור לו למול עד יום ראשון, ולכן אסור לו להיות המוהל בשבת, ובעלי הברית יחפשו מוהל אחר שלא נוהג כשיטת "רבינו תם" אפילו לחומרא (שו"ת "שבט הלוי" חי"ח תשי"ב ס"ק א').

רבית בהחזרת כלי 'חד פעמי'

◀ **שאלה:** לווה מחברו כלים 'חד פעמיים', ולאחר חודש בעת שרוצה להחזיר הכלים התייקרו, האם יש בזה איסור רבית?
תשובה: היות שבשעה שלוה את הכלים ה'חד פעמיים' היה להם שער קבוע ואפשר היה לקנותם בחנויות, אין בזה משום איסור רבית.

בצק רגיל עם בצק מתוק

◀ **שאלה:** הכין שני סוגי בצק, אחד משני ק"ג קמח, והשני מרבע ק"ג קמח והוסיף בו הרבה סוכר שתהיה חלה מתוקה במיוחד, האם אפשר להפריש חלה עם ברכה כאשר כולם נמצאים על שולחן אחד ומתחת למפה אחת?
תשובה: איתא ברמ"א (יו"ד ס' שכ"ו סעיף א') שאם עשה שני בצקים ובכל אחד יש תבלין אחר, היות שמקפיד שלא יתערבו הבצקים זה בזה (מה שלא מקפיד שטיפת בצק יגע בשני, זה לא נחשב תערובת), ואין כאן צירוף, ע"י שם, ולכן כיון שיש כאן רק ספק שיעור חלה יש לו להפריש חלה בלא ברכה, או שיעשה עוד רבע ק"ג של בצק רגיל ויוכל להפריש עם ברכה.

שריפת חלת ישראל עם חלת כהן

◀ **שאלה:** כהן ששורף חלתו או חמצו בשמן של תרומה טמאה, האם מותר לישראל לזרוק לתוכו את חלתו או חמצו?
יסוד השאלה הוא, כמו שמצינו שכהן שמדליק לעצמו נר, מותר לישראל ליהנות מאורו משום נר לאחד נר למאה (רמב"ם הל' תרומות פ' י"א הל' י"ז), האם גם בשריפת חלה אמרין כן.
תשובה: אם הישראל רוצה לקחת להבה של אש כדי לשרוף את חמצו לבד, י"ל אש לאחד אש למאה, ואין כאן הנאה של כילוי כלל, אבל אם זורק את החלה או החמץ שישרף ביחד עם החלה והחמץ של הכהן הרי האש נעשית גדולה יותר, וממילא השמן של תרומה טמאה ישרף מהר יותר, זה נחשב הנאה של כילוי, ואסור.

שמיעת ברכות נישואין בחופה ובסעודה

◀ **שאלה:** בשעה שמברכים שבע ברכות בנישואין תחת החופה, האם מותר לציבור לדבר ביניהם או שהם צריכים לשמוע, וכן בסעודת החתונה או בסעודת שבע ברכות?
תשובה: הברכות תחת החופה הם להוציא את החתן והכלה וגם את כל המתאספים, ולכן לכתחילה כולם צריכים לשמוע ולא לדבר באותו זמן.
הברכות שמברכים בשעת סעודת החתונה וסעודת השבע ברכות, זה בעיקר עבור כל המסובים ולכן אסור לדבר עד שיגמרו לברך את כל הברכות (ע"י "אגרות משה" או"ח ח"א ס' נ"ד, וספר "אפריון לשלמה" פרק ט' סעיף ג').

צלה על 'מנגל' ונשרף דשא סינטטי

◀ **שאלה:** שכר דירה ועשה 'מנגל' בחצר ונשרף הדשא הסינטטי העשוי מפלסטיק, האם צריך לשלם רק על אותו המקום שנשרף (אמתיים על אמתיים), או צריך לשלם על החלפת כל הדשא?
תשובה: יש לברר אצל מומחה האם כשיחליף חתיכה קטנה באמצע הדשא זה יחזיק מעמד, או שיקלקל הכל, ואז יצטרך להחליף חתיכה

חקרי לב

משיעורי רבינו הגאון רבי חיים קלופט שליט"א

"בית המדרש נפש החיים"

גליון מס' 39

פרשת יתרו תשפ"ב

מתן תורה - אנכי ה' אלקיך

[א] איתא בחז"ל (מכות כד, א): **"דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה ... אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו"**.

כשאנו מתבוננים בגדולת המעמד של מתן תורה, כמו שאומר הרמב"ם: **"גדלו את המעמד הזה על כל גדולה"**, ונפסדו לבנים על גדולת המעמד. ובפרט חילוי של הדיבור לכל ישראל שהיה בשני הדיבורים הראשונים, ששמענו מפי הגבורה, ונתקעה אמונה בליבם. שעי"ז כולם הגיעו לדרגת משה רבנו, של "פה אל פה אדבר בו". וזה היה שיא המעמד, שפרחה נשמתו.

[ב] נתבונן היטב בדיבור הראשון, שהוא יסוד התורה כולה. **"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"**. ויש כאן כמה התבוננויות נפלאות בדברי רבותינו.

שואל ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי, [וכן האבן עזרא] בפירושו לעשרת הדיבורים מביא את השאלה הזו בשמן. למה לא פתח 'אנכי ה' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ, ימים וכל אשר בהם'. הרי זהו יסוד האמונה: **"אתה הוא ה' לבדך, אתה נשית את השמים וכו', ואתה מוחה את כולם"**. זה יסוד האמונה ויסוד התבונה. המושכל הראשון של אחד צריך להתבונן בו.

כשרואים את כל הבריאה, כל החכמה של מה רבו מעשי ה', רואים שיש בורא עולם! אומר הרמב"ם: **"כשם שהבגד מעיד על חייטו, והכלי מעיד על אומנו, כך הבריאה מעידה על בוראה"**. וא"כ זה היה צריך להיות הדיבור הראשון?

עוד יש להעמיק בדבר, מה שמביא הרמב"ם בספר המצוות, יסוד מהבה"ה ועוד ראשו, שאנכי ה' אלקיך זה השורש של כל המצוות. כמו שרואים בדברי חז"ל ששני אלה מפי הגבורה שמענום. אמנם זה נמנה במנין המצוות. שואל הרמב"ם, הרי אנכי ה' זהו השורש והיסוד של הכל, שאם אין מצוה אין מצוות. ולמה זה נחשב חלק מהמצוות?

[ג] וכאן נבוא להתבוננות נפלאה שיש בדרשות הר"ן (בדרוש תשיעי), על דברי הגמ' **"אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו"**. ומסביר הרמב"ם, במה נתייחדו שני דיבורים אלו? אלא היות ש'אנכי ה' אלקיך' ולא 'יהיה', זה יסוד התורה כולה, לכן לא באו בטרם מצוות שמשה רבנו מצוה מפי הגבורה, וכל ישראל שומעים שמשה רבנו מצוה, כמו בדרות האחרות. אלא במצוות אלו שהם יסוד האמונה, היו צריכים לשמוע לבד, ולא בכלל שני.

וכמו שנאמר "פנים בפנים דבר ה' עמכם", אל כל אחד ואחד מ ישראל. מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. היה כאן התגלות באופן פרטי לכל אחד ואחד. שכולם יגיעו לדרגת הגבוהה של משה רבנו ש"פה אל פה אדבר בו". ויש בורא עולם, ששכלי זה צריך מצוה? הרי זה מושכל ראשון שאפילו ילד יודע את זה. כמו שאומר ר' אלחנן, שאין אף אחד שחולק על מציאות הבורא. ולמה כל העולם כופרים, כי הם יודעים שהיה יחייב אותם! אבל עצם מציאותה זה מושכל ראשון שכל ילד יודע!

וזכרנו בעת לומדי בישיבת פוניבז', היה החרד שלי ממוקם מעל חדר האוכל, שלידו יש את השביל המוביל לישיבה. וכל וסם היינו יכולים לראות איך המושגי ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל הולך לישיבה לחדרו. והיו רואים דמות מיוחדת של איש אלקים, ממש חדרת קודש. שתמיד כל הילוכו היה בצורה מיוחדת, ולא הסתכל לצדדים.

פעם אחת בע"ש, בעוד שאנחנו עוסקים ברכנות לשבת, ראינו את המושגי עובר מתחת לחדר, והנה לפתע שלא כהרגלו הוא סובב את הראש לכוון חדר האוכל, התבונן, והמשיך ללכת כרגיל. וכך היה פעם ופעמיים, ואני הבנתי את משמעות הדבר. עד שפעם אחת הוא אמר שבטעם, "הנה עובדים לך 'בית התבשיל' [חדר אוכל] ורואים את כל הצלחות מסודרות במקומם ולידם הכוסות, ומהצד הסכ"ם. וכי זה נהיה מעצמו? פתאום התעופפו הצלחות והכוסות נחתו בסדר מיוחד כ"כ? הלא רואי שמישור סידר אותם כך. צריך להיות מושג שכל לומר כזה דבר, שהצלחות יסתדרו מעצמם במקום! משגוע צריך להיות בשביל לומר שהעולם כולו נברא מעצמו...

ממילא שואל, האם היה צריך להיות התגלות אלקית לומר את זה? ואם כבר צריך להיות התגלות אלקית, שיהיה זה חוקי התורה, במצוות שאינן שכליות, כמו ששעטנו, פרה אדומה, ואז ישראל שומעים מהקב"ה ומאמינים...

[ד] אלא אומר הר"ן דבר נטורא מורא. ונתבונן בדבריו כמצוין מן ההדרכים: אומר הר"ן שיש בורא עולם, זה יסוד של בן אדם! א"כ מה באה להגיד המצוה של 'אנכי ה' אלקיך'. המצוה של אנכי ה', מציאות ה' שהיה ומצא, היא מצוה שתפתה אליו ותעשה צוות. המצוה באה להגיד שהבורא פונה אליך, וממילא גם אתה תפנה אליו!

כל הטעות של עובדי ע"ז היתה שהקב"ה כ"כ נשבע ומרומם מבני אדם, שבני אדם אינם יכולים לפנות אליו. ממילא צריכים לפנות למשרתים שלו, לכוהני הטבע.

וזה ההתגלות שהיה לפני ישראל: "אני ה' אלקיך", משיגה אותם בפרטות. הקב"ה מסתכל אליך באופן פרטי, ודואג לך ולכל בשרי וקטנ בעולם, לכל תולעת ולכל עלה. לכל פיור שיש בבריאה... וממילא אני מאזין לתפילתך, ומצווה אותך במצוות ועבירות. ממילא לא יהיה לך. אל תפנה לכוהני הטבע.

נתאר לעצמנו אם אחד נמצא בכפר נידח ורוצה פרוקטציה אצל המלך הגדול, איך הוא יכול להגיע אל המלך. מה הוא עושה? הולך לראש הכפר, שהוא ידבר עם ראש המחוז, והוא ידבר עם השרים היותר גבוהים, וכך למעלה עד שיגיע אל המלך. אבל אם זה בן המלך שיושב ליד המלך, והמלך מאכיל אותו, ופתאום הוא צריך את אביו, האם הוא יאמר לאחד המשרתים, לך תדבר עם ראש הכפר שיודע עם ראש המחוז וכי כיו שכולל לדבר עם המלך?

וכמו המשל במדרש. **"ליתנוק שהיה רוכב על כתפיו של אביו"**, והואבא הולך איתו בשוק והבן אומר לאביו **"אבא תביא לי את זה"**, ו'תביא לי את זה', והואבא מביא לו הכל. פתאום **"ראה תבירי של אביו, אמר לו: 'ראית את אבא?... אמר לו: אביו: אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי, הריני משליך ריבא השונא וישלח בך"**. אתה יושב על הכתפיים של אבא, כל מה שאתה רוצה הוא מביא לך, ופתאום אתה שואל איפה אבא?

כך ישראל, "בנים אתם לה' אלקיכם", והואבא אותם על כתפיו, והוא מתרצה בתפילות ובעבודתך, ושמה במעשיך. ואתה פונה לאלהים אחרים?

וזה הדבור 'אנכי ה' אלקיך' שמשיגם עליו בהשגחה פרטית שכל התורה והמצוה הם לצורך לפניך, נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני. זה יסוד התורה כולה. ממילא לא יהיה לך.

[ה] ממילא יתרוצו כל השאלות. שאל ר' יהודה הלוי, למה לא כתוב 'אנכי ה' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ'? אלא מסביר הר"ן, 'אנכי ה' אשר בראתי שמים וארץ', זה דבר כללי שכולל את כל הבריאה. אבל כשאנחנו כאן 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים', היינו שנוהגים 'עבדי ולא עבדים לעבדים'. שרואים כאן את ההשגחה הפרטית.

וממילא, אם היה הדיבור 'אשר בראתי שמים וארץ', שיש בורא עולם, כולם היו מסכימים. אבל הם שוללים, כביכול אולי הוא רחוק מאיתנו? היש ה' בקרבתנו אם אין?.

על זה אמר - **"אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"**, איך הוא שהוצאתי אותכם, באותות ובמופתים וביד חזקה... 'ואיני אתכם אלי', שהקב"ה לקח אותנו על כתפיו 'כאשר ישא האומן את הנוק', וזה יסוד התורה, שיש יציאת מצרים שמקשרת אותנו לבורא כל העולמים.

ודאי שצריך שיהיה גם את יסוד הברירה, שמונה במש"כ אנכי ה', שאני הוא, היה הווה ויהיה, הווה כל נמצא, מרכז הברירה. "מחיה את כולם", אבל המצוה המיוחדת כאן היא - ה' אלקינו! "מהגור ומשגיח עליך בפרטות, מאזין לתפילות, ומתערב במעשיך. והוא אלקיך לעבדו, להתקרב אליו ולהתגבר בו." קרבת אלקים ל טוב שכל מעשה שעושים עושים לרצונו ית'. כי הוא מתרצה במעשינו.

ממילא, אמור הר"ן, זה ההתגלות האלוהית של א"מ מירשאל היה צריך לשמוע באופן פרטי, לשמוע שאני ה' אלקים לך, באופן פרטי אליך! מתיחס לכל אחד ואחד בעצמו, ושומע תפילותיהם. שאף אחד לא נבלע בצביון.

וממילא באה מיד הדיברה השניה "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", היינו דוקא בגלל שזה על פני! אם אתה נמצא דחוק מעיר הבריה של המלך, אתה באמת יכול לשלוח שליחים ומוכזרים אל המלך. אבל אם אתה על פני, נמצא קרוב אל המלך, והוא מקבל תפילתך באופן פרטי, אז לא יהיה לך אלהים'.

הרי אתה יושב בהיכל של מלך, למול כל הארץ כבודו. והוא משיפע עליך כל טוב, כי ה' יתן חכמה, נותן חכמה לכל אחד, אז אין אתה פונה למוחות דעים? למשרתים? וכדברי הר"ן מפורש ברמב"ם בפ"י יתרו, אמור הרמב"ם: "אנכי ה' אלקיך - הדבור הזה מצות עשה, אמר אנכי ה', יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה', והוא אלהים להם!", "יודעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלקיכם".

וכמו שאמרת הגמ' בסוף מנחות, (ק"י) "מצור ועד קרטגיני מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים". באמת כל הגויים מאמינים במציאות ה', כמו שנאמר "ממזרה שמש עד מבואו מהלך של ה'", אבל "קח ליה אלהא דאלהא", הם קוראים לו 'אלהי האלילים', כי הם חושבים ש"על השמים כבודו", הוא נמצא בגוה מעל כולם, ולכן הם פונים למוחות הטבע.

אבל אנחנו יודעים שהוא "משפילי לראות בשמים ארצך", כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, היינו ההשגחה הפרטית. שעם זה שהוא "מגביהי שלב ה'", "משפילי לראות", "שמיים אלקים להם, שחייבים לעבד אותו".

זה הקריאה של כלל ישראל בזמן אליהו, שכולם צועקים אותה ביום כיפור: "ה' הוא האלקים", מה זה אלקים? מסביר הנפה"ח, שאלקים זה כוחות, כמו שכתוב בשו"ע לכוון בשם אלקים שהוא "בעל הכוחות", יש הרבה כוחות בברירה, אבל יש מי שמנהיג את כל הכוחות הללו, וכולם אינם אלא צינורות השפעה, שאין להם כוח עצמי כלל! רק הבורא ית' הוא המנהיג את כולם.

וכן את מכוונים בכל ברכה ובכל תפילה ה' אלקינו! 'אדון הכל שהוא אדון לנו', משגיח עלינו, מפרנס אותנו, שומע תפילתנו, ומתערב בעבודתנו.

זה "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" דוקא, כי יציאת מצרים מראה על השגחה פרטית. א"כ אתה נמצאים בצל כנפיו של הקב"ה, שיש לו השגחה פרטית בכל דבר קטן, אז זה כבר תלוי בכל ההתרחצות שלנו אליו ע"י המעשים.

ו! ולפי זה מבאר הב"ח את מה שנשפסך בהלכה עפ"י דברי הגמ', "לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ופתח שלישי" "שיעור שני פתחים רוחב יכנס לפנים, שלא ישב סמוך לפתח, דנוהא עלי כמשאוי עיניו בתי הכנסת ויהיה מזוהם סמוך לפתח לצאת". רש"י.

מסביר הב"ח את היסוד, "מי כה" אלקים בכל קראנו אליו, ה' קרוב אלינו, ולכן אנחנו צריכים להתקרב כמה שיותר לקב"ה בתפילות!

אצל הגויים הומוהו הרגלה, הוא זה שניגש לבדו, וכולם עומדים בחוץ, והוא כביכול מעביר את "תפילותיהם" של כל העם. אבל אנחנו ש"מי כה" אלקים בכל קראנו אליו, אנחנו צריכים להכנס ולהתקרב כמה שיותר לקב"ה.

וכן כתוב בשיחות הח"ח, שכל אדם צריך להרגיש שהנה הוא נוגש לפני כסא כבודו, ומדבר אליו. "עומד לפני כסא כבודו".

וזה העבור, להבין את זה ולהיות עם זה, בכל דבר קטן וגדול שקורה. שיש בורא עולם, ואנחנו "עם קרובו", שזוהים להשגחה פרטית מיוחדת, ולגילוי הקירבה הזו.

והוא לשון אומר הספרות "אנכי - לבדו הוא ה', הנותן מציאות הקדמון, הנועד אצלך בקבלה ובמפתח. אלקיך - ומקיים אי מה שקבלת עליך להיות אלקיך, בלתי אמצעי, ולכן לי לבדי תתפלל ואותי תעבוד, בלתי שום אמצעי. אשר הוצאתיך מארץ מצרים - בפעולות מתנגדות לפעולות על אמצעי, שהם הטבע והמערכת".

וממילא "לא יהיה לך אלהים אחרים, אף על פי שתקבלו מלכות, לא תעבוד זולת, כעובד לפני המלך. על פני - שאין חולקין כבוד לעבדים במקום המלך".

ז! זה הדיבור אל כל אחד באופן פרטי, 'אשר הוצאתיך', אז ממילא תפנה אליו.

וזה צריכה להיות כל פנייתנו אליו, כמו שכותב הדר"ח ה', "הנה שורש כל ענין העבודה הוא, היות האדם פונה תמיד לבוראו, והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו, ואין לא עליין חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם ויודע אלהיו שבראו. וכונת ורוממות הקול בתפילות, וכונת בתי הכנסת וכוות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום ולא הושה בה העולם אלא להיות כושה את יצו ולמשעבד עצמו לבורא בכל השכל, היפך תאוות הוהמו ונטייתו. ויהי מתרגי את כל פעולותיו להשתתף תחתיו הזה, ולאי ישא ממנה".

כל פעולותיו יהיו 'להתקרב לבוראו', לבטל את המרחקים, הלא הם התאוות שמרחיקות אותו מבוראו. כל הזמן להתעמק בדעת אלקים, כדי להתקרב לרצונו ולהבין את דעתו. להידבק בנותן התורה.

וזה יסוד "ביום עם הדרת מלך", הנחת רוח להתרחקות לפני ולבבדו, שכן רצונו. כמו שאומר הרמב"ם בסוף פרשת בא, "והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לא עליין חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם ויודע אלהיו שבראו. וכונת ורוממות הקול בתפילות, וכונת בתי הכנסת וכוות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמאמינים, ויפסדו את וימארו לפניו ברייתך אנהו. וזו כוונתם במה שאמרו ד"ל "ויקראו לא אלהים בחזקה", מכאן אתה למד שתפילת צריכה קול".

וכמו שאומר עוד "שנודע ואנא שכל דבריו ומקרינו כולם נסים". שהכל אותו יסוד, שהנהגת הטבע זה נסיון ויש השגחה פרטית מאדון הכל שמשגיח עלינו באופן פרטי.

כותב הרמב"ם: "והאין היא הדרך לעבודתו וליראתו, בשעה שיתגבר האדם במעשיו ובוראו הנפלאים הגדולים ויראה מתן חכמתו שאין לו ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר, ומתאהב תאוה גדולה לידע השם הגדול. כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים לאל ח"י".

באמת אלו דרגות גבוהות מאוד, שיש בהם מדרגות בלי סוף... אבל היסוד הראשוני הזה, שצריכה להיות הפניה אליו, לחפש את קרבתו וקיום רצונו, זה יסוד כל התורה והמצוות.

ח! ונביא את דברי המסתיל שירים, שכותב "ענין האהבה שיהיה האדם חושק ומתאוה אל קרבתו יתברך ויודך אחר קדושתו, כאשר ידריך איש אחר הנחמד ממנו חמדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבור בתהלתו, והעסק בדבריו תורתו ואלהותו יתברך, שעשוע ועונג ממש".

כן ששומרים את שמו, בכל ברכה ותפילה, וכשעוסקים בתורות, שעי"ז אדם יודע ומכיר דעתו של מקום, אז אנחנו מחפשים לדעת את רצונו.

וכמו שאמרו "ודעת אלקים תמצא", העוסק בתורה יודע ומכיר דעתו של מקום, ממילא זה ה'קרב'ת אלקים' הכי גדולה, שצריכה עמל ויועיל אלו סופית. וכמה שיותר מתעמקים, מוצאים יותר ממוטנים, כי כמה שמתעמקים ומתפשים יותר, אז עוד יותר מתקרבים אליו.

"ותראה כי זה הוא היתר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, אין הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאווה מנקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו".

זה הגילוי של מעמד הר סיני, "כאשר ידבר איש אל רעהו", שהבורא שומע לכל אחד ומאזין אליו. [ואמנם את אולי נמצאים עדיין בדרגות של שלא לשמה, אבל צריך לדעת לאלו דרגות של לשמה צריך לשאוף. אמנם את הרקוסים, אבל שנודע את הדרך העולה בית ה'].

- - - נעוץ מכתיב תלמידים - - -

לתרומות ולהנצחת הגלגול נדרש פלוס > חיפוש מוסד > שביטת קטגוריית > עולון חקירי לב"י

או להשאיר ולהנצח ב"ק"ו בית המדרש נפש החיים" > במספר: 077-26-111-78, אז במיל: ky6880427@gmail.com

לפניות, הערות והארות בכל נושא הגלגול, וכן למסירת דברי תורה בכל נושא מרבינו של"ט א", ניתן ליצור קשר באופנים הנ"ל.

- כל שיעורי רבינו של"ט א"ב > בית המדרש נפש החיים": 077-26-111-78 -

מילת יתרו

א. ויחד יתרו (י"ח ט') ובסנהדרין צ"ד א' רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו, ופרש"י שמל את עצמו ונתגייר, והובא בילקוט שמעוני, ומקשים שהרי במדבר לא מלו כדאי' ביבמות דף ע"א ב'.

והנה ביבמות שם אי' ובמדבר מאי טעמא לא מהול, איבעית אימא משום חולשא דאורחא ואי בעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית, דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, מ"ט אב"א משום דנזופים הוו ואב"א דלא נבדור ענני כבוד, ולהטעם שלא נשבה רוח צפונית משום נזופים, פרש"י משום עגל ובתו' כ' משום מרגלים. והנה בזבחים קט"ז בני ר' חייא וריב"ל, חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה,

וחד אמר יתרו אחר מתן תורה היה כו'. כתנאי וישמע יתרו כהן מדין מה שמועה שמע ובא ונתגייר, ר' יהושע אומר מלחמת עמלק כו', ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע, והשתא אם בא קודם מתן תורה אכתי לא היו נזופים ושפיר נשבה רוח צפונית, אבל אם בא אחר מ"ת א"כ תלוי במה' רש"י ותו' דלד' תו' שהיו נזופים משום מרגלים הרי יתרו בא קודם מרגלים וא"ש, אך לרש"י שהיו נזופים משום עגל ק'.

והנה בדברים לג"ט כתיב כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, ופרש"י כי שמרו אמרתך לא היה לך אלהים אחרים, (והיינו שלא עבדו לעגל כמש"כ רש"י לעיל), ובריתך יצרו ברית מילה שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם ע"כ. וצ"ב איך בני לוי מלו בלא רוח צפונית.

וי"ל שהרי בני לוי לא חטאו בעגל וכמו כן גזירת מרגלים לא נגזרה עליהם, וא"כ לא היו נזופים, וא"כ לא היה סיבה שלא תהא עליהם רוח צפונית, (ושוב הראוני שכ"כ בשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח ד"ה וראיתי).

ולרש"י שהיו נזופים משום מעשה העגל, מתבאר היטב סמיכות הדברים, כי שמרו אמרתך היינו שלא עבדו לעגל, ומתוך כך בריתך ינצורו דממילא לא היו נזופים והיו יכולים למול. וכמו כן י"ל לגבי יתרו שהרי לא היה במעשה העגל, וא"כ לגבי יתרו לא נאמר ד"ז שלא היה רוח צפונית.

ב. וי"ל עוד דהנה הראשונים נחלקו אם בני קטורה חייבים במילה וד' הרמב"ם פרק י' ממלכים ה"ח שחייבים במילה, וד' רש"י סנהדרין נ"ט שאין חייבים אלא אותם שנולדו לאברהם אבל בניהם פטורים, והרי יתרו היה במדין, ומדין היה מבני קטורה כמבואר בסו"פ חיי שרה (בראשית כ"ה ב), וע' במהר"ן חיות נדרים ל"ב ומשך חכמה פ' בא ד"ה כאשר ובפ"ר' בחיי ר"פ יתרו, ועמש"כ בצה"ל ח"ב סי' כ"ו, ולד' הרמב"ם שבני קטורה צריכים למול י"ל שהיה מהול קודם לכן, ולא היה צריך אלא הטפת דם ברית, וזה הכוונה להעביר חרב חדה על בשרו, וי"ל שלענין הטד"ב א"צ רוח צפונית, ורק מילה גמורה יש בה סכנה בלא רוח צפונית. שוב הראוני במהרש"א סנהדרין דף צ"ב שכיון שהיה יתרו מבני קטורה היה נימול אבל לא פרע שלא ניתנה פריעה אלא לבני, והי' צריך להעביר חרב על הציצין.

ג. ומתוך כך ק' למש"כ בטור יו"ד רס"ח בשם ר"ח שגוי שנתגייר מהול אין לו תקנה להתירו בבית ישראל, וצ"ע שבספרי פ' בהעלותך אי' שבני בניו של יתרו ישבו בסנהדרין ומבנותיהם נשואות לכהנים ומבני בניהם מקריבים על גבי מזבח, ואם יתרו היה מהול כמו בני קטורה, א"כ אסור בבית ישראל ואיך היו בנותיו מותרות לכהונה, ואמנם מבואר בטור שבניו כשרים אבל היינו בנשא בת ישראל וא"כ איירי בנשא באיסור. [א.ה. - אולי נשא גיורת].

דיין שדן דן אמת לאמתו

א. (פי"ח פ"ג) ב"ב ח' ב' תנא והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע זה דיין שדן דין אמת לאמתו, ובתו' כ' אמת לאפוקי דין מרומה אע"ג שהעדים מעדיין אותו אין מחתכים אותו כיון שיודעים שמשקרים כו', והנה שמעתי מפי כבוד רבינו הגרא"מ שך זללה"ה שאפשר לבאר עוד דהנה בהקדמת הקצה"ח הביא מדרשות הר"ן דרוש ז' בהא דא' בב"מ סוף פרק השוכר את הפועלים רבה בר נחמני שמע דקא מפלגי במתיבתא דרקיעא בספק אם בהרת קדמה או שער לבן קדם, הקב"ה אמר טהור ומתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ותמוה דכיון שהקב"ה מטהר איך טמאוהו הם, ותו' הר"ן כי עם היותם יודעים שספק טהור על דרך האמת, היו אומרים טמא שמאחר שהכרעת התורה נמסרה להם ושכלם היה מחייב לטמא היה מן הראוי

שיהיה טמא, אע"פ שהוא היפך מן האמת שכן מחייב השכל האנושי ע"ש בדרשות הר"ן באריכות. ולפ"ז אפ"ל דמה שאמרו דיין שדן דין אמת לאמתו היינו שמכוין גם לדעת הקב"ה, (וע' בזה בס' שעורי אבי עזרי על בבא בתרא).

ב. ועפ"ז יש לבאר הגמ' בשבת י' ע"א תנא להו רב חייא בר רב מדפתי ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשעה יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כתוב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתוב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. וע"פ הנ"ל י"ל דהנה ידוע מה שאחז"ל נסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא, בזה"ק ריש פ' תולדות, והיינו שבריאית העולם היא כפי התורה, ועתה אם יבא ב"ד ויפרש בתורה בענין א' באופן אחר הרי הואיל ובריאית העולם תלי' בתורה, הרי ששוב צריך לשנות מבריאית העולם כדי שיתיישב עם התורה לפי מה שפירשו הב"ד, וכע"ז מצינו בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח בת שלש שנים ויום אחד בא עליה הרי זה בסקילה נמלכו ב"ד לעבר ובא עליה אינה בסקילה, א"ר אבין אקרא לאלקים עליון לקל גומר על בת שלש שנים ויום אחד נמלכו ב"ד לעברו בתולין חוזרין ואם לאו אינן חוזרין.

[וע' בשנות אליהו בסוף מס' ברכות והובא בס' קול אליהו עמ' ע"ט ובדברי אליהו עמ' ע"ח, מש"כ לבאר בזה את הירושלמי בכתובות פ"ב ה"ו שבנותיו של שמואל נשבו והביאום השבאים כדי שיפדו אותם והעמידו השבאים בחוץ ואמרו בנת' דשמואל נשבינו וטהורות אנו וא"כ היו נאמנות משום שהפה שאסר הפה שהתיר, ואי' שם שהשיאום ומתו ואי' ע"ז בירושלמי למה בגין דשקרון חס ושלום לא שקרון אלא מן חטאת דחנניה בן אחי ר' יהושע שעבר את השנה בחו"ל, ואין מובן דמשום חטא שלו נענשו ובקרבן העדה כ' שנראה שהיו מזרעו, ובפני משה שם פי' דכיון שהיו בין הגוים ומתוך שלא ידעו את זמני השנה נכשלו בחמץ בפסח וכדו', אולם הגר"א פי' באופן אחר שהרי בת ג' שנים שנבעלה ועיברו ב"ד את השנה בתוליה חוזרים וכך היה המעשה שם וע"כ אמרו שטהורות הם כיון שחנניה בן אחי

צבא הלוי

**טרט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שמינברג
שלמ"א**

כבש המזבח

וְלֹא־תַעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ עָלָיו. (פרק כ'
פכ"ג)

והנה בתמיד פרק ג' מ"ט ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות, וכאן לא הקפידה תורה שלא יעלה במעלות למנורה.

ונו' עפמש"כ בח' מרן רי"ז הלוי פרק א' מהל' בית הבחירה כ' שכל דין ולא תעלה במעלות על מזבחי היינו שהכבש עצמו יש לו קדושת מזבח ואסור לעלות במעלות על המזבח, אבל אילו יעשה מעלות מצד אחר של המזבח בזה אינו לוקה, והיינו שכל האיסור אינו לעלות במעלות אל המזבח אלא על המזבח, ולפ"ז מובן דה"נ שלא אסרה תורה לעלות במעלות אל המנורה שהרי גם במזבח לא אסרה תורה לעלות אל המזבח, אלא רק בכבש שיש לו קדושת מזבח.

❖ מראות הצבאות – דף היומי ❖

מועד קטן ז' ב' וביום הראות בו יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאי אתה רואה בו. מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה, לו ולביתו ולכסותו. וכן ברגל, נותנין לו שבעת ימי הרגל, דברי רבי יהודה.

והנה צ"ב הל' ז' ימי הרגל שהרי בסוכות נותנים לו גם את שמיני עצרת ונמצא שהוא ח' ימים, ובשבועות אין כי אם יום אחד, ומשכח"ל ז' ימי הרגל רק בפסח, ולמה נקטו ז' ימי הרגל, ואמנם כוונת הגמ' לרבות גם חול המועד אבל מ"מ ז' ימי הרגל צ"ב.

והנה בשבועות יש תשלומין כל שבעה, ואולי נותנים לו גם בשבועות שבעה ימים משום שהם ימי תשלומין, אך בשלמא ברגל גמור נותנים לו משום שמחת הרגל, אך בימי תשלומין ק' למה יתנו כל ימי התשלומין ודי שיתנו לו עד שיביא קרבנותיו, ובאמת שברמב"ם הל' טו"ז לא הזכיר ז' ימי הרגל אלא כ' בסתמא שברגל אין רואים את הנגעים,

ובדרך י"ט ע"א תנן גבי אבילות שבת עולה ואינה מפסקת רגלים מפסיקין ואינן עולין ר' אליעזר אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת, והיינו שבזמן בית המקדש שהיה לעצרת תשלומין לקרבנות כל ז' היה דינו כרגל ואחר שחרב בית המקדש דינו כשבת, וע"ש בנמוק"י דס"ל לר' אליעזר שרק יו"ט של ז' ימים מפסיק אבילות, משום שאילו לא יפסיק יעלה למנזן הימים ואם יעלו הרי תגמר אבילותו וע"כ אמרו שרגלים מפסיקים, וס"ל לר' אליעזר שעצרת בזמן ביהמ"ק היה נחשב לרגל של ז' ימים ומפסיק אבילות, ואילו אחר שחרב בית המקדש דינו כרגל של יום אחד וע"כ אינו מפסיק.

ווע' בקר"א מה שהק' בזה שהרי אותם ימים שאחר העצרת אין דינם לגמרי כרגל, שהרי רק יום טבוח שהוא יום אחד אחר העצרת אסור בהספד ותענית כמבואר בחגיגה דף י"ז, והרי קובר מתו ברגל אינו נוהג אבילות ברגל ואטו קובר מתו בימי תשלומין של עצרת לא ינהג אבילות, וע' מש"כ בקו' לחג השבועות.

והנה שאלתי לכבוד **מו"ר הגר"ד לנדו** ואמר ג"כ שאין מסתבר שז' ימי תשלומין של שבועות לא יראו את הנגעים.

ר' יהושע עיבר את השנה, וממילא שהיו באמת טהורות דמה שנבעלו היה כשהיו פחות מג' שנים, אבל כיון שעיבר את השנה בחו"ל ואין זה עיבור נמצא שבאמת אין בתוליה חוזרים וחשובה בעולה].

ואולם דיין כשדן אמת לאמתו היינו שמכין באמת לדעת הקב"ה הרי שוב א"צ לשנות סדרי בראשית, וזהו שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

ג. ובגיטין ז' א' שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדים עלי כו' שלח ליה דום לד' והתחולל לו דום לד' והוא יפילם לך חללים והשכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן הדבר יצא מפי ר' אלעזר ונתנוהו לגניבא בקולר. ויש להבין שהרי ר"א אמר לו את העצה השכם והערב עליהם בבית המדרש ומתוך כך הם כלין ובהמשך הגמ' משמע שמיד שאמר לו ר"א ד"ז נתנוהו בקולר.

והי' אפ"ל ע"פ הגמ' בתענית ח' ע"ב בימי ר' זירא גזור גזרה וגזור דלא למיתב בתעניתא אמר להו ר' זירא נקבליה עילוון ולכי בטיל הגזירה ליתביה, (היינו שגזרו גזירה על ישראל וגם גזרו שלא ישבו בתענית ע"ז, ואמר ר' זירא שיקבלו שכשתיבטל הגזירה יתענו), אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלקיך נשמעו דבריך.

(ויעוד מצינו בפ' בא (שמות י"ב כ"ח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ד' את משה ואהרן כן עשו, ופרש"י וכי כבר עשו והלא מראש חודש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו, והוא ממכילתא שם, והובא ד"ז בשע"ת לר"י שער ב' סי' י' ע"ש).

ולפ"ז י"ל דמיד כשיצא הדבר מפי ר"א הרי קיבל מר עוקבא ע"ד ר"ז וחסוב כאילו עשו וע"כ מיד נתנוהו לגניבא בקולר.

אך באמת שאינו מתיישב כן כיון שמבואר בגמ' שר' אלעזר אמר לו זאת ע"י שליח, וא"כ א"א לומר דמיד כשיצא הדבר מר' אלעזר כבר קיבל מר עוקבא על עצמו, כיון שהיה צריך לשמוע ד"ז מפי השליח.

והנה בתו' ד"ה והוא יפילם חללים הביאו שבזבחים דף קט"ו דרש' פסוק זה באופן אחר ע"ש, ולפ"ז כ' בתפארת שמואל שזה הביאור במה שאמרו הדבר יצא מפי ר"א, והיינו שהי' אפשר לפ' הפסוק כמו שפי' בזבחים אלא אחר שפי' ר' אלעזר את הפסוק דום לד' והוא יפילם חללים מיד נתנוהו לגניבא בקולר, ולפ"ד י"ל שאין הכוונה שמיד שאמר כן נתנוהו בקולר, אלא הכוונה דמפני שאמר ופי' כן הפסוק ע"כ נתנוהו בקולר, ונתחדש בדבריו שקודם שפי' כן ר' אלעזר לא היתה הנהגה כזו, ורק אחר שפי' כן נתחדשה הנהגה זו, והיינו שהרי נסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא, וזה לפי כל מה שחכמי ישראל מפרשים בכל דור ודור, ואם מתחדש פי' חדש בתורה הרי שהנהגת העולם משתנית ג"כ כפי מה שחכמי ישראל מפרשים את התורה.

וכעי"ז בבבא בתרא ע"ה א' ושמת' כדכד שמשות' כו' פליגי בה כו' חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר לה הקב"ה להוי' כד' וכד'ן, ופי' רשב"ם "וואע"פ שמקרא זה קדם לבני ר' חייא טובא יש לומר שכך נתנבא ישעי' שכדברי כל המפרשים עתידה להכנות".

הגאון הגדול רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א רב ואב"ד בני ברק

דרכי השבת

בענין מי מזגן

א. יש לדון במים הנוטפים מהמזגן-האם הם מוקצה מטעם "נולד" או לא. והנה לגבי "גשם" שיורד בשבת האם הוא נולד-יש לנו הוכחה מע"ז גמ' בעירובין (מה:-- מו.) שהגמ' דנה למה שהגשם לא יקנה שביתה בעננים, ויהיה אסור להוציאו יותר מד' אמות כיון שיצא מתחומו. והגמ' רוצה לומר שהסיבה היא כי מים בעננים "מיבלע בליע"י, ופרש"י כמאן דליתניהו דמי ולא קנו שביתה מאמש. שואלת הגמ' אם כך הו' להו נולד ויהיה אסור לטלטל כלל [ובברייתא כתוב שמותר לטלטל ברגלי הממלא] **אלא** מים בעבים מינד ניידי. דהיינו שהגמ' חוזרת בה שהמים לא נחשבים לבלועים כשהם בענן וכמאן דליתנהו, אלא נחשבים ככנוסים בענן וכאילו שהם בעין ולכן לא"ה נולד. והטעם שלא קונים שביתה כי דבר שכל הזמן מינד ניידי לא קונה שביתה. עכ"פ מבואר בסוגי' שגשם לא הו' נולד בגלל שהוא נחשב בעין כשנמצא בענן. וכך הביא הב"י (בסוף סי' ש"י) וז"ל "כתב שבלי הלקט בשם רב צמח גאון מטר הירד בשבת וביו"ט אע"ג דמאתמול לא היו עבים מותר לרחוץ ולשתות מהם, דאסיקנא (עירובין מו.) מ"א בעבים מינד ניידי ולא"ה מוקצה", עכ"ל הנצרך¹.

ב. והוזכר דבר זה גם בשו"ע (סי' של"ח ס"ח). "מותר ליתן דלי תחת הדלף בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה". וכתב המ"ב בסק"ל דאין על המטר הירד שם מוקצה או נולד ויכול לשתות או לרחוץ ממנו.

ולעצם השאלה האם מים שנוצרים מהמזגן בשבת זה דומה לגשם או לא. הנה בב"י הנ"ל שמביא בשם רב צמח שמטר הירד בשבת לא הו' מוקצה מדגיש "אע"פ דמאתמול לא היו עבים מותר לרחוץ ולשתות מהם [ובאמת זה מוכח שם בסוגי', שהרי בהתחלה הגמ' שאלה שהגשם יקנה שביתה באוקיינוס, ופרש"י ששבתו שם אמש, והיום שאבוס העבים והרי יצאו חוץ לתחום ואין להם אלא ד"א" עיש"ה] דאסיקנא מ"א בעבים מינד ניידי ולא"ה מוקצה, השתא דאתית להכי מים דאוקיינוס נמי מינד ניידי ושרי", וכו', עיי"ש ומקורו מהגמ' שם. אבל עכ"פ משמע שהטעם שזה לא מוקצה כי זה מגיע מהאוקיינוס ולכאוי מוכרח לומר שגם בכל משך

תהליך ההתהוות הגשם הוא ג"כ נחשב לבעין, דאל"כ שוב הו"ל נולד, ובהכרח שהאידיוי של המים מהאוקיינוס והפיכתם לעבים גם בשלב הזה המים נחשבים לאיתניהו. וע"כ זה לא דומה למים של מזגן שהם ודאי לא היו בעין ונוצרו כעת ע"י הקור והחום שנפגשו וע"כ זה נולד גמור, והו' ממש כמו הצד שמ"א בעיבא מובלע בליע"י שאז הו' נולד גמור גם לר"ש וכמ"ש התוס' בביצה שהובא בפמ"ג הנ"ל (בהערה). ויש במ"ב בסי' ש"י ס"ק ל"ב כתב החי' אדם נראה לי דמים הנוטפין מן האילנות אסורין ג"כ משום נולד, אבל יש לעיין אם זה קשור לנידון שלנו במי מזגן.

ג. ומעתה יש ל דון באלו שמסדרים שהצינור של מי המזגן נכנס למיכל מים של בית הכסא דלכאוי מכיון שמי מזגן הם מוקצה, הרי זה לא בטל ברוב דמוקצה זה דבר שיש לו מתירין, וכמ"ש במ"ב הנ"ל לגבי מים הנוטפין מן האילנות שהם נולד וז"ל "ואפילו יש כלי עם מים מער"ש שנוטף לתוכו אפי' הכי אסור, ולא אמרינן בזה דבטל, דהא טיפה הנוטפת היתה ניכר קודם שנתערב בהמים וקי"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל" עכ"ל.

וא"כ לכאוי יש בלחיצה על הידית בעיה של טלטול מוקצה, ולומר שזה טלטול מן הצד יש לדון בזה, א. דלכאוי זהו דרך טלטול ע"י שלוחצים על הידית. ב. דא"כ יהיה תלוי במחלוקת המ"ב והחזו"א האם יש ענין לכתחילה מער"ש להשתדל שלא יגיע לטלטול מהצד וא"כ זה כבר לא לכתחילה אלא רק בדיעבד.

ד. **אלא** שעדיין יש לשאול ולהבין דלכאוי מ"ש מי מזגן שאמרנו שהו' נולד למי גשמים שמבואר בסוגי' שלא"ה נולד, דהלא גם מי גשמים לכאוי בשלב שהם מתאדים אינם נמצאים פה ואח"כ כשיורד גשם אמרי' דלא"ה נולד, א"כ ה"ה במים של מזגן נימא שאין זה נולד שהרי זה נוצר מחמת לחות הנמצאת באויר.

אבל יש לומר דהנה מצינו במשנה במכשירין (פ"ב מ"א) זיעת בתים וכו' טהורה, והיינו שאינה מכשרת הזרעים לקבל טומאה וכמש"כ הרע"ב. והיינו שהלחות הזו אין לה דין של "משקה". ובמשנה ב' איתא "הבריכה שבבית [אם] הבית מזיע מחמתה, טמאה, זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה", והיינו כל שניכר שזיעת הבית שייכת לבריכה, הזיעה מקבלת תורת משקה. ויל"ע דהלא לכאוי גם במ"א הזיעה שיוצאת מהבית, היא מחמת הלחות שנמצאת באויר, וגם במ"ב מסתבר שזה לא ישיר מהבריכה, אלא זה מתאדה וכך מגיע לקירות הבית, וא"כ למה זה נחשב למשקה.

ולכאוי הביאור דבמ"ב שהבריכה לפניך וזה ניכר שיש שייכות בין הזיעה למים ורואים את המקור מים לפניך,

¹ ומה שכתב הפמ"ג בפתיחה להלכות יו"ט (ח"ב פ"א או' כ"ט) וכמה מיני נולד יש שלשה המה א. נולד גמור הוא מ"א בעיבא מובלע בליע"י, הובא בתוס' ביצה ב. ד"ה קס"ד, וכן בפ"ב או' ו' הזכיר את זה, פשוט שהפמ"ג לא חלק ע"ז שלמסקנה ולהלכה גשם הוא לא מוקצה וכמשנ"ת, רק כוונתו שלפי הצד שמ"א בעיבא מובלע בליע"י, אז זה נולד גמור ואסור גם לפי ר"ש וזה מש"כ בתוס' בביצה, ונ"מ למה שדומה לזה.

דרכי השבת

עשה מלאכה בשבת על מנת למכור

נראה דאפילו אם עשיית המלאכה היתה על מנת למכור, ג"כ מותר בהנאת מכירה, וכגון מי שרח"ל ביטל בשבת כדי למכור לגוי, לדעת ר' יוחנן הסנדלר מותר לו למכור את התבשיל לגוי דהרי יליף מקרא דשלכם יהא, ואף שביטול על דעת למכור לגוי סו"ס איך זה שימוש הדבר ואכילתו, וממילא לפי מש"כ המשנ"ב גם לדין דמעשה שבת אסור מדרבנן משום קנסא, יהיה מותר לו למכור לגוי.

הכרעת הדין באיסור מעשה שבת

בהכרעת הדין רוב הראשונים נקטו דהלכה כר' יהודה שמעשה שבת במזיד אסור לעולם אפילו לאחרים, ובשו"ג אסור עד מוצ"ש, אך שיטת התוס' והסמ"ג, וספר התרומה, דהלכה כר"מ [וכפי שהובא בטור וב"י], והיינו דבשו"ג מותר בו ביום אפילו למבשל, ובמזיד מותר למוצאי שבת אפילו למבשל. וכך הביא המשנ"ב (סק"ז) דדעת הגר"א דהלכה כר"מ, והמשנ"ב מיקל לסמוך על זה במקום הצורך לענין שו"ג, דהיינו שמבשל בשבת בשו"ג, במקום הצורך מותר אפילו לו בו ביום, אך לא היקל לענין מזיד שיהיה מותר למוצ"ש.

קריאה לאור נר שהודלק בשבת אם לר"י אסורה

מדאורייתא

מדליק נר, השימוש במלאכה הוא הקריאה לאור הנר, וכדומה, אלא שיש להסתפק לר' יוחנן הסנדלר דמעשה שבת אסור מדאורייתא, האם הקריאה לאור הנר אסורה מדאורייתא, דבפסטות יש לומר דלא חמיר מהקדש, דהדין הוא שקול "ומראה" אין בהם משום מעילה, לפי שאין בהם ממש, וכדאיתא בפסחים (דף כ"ו ע"א), וכל איסורם הוא רק מדרבנן, אך אולי י"ל דמעשה שבת גדר האיסור הוא שימוש במעשה שבת, וא"כ הקריאה לאור הנר זהו השימוש במעשה שבת ותהיה אסורה מדאורייתא, אף דבעלמא קול ומראה אין בו משום מעילה, וצ"ע.

פתח מקרר וע"ז הדליק נורה

פתח מקרר בשבת וע"ז נדלקה הנורה שבמקרר, בפסטות אין לאסור את הוצאת המאכלים מהמקרר מדין איסור הנאה ממעשה שבת, דהרי אין המלאכה בעצם פתיחת המקרר וכ"ש שאין המלאכה במאכלים שבמקרר, [וכמו שלמ"ד מעשה שבת אסור מדאורייתא מקרא דמעשה קודש, ודאי הוצאת המאכלים לא בכלל איסור מעשה שבת, וממילא ה"ה לדין דמעשה שבת אסור מדרבנן, הוצאת המאכלים לא בכלל איסור מעשה שבת, דהרי מבואר במשנ"ב דגדר איסור מעשה שבת למאן דאמר דרבנן הוא כמו למ"ד דאורייתא] אלא המלאכה היא הדלקת הנורה, וא"כ האיסור הנאה ממעשה שבת הוא להשתמש בנורה, ולכן יהיה אסור לו לקרוא לאור הנורה שבמקרר, (ועיין בסמוך).

ובאופן שאינו יכול להוציא את המאכלים מהמקרר בלא הנורה, יש לדון אם מיקרי שימוש בנורה, דמחד גיסא זהו שימוש בנורה, אך מאידך י"ל דאחרי שהנורה נדלקה וכבר יודע היכן המאכל מונח במקרר, א"כ אף אם מלכתחילה היה אסור לו ליהנות מהנורה לראות היכן המאכל מונח, מ"מ אחרי שכבר נהנה מהנורה שעל ידה רואה היכן המאכל מונח, הוצאת המאכל אינה שימוש בנורה, וצ"ע.

בגדרי איסור הנאה ממעשה שבת

בגמ' ב"ק (דף ע"א ע"א) מייתי להא דתנן המבשל בשבת בשו"ג יאכל, במזיד לא יאכל דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר בשו"ג יאכל במוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית, ר' יוחנן הסנדלר אומר בשו"ג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים. ומפרשין מאי טעמא דר' יוחנן הסנדלר כדדריש רבי חייא אפיתחא דבי נשיאה, ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם, מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה, אי מה קודש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה, תלמוד לומר לכם-שלכם יהא, יכול אפילו בשו"ג [היינו דכיון שילפינן מקרא שמעשה שבת הרי הוא כקודש ואסור באכילה, א"כ גם בשו"ג יש לאסור], תלמוד לומר מחלליה מות יומת במזיד אמרתי לך ולא בשו"ג.

הרי שנחלקו תנאים אם האיסור ליהנות ממעשה שבת הוא איסור דאורייתא או דרבנן, ולהלכה קי"ל דמעשה שבת אסור רק מדרבנן. ועוד נחלקו התנאים לענין מבשל בשו"ג אם מותר בו ביום, ולענין מבשל במזיד אם מותר למוצאי שבת, ונחלקו הראשונים כמאן קיימא לן וכפי שיתבאר בהמשך.

הנאה ממעשה שבת

מבואר בגמ' דלמ"ד מעשה שבת אסור מדאורייתא, מ"מ אין זה איסור הנאה, וילפינן לה מקרא לכם - שלכם יהא, ויש לעיין למ"ד מעשה שבת אסור מדרבנן משום קנס, האם ג"כ מותר בהנאה כמו למ"ד מעשה שבת דאורייתא, או דילמא דלמ"ד שאסור מדרבנן משום קנסא יש לאסור גם את ההנאה, כדי שלא ירויח מהמלאכה שעשה באיסור.

ובמשנ"ב (סי' שי"ח סק"ד) כתב בפשיטות שמותר ליהנות מדמיה של המלאכה, ובשעה"צ (אות ז') הביא מקור מגמ' בבא קמא דף ע"א דמעשה שבת מותר בהנאה ע"כ. והיינו מדאמרין דלר' יוחנן הסנדלר דס"ל מעשה שבת אסור מדאורייתא, מ"מ מותר בהנאה, הכא נמי לדין דמעשה שבת אסור מדרבנן, מ"מ מותר בהנאה, הרי דהיה פשיטא ליה למשנ"ב דדין מעשה שבת למ"ד דרבנן הוא כמו למ"ד דאורייתא.

הנאות שהם שימוש הדבר אסורות במעשה שבת

אלא דמ"מ אף דמעשה שבת מותר בהנאה, פשיטא שאין הכוונה שכל האיסור הוא רק לאכול את המעשה שבת, שהרי יש מלאכות שלא שייך בהם כלל אכילה, וודאי דגם במלאכות אלו יש איסור הנאה ממעשה שבת בין למ"ד מעשה שבת אסור מדאורייתא ובין למ"ד מעשה שבת אסור מדרבנן, ומה שאמרו דמעשה שבת מותר בהנאה היינו רק הנאה שאינה מגוף הדבר, וכגון הנאה של מכירה דמותר לכתחילה למכור וליהנות מהדמים אך השימוש במעשה שבת, אסור, והיינו אכילתו.

וכגון מי שרח"ל בנה בית בשבת במזיד דודאי אסור לו לדור בבית, ואפילו לר' יוחנן הסנדלר דילף דמעשה שבת מותר בהנאה מקרא דלכם, מכל מקום השימוש לדור בבית אינו בכלל הנאה שמותרת ממעשה שבת, דהילפותא היא לכם - שלכם יהא, היינו שאי"ז ככל איסורי הנאה שאינן ממונו לכל דבר, אלא מעשה שבת שפיר הוה ממונו לענין מכירת הדבר, אבל ודאי דהנאה מגוף הדבר אסורה.

דרכי המשפט

ערבות לאחר מתן מעות

שאלה: מעשה בלווה שלאחר שקיבל את המעות מהמלווה, ביקש המלווה שרוצה שיחתים לו ערב עבור ההלוואה, והלווה החתים ערב כרצון המלווה, האם יש אופנים שהערב ישתעבד עבור ההלוואה אף שחתם על הערבות לאחר שהמלווה הוציא את המעות מרשותו.

תשובה: ידוע שכל ערב עבור הלוואה משתעבד אפי' בדיבור בעלמא, בזה שאומר למלווה תלווה לפלוני כסף ואני משתעבד שאם הלווה לא יחזיר את המעות אני אשלם במקומו. אמנם כל זה בערב קודם מתן מעות, אבל אם כבר היה מתן מעות היינו שהמלווה כבר הלווה את המעות ללווה, ואח"כ המלווה מבקש מהלווה שיביא ערב, כאן לא מהני ההתחייבות של הערב בדיבור בעלמא. והטעם הוא שערב לפני מתן מעות יש לו הנאה שהמלווה סומך עליו ועל פיו מוציא ממון, והוא כמו שקיבל הערב ממון, ועל ידי זה הוא משתעבד, משא"כ בערב לאחר מתן מעות, אין כאן את ההנאה, כיון שהמלווה כבר הוציא את המעות ומשום הכי הערב אינו משתעבד בדיבור בעלמא.

אמנם ישנם אפשרויות שבהם יתחייב הערב אף לאחר מתן מעות. וכדלהלן, שיטת הרמב"ם (מלווה ולוה פכ"ו) דרך אם הערב עשה קנין סודר שבו מתחייב הערב להיות ערב עבור המעות חל השיעבוד אף לאחר מתן מעות. אמנם הראב"ד סובר (הובא בטור סי' קכ"ט) דאיי"צ דווקא קנין סודר בשביל להשתעבד לאחר מתן מעות, אלא אף אם התחייב בשטר שהוא ערב הרי הוא משתעבד להיות ערב אף לאחר מתן מעות מדין קנין שטר.

ויש לבאר שיטת הרמב"ם אמאי לא מהני בזה שמתחייב בשטר להיות ערב אף לאחר מתן מעות.

ונראה הטעם דבכל ערבות יש שני נידונים. נידון אחד, שבשביל להשתעבד צריך מעשה קנין, ובכל ערבות, הקנין הוא בההיא הנאה שהמלווה סומך על הערב ועל פיו הוציא מעות, והרי זה נחשב כמו שהערב קיבל כסף מהמלווה ובוה הערב משתעבד. נידון שני, דבכל השתעבדות של ערב יש חיסרון של מעין אסמכתא, משום שכל ערב שמשתעבד עבור הלוואה, הוא סומך על כך שהלווה יחזיר את ההלוואה, והוא לא יצטרך לשלם, ובשביל לסלק את האסמכתא, אף לזה מהני הקנין דבההיא הנאה הנ"ל.

אמנם כל זה מיירי בערב קודם מתן מעות שיש את הקנין דבההיא הנאה, שהוציא מעות ע"פ אך בערב שלאחר מתן מעות שאין את הקנין דבההיא הנאה, משום שכבר הוציא את המעות, א"כ בשביל לשעבד את הערב צריך להשלים את שני הנידונים. א. שיהיה מעשה קנין עבור ההתחייבות ב. לסלק את האסמכתא.

והנה באופן שמתחייב הערב בשטר שנעשה ערב, גם הרמב"ם מודה לראב"ד דמהני הקנין שטר בשביל השתעבדות הערב עבור ההלוואה, אך על החלק של סילוק האסמכתא סבר הרמב"ם דלא מהני קנין שטר, משום שאין כוחו יפה בשביל סילוק אסמכתא, ומש"ה בעינן דוקא קנין סודר משום שכוחו יפה ומהני אף לסלק אסמכתא [והטעם דקנין סודר כוחו יפה יותר מקנין שטר, דכך הוא רגילות של בני אדם להסתמך יותר על קנין סודר מאשר קנין שטר]. וזה הטעם דסבר הרמב"ם דכל ערבות שנעשת לאחר מתן מעות בעינן דוקא קנין

סודר שחוץ מההשתעבדות שהוא פועל הוא גם יסלק את האסמכתא. והנה הנו"ב (סי' ל' אות ו' הובא בפתחי תשובה סי' מ' ס"ק ג') כותב בפשטות שערב שרוצה להשתעבד לאחר מתן מעות, וכתב בשטר שעשה קנין סודר עבור השתעבדותו, ערבותו קיימת [אף לרמב"ם] אפי' דאליבא דאמת הוא לא עשה קנין סודר, ויש לבאר מדוע חלה ההשתעבדות הרי למעשה לא היה כאן קנין סודר. והיה מקום לומר דכל דברי הנו"ב נאמרו לשיטות הראשונים דאמרינן קנין אודיתא, ולכן כאן שהערב מודה שעשה קנין סודר, זה עצמו עושה את הקנין.

אמנם באמת אפשר לומר דדברי הנו"ב נאמרו אף לשיטות דלא אמרינן קנין אודיתא, מכיון שעצם זה שכתב בשטר שהוא ערב יש כאן קנין שטר ולא חסר החלק של קנין עבור השתעבדותו על ההלוואה, אלא מה שחסר זה החלק של סילוק האסמכתא דבוה לרמב"ם לא סגי במה שעשה קנין שטר אלא בעינן קנין סודר, אמנם כאן כיון שהודה שעשה קנין סודר יתכן דגם הרמב"ם יודה דמהני לסלק את האסמכתא אע"פ דאליבא דאמת הוא לא עשה קנין סודר, והטעם הוא דכיון שהערב יודע שב"ד ודאי יחייבו אותו בתשלום עבור הערבות אף שהערבות נעשתה לאחר מתן מעות, כיון שכתוב בשטר שהיה קנין סודר ועל פי השטר ב"ד פוסקים, ולכן יש בכוחו לסלק את האסמכתא של הערב, ואיי"צ להגיע לקנין אודיתא.

ויש להביא ראיה לזה מדברי הרמ"א (סי' ר"ז סעי' ט"ו) לגבי אדם שכתב בשטר שמודה שעשה קנין בפני ב"ד חשוב, הדין הוא שאין כאן אסמכתא אפי' אם אליבא דאמת לא עשה קנין בפני ב"ד חשוב.

והנה דברי הרמ"א הם הוראה מקובלת הלכה למעשה לכו"ע אף לשיטות דלא מהני קנין אודיתא, ויש להבין דברי הרמ"א מדוע אין כאן אסמכתא הרי בפועל הוא לא עשה קנין בפני ב"ד חשוב, דבשלמא אי נימא כשיטות דאמרינן קנין אודיתא מובן שפיר אמאי אין חיסרון של אסמכתא, דכיון שהודה שעשה קנין בפני ב"ד חשוב עצם ההודאה היא הקנין, אך לשיטות דלא אמרינן קנין אודיתא, אמאי אין חיסרון של אסמכתא.

וע"כ הביאור הוא כנתבאר דהרי בעצם היה כאן קנין טוב שכתב שטר ועשה בזה קנין, רק הקנין לא נעשה בפני ב"ד חשוב, וא"כ אין כאן חיסרון מצד עצם הקנין, אלא מה שחסר כאן זה סילוק האסמכתא דכיון שבפועל לא עשה את הקנין בפני ב"ד חשוב לכאורה יכול לטעון טענת אסמכתא, אך כאן כיון שכתב בשטר שמודה שעשה קנין בפני ב"ד חשוב, אפי' דאליבא דאמת הוא לא עשה, מ"מ ודאי יודע שב"ד יחייבו בתשלום על סמך זה שכתוב בשטר שעשה קנין בפני ב"ד חשוב, דיודע שב"ד פוסקים לפי מה שכתוב בשטר, ולכן יש כאן גמירות דעת גמורה מצידו, ונסתלקה האסמכתא.

הרי חזינו שסבר הרמ"א דבשביל לבטל אסמכתא אי"צ שבאמת נעשה קנין בצורה כזו שיש בכוחו לבטל אסמכתא, אלא עצם זה שיודע שב"ד יכולים לחייבו מצד מה שכתוב בשטר שעשה קנין דמהני לסלק אסמכתא, הרי זה סגי לסלק האסמכתא.

לסיכום נמצא דערב שרוצה להשתעבד עבור הלוואה לאחר מתן מעות, לראב"ד סגי שיעשה קנין שטר, ולרמב"ם בעינן דווקא קנין סודר, ואם כתב בשטר שעשה קנין סודר אף דאליבא דאמת לא עשה קנין סודר מהני אף לרמב"ם, ויכול המלווה לגבות את החוב מהערב אם הלווה לא יחזיר את המעות.

המשך הגאון הגדול רבי שבת צבי רוזנבלט שליט"א

בכה"ג יש לזה דין משקה דמכיון שרואים את התהליך של התהוות המים לפנינו, לכן דינו כמשקה וממילא לפי"ז הי"ה בים שרואים את הים לפנינו, אי"ש דלא נחשב נולד דזה ניכר לפנינו שזה מגיע מהים, משא"כ במי מזגן שלא רואים לפנינו את מקור המים בכה"ג זה לא נחשב מים, והוא נולד.

ה). ולכא"ו נראה לדון להחיות באופנים מסוימים ע"פ ד' החזו"א (סי' מ"ז ס"ק ט"ו). שהחזו"א בא לבאר שם את דברי התוס' בשבת (קמ"ב:) שכשיש פסולת מרובה בורר אוכל ולא פסולת מפני שהיא מוקצה, אבל כשפסולת מועט אין בפסולת משום מוקצה, **דמתבטל**. וכתב שם וז"ל "ונראה דהאי ביטול דפסולת המועט שלא יהא חשיב מוקצה, אינו בענין הביטול של תערובות, דהא באבן ע"פ חבית אין כאן תערובות ולא שייך ביטול, **אלא עניינו** דאוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש המוקצה מהאוכל ולא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ולא גזרו חכמים ע"י משום מוקצה הלכך באוכל מרובה שרי להפריש המוקצה", והיינו מכיון שאינו מתעסק עם המוקצה אלא הוא רוצה להגיע לאוכל, אי"ז נחשב טלטול מוקצה, וכע"ז כתב החזו"א להסביר למה מצד מלאכת קורע כשפותחים אריזה (באופן שמותר ואכמ"ל) ומבאר מכיון שאין לו שום ענין באריזה אלא רק רוצה להגיע לאוכל, דנים את האריזה כמו קליפה שמקלף בשביל להגיע לאוכל [ועפ"י] מבאר החזו"א למה אין בעיה של מוקצה בהוצאת זבוב מתוך משקה יעו"ש].

ולעניינינו בנידון מי המזגן שמתערבים במים שבמיכל, ג"כ יל"ד ע"ד זה, דאע"פ שהמים לא מתבטלים מפני שמוקצה זה דבר שיש לו מתירין, מ"מ כשמוריד המים הוא לא מתעסק עם המוקצה אלא מתעסק עם ההיתר [א.ה. ולכא"ו הכוונה באופן שאין לו ענין להשתמש במי המזגן דהם מועטים מאוד וממילא מתמלא המיכל, ומה שעושה זאת הוא רק כדי שמי המזגן לא יטפטפו למטה ולכן זה דומה למש"כ החזו"א שנחשב רק שבא לקחת האוכל וה"נ בא להשתמש בהיתר].

המשך הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א

אך באופן רגיל שיוכל לראות את המאכלים גם בלא הנורה, מסביר נראה דאין לאסור הוצאת המאכלים מהמקרר והשימוש בהם מדין מעשה שבת, כיון דאי"ז הבאה ממעשה שבת.

סתר בנין כדי שיוכל לעבור במקום

כמו כן אם סתר בנין כדי שיוכל לעבור בו, מסביר נראה דאין השימוש במלאכה במה שעובר במקום הסתור, דהשימוש במלאכת סותר הוא סותר על מנת לבנות, וא"כ ההנאה ממעשה שבת, הוא השימוש באבנים, אבל מותר לעבור במקום שסתר ואפילו שזוהי היתה מטרת הסתירה מ"מ אי"ז הנאה ממעשה שבת (ועיין בסמוך).

פתח בקבוק בשבת באיסור

נפק"מ נוספת בנדון הנ"ל, לענין מי שפתח בשבת באיסור בקבוק הסגור בטבעת, דגם בזה מסביר נראה דאין לאסור את המשקה שבתוך הבקבוק מדין מעשה שבת, כיון דהמלאכה אינה נעשית כלל במשקה, אלא המלאכה היא בפקק, שקודם לכן הפקק לא היה כלי הראוי לשימוש, וע"י הפתיחה תיקן את הפקק להיות כלי, וא"כ את הפקק יש לאסור בשימוש מדין מעשה שבת, אך לא את המשקה.

דברי המג"א שגוי שפתח בור שיש בו פירות, הפירות

אסורים

אמנם במג"א (סי' תקי"ח ס"ק י"ד) לענין בור שיש בתוכו פירות, וגוי פתח את הבור באיסור לצורך הישראל, כתב המג"א שאסור להשתמש בפירות שבבור, הרי מבואר בדברי המג"א דיש קנס על מעשה שבת אפילו בדבר שאינו הנאה מעצם המלאכה, שהרי המלאכה לא נעשתה בפירות אלא בפתיחת הבור, ומ"מ כתב המג"א שהפירות אסורים מדין מעשה שבת, והטעם דסו"ס ע"י המלאכה בבור נהנה מהפירות לכך יש לאסור שגם לא יהנה מהפירות, ולכאורה זה לא כמו שנתבאר לענין פתיחת דלת מקרר שעל ידה הדליק נורה, וכן לענין פתיחת בקבוק, ולדברי המג"א יש לדון דגם בהנ"ל יש לאסור את המאכלים שבמקרר ואת המשקה שבבקבוק מדין מעשה שבת דסו"ס מחמת המלאכה נהנה מהמאכלים שבמקרר ומהמשקה שבבקבוק.

אלא שיש לחלק בין אופן זה לנורה שנדלקת ע"י פתיחת המקרר, דבפתיחת הבור הרי הסתירה עצמה היא האיסור והיא המלאכה שמביאה את הפירות, משא"כ בפתיחת דלת של מקרר וע"י נדלקת נורה הרי שאין הדלקת הנורה גורמת להשגת האוכל, דפתיחת הדלת היא זאת שגורמת להשיג את הפירות, ופתיחת הדלת גורמת נמי לאיסור צדדי שע"י נדלקת הנורה.

ואפילו לענין פתיחת בקבוק אכתי יש קצת לחלק בין פתיחת בור של פירות, דהתם המלאכה היא בעצם פתיחת הבור, משא"כ בפתיחת בקבוק שהאיסור אינו מצד פתיחת הבקבוק, אלא שבשעה שפותח את הבקבוק יוצר פקק ועשיית הפקק היא המלאכה, וא"כ י"ל דכשנהנה מהמשקה לא נחשב שנהנה מהמעשה שבת. [והיינו דלענין עשיית הפקק, וכן לענין הדלקת הנורה, יש לדון כאינו מתכוון, ואף דהוה פסיק רישא, מ"מ לענין איסור הנאה ממעשה שבת, לא חשיב שהמלאכה גרמה לו הנאה. אמנם לענין סתירת בית בכדי שיוכל לעבור חמיר טפי דהרי הוא מתכוון לסתירת הבית, ומ"מ צ"ע לדינא אם דומה לפתח בור שיש בו פירות.

נערך מתוך כתבי תלמידים

נכתב מכתבי תלמידים
להארות והערות ותרומות ניתן לפנות
ל: alon4189@gmail.com

לעי"נ מרן פוסק הדור רבינו
שמריהו יוסף ניסים קרליץ
בן רבי נחום מאיר זצוקללה"ה

חבורת סת"ם "הוד והדר"
בראשות הגאון הגדול
רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
חזון איש 41 ט"ל 03-5506613

שיעורי מורינו שליט"א

בהלכות פת ובישולי עכו"ם

מידי מוצש"ק בביהכנ"ס צא"י
רמת אהרן רח' רוזנהיים 20
בשעה 8:30

בהלכות שבת

מידי מוצש"ק בביהכנ"ס הילגמן
רח' רבי עקיבא 97
בשעה 9:30

**בית הוראה
רמת אהרן**

זמני בית ההוראה

ימים א-ה

צהריים: 1.30 – 2.00
ערב: 7.30 – 8.30

ע"י מורי הרב שליט"א: 8.10 – 8.30

ימי שישי

1.30 – 2.00

מענה טלפוני

בשעות הנ"ל, במספר: 03-5470476
לפרטים בעניני בית ההוראה 052-7656905

מענה בשאלות הלכתיות, הנהגה והשקפה במקומות עבודה,
ע"י ועדת הרבנים לצביון מקומות עבודה,
שע"י בתי הדין של מרן הגר"ש ואזנר צ"ל ומרן הגר"נ קרליץ צ"ל,
בימים א-ה, בין השעות 9-10 בערב בטל: 0722-722-188

שיחת

מורינו ורבינו ראש הישיבה שליט"א

ישיבת "באר התורה"

פרשת יתרו

נכתב ע"י אחד השימעים

המעמד האדיר של קבלת התורה

בפרשתנו כתוב על המעמד הכביר והאדיר של 'מתן תורה', ורגילים אנו לומר שמעמד זה היה המעמד הכי גדול מימות בריאת העולם ועד סוף כל הדורות, ויש לבאר מה היה במעמד הר סיני ומה היה מהותו. הנה במעמד הר סיני היה בו הרבה דברים גדולים, א. גילוי שכונה שלא היה כמותו אף פעם - "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוהים אין עוד מלבדו". ב. כל עם ישראל נהיו נביאים, והקב"ה דיבר עם עם ישראל. ג. עם ישראל נהא לעם באותו יום, ובאותו יום נהפכו מבני נח לישראל, וכמ"ש בגמ' שמתן תורה נחשב גרות. ד. כלל ישראל נתחייבו במצוות ונהיו ברי חיובא. ה. הקב"ה לימד תורה את עם ישראל.

והנה ביום זה היה אש ענן וערפל, ולהלן נתבונן מה גרם לאש לענן ולערפל מכל חמשת הדברים הגדולים שקרו במתן תורה, ולצורך זה נקדים את מה שיתבאר להלן כי לימוד התורה במהותו צריך להיות מתוך שמחה.

לימוד תורה מתוך שמחה

כ' באגלי טל בהקדמה שהנאמה שנהנים מלימוד התורה זה חלק מההפצא של מצות תלמוד תורה.

ובאמת אין שום ברכה שמברכים ומבקשים אנו 'והערב נא ה' אלוהינו' מלבד מצות תלמוד תורה שמבקשים אנו שיהא לנו שמחה הנאה וערכות, וזה כי מהות לימוד תורה הוא בשמחה והתלהבות.

ובענין זה של שמחה בלימוד התורה, היה מעשה נורא עם מרן הגאון ר' עקיבא איגר זי"ע, (ושמעתי מעשה זה מעד נאמן ששמע עד מפי עד), שבזמנו היה ילד עליוי גדול מאד בפונטא וכולם אמרו עליו כי עדין לגדלות ויהיה הוא כהשגת אריה של הדור, פעם אחת בא רעק"א לבחון באותו חידור שלמד ילד זה, ורעק"א בחן אותו ויצא בהתפעלות נוראה ממנו, אך כשרעק"א יצא מהבחינה פרץ הוא בככי, ושאלו את רעק"א למה הוא בוכה, ואמר, כי לא יצא ממנו כלום ! ומדוע? ביאר רעק"א, ליד זה ענה את כל התשובות בצורה גאונית ומצד גודל כשרונו יכול הוא להיות השאגת אריה, אך כשענה את התשובות, לא עלה על דל שפתיו אפי' לא חיוך אחד, ועל כן לא יצא ממנו שום דבר - כי אין לו שמחה והתלהבות מדברי תורה.

הדברים שהיו במעמד הר סיני

כתוב "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם" ואח"כ כ' "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה" "והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד" ומבואר בפסוקים שהיה חמשה דברים באותו מעמד, קולות, וברקים, וענן כבד על ההר, וקול שופר חזק מאד, ואש. ויש ליתן את הדעת מהו הדבר החשוב מתוך חמשת הדברים.

דבריו שמעת מתוך האש

כ' בפרשת ואתחנן "ודבריו שמעת מתוך האש", הרי שהתורה באה לכתוב על מעמד הר סיני היא כותבת ודבריו שמעת מתוך האש - וא"כ הדבר המרכזי שהיה בהר סיני בשעת קבלת התורה הוא האש !

בטור בסימן מ"ז כתב, ויכוון בברכתו על מעמד הר סיני איך בחר בנו מכל האמות וקרבנו לפני הר סיני והשיענו דבריו מתוך האש. וגם בדבריו מוזכר ענין האש.

ויש לבאר מדוע צריך לזכור שהקב"ה נתן לנו את התורה מתוך האש, וכן מה ענינה של אש זו.

מעשה ברכי אליעזר ורבי יהושע שלמדו תורה וירד אש

בירושלמי (חגיגה פ"ב) מסופר שרבי מאיר היה יושב ודורש בבית מדרשו דטבריה ועבר אלישע בן אבויה - אחר, שהיה רבו והיה רכוב על סוס בעיצומו של יום השבת ובאו ואמרו לו לר"מ שרבו בחוץ, פסק ליה מן דרשה ונפק, שאלו אחר מה דרש אמר לו ר' מאיר, וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו, אמר ליה ומה פתחת ביה, אמר ליה ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה שכפל לו את כל ממנו, אמר ווי דמובדין ולא משכחין, עקיבה רבך לא הוה דרש כן אלא וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו בזכות מצות ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו וכו', א"ל ומה הויתה דרש תובך א"ל טוב אחרית דבר מראשיתו, א"ל ומה פתחת ביה א"ל לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו ובזקנותו ונתקיימו הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד ובזקנותו ונשתכר הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה ובזקנותו וקיימה הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, אמר ווי דמובדין ולא משכחין, עקיבה רבך לא הוה דרש כן אלא טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא טוב מראשיתו - ובי היה

המעשה, אבויה אבא מגדולי ירושלם היה ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלם והושיבן בבית אחד ולרבי אליעזר ולר' יהושע בבית אחד מן דאכלון ושתון שרון מטבחין ומרקדין, א"ר אליעזר לר' יהושע עד דאינון עסיקין בדידהון נעסוק אנן בדידן, וישבו ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים וירדה אש מן השמים והקיפה אותם אמר להן אבויה רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי, אמרו לו חס ושלום אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני והיתה האש מלכת אותן כלחיתן מסיני ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש, וההר בושר באש עד לב השמים, אמר להן אבויה אבא רבותי אם כך היא כוחה של תורה אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו, ולפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימה באותו האיש.

האש שהיתה בהר סיני באה מהתורה עצמה

וחקר רבינו הגדול מרן הגאון ר' שמואל רובובסקי זצוק"ל חקירה, דהנה האש של מתן תורה מפני מה היתה, האם מפני ה'מעמד' של הר סיני או מפני ה'תורה עצמה', וראיה מהגמ' הנ"ל שהאש של מתן תורה היתה אש מעצם התורה, וכל עת שיהא לימוד התורה בדרגה של מתן תורה גם תרד האש מן השמים. ומצאנו דבר זה שהאש היה הדבר המרכזי בהר סיני, א. מהפסוק "ודבריו שמעת מתוך האש". ב. מדברי חז"ל בירושלמי שירד האש מהתורה שלמדו. ג. מדברי הטור "כוון שנתנה באש".

מדוע התפעל אבויה מהאש ומדוע חשב כי באו לשרוף ביתו

ונבוא לבאר מה ענין התורה לאש, ונקדים קודם כב' שאלות. א. ר' אליעזר ור' יהושע למדו הרי כל הזמן, ואם כל פעם שלמדו היה אש, מדוע התרגש מזה אבויה, ואם נאמר שתמיד לא היה אש ורק עתה היה, יש לתמוה מדוע דוקא בפעם הזאת היה אש ולא בכל פעם, וכי תמיד אינם למדו בדרגה כמתן תורה - כנתינתן מסיני? ב. אש שיוצרת מן השמים לא יכול לראותה כל אדם. כ' בגמ' (סוכה כ"ח א'), תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף, וכל זה כי היה שם אש של תלמוד תורה. ומקשים על זה מדוע מוזכר בגמ' שכל עוף שעבר נשרף ולא כתוב ולא מוזכר את האש שהיתה סביבו.

והתשובה לכך היא כי רק צדיקים יכולים לראות אש זו, משא"כ שהעוף נשרף כולם יכולים לראות כי המציאות שיש אש וע"כ הם נשרפים, אך לראות את האש לא כולם יכולים, וכיון שאש זו היא אש רוחנית, ורק מי שעניינים רוחניים לו רואה אש זו, ומזה שאבויה יכל לראות אש זו משמע שהיה אדם גדול, וא"כ מדוע הוא שואל לשרוף ביתי באתם? והרי אם ראה אש זו הרי שצדיק הוא ומדוע לא הבין שלא באו לשרוף ביתו, והאש באה מכת התורה שלמדו.

סוג נוסף של אש - אש המכלה

ונקדים שהנה מצאנו עוד סוג של אש, ר' שמעון ור' אלעזר בנו ברחו למערה וישבו שם ולמדו שנים עשרה שנה עם דרגה עצומה מאד של לימוד תורה, וכשיצאו מהמערה וראו אדם חורש וזורע תמחו כיצד יכול אדם לעסוק בהבלי העולם הזה, וכל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף, יצאתה בת קול ואמרה להחריב עולמי יצאתם, שובו למערכתכם, וחזרו ולמדו עוד שנה. ואש זאת היתה אש השורפת ומכלה.

מהות וענין האש

בענין ה'אש' יש הרבה סתרי תורה, אך ע"ד הפשט הביאור באש, דהנה אש לוקחת חומר כמו עצים ושמן וע"י השלהבת נהפך השמן לאור והעצים לחום, ומדוע התורה נמשלת לאש והרי אש זה חומר ודבר גשמי? אלא כיון שאש הוא החומר הכי פחות מגושם, ואי אפשר למשוש וקשה לשוקלו, וזה חומר עדין, והביאור מדוע התורה התורה כאש והרי אש הוא דבר חומרי, כי התורה מחוברת לחומר! אך התורה היא בבחינת אור ומאירה לכל, והאש והשלהבת לוקחת חומר והופכתו לאור - כי נר מצוה ותורה אור. וכפי שנבאר להלן.

אבויה חשב שגמא אש זו אש המכלה

אבויה היה אדם גדול וכשראה את האש בברית חשש שמא זה האש של רשב"י והולכים הם לכלות ולתת עיניהם ולשרוף את הבית מחמת שהם עוסקים באכילה ושתיה ורקידה ולא עוסקים בדברי תורה, ואין הענין הוא לשרוף את הבית באש כפשוטו, אלא לשרוף את הבית באש רוחנית של קפידא, ועל זה אמרו לו לאבויה כי אין זה אש של קפידא כי עוסקים הם בתורה וע"כ באה האש.

ועתה מתורץ השאלות שהקשנו, א'. מדוע אבויה חשש והרי ראה את האש וא"כ סימן שצדיק היה ומדוע לא הבין שאש זו באה מלימוד תורתם, אלא שאבויה אכן ידע שזה אש רוחנית, אך לא ידע האם זה אש שבאה מתוך קפידא כעין רשבי" ועל כן חשש שמא באים הם לשרוף את ביתו, ועל זה אמרו שאין זה אש כזאת.

ועל השאלה הב' שהק' שלכאור' אם תמיד בבית מדרש היה אש מדוע התפעל ואם לא תמיד היה אש מדוע דוקא בפעם זאת היה אש, יש לתרץ שיכול להיות שבאמת לא תמיד באה אש זו, אך כשעושים פעולה שמבטלת ומהבהילה את חיי העוה"ו - של אוכלין שותין ומרקדין וכו', ואומרים עד שהם עוסקים בשלהם אנו נעסוק בשלנו בדברי תורה, או אז באה לידי ביטוי האש! כי האש מסמלת כי אדם הרוצה לזכות לתורה צריך הוא לבטל ולקחת את כל כלי החומר ולהפוך אותם לאור, וזה מה שעושה האש לוקחת שמן והופכת אותו לאור ולוקחת עצים ועושה אותם לחום.

והנלמד מזה כי אין צריך להסתגף אלא צריך לאכול ולשתות ולהתענג, אך צריך לקחת את הכל בתורת שמן לפתילה ולשלהבת של תלמוד תורה! וכל זה ע"י קצת כוונה שהנה עוסק הוא בדבר הכי גדול בעולם - תלמוד תורה, ואוכל בשביל שיהא לו כח לתלמוד תורה, וכן ישן טוב שיהא לו כח ללמוד. ובט"ז (אבה"ע"י סימן כ"ה ס"ב) כתב שאדם שהולך לישון יותר זמן בשביל שיהא לו כח ללמוד תורה הרי שכל רגע של שינה שלו זה מצוה!

אדם הופך את כל אכילתו ושנתו לתלמוד תורה כשמבין שהכל זה רק שמן לפתילה של תורה, ואיזה תורה היא תורה של אש? זה תורה של 'והיו הדברים שמחים ומאירים כנתינתם מסיני', אם אדם לומד תורה בלי שמחה אין זה צורה של מתן תורה! אלא צריך להיות שמחים ומאירים כנתינתם מסיני - "פקודי ה' ישרים משמחי לב" אם רוצים אנו שהתורה תהא משמח הרי שהיא צריכה להיות ישרה!

סיפר לי מור"ר מרן הגרש"ז אועירבאך זצוק"ל, שמרן הגאון ר' אהרן קוטלר זצוק"ל היה מוסר שיעורים בעץ חיים, היה תענוג לראותו בסוף השיעור איך שהיה היה בשמחה ובתענוג אדיר מדברי תורה.

הדרך להגיע לשמחה ותענוג מדברי תורה

שאלני ת"ח אחד, מה יעשה אחד שלא אוהב ומתענג מתלמוד תורה כיצד ואיך הוא ישמח ויתענג?

כתוב בתורה "לא תחמוד" והקשה האבן עזרא וכתב, אנשים רבים יתמחו על זאת המצוה איך יהא אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבבו כל שהוא נחמד למראה עיניו?

וכמו"כ יש לשאול שאלה זאת על מצות "ואהבת את ה' אלוהיך", כיצד יש מצוה לאהוב, וכן על "ואהבת לרעך כמוך", ואם אינו אוהב את חברו? וכן יש להקשות על עניינינו איך אפשר לאהוב את התורה ואם אינו אוהב?

והתשובה היא, שהנה כל הדברים שבעולם נצטוו עליהם יש דרכים להגיע אליהם, נכון גבי תפילין אינם צומחים על העצים אלא יש לקחת בהמה ולשחטה ולקחת את עורה ולעבד את העור וכן לעשות מהעור קלף ולכתוב וכו' ויש דרך להגיע למצוות, אך נצרך בשביל זה כל מיני תנאים, וגם פה אם התורה צייתה על זה סימן שאפשר להגיע לזה אך צריך בשביל זה דרכים, ויש דרכים להגיע לכל מצוות חובת הלבבות. הנה מדוע אדם שמח בכסף, כי הקב"ה טבע בקרבו שיש לו תאוה לכסף, וברגע שאדם יבנה לעצמו את הערכים שהתורה זה הערך הכי טוב וחשוב וילמד וישנן לעצמו את הדבר הזה הוא ישמח ויהנה מאד מהתורה "עש אנשים על אמרתך כמוצא שלל רב", יש כלים איך אדם משנה את רגשותיו, וזה ע"י שאדם מצויר לעצמו את הדברים, אז הוא מתאווה לדברים, אדם לא מתאווה לדבר שלא בתחום המושגים והאפשרויות שלו, וכי האבן עזרא שאם יבין האדם שהבית של ראובן זה של ראובן ולא שלו, כי הקב"ה קבע שזה של ראובן ולא שלו, וממילא גם לא יתאוה לזה, וכמו שלא יתאוה בן הכפר לשאת את בת המלך.

ומדבריו למדים אנו כלל גדול, שכל אדם רצונותיו, שמחותיו, עצבו ותאותיו נכונות לפי הערכים שלו.

כדי לשמח בדברי תורה יש לכך הרבה כלים, ודבר ראשון צריך לקבוע שזה דבר שחשוב לו, וכן להתפלל על זה 'ונשמח בדברי תורתך', וע"י שייציר לעצמו את ערך דברי התורה ומשנן וחוזר לעצמו את הדברים יהא הוא שמח בדברי תורה!

קשה מאוד לרדוף אחר תאוותיו ועם כל זה לשמח בתורה

דברנו שעסק התורה מתוך שמחה היל את העולם הזה הוא כנותן את השמן ללהבת שלהבת אור התורה, ומהדבר החומרי נהיה בסיס לדבר הכי רוחני - תורה, וזה ע"י שעושה את הכל בשביל התורה, וכמו שהרחבנו, ובכזה עסק התורה יורד את האש.

אדם לא יכול לפסוק על שני הסעיפים, ואם ירוץ אחר תאוותיו הוא יהא אומלל ולא יהנה לא מהעולם הזה ולא מהעולם הבא, אך אם אדם יחיה איך שהתורה אומרת הרי שיהנה גם מהעוה"ו וגם מהעוה"ב! וכמה שאדם יכניס לעצמו את האור של תורה ומאיר את האור ע"י ששורף את החומר, (ויש חומר ורק צריך שיהא החומר לאור התורה כנ"ל), ואף שצריך לאכול טוב ולישון טוב וכן הלאה אך נדרשת קצת כוונה שיכוון שכל זה הוא בשביל שיהא לו כח ושמחה לעבוד את ה' וללמוד תורה.

הספד הגה"צ ר' שלמה וולבה לפני כחמישים שנה

ובענין רדיפה אחר תאוות ומותרות, יש להביא את דברי הגה"צ ר' שלמה וולבה זצוק"ל שהספיד את מרן הרב מפונבויז זצוק"ל לפני חמישים שנה! ותיאר בתיאור חי כיצד הגיע הרב מפונבויז אחרי שעשרת בניו ואשתו נהרגו בשואה, ומיד אחר כמה חודשים בא לארה"ק חולה ותשוש ולקח את הגבעה של פונבויז ואמר 'פה יבנה ישיבה לאלף תלמידים! ושאלו הרב הרצוג, שהרי רומל ימשי' (-) המפקד הגרמני שבא לכבוש את הארץ רוצה להחיות מחנות השמדה גם בארץ ישראל) מחכה בשערי ארץ ישראל, ואתה הולך ובונה בנין ענק? אתה חולם! וענה לו הרב, נכון אני חולם, אבל אני ער! ומתוך כל החורבן הזה הוא בנה אמפריה של תורה. הרב וולבה דיבר בסוף דבריו ואמר כך, האם אנו לא מפסידים את הכח העצום של הפונבויז רב? היה עדרים עדרים של בחורים שכל שאיפותיהם היה רק ללמוד תורה, ועדרים עדרים של בנות בית יעקב שהיו מוכנות לוותר על הכל בשביל לימוד תורה, והיום (לפני חמישים שנה), כל אחד רוצה ומחפש את המתורות שלו - דירה נוחה וריהוט נוח, וכן הלאה...!

מי שמחפש ורודף כל הזמן אחר המתורות הרי שאין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא, וודאי שצריך לאכול כדבעי ולהתלבש טוב וכמו"כ צריך בית שיוכל לדור בו, אך כל זה רק שמן לאש של תורה.

אנו רצים והם רצים

הגאון ר' יעקב ניימן זצוק"ל הקשה מדוע כתוב 'אנו רצים והם רצים' אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת', ולכאור' היה צריך להיות כתוב אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לחיי העולם הזה, ומדוע כתוב לבאר שחת? והתשובה לכך שהנה אם תשאלו כל נושר מתוך בית המדרש האם הוא נהנה מהחיים, כולם עונים בפה מלא - לא! (ויצא לי כמה פעמים לפגוש כאלו ולשאל אותם אם הם נהנים מהחיים, וכולם משיבים כי אינם שמחים ואינם נהנים מהחיים), אי אפשר להנות, מי שיש לו מנה רוצה מאתים! אפשר להנות רק אם אדם ידע להסתפק בחיי העולם הזה שלו.

הקב"ה מביא לאדם אושר שמחה ונחת והאדם בוחר לאן לקחתם

הייתי בחתונה מפוארת מאד, והבחנתי שצד החתן והכלה ראו שהפרחים לא היו בדיוק בסדר וכו' מיד הם רצו לסדר את זה והיו בלחץ גדול מזה, ושמתי לב כי מתחילת החתונה ועד סופה כל הזמן המחנות היו במתח גדול.

וכן בעוד חתונה מפוארת שהייתי בה והחתונה עלתה הרבה מאד כסף, והחתן המסכן עוד היה צריך לקחת על עצמו משכנתא גדולה על דירה שקנה בפריפריה, וזאת במקום שיהיה לזוג הצעיר כסף, בחרים הם לבזבז את הכל על חתונות פאר בסכומי עתק.

אנשים אלו מסכנים ואינם יודעים איך לבזבז את כספם, זה כמו שאדם במקום לקנות לעצמו ריהוט נורמלי ובית נורמלי יבזבז כספו על שוקולד... דיברתי עם ראש ישיבה שהיה צריך לנסוע לאירופה לחתונה של אחד הגבירים הגדולים ושאלתי אותו איך היה שם ואמר לי שדברו שם שרק הפרחים בחתונה עלו שתי מיליון...

צריך לדעת הקב"ה נותן לכל בן אדם את כמות הנחת והשמחה שיש לו, ואדם קובע על מה הוא רוצה שזה ילך ועל מה הוא יבזבז את זה! ואם אדם מחליט לבזבז את עושרו על פרחים ומזה הוא נהנה - הרי שהנאה והנחת שנקבע לו הולך על חשבון דברים אחרים, ואף על חשבון הבנים שלו, פגשתי גביר אדיר שנאמד כספו על מיליארדים ואמר שמוכן להחזיק ישיבה שלימה ורק שיקבלו את בנו, והוא ניסה בכל הישיבות ולא הצליח, הבן אינו רוצה ללמוד... ולמה? כי הוא בחר שבנו יהא כזה! האם הוא חושב שגם יקבל נחת מבנו, וגם יהא לו ארמונות, ומטוסים פרטיים וכו' וכו', וגם לדיס טובים ומכוניות שרוצים ללמוד, הרי לא מגיע לו את הכל, הקב"ה נותן לחשבון נקי והאדם צריך להחליט מה הוא מוציא ממנו, אושר שמחה ונחת - יש להם חשבון, וזה יכול לבוא על חשבון בריאות ובנים טובים ורועע ללימוד תורה, הכל תלוי מה האדם מעדיף על פני מה, והוא העדיף לקחת את הנחת ולבזבז על שטויות והבלים ובכרים חולפים שלא מחזיקים מעמד, ואח"כ בסופו של דבר הוא מלא צער, כי את הנחת שלו הוא לקח לדברים אחרים.

יש לקנות את קנין עסק התורה והתמדתה בשמחה

אין לנו יותר שמחה ועונג מתלמוד תורה, בשנות הישיבה הדבר המרכזי שצריך לקנות זה עסק התורה את 'העבר נא', וכן את ההתמדה מתוך שמחה, כמות תורה היתה האם מעצם קדושת התורה, תורה של הדברים שמחים ומאירים כנתינתם מסיני, צריך ללמוד בשמחה ואי אפשר ללמוד תורה מתוך עצב, אך צריך להבין ולהבדיל בין קודש לחול, בין שמחה של תורה ושמחה של מצוה לבין שמחה של הנאות העולם הזה החולפות ולא מחזיקות לרגע, וכל אחד יכול להפוך לשמח ואוהב ומתענג מתורה, ויש כלים לזה.

תנאי למתיקות התורה לפלג את ה"פצעים" שמפריעים למתיקותה

נסיים בסיפור מפורסם, היה בחור שנכנס לרשכבה"ג מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, ושאלו אם הראש ישיבה אוהב בשר... והמשיך ואמר הבחור שאומרים כל הזמן שצריכים לאהוב את התורה, והקשה, אבל מי שלא אוהב בשר אפשר לומר לו שיהא בשר? וכמו"כ גם אני, אני לא אוהב תורה!

ענה לו הגרא"ל והמשיך לו, מעשה והכינו עוגה טעימה, שכל טועמיה נהנו ממנה עד למאד, והנה הגיע אחד ולקח מהעוגה וטעמה ואמר שזה מר, איך זה יכול להיות הרי העוגה מתוקה וטעימה? ! אלא שיש לו בעיה הפה שלו מלא בפצעים ובמוגלה, וממילא היה לעוגה טעם מר... התורה מתוקה אך אם יש פצעים ומוגלה הרי שקודם צריך לתקן את הפצעים ואז העוגה תהיה טעימה! י"ה שנוכח כולנו שיתקיים בנו 'מתוקים מדבש ונופת צופים'!

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 49

אין כמוני בכל הארץ – שליטת הקב"ה ברוחות

בשלה חשפ"ב

הקב"ה שולט ברוחות

וכן הלאה. כלומר שענין הרוחות הוא מחושב בתכלית, מתי תשלוט כל רוח ורוח. ויש לעמוד על שורש המציאות הזו, מהיכן באות הרוחות, האם יש אוצרות של רוחות שהקב"ה משחרר אותן בתקופות השונות?

ובפסוק נראה שאכן כך היא המציאות, שנאמר: מוצא רוח מאוצרותיו (תהילים קלה, ז), כלומר שיש אוצרות שלמים של רוח והקב"ה מוציא את הרוח מן האוצרות שלו. ובמכות האלו, ברד ארבה חושך ובכורות, אנו לומדים להכיר בעובדה הזו שהקב"ה שולט לגמרי בכל הרוחות, להביא אותם ולהפעיל אותם כרצונו, ונתבונן בזה.

ירידת המטר נגרמת מהרוחות

ב. תחילה נפתח עם מכת ברד, הנה כאשר יורד לנו גשם מן השמים, כיצד זה פועל במציאות? תחילה הרוחות מביאות את העננים, ולאחר מכן הן מפגישות אותם זה עם זה, והחיתוך שנוצר גורם ליצירת הברק שאנו רואים, וכן מרעיש והוא הרעם שאנו שומעים. וכמו שמתאר דוד בפסוק הנ"ל: מעלה נשיאים בקצה הארץ ברקים למטר עשה, הוא עושה ברקים בשביל המטר¹, והברקים נוצרים באמצעות הרוחות שגורמות לחיתוך בין העננים.

דבר נוסף שעושה הרוח, הוא הקור. אנו יכולים לראות שבמקומות פתוחים בדרך כלל יותר קר, ולכן בהרים הגבוהים קר יותר מהמקומות הנמוכים, כי שם הרוח נושבת בעוצמה ואין דבר שעוצר אותה מלנשוב, אבל במקומות הנמוכים והמיושבים היא לא יכולה לנשוב עם כל העוצמה, כי הבניינים וההרים עוצרים אותה, ולכן פחות קר שם. ולכן לפעמים הגשם הופך להיות ברד, כי כשיש רוח חזקה נעשה האויר קר מאוד, ואז הגשם שיוצא מהעננים הופך להיות קרח.

ובמכת ברד ראינו כיצד הרוח נתונה לשליטתו המוחלטת של הבורא, שהרי מזה שהיה כל כך הרבה ברד במצרים אנו מבינים שהגיעו הרבה עננים, וכיצד לפתע התקבצו כמויות העננים הללו לארץ מצרים? הרוחות הביאו אותם מרחבי העולם! והם אלו שגרמו לכמויות המטר והברד שירד במצרים, וכך הם אלו שגרמו לקולות החזקים שנשמעו בכל משך המכה, וכמו שאנו רואים כשפרעה ביקש שתיפסק המכה הוא הדגיש "ורב מהיות קולות", היינו שהיו רעמים חזקים מאוד, וגם הם נוצרו מחמת הרוח שחיככה את העננים אלו באלו.

ומלבד כל זאת, מה שהפך המטר להיות ברד כבד מאוד הוא מחמת הקור העז שהשליט שם הבורא, והקור הלוא נוצר על ידי הרוחות, וכמו שכתבנו. ומי הוא זה שהנהיג וניהל את עוצמת הרוחות הללו והביא אותם לעשות את כל המערכת הזו? הנה יש לנו ללמוד מכך שהקב"ה שולט ברוחות לעשות בהם כרצונו.

מכות ארבה וחושך – ללמוד שהקב"ה שולט ברוחות

ג. לאחר מכן הוכיח שוב הקב"ה את המציאות הזו שהוא שולט ברוחות, וזה נעשה במכת ארבה, שכל התהוותה היתה באמצעות הרוח שהרי כיצד פתאום הגיעו כמויות הארבה האדירות הללו לתוך גבול ארץ מצרים? הרוח היא זו שהביאה אותם. ומי הניע את הרוח להביא את כל הארבה? זה מוכיח

א. במאמרים הקודמים עסקנו בהרחבה בלימוד האמונה משתי הקטגוריות הראשונות של המכות – דצ"ך ועד"ש, ונתבאר שם כי תחילה לימד אותנו הקב"ה 'כי אני השם', שהוא ית' מהווה את הבריאה בכל רגע ורגע, ולא כדעת הכופרים שהוא ברא אותה בתחילה ומאז היא כבר קיימת ועומדת מכוח עצמה, אלא בכל רגע ורגע הבריאה עומדת רק מכוח מה שהוא מהווה אותה כל הזמן, ואת זה רואים במכות דם צפרדע וכינים, שהם בריאה חדשה לגמרי, ואם הבריאה כבר עומדת מכוח עצמה להיכן נעלמו המים שהיו עד עתה, וכיצד לפתע נהפכו לדם, וכן להיכן נעלם העפר הקיים וכיצד נבראו הכינים, והוא בלתי אפשרי להבנה אם לא שנבין שהקב"ה מהווה את הבריאה בכל רגע וממילא כשם שעד עתה הוא היווה את המים להיות מים, מעתה הוא מחליט שהם יהיו דם, ואת הצפרדע שהוא מהווה בכל רגע הוא החליט שהיא תוציא הרבה צפרדעים, וכן הוא מחליט להוות את העפר להיות כינים, ולכך נאמר 'וידעו מצרים כי אני השם', היינו שאני מהווה את כל הבריאה.

לאחר מכן, בקטגוריה השניה, ערוב דבר ושחין, ששם לא ברא הקב"ה בריאות חדשות אלא השתמש בבריאות הקיימות להכות בהם, במכות אלו לימד אותנו הקב"ה שהוא שולט ומנהיג את כל הבריאה, בכך שהוא לקח את כל החיות במכת ערוב והביא אותם אל תוך מצרים, והביא את החיידקים להרוג את כל מקנה המצרים, וכיצד אפשר להבין בהיגיון את המציאות הזו שהחיות והחיידקים פגעו רק במקנה המצרי ולא במקנה ישראל, מוכרח להיות שהוא ית' שולט עליהם שליטה מוחלטת, והוא אחראי על כל חיה וחיה ועל כל חיידק וחיידק לומר לו היכן לפגוע. וכן במכת שחין, שהוא הנשק הכימי שהיכה בו הקב"ה את מצרים, כיצד ידעו גרגירי הפיח לדבוק דווקא במצרים ולא ביהודים? אין זה אלא עוד הוכחה ברורה לשליטתו ית' בעולם. ולפיכך על המכות האלו נאמר בתורה "כי אני השם בקרב הארץ", כלומר שאני מנהיג את הארץ ואת כל החי אשר בה.

במאמר זה נעסוק בקטגוריה השלישית של המכות: ברד, ארבה, חושך ומכת בכורות, ומה שיש לנו ללמוד מהן. במכות האלו נאמר בתורה הגדרה חדשה על הלימוד שהן מלמדות אותנו: למען תדע כי אין כמוני בכל בארץ! במכות האלו אנו לומדים רובד נוסף בכוחו וגדולתו ית', שהוא שולט שליטה מוחלטת בעולמו, גם על הרוחות שבעולם. ובה יש רובד עמוק יותר, כי הרוח הלוא הוא דבר שאין לבשר ודם שום יכולת לשלוט בו, להניע אותו לכיוון מסוים או למנוע אותו, וגם ברוחות הקב"ה שולט לגמרי וכמו שאנו לומדים מהמכות הללו.

תחילה נתבונן מה זה המושג הזה בכלל 'רוח'? זה תקופה ארוכה חוכך אני בדעתי מהיכן באות הרוחות? האם הן קיימות תמיד והקב"ה משחרר אותן כל רוח לפי עניינה, או שזה דבר המתחדש בכל רגע ורגע? והנה אנו רואים בגמ' בב"ב (כה, ב) שיש לרוח סדר מיוחד, בכל תקופה שולטת רוח אחרת בעולם, פעמים שרוח צפונית נושבת ופעמים שרוח מזרחית,

¹ כך נראה מלשון הפסוק שאמר "ברקים למטר עשה", כלומר שהוא עושה ברקים לצורך ירידת המטר. ובאמת לא הבנתי הכוונה, מדוע יש צורך בברקים בשביל שירד המטר, שהרי לכאורה הברקים אינם מטרה בפני עצמם אלא תוצאה מהתנגשות העננים, וירידת המטר אינה נגרמת מהברקים, ואילו בפסוק נראה שיצירת הברקים מטרתה היא להוריד מטר.

לנו את השליטה המוחלטת שלו ברוחות, הוא שיקבע איזו רוח תנשוב כעת ובאיזו עוצמה ומה יהיו תוצאותיו, וכמו שנאמר בפסוק: והשם ניהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הבוקר היה ורוח הקדים נשאה את הארבה, וכן כשנעמרה המכה נאמר: ויהפוך השם רוח ים חזק מאוד וישא את הארבה.

במכת חושך שוב הוכיח הקב"ה לעולם שהוא שולט ברוחות, ונתבונן במכה הזו. כיצד ארע הדבר שהיה לכל המצרים חושך? הרי יש בשמים שמש שנותנת אור, ואיך היה להם חושך? ואי אפשר לומר שהמכה היתה בכך שהשמש לא האירה באותם ימים, שהרי בארץ גושן היה אור, ולכל היהודים בכל מקומות הימצאם היה אור.

ואמרו במדרש, שהחושך הזה שהביא הקב"ה על המצרים לא היה רק חושך של העדר אור, אלא הוא בריאה מציאותית של חושך שקיימת במקום אחר, והקב"ה הביא אותה ממקומה הקבוע לשלוט במצרים. וכך אמרו ז"ל: "מהיכן היה החשך ההוא, רבי יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר מחשך של מעלה, ר' נחמיה אומר מחשך של גיהנם" (שמו"ר יד, ב), כלומר שיש מושג כזה של 'חושך של מעלה', או 'חושך של גיהנם', והקב"ה לקח את החושך הזה ממקומו והשליט אותו בארץ מצרים. אי"כ ראשית המכה מלמדת אותנו שהקב"ה שולט בכל העולם וגם במקומות נסתרים מבני אדם, שאין להם שום ידע עליהם ושום יכולת להשיג אותם. אך מלבד זאת אנו רואים בזה גם את שליטתו ברוחות, כי כיצד הגיע החושך מהגיהנם או מלמעלה למצרים? הקב"ה הביא רוח שתעביר אותו, ואם כן שוב יש לנו הוכחה לכך שהרוחות נתונות לשליטתו המוחלטת של הבורא.

המסקנה משלשת המכות הללו – ברד, ארבה וחושך, להוציא מהטעות שאנו יכולים לחשוב שכל המערכת הזו של הרוחות, היא דבר טבעי שקיים בכדור הארץ, שהרוחות נושבות, ואין כאן משהו מחושב ומסודר. במכות הללו לימד אותנו הקב"ה שלא כך הם פני הדברים, אלא הוא ית' שולט בהם שליטה מוחלטת.

וממילא אנו צריכים ללמוד מזה, שכאשר אנו רואים בעולם סופות חזקות שנוצרות מהרוח, וכמו מה שמתרחש באמריקה לעיתים קרובות שיש סופות טורנדו שגובות חייהם של אלפי אנשים ומשברת בתים והורסת מחוזות שלמים, זה לא 'תופעת טבע', זה יד השם! הקב"ה שולט ברוחות האלו והוא מחליט להביא סופה חזקה כזו, וגם מה שהיה כאן בארץ לפני מספר שבועות שהגיעה סופה חזקה, אין דבר שקורה לבד, הקב"ה הוא שהביא את הרוחות והסופות הללו לעולם. וכמו שאמר דוד "עושה מלאכיו רוחות", היינו שהרוחות הם שליחים של הקב"ה לעשות את ציווי ורצונו, וכן אמר "רוח סערה עושה דברו".

מכת בכורות – אשר בידו רוח כל בשר איש

ד. מכת בכורות באה אף היא להוכיח את אותו ענין, אך שם המכוון הוא לא הרוחות שנושבות בעולם, אלא רוח מסוג אחר לגמרי, והוא הרוח שנפח הקב"ה בכל אדם ואדם, וכלשון הכתוב "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז), ותיבת 'ויפח' מורה על הרוח חיים שבו, וכן נאמר "כל בשר אשר בו רוח חיים" (שם ו, ז). שהרי חילוק גדול יש בין מכת בכורות לשאר המכות, שבשאר המכות אמנם היו הרבה הרוגים בקרב המצרים, שהם נפחו את נשמתם כתוצאה מהשלכות המכה, במכת דם מחמת הרעב והצמא, ובמכת ערוב נטרפו בידי החיות, וכן בשאר המכות, אבל לא היתה המכה פועלת באופן ישיר על חייהם של המצרים, אלא שהיא גרמה למותם. אבל במכת בכורות, המכה היתה על עצם נטילת החיים שבהם, שהוא פשוט לקח את הרוח חיים שהיתה בהם. ובזה הראה הקב"ה לעולם שהוא שולט בחייהם של כל האדם אשר על פני האדמה, "אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש" (איוב יב, ז).

אנו רואים בתורה בכמה מקומות שהקב"ה מכונה בתואר "אלוקי הרוחות לכל בשר" (במדבר טו, כב), מה הכוונה "אלוקי הרוחות"? שהוא ית' שולט בכל הרוחות של כל בשר, כל ה'רוח חיים' שיש לכל אחד ואחד בעולם זה בידים של הקב"ה, הוא שולט על זה, ואת זה ראינו במוחש במכת בכורות.

התבוננות בעוצמת מכת ברד

תיאור צורת גודל הברד

א. "עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאוד". יש להתבונן במכה הזו, בעוצמתה ובעוצמת הנוקים שהיא עשתה. תחילה יש להעמיד את ציור המכה מול העיניים, כיצד היה נראה הברד? הנה זה מפורש להדיא בתורה שהברד היה מורכב מקרח ואש ביחד, וכמו שנאמר: ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד, כלומר שהיו מעין 'בלוקים' של קרח שקופים שבתוכם בערה אש, וכמו שנאמר 'אש מתלקחת בתוך הברד', והרואה מבחוץ היה רואה מראה פלא של קרח שבוערת בתוכו אש, כמו גרעין של רימון שרואים את החרצן בפנים. ומבואר במדרש שהיו שני סוגי ברד, האחד כפי שתארנו, שהאש היתה בתוך הברד, והיה סוג נוסף בהיפוך, שירד מעין 'קובייה' של אש מהשמים ובתוך האש היה קרח, והאש היתה מגיעה לארץ וממנה היה יוצא הברד, וכמו שנאמר "ותהלך אש ארצה – וימטר השם ברד".

והנה לא מצינו במדרשים כמה היה גודל כדורי הברד, אך זה פשוט שהוא היה בגודל גדול מאוד, והראיה גם היא ברורה, כי הנה לפני תקופה של כעשר שנים התפרסם שירד באזור באר שבע ברד שכל כדור היה כגודלה של ביצה, ושנים אחדות קודם לכן פורסם בעיתונות שבמדינת בנגלדש שבמזרח הודו ירד ברד ענק שכל כדור היה משקלו קילו! וסופר שם שהוא הרס למעלה מאלפיים בתים במדינה.

והנה נאמר בתורה על מכת ברד: כבד מאוד אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היותה לגוי (ט, כד), כלומר שמעולם לא ידעה ארץ מצרים כזה ברד כבד. ובמדרש יש תוספת על כך, שברד כזה גם לא יהיה בעתיד [כדרך שנאמר בתורה על מכת ארבה ומכת בכורות, אשר כמוהו לא נהייתה וכמוהו לא תוסיף]. ואם כן, אם ראינו לפני כמה שנים שהיה ברד במשקל של קילו, מוכרח להיות שבמצרים היה הברד כבד יותר. ובהגיעו לארץ הרי הוא ממש כמו פצצה שנופלת, מחמת משקלו הגדול.

ונתאר לעצמנו את הנוקים שעשה הברד, כי הנה עוצמת החבטה שנגרמת ממשקל כזה של ברד שיורד מהשמים חזקה היא מאוד כמו חבטה מפצצה שהורגת ומחסלת כל אשר ניקרה בדרכה, כי העוצמה והמהירות של ירידת הברד גדולה היא מאוד. ועשה את החשבון: תחילה כאשר נוצר הברד והוא יורד לארץ, מה שמונע אותו זה כוח המשיכה שגורם לו לרדת כלפי מטה ולא להישאר במקומו. וכוח המשיכה מושך כל דבר כפי המשקל שלו, ולמשל – פיסת נייר תרד לארץ באיטיות גדולה, אך דבר ששוקל יותר ירד במהירות גבוהה. וממילא כדורי ברד גדולים שנוצרים בעננים ירדו לארץ במהירות גבוהה, כי משקלם הכבד גורם להם לרדת במהירות. וככל שהוא מתקרב לארץ כך תגבר מהירותו ותתעצם, כי בנוסף לכוח המשיכה יש כוח נוסף שמושך אותם, והוא: כוח ההתמדה². וממילא אין ספק

² יש כוח כזה שגורם לכל דבר להתמיד במצב שהוא נמצא בו כעת, וכמו למשל כאשר אדם עומד באוטובוס, והאוטובוס נוסע, אם הוא יעצור בפתאומיות האדם יפול קדימה, כי כוח ההתמדה שלו הוא להתקדם וכאשר האוטובוס עוצר הרי זה כאילו הוא עוצר לו את הרגליים תוך כדי הליכה, וכך זה גורם לו ליפול. וכן להיפך, אם האוטובוס עומד, ובפתאומיות הוא יתחיל לנוסע, זה יגרום לאדם ליפול לאחוריו, כי כוח ההתמדה גורם לאדם להמשיך לעמוד על מקומו, והאוטובוס שהתחיל לנוסע הרי זה כאילו הוא תופס לו את הרגליים ומושך אותם קדימה, מה שיגרום לאדם ליפול לאחוריו. וממילא גם כדורי הברד שיוורדים לארץ, ככל שהם מתקרבים כך תגבר מהירותם מחמת כוח ההתמדה שגורם להם להמשיך ולרדת בתנופה.

וככל שהמהירות גבוהה יותר כך עוצמת המכה שמתקבלת גדולה יותר, וכדוגמה – לפני מספר שנים היה ארוע בצרפת שמתוס נכנס תוך כדי טיסה בפסגה של אחד ההרים, וכתוצאה מההתנגשות הזו התפורר ההר לגמרי. וברור שהסיבה שההר התפורר היא מחמת המהירות שהמתוס נסע, ואילו הוא היה מתנגש בו במהירות נמוכה יותר לא היה נגרם נזק כה כבד להר.

שכאשר הוא פוגע בראשו של אדם, ימות האדם מיד, וכן אם יפגע בעצם ושאר דברים הם יקרו מידית מעוצמת החבטה.

הנזקים שעשה הברד במצרים

ב. הפסוק מתאר את הנזקים שעשה הברד במצרים, ויד הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה מאדם ועל בהמה ואת כל עשב השדה היכה הברד ואת כל עץ השדה שבר. וכן אנו מוצאים בתהילים שמתאר דוד את המכה ואומר: יהרג בברד גפנם ושקמותם בחנמל (עח, מז), פירוש הדבר: כל עץ מורכב מכמה חלקים, יש את הגזע העבה שמעמיד את כל העץ, וממנו יוצאים ענפים רבים, והענפים הללו חלשים יותר מהגזע העבות. וזה אומר הכתוב: יהרג בברד גפנם, הגפנים [וה"ה שאר מיני עצים] נהרסו כליל בברד, שהוא היכה אותם עד להשחית, אבל 'שקמותם', היינו הגזע העבה שלהם, אותו הברד לא היה יכול לשבור בכוח הדף נפילתו, על כן הוא נח עליו ונשאר לעמוד על הגזע עד שהצטבר עליו הרבה כדורי ברד שנחו עליו, והם יחד בכובדם הכריעו את הגזע והשחיתו אותו. ביאור זה מובא במדרש (שמו"ר יב, ד), ואמרו שם דהיינו 'בחנמל' – נוטריקון 'בא נח ומל', כלומר שהוא בא לגזע ונח עליו עד שהוא מלל אותו [מלשון מילה].

והנה יש לשאול, מדוע הוזכרו רק הנזקים האלו, הרי לכאורה היו עוד נזקים כבדים מאוד במכת ברד, והוא שכל הבתים שלהם נשברו ונהרסו, וכמו שהזכרנו למעלה מה שארע בבנגלדש שבהודו שכאשר ירד שם ברד כבד מאוד פעם אחת, נשברו למעלה מאלפיים דירות מחמתו, ומן הסתם גם הברד שהיה במצרים היה צריך לשבור ולנתץ את כל הבתים שהיו שם, כשם ששיבר את כל עץ השדה.

ואמנם אנו יודעים שיש מקומות שבהם ערוכים לגשם שוטף ולשלג כבד, והם בונים את הבתים שלהם בצורה כזו שהגגות עומדים בשיפוע אלכסוני, כדי שכל השלג המצטבר יפול לארץ ולא יישאר על הגג, מה שיכול לגרום לשבירתו, וכמו למשל בארצות אירופה שם כל הבתים בעלי גגות אלכסוניים, שאם לא כן השלג שיוצא שם ישבור אותם. אך בארצות שלא רגילים לשלג כבד, בדרך כלל לא מקפידים לבנות את הגג דווקא בצורה משופעת. ובמצרים הרי לא היתה רגילות לשלג או ברד, שהיא ארץ חמה מאוד, וממילא סביר להניח שהגגות שלהם לא היו משופעים, וא"כ כל הברד שירד עליהם הצטבר ונערם, עד שהגגות היו צריכים להישבר מהכובד, ומעתה יש לשאול מדוע לא מוזכר בשום מקום שבין הנזקים של מכת ברד היה גם שנשברו הבתים?

הכן ירד הברד

ג. תשובה לדבר יש לנו ללמוד מתוך דברי מרן ר"י הלוי בחידושו על התורה. הוא עומד שם על שאלה אחרת בדקדוק לשון המקראות, שהנה נאמר בתורה: ויד הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה **מאדם ועד בהמה ואת כל עשב השדה היכה הברד ואת כל עץ השדה שיבר**. הקשה הגרי"י, מדוע צריכה התורה לפרט את כל הדברים שהיכה בהם הברד, לא היה לה לומר אלא שירד ברד בכל ארץ מצרים וממילא אנו מבינים שכל מה שהיה שם הוכה על ידי הברד.

מחדש הגרי"י, שמכת ברד לא היתה כפי שאנו מבינים שבכל הארץ ירד ברד, אלא שכל כדור ברד היה מכוון ליפול רק במקומות שהיה צריך לשבור ולהרוס שם, כלומר שבכל מקום שהיה בו אדם או בהמה או עץ – ירד עליהם ברד, ולא היה הברד יורד סתם כך אם לא שהיה לו מה לשבור בנפילתו.

דוגמא למציאות מעין זו מסופר בנביא (שופטים ו) על גדעון, כאשר התגלה אליו השם וציווה אותו ללכת להילחם באמוריים, והבטיח לו שהוא יצאח אותם ויפיל אותם לפניו, ביקש גדעון אות שהיה ית' מדבר עמו, שאל אותו השם איזה אות אתה רוצה? אמר גדעון הנה יש כאן לפני ערימה של גזית צמר, אם ירד עכשיו טל רק על הגזיה ואילו כל האדמה מסביב תישאר יבשה – אזע כי תושיע את ישראל

בידי. ואכן כך עשה השם, וירד הטל רק על הגזיה. ולאחר מכן ביקש בהיפוך, שירד הטל רק על האדמה שמסביב לגזיה, ואילו הגזיה עצמה תישאר יבשה [שזה נס גדול יותר, כי טבעה של הגזיה לספוג מים], ואכן כך היה. ולדברי הגרי"י, כעין זה היה גם במכת ברד, שירד הברד רק על האדם והבהמה ואילו על כל האדמה הריקה שמסביב לא ירד כלום.

וממילא לפי דבריו לא קשה מדוע לא סיפרה התורה על שבירת הבתים, כי הם באמת לא נשברו, ולמרות שבארנו שמצד דרך הטבע היו הבתים צריכים להישבר מעוצמת הברד, אך לדבריו הלוא לא נפל עליהם כלל הברד, שהרי הברד ירד רק על האדם והבהמה, עשב השדה ועץ השדה, ובגלל שהבטיח הקב"ה שמי שיהיה בביתו יצא, ממילא במקומות שהיו בתים לא ירד שם כלל ברד [ולא כמו שהיה אפשר להבין שאלו שבביתם ניצלו משום שהבית היה להם למחסה ומסתור להינצל מן הברד, אלא שקבע הקב"ה שעל הבתים לא ירד ברד].

עוצמת הרעמים שהיו במצרים

ד. מלבד עצם מכת הברד שהרסה ושיברה את ארץ מצרים והאדם אשר בה, נלוו אליה עוד מכות נוספות. ראשית, הרעמים שהיו שם. ומבואר בפסוקים שהם היו מטריד גדול למצרים, שהרי כאשר ביקש פרעה ממשלה לסלק את המכה הדגיש לו את ענין הרעש: ורב מהיות קולות, ובאמת כאשר נתאר את המציאות הזו נראה עד כמה הדעת יכולה להיטרף מכך, כי הרעמים שהיו שם לא היו בעוצמה נמוכה כפי שאנו מכירים בזמננו, אלא חזקים בהרבה. הרעמים שיש היום עוברים כבדת דרך ארוכה עד שאנו שומעים אותם, וכמו שרואים במציאות, שהברק נראה לעין מיד כאשר הוא נוצר, עם התנגשות העננים מיד אנו רואים כאן את הברק. ואילו את הרעם אנו לא שומעים מיד אלא לאחר רגעים אחדים, ומדוע זה כך? כי מהירות האור גבוהה היא מאוד, כשלש מאות אלף ק"מ בשנייה אחת! זה המהירות שלוקח לאור להגיע למקום, ולכן גם אם היה העננים רחוקים מאתנו מאוד, אנו נראה את הברק באופן מיידי, כי הוא משפיע את אורו עלינו במהירות עצומה. אך מהירות הקול נמוכה היא בהרבה, והיא מגיעה סך הכל למהירות של אלף ומאתיים ק"מ בשעה, שזה יוצא עשרים ק"מ בדקה ופחות מחצי ק"מ בשנייה [לעומת מהירות האור שהיא 300,000 ק"מ בשנייה], ולכן מהרגע שהעננים מתנגשים ביניהם ועד שאנו שומעים את קול הרעם שהם יוצרים, אורכים כמה רגעים³.

המרחק הזה שבין העננים למקום שלנו, מלבד מה שהוא יוצר את הבדלי הזמן בין היווצרות הרעם לבין הרגע שאנו שומעים אותו, הוא גם מקלעלינו את קול הרעש הגדול הזה, כי במהלך הדרך נחלש הקול ומתפזר, וכאשר הוא מגיע לאזנונו הוא כבר חלש בהרבה מהעוצמה שהוא היה בהיווצרותו. ואילו היינו סמוכים לעננים היינו שומעים את הרעש הזה בעוצמה גבוהה בהרבה. ובאמת שאנו שומעים בחוש הבדל גדול בין רעם שנוצר במרחקים, לבין רעם שנוצר ממש מעלינו, אם התנגשות העננים תהיה בדיוק מעל הראש שלנו הרעם יישמע בעוצמה גבוהה בהרבה מאילו ההתנגשות תהיה במקום אחר בארץ. וכמו שאנו רואים לפעמים שכאשר קול הרעם נשמע בעוצמה גבוהה אפילו הדלתות והחלונות של הבית רועדים מעוצמת ההדף שיוצר הרעש. והכל תלוי במיקום של העננים, ככל שהם קרובים יותר, הרעש נשמע בעוצמה גבוהה יותר.

וממילא אנו יכולים להבין, שאם התורה מדגישה ואומרת "והשם נתן קולות וברד", הכוונה היא שבכל נקודה ונקודה בארץ מצרים היו רעמים, והקולות שלהם היו חזקים מאוד. הלוא זה מצב נורא ואיום עבורם, במשך שבעה ימים ברציפות כל הזמן יש רעשים נוראיים מהשמים, בקולות גבוהים ועצומים, הרי הדעת יכולה להיטרף מהמציאות הזו. ואני זוכר כאשר למדתי בפוניבז' שהיה פעם אחת שבאמצע השינה נשמע קול רעם מחריר בקול רעש גדול, וכנראה שהוא היה ממש מעלינו ולא במרחק מאתנו, והרעש גרם לכל

³ יש פסוק בתהילים שמבטא את הענין הזה, הפסוק מדבר על כך שאנו לא יכולים לברוח ולהתחבאות מהקב"ה, בכל מקום שאנו נברח הוא נמצא שם, בין אם נעלה לרקיע ובין אם נרד לתהום, בכל מקום שהוא אנו לא יכולים להתחבאות מפניו. אומר הפסוק: פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הינך, **אשא כנפי שחר** אשכנה באחרית ים, גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך (קלט, ו-ז), פירוש הדבר: אם אסק שמים – אם אעלה לרקיע, שם אתה. ואציעה שאול – אם ארד לשאול, הינך. אשא כנפי שחר – מבאר האבן עזרא שזו המלך אומר דבריו כאן על דרך המשל, אף אם יהיו לי כנפיים כמו השחר, היינו כמו הכנפיים שיש לשמש כאשר היא מאירה על העולם, שמיד כאשר היא עולה וזורחת ברקיע כבר היא מאירה על כל העולם שתחתיה, כאילו יש לה כנפיים מהירות כל כך שתוך רגע אחד כל העולם כולו נעשה מואר מחמתה, ואף אם יהיו לי כנפיים כאלו שבתוך רגע אחד אוכל לברוח איתם במהירות האור, גם זה לא יעזור לי להתחבאות מפניך, כי גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך.

ואגב אורחא, המסר הזה צריך שייחקק חזק בעצמותינו. אני זוכר לפני שנים רבות, באחד הימים שבערב יום הדין קראתי לאחד מילדיי הקטנים ואמרתי לו: תראה, עוד מעט מגיע יום הדין הנורא וזה מאוד מפחיד אותי, אז יש לי רעיון, בא נכנס ביחד למקלט, נסגור חזק את הדלת עם מנעול, וכך אף אחד לא יוכל למצוא אותנו, ונצא משם רק אחרי ראש השנה. ענה לי הילד את מה שציפיתי שיענה: אבל הקב"ה נמצא גם שם! כל שום מקום בעולם שאנו יכולים להסתתר בו ולהתחבאות מפניו, והוא אשר אמר ירמיה: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום השם (כז, כד).

הבחורים לקפוץ ממיטותיהם מרוב הבהלה, וראינו שהמיטות רעדו מההדף. נתאר לעצמנו כאלו רעשים כל הזמן במשך שבעה ימים רצופים, איזו מכה שזו.

אני שולח את כל מגפותי

ה. עוד בענין הרעשים האלו שעשו הרעמים, יש לנו ללמוד מדקדוק נפלא שמדקדק הכלי יקר בפסוקי מכת ברד. הנה כאשר אמר הקב"ה למשה להתרות בפרעה על המכה, אמר לו: כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל ליבך, ויש כאן שתי הערות בלשון הפסוק, ראשית מה היא ההדגשה 'אל ליבך', לכאורה היה לו לומר 'אליך'. ועוד דקדוק גדול יש, הרי כאן אוחזים לפני המכה השביעית, כאשר שש מכות כבר ספג פרעה, אם כן מה הוא שאמר לו 'כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי', הרי רובן כבר נשלחו [ועי' רש"י].

מבאר הכלי יקר [וביתר הרחבה הרחיב בזה הגאון ר' שלום שבדרון זצ"ל בדרשותיו], כי הנה אמרו בגמ' (ברכות נט, א) לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב, כלומר שהרעש המפחיד הזה של הרעמים גורם לפחד גדול, והם מפשטים את העקמומיות שבלב. וממילא במכת ברד שהיו בה קולות ורעמים, הקולות הללו פישטו את העקמומיות שבלבו של פרעה, וכאשר התיישרה במעט העקמומיות לפתע הוא התחיל להרגיש ביתר שאר גם את המכות שהוא כבר קיבל, המכות האלו שבשעת מעשה הוא לא שם לב אליהם כמו שנאמר 'ולא שת לבו גם לזאת', על ידי מכת ברד שהתיישרה

עקמומיות ליבו הוא פתאום קלט ושם לב לכל המכות הקשות שהוא קיבל עד עתה. ולכן כעת אומר לו הקב"ה: בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי, כי בפעם הזאת הוא יקבל ויפנים את כל המכות גם אלו שכבר באו עליו בעבר.

ביאור נוסף בפסוק זה מצינו בשם הגר"א [בספרו קול אליהו], שביאר כי יש שלש דרכים עיקריות שהקב"ה מעניש בהן את עובדי רצונו, והן: מים, אש ורוח. [הגר"א לא מפרט היכן מצאנו כל עונש, אך הנה נביא כאן הדוגמאות לענין:] במים – מצאנו בדור המבול, כיצד העניש הקב"ה את כל העולם במים, שהטביע אותם ומחה את כל היקום מעל פני האדמה. וכן מצינו שנפרע הקב"ה מן המצרים במים, שהטביע אותם בים סוף. באש – מצאנו במהפכה סדום ועמורה, וכמו שנאמר בתורה 'והשם המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש מן השמים' (בראשית יט, כד), ורוח – אמנם לא מצאנו בכתובים דוגמה לעונש כזה, אך אנו יכולים לראות זאת בענינו במקומות מסויימים, למשל באמריקה, שמפעם לפעם יש שם סופות טורנדו חזקות שגובות חיי אדם לאלפים ולרבבות, ועושות נזקים עצומים ברכוש.

וכעת, במכת ברד, השתמש השם עם כל צורות המכות האלו, גם מים, גם אש שבערה בתוך הברד, וגם רוח. ועל כן נאמר עליה בתורה את הביטוי 'כל מגפותי', כי יש בה את כל צורות המכות שהקב"ה מעניש בהן.

אשר התעללתי במצרים

בתחילת פרשת בא, אומר הקב"ה למשה הטעם שהוא מכביד את לבו של פרעה, "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים", התורה מגדירה את המכות שהיכה הקב"ה את המצרים שזה היה 'התעללות'. פירוש המילה 'התעללתי' פירש רש"י 'שיחקתי', היינו עשיתי מהם צחוק.

ומסופר על מרן החפץ חיים זיע"א, שפעם ראו אותו יושב וצוחק, שאלו אותו מדוע הוא צוחק, וענה שהוא למד את הפסוק 'את אשר התעללתי במצרים', והוא דמיין לעצמו את החרטומים המכובדים, אלו שכל המצרים יראו מהם ונהגו בהם ביראת כבוד גדולה, כיצד הם עומדים ומתגרדים בכל גופם מחמת צריבות השחין, ואיך כל פניהם מצולקות וכל גופם עשוי ככברה, והמציאות הזו הצחיקה אותו.

וכשמתבוננים במכות רואים שיש כאן עוד 'שחוק' גדול מלבד עצם המכה, תראו איזה צחוק עשה מהם הקב"ה, בהתחלה הוא נותן עליהם את מכת דם וכך במשך שבוע שלם אין להם מה לשתות, ואז תוך כדי המכה כאשר פרעה נמצא בתחושת חוסר אונים הוא מחליט לשחרר את עם ישראל, והוא קורא למשה ומודיע על ההחלטה הזו, והנה מיד כאשר נגמרת המכה הוא פתאום חוזר בו ומחליט לא לשלוח. וכך פעם אחרי פעם, בכל מכה הוא מגיע למצב של 'אוש ומחליט שאין ברירה אלא לשחרר את עם ישראל, ולאחר מכן הוא חוזר בו מההחלטה הזו.

ובאמת הוא היה נמצא בהתלבטות מאוד קשה, כי מצד אחד איך אפשר לוותר על כוח עבודה עצום כזה כמו שהיה לו, שש מאות אלף אנשים [רק גברים מגיל עשרים עד שישים, מלבד כל הצעירים והזקנים, ומלבד כל הנשים. ולדרשתם ז"ל שרק חמישית עלו ממצרים, הרי שכוח העבודה הזה היה כפול פי חמש], ואם הוא משחרר אותם הוא יכול להחריב את כל כלכלת מצרים, כי כיצד יהיו עובדים במשק כאשר בפתאומיות כל עיקר כוח העבודה מתפטר. ואני זוכר לפני תקופה כאשר החליטה הממשלה לעשות סגר מוחלט ולאסור כניסת עובדים פלסטינים לשטח המדינה, לא היו יכולים לעמוד בהחלטה הזו, כי היה מחסור עצום בעובדי בנין, בעובדי קבלאות, ועוד הרבה תחומים שעמדו לקרוס מחוסר כוח אדם. על אחת כמה וכמה במצרים, שישראל היו עובדים אותם בכל סוגי העבודות, וכמאמר הכתוב: וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ואילו היו משחררים בבת אחת את כוח העבודה הזה הרי היתה הכלכלה שלהם קורסת לגמרי. ולכן פרעה לא היה מסוגל לקבל את ההחלטה לשחרר את ישראל.

אבל מצד שני איך אפשר לא לשלוח אותם? הרי כל המעצמה של מצרים קורסת לו מול העיניים, הוא רואה כיצד מכה אחרי מכה הקב"ה מנתץ את כל הממלכה שהיתה לו עד לא מכבר, והוא היה נתון בסערת רגשות ולבטים בלתי פוסקים, האם לוותר על הכוח העצום שיש לו ביד או להמשיך ולנסות להילחם.

וזוהו הצחוק הגדול שעשה מהם הקב"ה, שהוא טלטל אותו מצד לצד בהתחבטויות והתלבטויות, וגרם לו לעשות עצמו ללעג וקלס כאיש הפכפך שכל יום מחליט משהו אחר. ובמילים אחרות: כביכול הוא שיקר עליו, מצד אחד הוא מעמיד אותו במצב שהוא לא יכול להמשיך להחזיק את ישראל, ומביא אותו להחלטה שהוא משחרר אותם, ומצד שני הוא מקשה את לבו ולא נותן לו את האומץ להורות על שחרורם.

ואפילו בסוף, כשהביא עליהם הקב"ה את מכת בכורות, וראו המצרים שכולם מתים, והם פחדו שלא רק הבכורות מתים כי מתו עוד רבים מלבד הבכורות הידועים, גם אלו שהיו בכורות רק לאביהם או לאמם היו מתים, ולכל אחד היו כמה וכמה נשים וכל הבכורות שהיו לו מכל אשה מתו, וממילא אמרו לעצמם "כולנו מתים", והחליטו לשחרר אותם באופן סופי. אך מיד לאחר ששחררו, שוב הפכו את ליבם ויצאו יחד עם פרעה להילחם כנגדם ולהשיב אותם למצרים, ואז הגיעה מפלתם הסופית בים סוף, שטבעו שם למוות.

הגיליון נודב לע"נ שמחה סיני בת סוליקה ע"ה

ת.צ.ב.ה.

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר

בד' 054-8520936

או דרך נדרים פלום בחיפוש 'עושה אור', או באמצעות

הטל' 03-7630585 ש"לוחה 6465

ניתן לזוהין לשיעורים ושיחות ממויינו הרב שליט"א במערכת

"קול יהודי מרוקן" 0747962335 ש"לוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם

הדברים נכתבו עפ"י הבנת הכותב, מתוך שיחה הנמסרת בבית הרב מידי מוצ"ש בשעה 19.50 לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להעדרות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת יתרו

כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בענייני הפרשה, פרשת יתרו.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים.

ליתרו לא היה יחוס היסטורי מיוחד, ואם תלך ותבדוק מה היה בעברו, תמצא שהיה כומר לעבודה זרה. אך למרות זאת, אין לזה משמעות, כי כל אחד יכול להתעלות בתורה ובעבודת ה', ואפילו אם היה מקודם לכן כומר לעבודה זרה. שמעיה ואבטליון, אחד מהם היה נשיא ישראל ואחד מהם היה אב בית דין. והם היו גוים בעברם, אלא שהתגיירו, כדעת הרמב"ם והרשב"ץ ועוד הרבה ראשונים [ויש סוברים שלא היו גוים בעצמם אלא בני גוים]. ומה עשו כשהיו גוים? באמת אין זה מעניין ואין בזה נפקא מינה, כי כמו שהזכרנו, מה שתמיד מעניין הוא היכן האדם נמצא היום, ולא מה היה ומה עשה בעבר. אבל אם נרצה בכל אופן לדעת מה היו עושים שמעיה ואבטליון, נוכל לדעת זאת מהגאון רבי יצחק אברבנאל. הוא כותב בספרו נחלת אבות על מסכת אבות (פרק א'), ששמעיה ואבטליון היו שופטים בבית המשפט העליון של רומא. ועד היום, מספר האברבנאל, יש בגנזכים של בית המשפט הזה, את פסקי הדין של שמעיה ואבטליון.

זה מה שהם עשו בעברם, אבל מה הם היו בשביל כלל ישראל? – מעתיקי השמועה. כל התורה שיש בידינו עברה דרכם, לפי שהם היו רבותיו של הלל הזקן. וכשטוען הלל הזקן לבני בתירא (פסחים סו.) מדוע לא שמשותם את גדולי הדור, שאילו הייתם משמשים אותם לא הייתם באים לידי ספיקות וספקי ספיקות, על שמעיה ואבטליון הוא מתכוון. אומר הלל הזקן: אילו הייתם מקבלים תורה משמעיה ואבטליון, הייתה ההלכה ברורה לכם ומסודרת בידכם. ללמדך, שאפילו מי שהוא שופט בבית המשפט העליון, יכול להתחפר ולהתעלות בעבודת ה', ולהיות תלמיד חכם אמיתי. וגם יתרו, הגם שהיה כומר לעבודה זרה, אנתנו רואים למה שהוא זכה. ואמרו רבותינו (שמות רבה כו, ב), שכבוד גדול נתקבד יתרו בזמן שיצא אליו משה לקבל את פניו, שהרי אם משה יוצא גם אחרן יוצא, ואם אחרן יוצא, שבעים הזקנים יוצאים אתו, ואם שבעים הזקנים יוצאים יחד עמם, מי רואה את כל אלה יוצאים ואינו יוצא עמו? – כל עם ישראל יצא לקבל את פניו של יתרו. ובחז"ל מובא (שם), שאפילו את ארון הברית הוציאו לכבודו של יתרו [למאן דאמר יתרו אחד מתן תורה בא].

הוא שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, א), 'כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, וכל מי שירצה יבוא ויטול'. זה לא משנה מי ומה, כל אחד מישראל יהיה מי שיהיה ובאיה מצב שיהיה, אם יכן את לבו לתורה וליראת ה', יוכל לעלות ולהתעלות ולזכות להגיע למדרגות נשאות ונשגבות.

מה שמועה שמע ובא

אך השאלה שאנחנו צריכים לשאול היא, היאך זוכים לזה. איך באמת אפשר להתעלות למעלות רוממות שכאלו, ואיך זכה יתרו למציאות הזו ששמעיה רבינו יחד עם כל כלל ישראל יוצאים לקבל את פניו.

והתשובה לזה נמצאת בפסוק שלנו: וישמע יתרו. ולכאורה, מהו שנאמר 'וישמע יתרו'? וכי רק הוא שמע? הלא אנו אומרים בכל יום 'שמעו עמים יריגון חיל אחז יושבי פלשת'! איך אפשר שלא לשמוע על דבר כזה, שבית ישראל, אומה רצוצה המשוועדת בשעבוד איום ונורא במשך מאתים ועשר שנים, יוצאת ממצרים בזמן שכל ארץ מצרים נחרבת ונהרסת, וכמו שאמרו עבדי פרעה

אל פרעה 'הטרם תדע כי אבדה מצרים' (שמות י, ז), ואמרו במכילתא שבאותה השעה שהיתה קריעת ים סוף וטבעו בו המצרים, גם המצרים שנשארו בארץ מצרים נענשו, על ידי שהגילו הציפן או הים הציפן.

וכך אומרת רחב (יהושע ב, י) 'כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים... ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם'. והפסוק אומר 'נמוג כל יושבי כנען', כולם שמעו נמסו מרוב חשש ופחד.

אם כן, מה זה שאומר הפסוק 'וישמע יתרו'? הלא כולם שמעו! ובאמת, נכון הדבר. כולם שמעו וכולם ידעו על הניסים והמופתים שעשה ה' לישראל. אבל השאלה היא מה הם עשו עם השמיעה שלהם. חזו שכתב רש"י: 'וישמע יתרו' – מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. הרבה שומעים, אבל זו שמיעת האוזן גרידא. הם שמעו על כל הניסים, התפעלו, והמשיכו הלאה את חייהם כרגיל. יתרו שמע שמיעה אחרת, שמיעה עם הבנה, עם עומק ועם קבלה, כלשון הכתוב 'שמע ישראל', שהכוונה היא תקשיב, תבין, ותפנים ללב. ואת השמועה הזו תרגם יתרו לידי מעשה, ובא אל ישראל. 'ויחד יתרו' – התגייר יתרו והצטרף אל כרם בית ישראל.

הקב"ה מדבר אתנו כל הזמן, ואנחנו שומעים את זה. אבל השאלה היא מה אנחנו עושים עם השמיעה הזו. האם באמת השמיעה הזו פועלת שינוי אצל האדם והיא גורמת לו לעשות שינוי בחיים ולהפוך להיות עבד נאמן לה' יתברך ולעשות נחת רוח לפניו, או שנותנים לשמיעה הזו להתפוגג עד ששוכחים ממנה לגמרי.

שמיעת האוזן ושמיעת הלב

ראיתי מעשה נפלא בספר שיה זקנים. המעשה היה בדור הקודם, לפני כתשעים שנה. בארצות פולין היה איש אלקים קדוש ונורא, ושמו רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא, וכפי שנקרא בספרים – האדמו"ר מאוסטרובצא. הוא היה גאון ושקדן מופלג מאד, ומפורסם בעולם שצמח במשך ארבעים שנה. זה דבר פלא, לצום במשך ארבעים שנה כל היום ורק בלילה לשתות איזה כוס חלב ולאכול משהו. ומה הוא עשה במשך הצום? – למד כל היום. יש אחד שכשעושה תענית, שוכב במיטה כל היום... אבל הוא היה שוקד על התורה בהתמדה עצומה, והיה אב בית דין ופוסק הלכה מופלג. והלימוד שלו היה בעיון עמוק מאד, ואפשר לראות את העמקות ואת החשבוניות שלו בספריו 'תורה אור', אשר הם מבהילים הרעיון. וכמעט שאין לו חבר ורע בעיון העמוק ובפלפולים שלו בתורה.

היות והוא צם במשך ארבעים שנה, אפשר להבין שהוא היה חלש וחולה. פעם אחת, לעת זקנתו, בעת שהיה גם זקן וגם חלוש, היה איזה מקרה של פיקוח נפש והוצרכו לעשות מגבית דחופה של צדקה. הרב, עם כל גילו וכל חולשתו, אמר שהוא לוקח את זה על עצמו, ואכן כיתת רגלים והתאמץ כדי להביא להצלחת המגבית. אחרי כמה שעות שטרם יגיע בענין, ראה שעדיין חסר לו סכום גדול.

באותה העיר התגורר יהודי עשיר מופלג, אלא שלפי רוב עשרו – כך גדל קמצנותו. האדמו"ר מאוסטרובצא ראה שאין לו ברירה ומוכרחים לגייס את סכום הכסף החסר, והחליט לגשת למעונו של אותו עשיר. הגיע אליו ודפק בביתו. ראה העשיר את גאון הגאונים רבה של העיר, דופק בפתח הבית, ופתח

1. וראה בדברי רבינו שליט"א בספר הדר יעקב ח"ג סימן ו' באריכות ע"ש.

ושאל למבוקשו, 'מה כבוד הרב רוצה'. אמר לו הרב, 'אגיד לך ללא כחל וללא שרק. אני זקוק לסכום גדול עבור צדקה, ואתה יכול לסייע לי בזה'.

אמר לו העשיר, 'הלא כבוד הרב יודע, שמימי לא נתתי צדקה, ואם אני אתן עכשיו צדקה, אני אכנס בספק של ברכת שהחיינו... לפי שזו מצוה חדשה בשבילי...'. הרב יודע שאני לא יכול לתת צדקה, אז בשביל מה הוא טורח עם כל זקנתו וחולשתו לבוא אלי? חבל. על הרב לדלג על הבית שלי, ולא לטרוח לחינם.

הרב התחיל להסביר לו על מעלת הצדקה ועל הצורך הגדול שיש עכשיו, אבל אחרי כל ההסברים אמר לו העשיר, 'כבוד הרב, אני מצטער, אבל אני לא יכול לתת'. אמר לו האדמו"ר מאוסטרובצא, 'אם אתה לא יכול לתת – בסדר. מה אפשר לעשות? אבל זאת יש לי בקשה אחת בשבילך'. העשיר אמר, 'אם הבקשה לא כוללת כסף – בשמחה. למה לא?'

אמר לו האדמו"ר, תחזור בבקשה אחרי מה שאני אומר: 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. חזר העשיר על המילים האלו, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. אחרי זה אמר לו האדמו"ר, תחזור אחרי שוב, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה', והעשיר חזר אחריו. וכך חזרו האדמו"ר והעשיר על המשפט הזה שוב ושוב, במשך זמן רב, אולי חצי שעה או שעה.

כך הם עומדים ותחרים על זה שוב ושוב, עד שפתאום עצר העשיר וצעק: 'מה? וכי אני לא יכול לתת? אני כן יכול לתת! הנה לך המפתחות כבוד הרב, ותקח כמה שאתה צריך'. נגש האדמו"ר ולקח את שלוש מאות הרובלים שהיו חסרים לו לצורך המגבית ההיא.

מה פשר המעשה? למה פתאום העשיר שינה את דעתו? מפני שעל העשיר היה לשמוע ולהבין היטב את מה שהוא אומר 'אני לא יכול לתת כסף'. עד עכשיו הוא אמר 'אני לא יכול לתת' ובה פטר את עצמו, בלי לדעת מה שהוא סח, אבל ברגע שבו הוא לא רק שמע אלא גם קלט והפנים את מה שהוא אומר שהוא לא יכול לתת, הוא הזדעק כנגד זה, 'הלא אני יכול לתת!'

עלינו לשמוע את שמשמיעים לנו מן השמים

כולם שומעים. וכי כשיש עצירת גשמים, לא משמיעים לנו מן השמים? אנחנו עומדים היום בט"ז בשבט, ועדיין אין גשמים. תאונות הדרכים שיש בכל יום, אינם השמעה מן השמים? הלא זה צריך להחריד אותנו מה שנעשה בכל יום! אלא שהתרגלנו ונעשינו אדישים.

המשנה במסכת תענית (ג, ו) אומרת שפעם גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות, מפני שזה נחשב צרה הבאה על הציבור. ורבי יוסי חולק שם, שהזאבים לא טרפו ולא פגעו באף אחד, אלא כיון שראו אותם, כבר עשו על זה תענית בכל בית ישראל. למה מתענים? – מפני שאם באים זאבים יש כאן איתות מן השמים, וצריכים להתענות על זה ולעשות תשובה.

תאונות הדרכים – הם לא זאבים? אלא שאנחנו התרגלנו לשמוע על 'ציר הדמים', על הרוג בתאונה הונו ופצעו בתאונה ההיא. רק על הצרה הזו לבדה חיינו צריכים לקבוע תפילות.

כמו שדברנו מן השמים כשכלל ישראל יצאו ממצרים, וכמו שדברנו בזמן ההוא בעת מלחמת עמלק, גם עכשיו מדברים אתנו. כולם שמעו את זה בזמן ההוא, 'שמעו עמים ירגזו', אבל מי שמע את השמועה הזו ותרם אותה לידי מעשה? – יתרו. הוא אמר 'עד כאן, ופתח דף חדש. ובגלל שלא פטר את עצמו בשמיעה גרידא, הוא זכה למה שזכה.

אם האדם לא יעורר את עצמו מה יועילוהו המוסרים

המשנה אומרת במסכת אבות (ב, ג), אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום יוצאת בת קול מחר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה. מה זה 'עלבונה של תורה'? איך מעליבים את התורה? – בעצם זה שאדם לא לומד, הוא מעליב את התורה. הקב"ה לא נתן לנו את התורה כדי שנגיה אותה בארון, אלא כדי שנעסוק בה. על האדם לבוא לשיעורי התורה, ולחנך את הבנים שלו בדרך התורה והמצוות, וכמו שהיה אומר רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל, 'דור לדור ישב מעשי' (התלים קמח, ד). כל דור צריך לדאוג בכל הדרכים והאופנים שגם הדור הבא ימשיך להיות עבדי ה' המשבחים את הבורא. לא די במה שאתה עבד ה', אלא עליך לדאוג ולהתאמץ גם עבור הדור הבא, שיהיו עבדי ה' הנאמנים.

בכל יום יוצאת הבת קול הזו ומכרזת 'אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה',

אוי להם לאלו ש'חונים ברפידים', שמתעצלים ולא מקיימים את חובתם בעסק התורה כדבעי.

אומרים בשם הבעל שם טוב, שיש להבין את כוונת המשנה הזו. הלא התנא אומר 'בכל יום יוצאת בת קול', ופירושו של דבר, שגם היום הזה ממש, יצאה בת קול והכריזה 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. והנה, מי שומע את הבת קול הזו? – ואם היא אכן יוצאת ולא שומעים אותה, אז לשם מה היא יוצאת? הרי זו ברכה לבטלה, ומה תועלת יש בה?

אלא, אמר הבעל שם טוב, אנחנו טועים בהבנה מה היא הבת קול הזו. אנחנו סבורים שזה קול שיוצא בכל העולם מקצתו ועד קצתו, ובכל מקום ומקום, מירושלים ועד קמבודיה – שומעים באזנים את הבת קול הזו. ולא כן הוא. הבת קול הזו היא הדרגה הפנימית שבתוך תוכו של כל אחד ואחד. כל אחד שומע בתוך תוכו איזו לחישה שאומרת: 'מה יהיה אתך', 'חבל על הזמן היקר שהולך לאבדון', 'בוא ונפתח דף חדש ונשתפר בעבודת ה', – זו הבת קול. ההתעוררות הפנימית הזו שבאה לאדם כדי להעיר את לבו לעבודת ה', היא היא הבת קול שיוצאת מחר חורב ומכרזת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'.

הנה, אנחנו עכשיו עומדים כבר בט"ז בשבט. הווי אומר שבעוד חודש כבר פורים, בעוד חודשיים פסח, בעוד ארבעה חודשים חג מתן תורה, ומיד לאחר מכן אלול וראש השנה. רבי איצלה בלאזר זצ"ל היה אומר, 'משבט כבר צריכים להתחיל להתכונן לאלול'. והאמירה הפנימית הזו שבאה לאדם ומעוררת אותו, 'הנה, השנה כבר חולפת והולכת, בוא ותנצל את הזמן' – היא הבת קול. אלא מאי? – אדם לא מטה אוזן לבת קול הזו. הוא פונה לחבר שלו ושואל אותו: 'תגיד, שמעת משהו? וכשהחבר משיב בשלילה, הוא אומר לעצמו, 'טוב, כנראה סתם דמיינתי ולא היה כלום'...

כולם שומעים את הבת קול הזו, אבל רבים הם השומעים ולא עושים כלום עם השמיעה הזו. מדוע? – החסיד מגידונא, רבינו יונה, מאיר את עינינו בזה. הוא מבאר בספרו שערי תשובה (השער השני), שגם אם אדם שומע דברי מוסר וגם אם הוא מתפעל לרגע, היצר עובד קשה לשכח את זה ממנו. ומה הפתרון? – אומר רבינו יונה, צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו, כשאדם שומע איזה דבר מוסר ותוכחה, עליו לחשוב היטב ולהתבונן, לצייר בנפשו ולשים את הדברים אל לבו לחשוב בהם תמיד. אם האדם ישמע איזו הערת מוסר ולא ישלח את הניצוץ הזה, הוא עלול להכבות במהירות. וזהו שאומר הפסוק (הושע ו, ד) 'והסדכם כענן בוקר', כי כמו שיש ענן בבוקר ואחרי זה מגיעה הרוח ומפזרת אותו ולא נשאר ממנו דבר, כך לפעמים יש מציאות שאדם מתעורר לרגע, אבל אין לזה שום קיום. לכן עליו להתבונן בזה ולחזור ולעורר את עצמו שוב ושוב, כדי להפוך את הניצוץ ללהבת אש. ועליהם יוסיף לקח ומלבו יוציא מילין, הוא עצמו צריך להיות מוסיף והולך, ועליו לבנות קומה נוספת מעל הדברים ששמע, כי בדברי מוסר יש עומק לפנינו מעומק ויש דברים רבים שטמונים וגנוזים ועל האדם לחשוב ולהתעמק ולהתבונן בהם, ואז זה יביא לו תועלת גדולה.

איך עושים את זה? איך אדם יקח דברי מוסר ששמע ויחדיר אותם אל לבו באופן שיעשו פרי לטובה? – יתבודד בחדרי רוחו, אנחנו מוקפים בטרדות, ואם אדם לא יקח לעצמו זמן להתבודד בחדרי רוחו ולחשוב במחשבות אמת על קניי הנצח שלו, היצר לא יתן לו שניה אחת לחשוב. וישוּב יִהְיוּ יָד תוֹכַחְתוֹ עַל נַפְשׁוֹ, החסיד בעל חובת הלבבות כתב תוכחה שבה האדם מוכיח את עצמו, ופונה שוב ושוב אל 'נפשי', וכך הוא מדבר אל נפשו. וכנהג יש עוד הרבה בספרי המוסר, תוכחות שהאדם מוכיח את עצמו ופונה אל עצמו ושואל את נפשו, 'איך אני מתנהג בקיום המצוות? למה יהיה בסופי'. וכשאדם לומד את זה ורואה את זה הדברים פעילים, אבל לא כאשר אדם רואה אותם פעם אחת, אלא כשרואה אותם פעם אחר פעם, 'ועליהם יוסיף לקח', מעצמו הוא מתבונן וחושב ומוכיח את עצמו, והופך את ההתעוררות ללהבת אש.

הרבה פעמים אדם מוכיח את חבריו, אבל יותר טוב שיוכיח את עצמו... ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו אלא תוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה. זו עבודה יומיומית ותמידית, יום אחר יום ושעה אחר שעה, עד שתקבל נפשו המוסר ועד אשר תטהר, עד שהדברים יחקקו בלבו ויכו שרשים בנפשו. וכשהדברים באמת נתקעו בלבו ונמסכו ונמזגו בכוחות נפשו, אז ודאי שדברי המוסר יעשו פירות ותטהר נפשו. וה' יהיה בעזרונו.

משפטי התורה

מתורת הרב צבי שפיץ שליט"א

פרשת יתרו
גיליון 67

יהלומים שהוחבאו בעוגה ונזרקו יחד איתה

שאלה א

אדם ביקש משכנו שנסע לצפת באוטובוס ציבורי, שייקח עבורו עוגה מפוארת ומקושטת בקופסת קרטון, וימסור אותה לחבירו שגר בצפת, לכבוד יום ההולדת שלו. בהסכמת המפקד, לקח אותה השכן והניחה במקום נפרד בתא המטען שבאוטובוס. אולם עקב סיבוכי האוטובוס בכביש, נפלה מזוודה גדולה של אחד הנוסעים שעלה אחריו, על קופסת העוגה ומעכה אותה לחלוטין, כך שהעוגה איבדה את כל צורתה ויופייה. לפיכך החליט השכן לזרקה לפח ברשות הרבים, ולקנות על חשבונו, לפני משורת הדין, עוגה מפוארת אחרת אותה הביא לחבירו של המשלח.

למחרת התקשר אליו המשלח בבהלה, ולדבריו הכניס בתוך העוגה המקורית ששלח, שקית יהלומים, ולצורך הסוואה המציא את סיפור יום ההולדת והעוגה המפוארת.

האם חייב השליח לשלם על חבילת היהלומים שהונחה בעוגה, ושנזרקה על ידו לאשפה?

תשובה

א. השכן שלקח את העוגה, אינו צריך להאמין למשלח שהייתה בעוגה שקית עם יהלומים, ופטור מלהישבע על כך, וממילא הוא פטור מכל תשלום. 1.

ב. אם העוגה הייתה נגבת ממנו בפשיעתו – היה חייב לשלם רק עבור עלות העוגה, ולא עבור היהלומים שהוחבאו בתוכה. 2.

ג. אפילו אם מאמין לטענותיו – הוא פטור גם בדיני שמים מלשלם על היהלומים שהוחבאו בעוגה. 3.

שאלה ב

שני חברים בגיל חמש עשרה טיילו בימי החופשה על גדות נחל שהיה מלא מים בגובה מטר. לפתע מתוך שובבות דחף האחד את חבירו למים. הלה צחק ונהנה בתחילה מהשובבות ושנרטיב כולו, אלא שכשחזר לאזור היבש, ראה שהפלאפון והמצלמה החדשה שהיו בכיסו נרטבו לחלוטין ונגרם לו נזק בסך אלף שקלים. כעת הוא תובע מחבירו שישלם לו את הנזק שגרם.

אלא שהמזיק טוען, שלא התכוון כלל להזיקו, אלא דחפו כשעשוע בלבד. וכן לא העלה בדעתו שיש לחבר בכיסו מכשירים אלו, ולפיכך טוען שהוא פטור משלם. מה הדין?

תשובה

הדוחף למים חייב לשלם לחבירו את מלוא הנזק שמסתכם באלף ש"ח. 4.

מקורות

1. מאחר ובשעת לקיחת העוגה המשלח לא אמר לשליח שמוחבאת בעוגה שקית עם יהלומים, ומציאות כזאת איננה שכיחה, לפיכך אין שום טענה על השליח למה הוא לא מאמין למשלח שמשנה כעת בדבריו את מהות השליחות. כי כשנשלח נאמר לו לקחת עוגה ליום הולדת ששווה מאה ש"ח, וטענתו הנוכחית היא שהעוגה הייתה שווה חמישים אלף ש"ח בגלל היהלומים שהוחבאו בתוכה, שהשליח לא ידע מהם. ומי אמר שהם הוכנסו בעוגה? לפיכך חיוב ההוכחה לאמיתות טענתו מוטלת על המשלח בלבד.

2. כדי להבין את הנימוקים לתשובות הבאות, מהראוי להקדים תחילה את דברי הגמ' בב"ק (סב.) ורבותינו הראשונים, ולפי"ז נוכל בס"ד לדון בנידונים שבשאלות.

אמר רבא: הנותן דינר זהב לאשה [כדי שתשמור עליו], ואמר לה היוזהרי בו של כסף הוא [כלומר, הדינר היה מכוסה, ולא היה ניתן להבחין במראהו החיצוני] פשעה בו ולא שמרה עליו כדרך השומרים – משלמת כשווי דינר כסף. כי אומרת למפקד, קבלתי עלי התחייבות שמירה על דינר כסף ולא על דינר זהב. אבל אם הזיקה בידיה לדינר כגון, אם זרקה אותו לאשפה וכו' – משלמת כשווי דינר זהב. משום שלא היה לה רשות להזיקו גם אם הוא דינר מכסף. והוסיפו התוס' שם (בד"ה מי מנחי וכו') שישנה שכיחות אצל מפקדים שבכוונה אומרים שהפיקדון שווה פחות, כדי שאנשים יסכימו לשמור על ממנום. כי אם המפקד היה אומר מראש שזה דינר זהב, יתכן שהשומר לא היה מסכים להתחייב שאם יפשע בשמירתו ישלם כשווי דינר זהב. ולכן באותם המקרים שבהם מחייבים את השומר בגלל פשיעתו בשמירה – לא ניתן לחייבו יותר ממה שקיבל מראש להתחייב, ובנידון של רבא התחייבותה הייתה על מטבע כסף בלבד. אולם כשהנידון הוא כאשר השומר הזיק בידיו בכוונה לפיקדון – שם מחייבים אותו לשלם עבור כל מה ששכיח או סביר שיהיה בפיקדון. ומאחר וסביר שהפיקדון היה מטבע זהב, לכן אם פשע והזיק לו בכוונה – ישלם השומר שהזיק כשווי מטבע מזהב.

אמנם החיוב לשלם מטבע מזהב, קיים רק אם המפקד הוכיח את תביעתו על פי עדים או שהשומר מאמין לו. אבל כל זמן שלא יוכיח זאת – לא יוכל לחייבו במטבע של זהב כמבואר בסמ"ע (סי' רצ"א, ס"ק ז'). והוסיף על כך שם הש"ך ס"ק (יא), שבנידון זה הניזק לא יוכל להישבע שהיה שם מטבע זהב, וליטול מהמזיק מטבע זהב, אע"פ שמבואר בטור שעשו תקנת נגזל גם באדם המזיק. כלומר, באותם המקרים שברור שאדם הזיק לרכוש חבירו שהיה מכוסה ולא יודעים מה היה מתחת לכיסוי, והניזק טוען שהיה שם כסף בשווי מסוים, והוא אמוד שיכול להיות ברשותו הסכום שטוען, אז מכיוון שברור שאדם הזיק לרכוש חבירו שהיה מכוסה, אע"פ שהמזיק טוען אולי היה שם עפר, תיקנו חז"ל שהניזק נשבע ונוטל מה שתובע כמבואר גם בשו"ע חו"מ (סי' שפת, א). אולם בנידון של רבא, מכיוון שמפקד המטבע אמר מראש בעת ההפקדה שהמטבע הוא של כסף, לכן אינו נאמן אה"כ בשבועתו לקבל יותר מכסף, והסכים לזה הנתיבות שם בחידושים (ס"ק יא) וע"ש.

לאור האמור בנידון השאלה דנן, מכיוון שהשליח שלקח את העוגה קיבל שמירה על העוגה בלבד ולא על היהלומים, לכן אפילו אם יבואו עדים ויעידו שראו שהחביאו בעוגה את היהלומים כטענת המשלח, ואפילו אם השליח היה פושע בשמירתו על העוגה, והיא הייתה נגבת ממנו מחמת פשיעתו, בכל זאת הוא יתחייב רק בעלות של העוגה, כי רק על הסכום הזה קיבל התחייבות לשמור.

סיבת הפטור בנידון השאלה גם עבור העוגה

אלא שבנידון השאלה דנן – אפילו על העוגה הוא פטור מלשלם, כי אין כאן פשיעה מצידו על שמירתה. מאחר והניחה במקום שמיועד להניח חפצים גדולים וגבוהים בנסיעה באוטובוס ציבורי, וגם המפקד ידע מראש שיניחה שם עם מזוודותיו ולא התנה עמו אחרת. לפיכך פטור השליח מלשלם אפילו על העוגה. ולכן מעשהו שקנה מכספו הפרטי עוגה חליפית לנמען, נחשב כלפנים משורת הדין.

3. התבאר לעיל, שלשית התוס' בב"ק (סב. ד"ה מי מנחי וכו', ושם סא: סד"ה אלא אמר רבא וכו') שבדבר שלא שכיח כלל שיהיה, כמו אדם שהחביא ארנק עם כסף בתוך הגדיש שלו שנמצא בשדה, ובא אח"כ אדם אחר שלא ידע מהארנק שמוחבא שם, והדליק אש מתוך כוונה להזיק את גדישו של חבירו, וכתוצאה מכך נשרף הארנק. למרות שחייב המזיק לשלם על הגדיש ששרף, אולם הוא פטור מלשלם על הארנק עם הכסף שבתוכו. מכיוון שהמזיק לא היה צריך להעלות בדעתו שיש שם דבר שאינו שכיח להיות, ולכן סובר התוס' שבמקרה כזה לא חייבה התורה לפי חכמים אדם המזיק. וכדעת התוס' פסקו גם הרא"ש שם, והרמ"א בחו"מ (סי' שפח, א) וע"ש. ולפי דבריהם בנידון השאלה דנן, מכיוון שלא שכיח כלל להניח יהלומים בתוך עוגה מפוארת, ובפרט כשהמפקיד אמר לשליח שהעוגה נועדה להיות שי ליום הולדת של חבירו בצפת. לכן אפילו אם השליח היה זורק את העוגה לאשפה בכוונה כשהייתה עוד שלימה – לדעת התוס' ודעמיה – היה מתחייב לשלם רק עבור העוגה שהזיק ולא עבור היהלומים שבתוכה, ואפילו אם יבואו עדים ויעידו שראו שהונחה בה שקית עם יהלומים.

אלא שלדעת הרמב"ם (פ"ז מחובל הל' יז) והשו"ע חו"מ (סי' שפח, א) שפסק כמותו, במקרה כזה זורק העוגה היה מתחייב גם על היהלומים שבתוכה, כי לשיטתם אדם המזיק בכוונה, אינו פטור בטענה שלא ידעתי מהו שווי הממון שהיה לניזק שם, מאחר והוא הפסיד לעצמו במעשהו שעשה בפשיעה, שאסרה עליו התורה לעשותו. ועכ"פ לדינא, מאחר ויש בנידון זה מחלוקת הפוסקים – לא ניתן להוציא ממון מהשליח שהוא מוחזק בכספו.

טעם לפטור גם להרמב"ם

אמנם בנידון השאלה דנן, נלע"ד שגם לדעת הרמב"ם והשו"ע פטור השליח מלשלם על היהלומים שהיו בתוכה, למרות שזרק בכוונה את העוגה המעוכה לאשפה. פטור זה קיים אפילו אם יבואו עדים ויעידו שראו שהונחו בה יהלומים. והטעם הוא, כי להרמב"ם חייב לשלם רק כאשר חל "שם מזיק" על המעשה שעשה, שבמקרים אלו חוסר ידיעת המזיק מראש מה יהיה שווי הנזק שגורם במעשהו – אינו פוטר אותו מתשלום, כי אסור היה לו לעשות את המעשה, והוא הפסיד לעצמו כשנהג שלא כראוי והזיק בכוונה לממון חבירו. משא"כ בנידון השאלה, לאחר שהעוגה נמצאה ואינה ראויה יותר לאכילה, ובמקום עוגה מפוארת, יש כאן קופסה מעוכה, ודאי שאי אפשר להביאה בתור מתנה, ואדרבה יש בכך עוד פגיעה ובזיון למי שיקבלה, לפיכך זריקת הקופסה לאשפה, לא רק שאיננה נחשבת "מעשה מזיק" אלא אדרבה, זה היה מעשה חיובי ורצוי במציאות שנוצרה. ובפרט לאור המידע שאמר המשלח לשליח, שמטרת הבאת העוגה היא כשי ליום ההולדת של חבירו שגר בצפת. ולכן בנידון זה גם להרמב"ם נהג השליח כראוי, ולפיכך פטור מכל תשלום עבור היהלומים שהוחבאו בתוכה.

טעם לפטור גם להרמב"ן

ונלע"ד שגם להרמב"ן ב"מ (פב:) שמחייב אדם המזיק אפילו אם הזיק מחמת אונס גמור, בכל זאת בנידון השאלה דנן – יהיה פטור מכל תשלום, מכיוון שחיוב זה קיים, רק אם חל על עצם המעשה "שם מזיק", אלא שהוא נעשה באופן של אונס גמור. כמו אם המזיק נפל מהגג בגלל שערף ע"י רוח סערה שאינה מצויה כלל, והזיק בנפילתו לממון חבירו וכדומה. משא"כ בנידון דנן כמו שהתבאר שזריקת הקופסה המעוכה, שלא שייך להביאה כמתנה לבני אדם, נחשבת מעשה חיובי שצריך היה לעשותו, ואינו קשור כלל למעשה מזיק שאסור היה לעשותו, שרק במקרה כזה סובר הרמב"ן שיתחייב לשלם אפילו כשנעשה באונס. לפיכך בנידון דנן שצריך היה לכתחילה לזרוק את הקופסה לאשפה – גם להרמב"ן פטור מלשלם על הנזק שנגרם מחמת זריקת הקופסה לאשפה.

4. דבר שכיח כשהולכים לטיול, שלוקחים המטיילים עמם מצלמה. וכ"ש פלאפון שהינו מכשיר שמצוי בזמן הזה בכיסם של רוב האנשים, ובפרט כשהולכים מבייתם. לפיכך גם לשיטת התוס' היה על הדוחף להעלות בדעתו מראש מה הנזק שיכול להיגרם לנדחף כתוצאה שיתמלא מים. ולכן למרות שלא ידע שיש לחבירו מכשירים אלו בכיסו, וגם לא התכוון להזיקו, אלא דחפו כשעשועו, בכל זאת חל על מעשהו "שם מזיק" בפשיעה, ויתחייב מחמת כך לשלם עבור כל הדברים ששכיחים להימצא בכיסם של האנשים בזמן הזה.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

כיצד ניתן לשמר התעוררות לדברים חיוביים

כתוב בתחילת הפרשה (יח, א) "וישמע יתרו" ופירש רש"י: מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף, ומלחמת עמלק ע"כ. והנה כל העולם ובפרט האומות הקרובות לים סוף שמעו מקריעת ים סוף, וכפי שנאמר בשירה בפר' בשלח (טו, יד-טז) "שמעו עמים ירגזון... אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד" וכו'. א"כ למה דווקא יתרו התגיר בגלל ששמע מנפלאות הקב"ה בקריעת ים סוף ובמלחמת עמלק? כמו כן מהראוי להתבונן, הרי משה רבינו היה שנים רבות בבית יתרו, ויתרו שהיה פקח ומיועצי פרעה, ראה שלא נמצא בעולם אדם מושלם במעלותיו יותר ממשה רבינו, והבין שהסיבה שהגיע לכך הייתה רק בגלל שקיים את מצוות התורה והתקדש בקדושתה. א"כ למה דבר זה לא הביאו להתגיר?

יסודו של הרמב"ן לשמירת התעוררות רוחנית

ונראה שהתירוץ לכך מבואר בדברי הרמב"ן בפירושו על שיר השירים (ג, ה) על הפסוק "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה – עד שתחפץ". וכך הוא תורף דבריו שם: אפילו כשאדם מגיע לדרגה הגבוהה ביותר בדביקות בה', וכמו שכתוב בפסוק שלפני כן "עד שמצאתי את שאהבה נפשי" כלומר, שרוי בדביקות עילאית בבורא ית"ש, ואפילו כשהוא בבחינת "אחזתיו [פי' – בקב"ה] ולא ארפנו", אולם כל הדבקות הזאת תחזיק מעמד אך ורק – "עד שתחפץ".

כלומר, רק אם אדם יחיל אותה על חפץ מסוים. דהיינו – יקבל על עצמו מיד קבלות חיוביות מעשיות, כדי להתרומם רוחנית מהמקום שבו הוא נמצא, ואפילו שיהיו קבלות קטנות, שיוכל להתמיד בהם. ורק באופן זה תשמר לנצח ההתעוררות הרוחנית שהגיע אליה. אולם אם המתעורר לא יחיל את התעוררותו הרוחנית על קבלות מעשיות – התעוררות הזו תתפוגג במהרה, ולא יישאר ממנה מאומה.

ולפי דברי הרמב"ן מיושב מה שהקשינו, שוודאי שיתרו התפעל מגדלותו של משה רבינו, אולם כל זמן שלא החיל את התעוררותו הרוחנית על קבלות מעשיות – היא התבטלה אצלו במשך הזמן, וגדלותו של משה רבינו נעשתה אצלו כחלק מחיי השגרה, בלי לשנות בו משהו.

וכך גם היה עם כל אומות העולם והחמיהם, שלמרות שכולם לא רק שמעו אלא גם ראו את יד הבורא ית"ש הגדולה בקריעת ים סוף, כמו שאמרו חז"ל במדרש רבה שמות (כא, ו) שבקריעת ים סוף כל המים המכונסים בכל מקום בעולם נבקעו לשניים, כולל המים שהיו לאדם בכוסו שבבית, והם חזרו להתחבר רק כאשר חזרו גם מי ים סוף לאיתנם, כלומר – לאחר מספר שעות. וכן כולם שמעו על מלחמת עמלק וישאר הניסים שעשה הקב"ה לבני ישראל במדבר, ובוודאי שהייתה להם התעוררות רוחנית גדולה, ולמרות זאת מאחר ואף אחד מהם לא קיבל על עצמו באותו הזמן קבלה רוחנית מעשית או החלטה להתגיר ולקבל את מצוות התורה, לכן כל ההתעוררות שהייתה להם נעלמה ונמוגה בתוך זמן קצר.

אולם יתרו היה היחיד מבין כולם שמיד לאחר ששמע את נפלאות הבורא ית"ש, קיבל על עצמו להתגייר ולקיים את מצוות התורה. כלומר, כעת הוא החיל את התעוררותו הרוחנית על דבר מוגדר, לכן אצלו נשארה ההתעוררות קיימת לנצח. ומכוחה התגיירה כל משפחתו, וצאצאיו זכו להיות עובדי ה' מופלגים, ולומדי ומלמדי תורה בישראל, וחלקם גם כיהנו כדיינים בסנהדרין. כיצד לא מנע גילוי השכינה במתן תורה את חטא העגל?

לאור דברי הרמב"ן, ניתן להבין בס"ד מעט, איך הגיעו בני ישראל לאחר מתן תורה לעשיית העגל או עכ"פ חטאו בכך שלא מחו בפועל על הערב רב שעשו אותו. מאחר ואע"פ שהגיעו במתן תורה לדרגות נשגבות, וזכו לנבואה, ושמעו את שתי הדברות הראשונות מפי הקב"ה ללא כל אמצעי. וכלשון הפסוק בדברים פ' ואתחנן (ה, ד) "פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש" וכו', אולם מכיוון שלא החילו את דרגתם הגבוהה על קבלות מעשיות בבחינת – "עד שתחפץ", לכן בניסיון הראשון שהיה להם, כשהשטן הראה להם לאחר ארבעים יום את מיטת משה באוויר, מיד איבדו את השגתם הרוחנית הנשגבה.

הנהגת בני ישראל לאחר הלוחות השניות

לפיכך כדי למנוע את הדבר שנית, כתוב בתחילת פר' ויקהל (לה, א-ה) "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל... קחו מאתכם תרומה לה' וכו'". ופ' רש"י, שזה היה מיד למחרת יום הכיפור כשירד משה מן ההר עם הלוחות השניות, אז הקהיל את בני ישראל ע"פ דיבור ה', והורה להם שיחלו מיד לבנות את המשכן שם תהיה השכינה הקדו' שרויה עמם, דהיינו, בני ישראל החילו מיידית את ההתעוררות שהייתה להם ממחילת חטאם וקבלת הלוחות השניות, על דבר מעשי – בניית המשכן והנלווה אליו – אסיפת מטבעות, הכסף, והזהב וכל מה שנצרך לבניית המשכן וכליו. ולכן מרוב רצונם לקיים בשמחה ובזריזות את ציווי ה' ית"ש, נאמר בפר' ויקהל (לו, ה) כבר ביום השלישי "מריבים העם להביא מידי העבודה למלאכה" וכו'.

כלומר, בזכות שבני ישראל החילו מיד את התעוררות הרוחנית הגדולה שהייתה להם, על חפץ מסוים שהוא – בניית המשכן, לכן ההתעוררות הזאת נשארה עמם לנצח, ומיום זה עד פטירתם מהעולם – לא חטאו אותו הדור בעבודה זרה.

הוראה מעשית כיצד לשמר רוחניות

לאור האמור נלמד שבכל עצרת להתעוררות רוחנית, הספד, או כל חיזוק אחר שנעשה לעבודת השי"ת, הן כאשר נעשה לציבור הכללי, והן שנעשה לתלמידים בישיבות הקדושות או במוסדות חינוך לבנות. או כשאדם פרטי מתעורר מעצמו בגלל אירועים חריגים שקורים בסביבתו או מחמת ששמע שיחת מוסר מיוחדת או שמתעורר מחמת לימודו באחד מספרי המוסר וכיו"ב, בכל סוגי ההתעוררויות אומר הרמב"ן, שסביר להניח שלא תהיה תועלת מעשית מכל הדיבורים, וההתעוררויות שנגרמו מחמתן, אם לא יקבלו עליהם מיידית הציבור ככלל או כל אחד בנפרד לפי מדרגתו ויכולתו, קבלה מעשית אחת לפחות לקיימה מכאן ואילך. ואפילו אם נחשבת כקבלה קטנה – יש בכך עוצמה גדולה. אלא שמהראוי להתנות תחילה שתהיה בלי נדר. וכן ראוי להגבילה בשלב הראשון עד זמן מסוים, כדי שיהא נקל יותר לקבלה. ובתום הזמן הזה, ניתן להאריכה, וכן להוסיף קבלות נוספות בל"ד.

הוראת חז"ל, שסימנא מילתא היא

כתוב בגמ' בכריתות (ה, ו) ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעייין – כדי שתמשך מלכותם ע"כ. כלומר, כדי להחיל סימן טוב על מלכותו של המלך שתמשך זמן רב, צריך למושחו על המעייין שהמים זורמים בו ללא הפסק, ובפעולה הזאת מחילים על מעשה משיחת המלך את הסימן הטוב.

לאור זאת אומר שם אב"י וז"ל: השתא דאמרת סימנא מילתא היא – יהא אדם רגיל לאכול בתחילת השנה: קרא, רוביא, כרתי, סילקא, ותמרים ע"כ. ודברי אב"י נפסקו להלכה בשו"ע או"ח הל' ראש השנה (סי' תקפג, א). ומבואר שם ברמ"א, שלכן נוהגים לאכול גם תפוח בדבש, כדי שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, וכך גם נוהגים לעשות כל בית ישראל בראש השנה. אלא שהוסיף על כך שם השו"ע בשם רב האי גאון, שלפני אכילת מינים אלו, יש להתפלל לקב"ה בנוסח: יהי רצון מלפניך... עם הזכרת השם, ולכל פרי ישנו נוסח תפילה שמרמז על שמו, כנהוג בכלל ישראל לאומרו. ועיי"ש במשנ"ב שכתב בשם השל"ה הקדוש, שכדי שהתפילה תתקבל לרצון, צריך האדם להתעורר בתשובה, ולהתפלל בלב שלם וכו' וע"ש.

הוראה מעשית ע"פ חז"ל, כיצד התפילה האישית תתקבל יותר לרצון

והנה אע"פ שאת ההנהגה הזאת אמר אב"י לעשות בראש השנה, מאחר ובזמן הזה דנים את האדם, ולכן זהו עת רצון וראוי להתפלל בזמן זה לפני גזר הדין, כדי שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, ויקרע גזר דיננו, ויסתלקו אויבינו ומשטיננו וכו'. ועל זמן זה אמר הנביא "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" וכו'. אולם מכיוון שהגמ' קבעה כהוראה כללית – שסימנא מילתא היא, ושזוהי מציאות קבועה בבריאה, ואינה מוגבלת בזמן מסוים, כמו שמשחת מלך על המעייין אינו מוגבל לזמן מסוים. לפיכך גם באמצע השנה כשרוצה לקרוע מעליו גזרות שאינן טובות, או אם רוצה לבקש בקשות מהקב"ה להיוושע בישועות או בקשות רוחניות, שינהג כפי שאמר אב"י בתוספת דברי רב האי גאון, ייקח ירק או פרי ששמו רומז לבקשה שרוצה לבקש, ויברך עליו תחילה ברכת הנהנין ויטעם ממנו, ואח"כ יתפלל מלב שלם לקב"ה שיושיע אותו בדבר המסוים שמבקש, וכדאי לתת צדקה לפני התפילה, כדי שגם זכות המצוה הזאת תסייע לקבלת התפילה. וניתן להתפלל בנוסח שיאמר מעצמו אפילו עם הזכרת השם, ואין בכך משום הזכרת שם שמים לבטלה, מאחר וזה דרך תפילה, כמבואר בסידור דרך החיים לנתיבות (סי' קמב, א), וכך הוא כתב גם ביו"ד בפירושו חוות דעת (סי' קי בבית הספק ס"ק כ), וכן הורה החזו"א למעשה, בתפילה שחיבר מעצמו בקובץ אגרות (ח"ג, סי' כג) וע"ש.

והנה כשם שאנחנו מתפללים כל השנה בשמו"ע שלש פעמים ביום ומבקשים שם בקשות פרטיות, למרות שבר"ה ויוה"כ"פ נגזר ונחתם דינו של כל אחד, מאחר ואנו סומכים על דברי רבי יוסי כמבואר בגמ' ר"ה (טז). וע"ש בתוס' ד"ה כמאן מצלינן וכו'. א"כ הוא הדין בכל יום בשנה כשאדם מתפלל לקב"ה באופן פרטי עבור ענין מסוים, וודאי שתהיה תועלת גדולה יותר שתפילתו תתקבל, אם ינהג כדברי אב"י בתוספת תפילה כאמור לעיל. כי היסוד שלימדו אותו חז"ל שסימנא – מילתא היא, זוהי הוראה תמידית שקיימת בכל יום בשנה ולגבי כל דבר. ויסודה כעין דברי הרמב"ן שהתבאר לעיל, כלומר – שאם מחילים את התפילה לקב"ה על מעשה חיובי – זה מועיל שהתפילה תתקבל יותר ברצון, ויהיה לה קיום תמידי.

גם הנביאים עשו פעולות חיוביות להחיל עליהן את נבואתם

ועיין בפ' הרמב"ן בבראשית פ' לך לך (יב, ו) שמהסיבה הזאת אמר הקב"ה אפילו לנביאים, לעשות מעשה חיובי על חפץ מסוים כדי שנבואתם תחול עליו, ויהיה לזה קיום נצחי. ולכן הנביא אחיה השילוני במלכים א (יא, ל) קרע את בגדו לשנים עשר חלקים, ונתן לירבעם עשרה חלקים, כדי להחיל על כך את נבואתו שירבעם ימלוך על עשרה שבטים בישראל. וכך גם נאמר לירמיהו הנביא (נא, סג-סד) לקשור

את נבואתו שהייתה כתובה בקלף על מפלת בבל ולהשליכה לנהר פרת, כדי להחיל את נבואתו על מעשה זריקת הקלף לנהר, שבכך תתקיים הנבואה באופן מוחלט, וע"ש ברמב"ן שהאריך בביאור העניין.

נמצאנו למדים מכל האמור לעיל, שכל דבר שרוצים לחזקו ושיהיה לו קיום - צריך להחילו מיידית על דבר מסוים, ובכך יוצרים קיום לדבר. ולכן כשהגידון הוא התעוררות רוחנית - חייבים לקבל מיד קבלה מעשית חיובית שעליה תחול ההתעוררות לפועל, ובלי זה כל הדיבורים וההרגשים - לא יחזיקו מעמד, ויתפוגגו בתוך זמן קצר. וכן מי שרוצה שתפילתו האישית מהקב"ה עבור דבר מסוים תתקבל יותר ברצון, כדאי שיחיל אותה על דבר שדומה לתפילה שנצרך לה, כי חז"ל הורו לנו הלכה למעשה שסימנא - מילתא היא בכל יום ובכל שעה. וכשם שאמר לנו אב"י לעשות בתחילת השנה. והתבאר לעיל שיש בכך תועלת גם בשאר ימות השנה, למרות שאינם ימי רצון כמו ראש השנה. והראיה לכך היא - כשם שאנו מתפללים כל השנה על צורכנו בשמו"ע ובמקומות נוספים, למרות שבר"ה ויוהכ"פ נכתב ונחתם גזר הדין וכמו שהתבאר.

הליכות והלכות בדף היומי

מועד קטן יז.

מסירת גב למשטרה ולערכאות

שאלה

מתפללי ביהכנ"ס תפסו גב שגב מביהכנ"ס ספר תורה וכלי כסף. האם מותר למוסרו למשטרה או לתובעו בערכאות, ששם ידונו אותו בעונשים חמורים יותר ממה שהתורה חייבה את הגנב?

תשובה

שאלה כזאת נשאל בשו"ת אגרות משה אור"ח (ח"ה, סי' ט, אות יא) והשיב שם, שאסור למוסרו למשטרה ולערכאות. והוכיח זאת מהגמ' במועד קטן (יז). לגבי ריש לקיש ששמר על פרסם של תאנים, וראה אדם שאכל תאנים בלי רשות בעה"ב, וצעק עליו ר"ל שיפסיק לגנוב, והגב לא שמע לו, ונידה אותו ר"ל. וענה לו הגב - אדרבה תהיה אתה בנידוי, כי אפילו אם התחייבתי כסף עבור גניבת התאנים, אבל לא התחייבתי על כך נידוי. ושאל ר"ל בבית המדרש מי צודק, ואמרו לו החכמים - שהגב צדק, ולכן הנידוי של הגב חל, ואילו הנידוי של ר"ל לא חל, והוצרך ר"ל להתיר את הנידוי שהגב נידה אותו. ומגמ' זו הוכיח שם האג"מ, שרואים שאסור להחמיר על הגב יותר ממה שהתורה חייבתו. ולכן אסור למוסרו למשטרה, ולערכאות כי שם יחייבוהו בעונשי ממון, מכות, וישיבה במאסר שע"פ התורה הגב פטור מכך, וע"ש. ולכאורה יל"ע שהרי מבואר בנמוקי יוסף שם (דף ט. בדפי הרי"ף) בשם הראב"ד, שהפירות שם עמדו למכירה, ולכן היה מותר לאותו אדם לקחתם כדי לשלם לבעל הפרס למחרת וע"ש. ולכן לא חל הנידוי של ר"ל, כי אינו גנב וכדין עשה. וממילא לפי"ז אין ראיה מהגמ' לנידון של האג"מ.

כמו כן, מאחר וחסרים בתשובת האג"מ פרטים מהותיים מה הייתה המציאות שם, האם לקחו מהגב את הרכוש הגנוב או שהוא מסרב לתת להם? האם מדובר בגב יהודי או גוי? האם הגב אומנותו בכך, אלא נכשל חד פעמי? לפיכך ננסה בס"ד לבאר את הדברים. הנה מזה שהאג"מ מדמה את הנידון שנשאל לגמ' במו"ק, על כוהן מדובר שם, בגב יהודי שצריכים לדונו כדין תורה. אבל אם היה גוי - וודאי שאין כל מניעה למוסרו למשטרה ולערכאות, כי כך הוא דינם.

ההבדל בדין אם הממון הגנוב הוחזר או שלא הוחזר

כמו כן מסתבר שבנידון של האג"מ הגב החזיר מה שגב או שלקחו ממנו בכח וכיו"ב, וכעת רוצים למוסרו למשטרה שיענישו אותו. כי אחרת אם עדיין לא החזיר מה שגב - הרי מבואר בגמ' בב"ק (כז:) לפי רב נחמן שמותר לאדם לעשות דין לעצמו, ואפילו ע"י הכאת מי שבא לקחת ממנו את ממונו וכן מותר להכותו אם רוצה לקחת מהגב בחזרה את אותם החפצים שגב ממנו, אם הגב מסרב להחזירם. אע"פ שוודאי מחמת המכות, הגב יקבל ייסורים ועונש גדול יותר מאשר חיובו הממוני. וקימ"ל כרב נחמן שמותר לאדם לעשות דין לעצמו ולהציל את ממונו אפילו באמצעות הכאה, ועיין בשו"ע וברמ"א חו"מ (סי' ד) ובמפרשיהם פרטים נוספים בדין זה. אמנם אפי' אם הגב אינו רוצה להחזיר מה שגב, אם הוא שומר תו"מ ויטעים לבוא לביה"ד ולקיים מה שיפסקו לו - אסור למוסרו למשטרה, ויתבעו אותו בביה"ד. אולם אם ברור שהגב אינו שומר תו"מ ולא יבוא לביה"ד, ובפרט כשלא יודעים את שמו וכתובתו כדי להזמין, וממילא לא ניתן לתובעו בביה"ד. או אם מכירים אותו שאינו ציית דינא, במקרים אלו מבואר בשו"ע וברמ"א חו"מ (סי' כו, ב) וע"ש בסמ"ע (ס"ח). ובכסף הקדשים, שמכיוון שאין אפשרות אחרת להציל את ממונו מהגב - מותר לתובעו למשטרה או לערכאות שיוציאו ממנו את ממונו הגזול, ואע"פ ששם יענש בעונש קשה יותר, וא"כ הוא הדין בנידון דנן.

ההבדל בין גב שנכשל חד פעמי, לבין אם אומנותו בכך

כמו כן צריך לראות האם מדובר באדם שנכשל חד פעמי או קרוב לכך, וכ"ש אם ניכר שמתחרט על מעשהו, שוודאי שאין למוסרו למשטרה, ויתכן שבנידון זה כתב האג"מ את תשובתו. אולם בגב שניכר שאומנותו בכך, וכ"ש אם אינו שומר תו"מ, במקרים אלו - אדרבה צריך למוסרו למשטרה, כדי שיענישו אותו ויאסרו אותו, שלא ימשיך לגנוב וללסטים את הבריות, ושלא יתקיים חלילה "ומלאה הארץ חמס". ובפרט שגנבים אלו, במקרים רבים מסכנים את חיי הנגנבים, והם נחשבים כרודפים וכבאים במחתרת, שוודאי שאם אומנותם בכך - יש למוסרם למשטרה, וזהו תיקון העולם וההנהגה הראויה כלפי גנבים מסוג זה.

ונתן להביא ראיה לכך מדברי הש"ך חו"מ (סי' שפח ס"ק מה) שכתב בשם המהר"ם מריזבורק לגבי יהודי שרגל להכות יהודי או יהודים אחרים, שמותר למוסרו לערכאות, גם אם באותו הרגע הוא לא היכה יהודי, כדי שיימנע מכאן ואילך מלהכות יהודים. ואע"פ שבערכאות יתכן ויקצצו לו את ידו או שייקחו ממנו את כל ממונו. ואדרבה הוא כותב שם, שישנה עוד מצוה למוסרו לערכאות ולהעיד נגדו בפני השופטים, כדי שלא יוסיף לפשוט, דאם לא כן - אין לך אדם מציל את חבריו מיד מכהו ע"כ. וע"ש בש"ך שהסכים עמו לדינא, וכן פסק שם הש"ך (בס"ק ס) וע"ש.

ואע"פ שבנידון שם אותו יהודי היה רגל להכות יהודים, ובנידון דנן הוא רגל לגנוב ממון מיהודים, אולם אותם נימוקי ההיתר שיש שם קיימים גם בנידון דנן, ובפרט שהתבאר לעיל, שגם מחמת הגניבות מגיעים פעמים רבות להכאות ולסיכון חיי הנגנבים, וזהו תיקון העולם. ועיין ג"כ בשו"ע וברמ"א חו"מ (סי' שפח, סעיפים ט, יב) ובמפרשיהם, ומחוסר מקום א"א להאריך.

מעייני החידוק

גליון 42 שנה ב'

לעילוי נשמת מו"ח הגאון הגדול רבי אברהם ב"ר שמשון רפאל ארלנגר זצוק"ל

חיזוק בבין אדם לחבירו- דרך ארץ קדמה לתורה

בפרשת יתרו פרק י"ח מבואר שיתרו אומר למשה מדוע אתה יושב לבדך וכל העם עומד עליך מבוקר ועד ערב ומשה שמע בקול יתרו והעמיד שרי אלפי שרי מאות ושרי חמישים ושרי עשרות, וברש"י מבואר שע"פ חשבון הו"ו כאן שבעים ושמונה אלף ושיש מאות שופטים, ורואים את כוחו של משה שעד שהעמיד שרי אלפים היה משה עומד במקומם ובדרך הטבע איך ילוד אשה כמו משה שהיה כבד פה וערל שפתיים יכול לעמוד במקום כמות של כ"כ הרבה אנשים, ובודאי שכוחו של משה עמד מכוח מה שכתוב במשך חכמה בפרשת נח 'וירא בסבלותם' שכל כוחו של משה שהפקיר עצמו לכלל והגיע לס"ד גדולה שעמד במקום כמות אנשים כ"כ גדולה, וידוע דברי הזוהר בפרשת השבוע דלמד בפרשה הנ"ל דהכל היה לפני קבלת התורה כמו שמבואר בפרשה, ועיקר מה שלימד משה מבואר בפסוקים 'והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון' ובגמ' [ב"מ בדף ל'] והודעת להם את הדרך זו גמילות חסדים אשר ילכו בה זה ביקור חולים ואת המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפני משורת הדין, ורואים דלפני קבלת התורה היה עיקר עיסוקים בהנהגת המידות טובות שזו דרך ארץ קדמה לתורה, וידוע מה שכתוב בבעל הטורים בריש פרשת משפטים שהמשפטים זו נוטריקון 'הדין מצווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט' ויעוין בגמ' [בסנהדרין דף ז'] אם מצוה לבצוע, ויעוין במהרש"א שם שמי שיש לו יראת שמים לעולם עושה פשרה ולא דין והעושה פשרה עושה דין בינו לבין אביו שבשמים, ויעוין בש"ע בחו"מ סימן י"ב מצוה לומר לבעלי דין שיעשו פשרה קודם שיעשו משפט שהפשרה יותר טובה מהדין, ויעוין בספר זרע שמשון בפרשת משפטים דהאריך בזה טובא וידוע שבית

המקדש נחרב עבור שנהגו במידת הדין ולא הלכו לפני משורת הדין ומזה רואים דכל היסוד של הכנה לקבלת התורה זה לעבוד על הכנסת אורחים וביקור חולים ולעשות לפני משורת הדין כמו שכתוב בפרשה אשר יעשון זו לפני משורת הדין דהיינו דאע"ג דמרומו כאן מידת הדין מ"מ עיקר מה שכתוב בתורה אשר יעשון זו לפני משורת הדין, וידוע בגודל השכר של ביקור חולים ושמעתי מהרה"ג ר' זונדל שטרן שליט"א דבכל שבוע הוא מקיים מצוות ביקור חולים שנכנס לביה"ח הר הצופים במחלקה סופנית ומצא שם חולה שהיה לאחר יאוש ולא היה לו כל סיכוי להתרפאות ואחרי כמה שבועות עשה מסיבת הודאה שנהיה בריא לגמרי וסיפר שכל כוחו שקיבל שהצליח לקום על משענתו הוא מחמת שרופא אחד א"ל שיש ברוחו לעמוד לגמרי וע"י מילה טובה ששמע הוא קם על משענתו עד שעשה סעודת הודאה, וקם הרופא ואמר שכשאמר את המילה הטובה לא נתכוון לו אלא למישהו אחר ולחולה נ"ל לא היה שום סיכוי להבריא. ומזה רואים בגודל מילה טובה אפילו בטעות שאפשר בזה להחיות מתים ממש שבאמת לא היה להם כל סיכוי, וכמה צריכים אנחנו להתחזק בזה להאיר פנים אחד לשני ולהקדים שלום ועי"ז אנשים קמים מהרבה נפילות וד"ל.

יבואר בכוחו של מידת האמת שמזה זכה יתרו להיות חותן משה

בודאי שעומדים בפרשת יתרו אנו עומדים משתוממים שיתרו זכה להיות חותן משה ואף שהיו במצרים הרבה משבט לוי שהיו ראויים להיות חותנים של משה רבנו ע"ה מ"מ זכה יתרו להיות חותן משה, וידוע דברי הזוהר בגודל החשיבות שהיה ליתרו שאמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים שע"י יתרו שהוקיר בכל העולם את גודל ה' ומלכותו זכו

החיים בכוחו של משה שדבק במידת הענוה ועי"ז זכה להיות מנהיגם של ישראל.

יבואר בגודל הכוח של נעשה ונשמע

בפרשת השבוע מבואר שכל כוחו של ישראל זה ע"י שאמרו נעשה ונשמע, וידוע דברי הגמ' בשבת דא"ל מין לרבא עמא פזיזא אתון דמקדמיתו עשיה לשמיעה שנאמר עושי דברו לשמוע בקול דברו, ועי"ש כל הגמ' מה שענה לו, וידוע מה דאמר מרן ר' אהרן זצוק"ל דח"ו לומר דנעשה הכוונה לעשות לפני ששומעים דהרי כתיב עושי דברו לשמוע בקול דברו וגם מסברא איך אפשר לעשות לפני ששומעים, ובודאי עיקר הכוונה של נעשה ונשמע הוא יסוד בחיים של יהודי, ואקדים לזה משל דידוע אצל השדכנים שמתקשרים להציע שידוך יש הרבה תשובות לפני שמקבלים תשובה חיובית שאחד אומר שעדיין לא שומע ואחר אומר שזה לא מתאים וברוב המקרים זה שי"ך לענין הממון כידוע, ובודאי שגם אם אחד מתחיל לשמוע צריך הרבה לברר עד שניגש לשידוך ובציבור של יוצאי ליטא מתחיל סידרא של פגישות ועד שמגיעים לגמר זה ממש קריעת ים סוף כידוע ואכמ"ל, וידוע כשהקב"ה בא להציע את התורה לעם ישראל קפצו ואמרו נעשה ונשמע ובודאי שאין הכוונה בלי לקבל את התורה ממשה רבנו שקיבל מסיני אלא הכוונה שקופצים במסי"נ לקבל את התורה וזה מה שאמר האי מינא עמא פזיזא אתון דאקדמיתו עשיה לשמיעה וכן רואים בקריעת ים סוף שקפץ נחשון בן עמינדב ומזה רואים שעיקר הס"ד בחיים שקופצים לים ועי"ז זוכים שמלאכתו נעשית ע"י אחרים ובכל הדורות ראו אנשים שקפצו לים התורה ופרקו מעליהם עול דרך ארץ וזכו למה שאחז"ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ, ויה"ר שנזכה לס"ד מרובה בכל מעשה ידינו, ונזכה לעשות רצון ה' בלי שום נגיעות ונזכה לביאת משיח ולבנין ביהמ"ק במהרה בימינו אכ"ר.

ישראל לקבלת התורה כמו שאמר דוד המלך ע"ה 'יודוך עמים אלוקים יודוך עמים כולם' וכו', וכמה קידוש ה' עשה בעולם ע"י שהכיר באמונת ה' ובהשגחתו שזכה שע"י נתגייירו הרבה גוים כי שמעו שהכומר הגדול יתרו נתגיייר עמדו כולם ונתגייירו וזה היה היפך מעמלק שקירר את האמבטיה הרוחתת ובודאי שעיקר כוחו של יתרו הוא שנתרחק מהנגיעות כמו שידוע מה שכתב מרן הגר"א ווסרמן הי"ד במאמר האמונה הובא בקובץ הערות ובספר עקבתא דמשיחא מה שהקשה אחד מחכמי אומות העולם לתומים מדוע אינכם הולכים אחרי הרוב ורוב העולם הרי כופרים בהקב"ה ואתם המעט מכל העמים וא"ל התומים דרוב ומיעוט שי"ך רק במקום שיש ספק אבל במקום ודאי אין כאן דין אחרי רבים להטות, והגאון ר' אלחנן תירץ באופ"א דכל הדין של אחרי רבים להטות זה היכן שאין נגיעות אבל באומות העולם הסיבה שכופרים בקב"ה רח"ל זה מחמת ריבוי תאוותיהם ויצרם הרע וכדי לקבל אמונה תמימה צריך להתרחק מכל תאוות העוה"ז ותענוגי העולם שהם המפריעים לאדם לחשוב על אמונת ה' וכתב ע"ז דעיקר המצווה של ואהבת את ה' אלוקיך זה ע"י שמתרחקים מכל התאוות ואז ממילא בא אהבת ה' עי"ש. וידוע באחד מתלמידי מרן החפץ חיים זצוק"ל שנפל לשאול תחתית ובא לרבו זצוק"ל ואמר לו שיש לו שאלות באמונת ה' וא"ל רבו שהוא מחפש תשובות על כל תאוותיו ואי"כ שאלות, ויתרו שדבק בכל הע"ז שבעולם ובודאי שהיה לו ריבוי ממון ותאוות ונתרחק מהכל מחמת מידת האמת שבו וזכה להיות חותן משה ולהסיר את כל המחיצות שהפרידו בין אומות העולם לקב"ה שזיכה את כל העולם להתבונן באמונת ה' ועי"ז היה אפשר לקבל את התורה וזכה להיות חותן משה שדבק באמת כמו שאומרים משה אמת ותורתו אמת ובודאי שעיקר הכוח של דביקות באמת זה ע"י מידת הענוה כמו שמבואר בנפש

לזכות ידידי הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הוא בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

לזכות ידידינו הרב משה והרב רפאל חסן להצלחה בכל העניינים ולע"נ אביהם הרב יהושע בן מרים ז"ל

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרכה בעיניו בהלכה באגדה ובמוסר

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

נושא השבוע:
קידוש במקום סעודה

המקור בפרשה:
זכור את יום השבת
לקדשו (כ ה),
זכרוהו על היין (פסחים ק"ו א, וברשב"ם פסחים ק"ב).

פרשת יתרו

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

מין רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אילדשטיין שליט"א

קידוש במקום סעודה בסעודת חול

פסחים ק' ע"ב, אמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה, ופי' הרשב"ם "אין קידוש אלא במקום סעודה, דכתיב וקראת לשבת עונג, עונג שאתה קורא לשבת, כלומר קריית דקידוש, שם תהא עונג, ומדרש הוא. אי נמי סברא היא, מדאיקבע קידוש על היין, כדתניא לקמן זכרוהו על היין, מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע, דחשיב".

והנה בתוס' (פסחים ק' א') אי' דאם עשה סעודה הנה בתוס' בערב שבת ושקעה עליו החמה, דלא מצי לקדש על סעודה זו. אמנם שיטת הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת הי"ג) והרי"ף, דמצי לקדש על סעודה זו, ויוצא בזה ידי חובת קידוש, [אמנם יצטרך הוא לעשות עוד סעודה, מצד החיוב של סעודת שבת]. ובפשוטו פליגי בב' הטעמים הנ"ל, דאם מטעם וקראת לשבת עונג, בפשוטו משמע דה"שבת" קאי גם א"עונג", ולהכי בעינן עונג שבת דוקא ולא בגדר ולפ"ז בסתם עונג דעלמא. ולפ"ז ילה"ס בגדר ההלכה דנאמרה בקרא, אי הוי הלכה לצרף היין ל"עונג שבת", או דהוי הלכה לצורך חשיבות היין, והיינו דבעינן שיהיה היין על "עונג שבת" בשביל חשיבותו. אמנם להטעם הב' דהוא הלכה מסברא דבעינן שיהיה היין על סעודה בשביל חשיבותו, א"כ אין נפק"מ על איזה סעודה עושה זאת, ואף סעודת חול מועלת, [וכמו דביין שלפני המזון אית ליה חשיבות, ה"נ יין שאחר המזון].

אמנם באמת דברי"ף הביא האי טעמא דקראת לשבת עונג, וצ"ל דס"ל דסגי בסתם עונג דעלמא, ולפ"ז לא שייך למימר שזו הלכה של צירוף היין ל"עונג" דעלמא, וע"כ זו הלכה בשביל חשיבות היין שיהיה על "עונג", וכהטעם הב', אלא דלא הוי מסברא אלא דילפינן ליה מקרא.

והנה בעיקר הנידון אם צריך סעודת שבת לדין קידוש במקום סעודה, אי' בגמ' (ברכות כז א) "מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס", ואי' בראשונים דהוא מטעם ההלכה של תוספת שבת, דמצי לקבל עליו שבת מפלג המנחה, ואית ליה דין מ"מ איכא דין שבת לענין איסורים, ולהכי מצי לעשות הקידוש, ואף דבעינן קידוש במקום סעודה, מ"מ גם את הסעודה מצי לעשות עכשיו.

אמנם ברמב"ם איתא (שם הי"א) "יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אע"פ שלא נכנסה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום אף על פי שעדיין היא שבת, שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויצאתו בין קודם לשעה זו במעט", והיינו דס"ל דבאמת ליכא הלכה של תוספת שבת מדאורייתא, [ובכסף משנה אי' דגם מדרבנן ליכא, והוי כנדר בעלמא], אלא דהוי הלכה דלא בעינן לעשות את הקידוש בכניסת השבת דוקא אלא אף שעה קודם לכן, ואף דבעינן קידוש במקום סעודה, וסעודת שבת בודאי בעינן לעשות בשבת, מ"מ קא אזיל לטעמיה דשביל ההלכה של קידוש במקום סעודה, א"צ בסעודת שבת דוקא.

(שיעורי רבי גרשון פסחים ק' ב', ע"ש הרחבה נוספת)

לקדש בעצמו כי בזה יצא עכ"פ ידי חובתו מן התורה, כי לדברי הרא"ש השומע קידוש שלא במקום סעודה לא יצא ידי חובתו אפילו מן התורה. ולא עוד, אלא שהגרעק"א שם כתב דהרא"ש להלן סי' י"ז סובר דאע"ג שאמרו בגמ' בשבת דף כ"ג: דנר שבת קודם לקידוש היום משום שלום ביתו, והיינו, שאם אין לו מעות לקנות הן נר לשבת והן יין לקידוש, יקנה נר משום שלום ביתו, דזה דוקא אם יש לו פת, אבל אם אין לו פת נמצא שלא יקיים מצות קידוש דאורייתא, שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, ואין דוחין מצות קידוש דאורייתא מפני נר שבת שהוא רק מדרבנן, וכתב דהרא"ש שם כתב כן לשיטתו שסובר דקידוש במקום סעודה הוא מן התורה. וכן כתב בביתור הלכה סי' רע"א סעיף א' בדעת הרא"ש דקידוש במקום סעודה הוא מן התורה.

ד' מה נקרא "מקום הסעודה" - נתבאר בסוגיית הגמרא (שם) כי אצל שמואל היו עושים קידוש "מאיגרא לארעא", דהיינו עושים קידוש בקומה הראשונה של הבית ויורדים לאכול בקומה השניה, וגם זה נקרא "מקום הסעודה". ובתוספות (שם ד"ה אב) כתבו כי "מפינה לפינה [באותו חדר] יש קידוש [דהיינו זה נחשב "קידוש במקום סעודה"] כי היכי דלא חשוב שינוי מקום". וראה בדברי השו"ע (שם סעי' א-ב) ובמשנה ברורה מה נקרא "מקום הסעודה" לענין קידוש במקום אחד ואכל במקום שני, ע"ש [בחדר אחד מפינה לפינה • בבנין אחד מחדר לחדר ואין רואים ממקום אחד לשני • בשני בניינים].

ה' קידוש בזמן הסעודה. נכלל בדין קידוש במקום סעודה, מה שכתב הרמ"א (שם סעי' ג) "וצריך לאכול במקום קידוש לאלתר, או שיהא בדעתו לאכול שם מיד, אבל בלאו הכי אפילו אכל במקום קידוש אינו יוצא", ובדבריו לא נתברר מהו שיעור הזמן שצריך להסמיך את הקידוש לסעודה. ובמשנה ברורה (סי' יא) כתב: "ולא יפסיק אפילו זמן קצר". והביא את דברי שיריי כנסת הגדולה, שאם מאיזה סיבה קם ממקומו ויצא לחוץ ואח"כ חזר למקומו, אין צריך לחזור ולקדש מחמת שיצא לחוץ כיון שלבסוף היתה הסעודה במקום הקידוש, אך יש חולקים בזה "ועל כן לכתחילה יזהר בזה מאד, אך בדיעבד ובפרט כשהיה צריך לעשות צרכיו, נראה ודאי דאין להחמיר לקדש שנית, דהרי זה כדברים שהם צרכי סעודה". ועיי"ש במשנה ברורה (סי' יג-טו) שאם היתה דעתו לאכול מיד והשתהה מחמת אונס, יצא ידי חובה.

ו' גדר "סעודה" לקיים דין "קידוש במקום סעודה". בסוגיית הגמרא (פסחים ק"א) כי רבה אמר לתלמידיו "טעימו מיד" בכדי לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה. ומצאנו בדברי הפוסקים ג' שיטות האם הכוונה באכילת פת בדוקא, או גם למיני מזונות, פירות או לשתיית יין. **[א] טעימת לחם** - כ"כ התוספות שם ד"ה טעימו, וכן נקט הגר"א במעשה רב, ורעק"א ציין מקור לדבריו

א' מקור הענין. הנה מהתורה יש חיוב לקדש את השבת, ומבואר בגמרא בפסחים (קו, א) שלמדו כן מהפסוק בפרשתנו "זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח) - זכרוהו על היין". ומדברי קבלה מצוה לענג את השבת במאכל ובמשתה [הנלמדת מהכתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת ענג", וכדברי הרמב"ם (הלכות שבת פ"ל ה"א) "איזה הוא ענג, זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת"].

ב' ההלכה וטעמה. והנה רבותינו הראשונים פסקו כדעת שמואל בסוגיית הגמרא בפסחים (שם) שיש דין "קידוש במקום סעודה" [עני' רשב"ם "קא, א) ד"ה והלכה; תוספות (ק), ב ד"ה ידי; ר"א ש"ש]. וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' רעג סעי' א' בדין קידוש הלילה; ובסי' רפט סעי' א' בדין קידוש היום). **ובטעם הלכה זו** פירש הרשב"ם: "אף ידי קידוש לא יצאו, כדפרשינן טעמיה לקמיה, אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח, יג) וקראת לשבת ענג, במקום שאתה קורא לשבת, כלומר קריית דקידוש, שם תהא עונג, ומדרש הוא. אי נמי סברא היא, מדאיקבע קידוש על היין, כדתניא לקמן (קו, א) זכרוהו על היין, מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב". ומתבאר שיש שני טעמים להלכה שצריך שהקידוש בשבת יהיה במקום הסעודה. **[א] יש ללמוד מ"מדרש"** הכתוב "וקראת לשבת עונג", שבמקום ש"קורא לשבת", דהיינו מקדש על היין, שם צריך להיות העונג, דהיינו הסעודה. ודין זה "ומדרש הוא". **[ב] מסברא**, מאחר שקבעו חז"ל לקדש על היין, **מסתמא** קבעו שהקידוש יהיה בתוך סעודה, כי יין זה חשוב. (ויעי' ברא"ש ובר"ן שם).

ג' האם זה חיוב מה"ת. הנה ברא"ש סי' ה' מביא בשם רבנו יונה דמה שאין קידוש אלא במקום סעודה אינו אלא מדרבנן, ואסמכוהו אקרא דוקראת לשבת עונג, אבל עיקר הקידוש מן התורה יוצא גם שלא במקום סעודה. וכן כתב בט"ז סי' רע"א סק"י"ט (ד"ה אמנם) דדין קידוש במקום סעודה אינו אלא מדרבנן ואפילו לפי מה שכתב הרשב"ם הנ"ל דזה נלמד מקרא ד"וקראת לשבת עונג" מכל מקום אין זה אלא אסמכתא בעלמא, וצריך לחזור ולקדש מדרבנן. אמנם בדעת הרא"ש עצמו, הנה בחידושי רעק"א בהגהותיו לשו"ע סי' רס"ג (במג"א סק"ד) מבואר דהרא"ש סובר דחיוב קידוש במקום סעודה הוא מדאורייתא, ולכן הוא חולק על דברי רבנו יונה שאומר שיש לקדש בביהכ"נ להוציא מי שאינו יודע

מדברי תלמידי רבנו יונה במסכת ברכות, ורבי יצחק אלחנן ספקטור, הביא דבריהם בשו"ת עין יצחק אות ו'. [ב] שתיית יין - שיטת הגאונים המובאת בשו"ע שם סעי' ה'. וכתב המשנה ברורה ס"ק כב) שצריך לשתות יין בשיעור רביעיית, והוסיף (שם ס"ק כה) "בחידושי הגרע"א ובתוספת שבת הוכיחו דלכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין, ועל כן נראה שאין להקל בזה אלא במקום הדחק". ועוד הוסיף (שם ס"ק כז) "ויש אומרים שאינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה אפילו ישתה שיעור רביעיית, רק צריך לשתות רביעיית יין מלבד הכוס של הקידוש". וכתב בספר שמירת שבת כהלכתה סעי' כג) שיש להחמיר כדעה זו בקידוש הלילה וגם בקידוש הבוקר אם יש לו מספיק יין. [ג] מיני מזונות ופירות - בשלטי גיבורים מבואר שגם בסעודת פירות יוצא ידי חובה "לפי שכל סעודת שבת חשובה היא, ואפילו סעודת ארע, סעודת קבע היא נחשבת בשבת". אולם להלכה נקט השו"ע שלא כדבריו [כמפורש בסעי' ה', עיי"ש במשני"ב ס"ק כו]. ברם לענין מיני מזונות, פסק המשני"ב ס"ק כה) כדברי המג"א שהסתמך בזה על שיטת השלטי גיבורים: "אם אכל מיני תרגימא מה' מינים יצא דהם חשיבי טפי לסעודת שבת מייין", והוסיף (ס"ק כו) "והנה בשלטי גיבורים כתב דאף בפירות די דכל סעודת שבת נחשבת קבע, אך דעת הטור ושו"ע עיקר [מג"א]. אך אם חלש לבו קצת ואין לו עתה מחמשת המינים לסעוד אחר הכוס, דעת איזה אחרונים (חיי אדם דיש לסמוך על השלטי גיבורים בשחרית, אבל בלילה בודאי אין לסמוך עליו דשארי פוסקים לא סבירא ליה כוותיה". ועי' בשו"ת בעל החכמה ובשו"ת יבטע אומר שלמדו זכות על המקילים לצאת ידי חובת דין קידוש במקום סעודה גם באכילת פירות וממתקים, אם המקדש יצא ידי חובת הקידוש במיני מזונות. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' קס) הביא שהגר"מ פיינשטיין קידש בפסח ואכל פירות, ולאחר מכן קידש פנים נוספת בביתו. ועי' בדברי רבי יוסף חיים זוננפלד (רבה של ירושלים) בשו"ת שלמת חיים, וכן בשו"ת תשובות והנהגות שכתבו שיש לכתחילה לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה בפת, ואם קידש על היין ואכל מיני מזונות ב"קידושא רבא", ישוב ויקדש קודם שאוכל סעודת שבת עם פת.

צריך עיון

הרב מרדכי קרליבן

אם אפשר לקיים את המצוה דרבנו טרם יצא ידי

חובתו מדאורייתא

במנח"ח [מצוה ל"א סק"א] דין לדעת הפוסקים דבמצוה דאורייתא צריך כוונה ובמצוה דרבנן אין צריך כוונה, בין מי שקידש במקום סעודה בלא כוונת מצוה, ונמצא למיז' שקיים בזה דין קידוש מדרבנן, ואח"כ קידש קידוש היום בכונת מצוה שלא במקום סעודה, וספיקתו שם האם שייך במצוה דאורייתא לקיימה מדרבנן [בתנאי שחידשו לה חכמים], לפני שיצא את המצוה מה"ת, עכ"ד, ולא מצא גילוי לספק זה. וכזאת נפ"מ רבתיא גם בעניני מצה, במעשה שהיה באחד שאכל מצה בלא כוונה, שצריך לחזור ולאכול מצה משום דבמצוה דאורייתא צריך כוונה, ואח"כ אכל מצה בכוונה בלא הסיבה, והנה הרי עיכובא דהסיבה אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא שפיר יצא בלא הסיבה, ונימא דמצות מצה דרבנן קיים באכילה קמיתא [בהסיבה בלא כוונה], ובאכילה שניה [בכוונה בלא הסיבה] יצא ידי חובת מצות מצה מדאורייתא. כזאת יש להסתפק במי שבירך ברכת המזון בלא כוונה והזכיר את השבת, ואח"כ חזר ובירך בברכה מ"ז בכוונה בלא הזכרת שבת, האם נימא דברהמ"ז דרבנן [שתקנו הזכרת שבת בברכה מ"ז] קיים בתחילה, ובפנים השניה קיים ברהמ"ז דאורייתא.

והגר"פ פערלא תמה ע"ז, דכל שלא כיוון במצוה דאורייתא אין כאן מצוה כלל, ואי"א לדון שיצא ידי"ח מדרבנן, עכ"ד, ובאמת תמימה גדולה היא, דבשלמא אילו הוה אמרינן דבכל חיוב דאורייתא יש גם מצד חיוב דרבנן, בזה שפיר י"ל שיצא ידי חובת המצוה דרבנן בלא כוונה, אך ודאי אינו כן, ואך שיש לדון דמדרבנן יצא את המצוה הואיל וחכמים אמרו שאי"צ כוונה, אכן הרי במצוה דאורייתא אף מדרבנן צריך כוונה. ומצאתי מפורש בטורי אבן ר"ה [דף כח. ד"ה שלמים] בדין מי שתקע בשופר של עולה [להסיד דלא יצא משום מצהבט"ן], דמדאורייתא לא יצא הואיל והוה מצוה הבאה בעבירה, ומ"מ מדרבנן יצא ידי חובתו למ"ד בסוכה [דף ל.]. דאין פסול מצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן, ואח"כ בתקיעות השניות יצא ידי חובתו מדאורייתא, כיון שיצא לחולין ע"י המעילה בתקיעות ראשונות שקיים בזה מצוה מדרבנן, עיי"ש.

בדגול מרובה [סי' רע"א] כתב בדין קידוש בליל שבת, שהאיש שהתפלל תפילת ערבית [ונפטר מחובת קידוש מדאורייתא וחייב רק מדרבנן על הכוס], אינו יכול להוציא את האשה שלא התפללה מערב, שכן האשה חייבת מדאורייתא, והאיש נחשב כאינו בר חיובא כלפי האשה, ודין ערבות ליכא באשה לדעת הרא"ש דאשה לא בת ערבות, [והגרע"א נחלק עליו דלכו"ע במצוה שהאשה חייבת היא בכל ערבות].

ובבר אלמוגים להגר"א גניחוסקי הקשה למה לא יוכל להוציא את האשה בחיוב דרבנן, ואז תתפלל אח"כ לצאת ידי"ח מדאורייתא, באופן דמוכרח מנידון האחרונים דאי"א לקיים מצוה דרבנן לפני החיוב מדאורייתא. וכתב כזאת להסתפק במי שאכל כדי שביעה [וחייב בברהמ"ז מדאורייתא] וקטן הוציאו ידי חובתו, וכשבירך אח"כ בעצמו שבה רצה, מי נימא דשפיר דמי, או דאי"א לקיים הקיום מדרבנן לפני קיומו מדאורייתא, עכ"ד.

ובפרי יצחק [ח"א סי' ט'] כתב דבשטותא אם קידש מערב שבת אחר קבלת שבת [להראשונים דתוספת שבת היא מדרבנן] לא יצא ידי חובת קידוש מדאורייתא, אך מ"מ יצא ידי"ח קידוש דרבנן, ואח"כ כשמתפלל בלילה יוצא ידי"ח

הגאון רבי צבי קושלבסקי שליט"א

ראש ישיבת היכל התורה בציון

קידוש במקום סעודה

בסעודת שבע ברכות מצוי שהאנשים יושבים באולם אחד והנשים באולם שני, ויש לדון אם נתקברו חלק מהנשים סמוך לאולם של האנשים כדי לשמוע קידוש, וחזרו למקומם לסעודה, האם מיקרי זה קידוש במקום סעודה.

ובבירורא דהך מילתא נראה, דהנה איתא בפסחים ק' ב', אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת, אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו, ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו וכו', ושמואל למה לי לקדושי בבית כנישתא, לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא, ואדא שמואל לטעמי' דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה.

ונחלקו קמאי בדין זה דקידוש במקום סעודה, דהרא"ש פרק ערבי פסחים סי' ה' כתב וז"ל, "וכיון דהלכתא כשמואל, המקדש בבית הכנסת אי ליכא אורחין נראה דהויא ברכה לבטלה וכו', וה"ר יונה פירש דאינה ברכה לבטלה, דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן, ואסמכוה רבנן אקראי וקראת לשבת עונג, ועיקר הקידוש מן התורה הוא דכתיב זכרוהו על היין בכניסה, הלכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בבית הכנסת, כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה", והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו, דמשמע שאינו קידוש כלל, וכן הא דאמר רבה ובקדושא דהכא לא נפקיתו, ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא, נימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו וכו', עיי"ש.

והנה בדעת הרא"ש שכי' שלא יצא כלל שלא במקום סעודה וברכתו לבטלה, מבואר מזה לכא' שדינא דקידוש במקום סעודה מעלב בעיקר הקידוש מדאורייתא, וכן נקט רעק"א סי' רע"ג שמדברי הרא"ש מוכח שקידוש במקום סעודה מעלב מדאורייתא, אכן צע"ק בזה שהרי בגמ' מייטו עלה מקרא ד"וקראת לשבת עונג" דהוא מדברי קבלה, וגם עיקר הדבר מחודש טובא לכאוי' שיהי' קידוש במקום סעודה מדאורייתא.

אכן נראה לבאר דעת הרא"ש בפשיטות שגם הוא יסבור שקידוש במקום סעודה מדרבנן, ומ"מ הויא ברכתו לבטלה, וזהו ע"פ מש"כ הרא"ש בנוזיר ג' ב' וז"ל, "וקשה, נהי דקידוש הוי דאורייתא כדאיתא בברכות נשים חייבות בקידוש היום ד"ת, מיהו על היין לאו דאוי', דמקדשין על הפת במקום שאין יין, והא דדריש זכרוהו על היין אסמכתא בעלמא", עכ"ל.

והנה כאן נתבאר להדיא שורש פלוגתת הרא"ש ורבינו יונה, והוא דנחלקו בקידוש על היין אם הוא מדאורייתא או מדרבנן. שהרי מבואר להדיא ברא"ש שעיקר טעמו של רבינו יונה הוא משום שקידוש על הכוס ד"ת, ועל כן אין ברכתו לבטלה משום שמקיים בה דין דאוי' של קידוש וזכירה על היין. והרא"ש שנחלק בזה לשי' אזיל בנוזיר שקידוש וזכירה על הכוס מדרבנן ונמצא שאין לו קיום כלל בהברכה, דמדרבנן לא יצא משום שלא קידש במקום סעודה, ומדאורייתא הרי אי"צ כלל לקדש על הכוס לשי' הרא"ש שהרי יצא כבר בתפילה ונמצא שברכתו לבטלה [ויהיה מוכח לפי"ז מהרא"ש שמדאורייתא יצא ידי קידוש בתפילה וכמבואר במג"א ואכמ"ל]. ולפי"ז נמצא דלכו"ע קידוש במקום סעודה מדרבנן ולא נחלקו בזה כלל.

ונראה דנפקא מינה לדינא בזה, דהנה בשע"ת סי' רע"ג הביא מכמה מהראשונים, דאם קידש במקום אחד ודעתו לאכול בבית אחר קרוב לשם, באופן שהיה יכול לשמוע משם דברי המקדש באותו מקום שקדש, הרי זה מקום סעודה אף על פי שאינו עומד במקום סעודתו בשעת הקדוש, ועיי"ש שלכן נהגו לקדש בבית הכנסת מפני האורחים האוכלים בבתיים שסמוכים לבית הכנסת, דהואיל והיו יכולים לשמוע קידוש של בהכ"נ באותו מקום שאוכלים שם, הרי זה קידוש במקום סעודה, עיי"ש בשם ההשלמה ותשובות הרי"ף וספר הבתים שכתבו דין זה.

ובשע"ת משמע דדעתו לפסוק כן לדינא כהנך ראשונים יצא ידי קידוש במקום סעודה, אכן בשו"ע לא הובא דבר זה לדינא, ויש לעיין בזה לדינא אי קיימא לן כהנך קמאי שהביא השע"ת. ונראה דתלוי בזה, דאם קידוש במקום סעודה דאורייתא כדמשמע לכאורה ברא"ש הנ"ל דכתב דהויא ברכתו לבטלה, אם כן צריך להחמיר בזה ככל דין תורה דמחמירין בדאורייתא, אכן למה שנתבאר דגם להרא"ש הוי קידוש במקום סעודה דרבנן, והא דהויא ברכתו לבטלה הוא משום דעיקר דין קידוש על הכוס לאו דאורייתא אלא אסמכתא בעלמא וכמשי"נ לעיל, אם כן נראה דשרי למיסמך אהנך קמאי דמתירים בכהאי גוונא דחשיב במקום סעודה.

ולכן בנידון השאלה דידן דהוא ממש נידון דהשערי תשובה, דהוי קידוש במקום סעודה להנך ראשונים, אם דממקומן בעזרת נשים יכלו לשמוע קידוש על ידי הדחק, אם כן שרי למיסמך אהנך קמאי, ואינן צריכות לחזור ולקדש.

בפסח

מעשה שראש ישיבת צאר יעקב הגרמ"ש שפירא זצ"ל בקידוש שערך לשמחת לאלאיו, והיה זה בפסח, לא יכל לתת מיני מזונות בגלל מנהגי חומרות החג, משום כך הגיש מיזי ענבים לפני היוסבים, כמו כן הוסיף מיני תרגימה כמו תמרים והדומה להם ואמר שכל שומע קידוש יתה רביעית ויאכל מיני תרגימא יואל יד"ה קידוש במקום סעודה משום ספק ספיקא, שמא כגי דרביעית כדעת מרן בסימן רע"ב, ושמא אף מיני תרגימה מהני כמבואר במ"צ לענין מי שליבו חלש.

לבו חלש

מעשה צאחד שעשה קידוש מפואר לרגל הולדת צתו, אכן מרוב פאר והדר לא הביא עוגות או קוגל כנהוג, אלא הביא עוגיות משוכחות העשויות משקדים ובוטנים, דברים מפוארים ביותר שלא יואלים בהם יד"ה קידוש במקום סעודה לכתיילה.

וראו לאסור על האיבור לאכול גם משום שקידוש ין גם סעודה אין גם, וגם לא היה לתת למסובים אף רביעית מיץ ענבים רק מיני ליקר והדומה להם.

הורה רב, כיון שהמ"צ מסיק ואם חלש לכו אפשר לסמוך על מיני תרגימה, זה מיקרי חלש לכו של עורך הקידוש שיטעור ויתצה, ואפשר לסמוך על מיני תרגימה שלו בליחוף שיטת הראב"ד לענין טעימה קודם קידוש.

בעלי חיים

אדם שצרכותו עזר כבשים, והוארך להאכילם אחרי תפילת מוסף, ביום, כשל כוחו והיה צריך לשותת קפה או תה, והסתפק מה יעשה, שהרי אם יקדש חייב לאכול, ולאכול אסור לו לפני שיאכיל את בהמתו, ואם יעשה קידוש בלי לאכול אין זה קידוש. נמצא שפטור מקידוש כי אין לו אפשרות לעשות קידוש במקום סעודה ויוכל לשותת ללא קידוש.

זאת ועוד, יוכל לשותת ע"פ שיטת הראב"ד הסובר כי טעימה מותרת קודם קידוש הבוקר ושתיה טעימה נחשבת.

שבת רלה

מפורסמת ההוראה בשם מרן הקה"י מי ששכח רלה בסעודה שניה לא יחזור, משום שיש ללמד כי הסעודה השניה נעשתה ע"י שאכל עוגות, וסעודה שניה שלו הרי היא שליטית והשוכח רלה בשליטית אינו חוזר.

משום כך יל"ד שמא כדאי כי אוכלי העוגות והמעדנים כדאי להם ליטול ולאכול כזית כדי שיהיה להם צוואלי, אף כי עיקר הסעודה תהיה שליטית במקרה כזה, מ"מ היו קהילות קדש צחו"ל שסעודה שליטית היתה עיקרית אצלם ואף היו מצרכים ז' ברכות בסעודה שליטית.

'קידוש במקום סעודה'

הרשב"ם בפסחים מביא שני טעמים מדוע צריך שהקידוש בשבת יהיה במקום סעודה. טעם אחד הנלמד מהכתוב: 'וקראת לשבת עונג'. במקום בו אתה קורא לשבת, אתה מקדש, שם תקיים את העונג, את סעודת השבת. טעם שני, היות ונקבע שקידוש צריך להיות על יין, כמו שמביאה הגמ': 'זוכרהו על היין' מסתבר שזה יהיה על יין חשוב שהוא בשעת סעודה.

מרן רבי יצחק אלחנן כותב שיש נפקא מינה בין שני הטעמים. לטעם הראשון שקריאת הקידוש צריכה להיות במקום עונג, יכול הדבר להתקיים בכל מאכל של עונג ולא דווקא בסעודה. שהרי מפסוק זה של 'וקראת לשבת עונג' לומדת הגמ' בביצה שישבת קובעת למעשרי וגם אכילת ארעי בשבת, נחשבת לאכילת קבע לחייב במעשר.

מה שאין כן לפי הטעם השני שקריאת הקידוש ה'זוכרהו על היין' יתקיים ביין בשעת סעודה שהוא חשוב, לא נוכל להסתפק לזה באכילה או שתייה שלא נחשבת סעודה.

מביאים משמו של הגאון רבי מיכל זילבר ששאל: מה הוא היום הקדוש ביותר בשנה? רבים משיבים: יום הכיפורים שנקרא בעם ישראל היום הקדוש. אך האמת היא שיום שבת קודש הוא היום הקדוש ביותר. שהרי בתפילת ליל שבת קודש אנחנו אומרים על יום השבת: 'וקדשתו מכל הזמנים'.

וביאר הדבר, כי בוודאי יום הכיפורים הוא יום קדוש מאד, יום שאין בו אכילה ושתיה יום שכולנו בו כמלאכים, בקדושה ובטהרה מכניסתו ועד צאתו. שבת קודש גם היא יום קדוש, אבל קדושתה של שבת היא בדרך אחרת.

על 'שבת קודש' אנחנו מזמרים 'ביכל מקדש': 'יום קדוש הוא מבואו ועד צאתו כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו לנוח בו ולשמוח בתענוגים אכול ושתו'.

קדושת השבת באה לידי ביטוי מתוך 'לשמוח בתענוגים אכול ושתו'. על כן, 'כל מקדש שביעי כראוי לו' באכילה ושתיה ובתענוג 'שכרו הרבה מאד על פי פעלו'. כי לקדש את השבת באכילה ובשתיה נדרשת עבודה גדולה שעל ידה מקודשת השבת מכל הזמנים.

והיטעים הדבר בדרך רמז מדין 'אין קידוש אלא במקום סעודה' מתי ניתן לקדש את יום השבת, בשעת סעודה תוך כדי אכול ושתו כי זו היא קדושתה הייחודית של שבת.

בזמירות בליל שבת קודש אנחנו אומרים: 'השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת'. ונשאלת השאלה מדוע דימה הפייטן את שמירת השבת בבית היהודי המתקבלת לרצון לפני אדון כל דווקא כ'מנחה על מחבת'. הרי יש לנו עוד כמה וכמה סוגי מנחות. כמו מנחה מאפה תנור או מנחת מרחשת שגם הן מתקבלות לרצון. זה לא רק אילוצי החרוז, בוודאי ישנה כאן תובנה עמוקה שעלינו להכירה ולהפנימה.

כולנו יודעים כי לשולחן השבת יש נדבך חשוב בבניין הבית היהודי. בבניית הקשר החם בין הורים לילדים. 'דרור יקרא לבן עם בת' השיחה הלבבית סביב שולחן השבת פותחת את הלבבות יוצרת את הפתיחות ואת החופשיות אצל הילדים לשוחח עם ההורים על כל שאלה שמציקה, להעלות כל התלבטות מטרידה.

יצר הרע יודע זאת, והוא כאילו קורא לילדים: למה לכם לשבת שעות ארוכות סביב שולחן השבת, 'דרור יקרא לבן ובתי' בקשו חופש, צאו למרחב, ח"ו בן עם בת. אבל אנחנו עונים ואומרים לו 'השומר שבת הבן עם הבתי' שמירת השבת של כל בני המשפחה בצוותא חזא היא המביאה שילקל ירצו כמנחה על מחבת'. שולחן השבת הוא הדרור האמיתי.

על הפסוק: 'ואם מנחה על המחבת קרבנך' מפרש רש"י: 'וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן והכלי אינו עמוק אלא צף' שאין לו שוליים והאש שולטת במנחה, לכן 'ומעשה המנחה שבתוכה קשין'.

'מנחה על מחבת' 'מעשיה קשיף' היא אינה מתפוררת, יש לה מרקם אחיד. חום האש שולט בה ולכן מעשיה קשים. איך זוכים לכך, על ידי יצירת אווירת שבת קודש שכולה השפעת חום ואהבה לבן ולבת. ככל ששולחן השבת יקרין חום ואהבה ישיר מההורים לילדים, ללא מחיצות, תתגבש המשפחה ויקוים בה 'השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת'.

בספר 'מחשבת זקנים' מובאים דברי מרן הגרא"מ שך זצוק"ל: 'ראו נא כיצד נראית שבת אצל יהודי שומר תורה ומצוות, במשך כל השבוע הוא עובד, ובשבת הוא יושב ליד השולחן, לבוש בבגדי השבת, ילדיו מסביבו והוא חוזר עמם על מה שלמדו במשך השבוע, בוחן אותם, הוא רואה כיצד הם מתעלים בלימוד התורה ויש לו נחת מהם'.

ידועים דברי מרן החפץ חיים' ליהודי שביקש ממנו ברכה: 'אתה יודע למי מסורות הברכות, לשבת קודש כמו שנאמר 'ויברך א' את יום השביעי ויקדש אותו' כמו שאנו אומרים בקבלת שבת: 'לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה'. ולמה אתה מבקש ברכה מישראל מאיר?' 'אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכת השבת, ותצצה לקבל ברכה מישראל מאיר, ייתן לך גם ישראל מאיר ברכה'.

למדנו הבנה נוספת במצווה של 'קידוש במקום סעודה'. לקדש את השבת בזמן סעודות השבת עם בני המשפחה כולה. אם נשכיל לעשות זאת נזכה שיקוים בנו 'קודש היא לכם שבת המלכה בתוך בתיכם להניח ברכה' מקדושתה של השבת שהיא מקור הברכה.

צריך עיון

המשך

מדאורייתא, וסגי בכך, [וכתב שזוהו שאמרו בברכות (דף כו: ב.) דמתפלל אדם מבעו"י ואומר קדושה על הכוס, והיינו דקמ"ל דיכול גם להתפלל וגם לקדש על הכוס בזמן תוספת שהוא מדאורייתא].

בחסם צבי [סי' ט'] חידש דמי שאין לו אלא אתרוג החסר יברך עליו ביום הראשון וז"ל, אתרוג חסר דכשר בשאר ימים ומברכין עליו, מברכין עליו אפילו ביום ראשון, דנהי דאינו יוצא בו מן התורה, מ"מ מדרבנן מחויב ליטלו ולברך עליו כדרך שמברך עליו בשאר ימים, כדי שלא יהא יום ראשון קל משאר ימים, והא דחלוק יום ראשון משאר ימים היינו בדאיכא אחריני לברוכי עליהו, ויעוין בקבא דקשייתא [קושיא ע"ה].

ומבאר מדבריו שבכל חיוב דאורייתא יש לדון גם כלפי צד דרבנן שבו, אכן בעינינו סוכות הארכתי דאין ראיא מדברי הח"צ, לפי הדתם מצינו תקנת חכמים בשאר הימים, ונתבאר שם דב' מצוות לולב איתנייהו, א. ביום הראשון עיקרה מצות נטילה, ב. כל ז' במקדש מצות שמחה בלולב, וכשתיקנו ליטול כל שבעה זכר למקדש גדרו כגדר המצוה במקדש שהיא מצות שמחה, ובזה חידש הח"צ דאף ביום הראשון יש מצות שמחה.

אאמור"י הגאון אמר בזה לבאר שיטת רש"י בברכות (דף ב.) שאנו קורין קר"ש ומתפללין מבעו"י אף שאין אנו יוצאין בכך ידי קר"ש מדאורייתא מבעו"י, ומקיימין קר"ש מדאורייתא בקר"ש שעל המטה, והקשו הראשונים דהלא בעינן ג' פרשיות, ואמר אאמור"י די"ל בדעת רש"י דיוצא יד"ח קריאת שמע דרבנן מבעו"י, וכלפי קר"ש דאורייתא דעת רש"י דסגי בפרשה אחת [כפי שהביא בשא"ג פלוגתא הראשונים בזה].

קידוש במקום סעודה בשבת בראי ההלכה והמנהג

מקור הדין

מובא בגמ' פסחים ק"א ע"א ש"אין קידוש אלא במקום סעודה", ואם קידוש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא. וכבר דנו האחרונים מדוע צריך שיהיה קידוש במקום סעודה, האם הוא דין בקידוש עצמו, דהיינו דלא נקרא קידוש כי אם כשמקדש במקום ובשעת סעודה, או שהוא דין בסעודה שבאמת מצד מצות קידוש יוצא אפילו בלא סעודה כלל, אלא דמ"מ אינו יוצא בה יד"ח לאכול סעודתו במקום אחר. היות וכך הדין דאסור לאכול סעודה בלא קידוש במקומו.

והנה מצינו ב' טעמים שצריך קידוש במקום סעודה. דבגמ' פסחים ק"א ע"א מובא ברשב"ם בפסחים ק"א ע"א בזה שאמר שמואל דאף ידי קידוש לא יצאו ח"ל "אין קידוש אלא במקום סעודה שכתוב "וקראת לשבת עונג" (ישעיה נ"ח) במקום שאתה קורא לשבת, כלומר קרייה **דקידוש שם תהא עונג**", ועוד טעם "סברא הוא מדאיבע קידוש על היין כמובא בפסחים ק"ו **זוכרהו על היין** מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב". לפי"ז יוצא שמעלה של הקידוש שהוא במקום סעודה היא בדין קידוש עצמו דלא מתקיים זכירת השבת על היין כי אם על היין חשוב דהיינו יין שבשעת סעודה, אולם גם לפי טעם הראשון של הרשב"ם משמע שזה דין דסעודה, אולם יעויין ברא"ש פסחים פ"י סימן ה' שכתב "במקום עונג שם תהא קריאה", וכ"כ במחזור ויטרי סימן ק"י ובתורי"ד פסחים ק"א ע"א משמע שזה דין בקידוש שהקידוש יהיה במקום עונג דהיינו סעודה.

אף שאין קידוש אלא במקום סעודה, עכ"ז יש נוהגים לעשות קידוש בליל שבת ולמחרתו ביום שבת, כמו שהיו נוהגים בזמן הגמרא שתקנו לעשות קידוש בשביל האורחים שאוכלים ושותים בביהכ"ס, מ"מ תקנת חכמים לא בטלה, וכפי שמביא הרא"ש בפסחים פ"י סימן ה' בשם רבינו יונה דאף שאין אורחים לא נחשב ברכה לבטלה, דמה ששנינו שאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן והסמיכו זאת מדרבנן עה"פ "וקראת לשבת עונג", ועיקר קידוש הוא מן התורה כמובא "זכרהו על היין בכניסה", הלכך כיון שישנם בני אדם שאינם יודעים לקדש נהגו להוציאם ידי קידוש מן התורה, וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סימן שכ"ג והמג"א סימן רע"א ס"ק א', אולם הרא"ש דוחה את דבריו דמלשון הגמ' משמע דאינו קידוש כלל היות ואין קידוש אלא במקום סעודה (עי' בשו"ע או"ח סימן רע"ג ס"ג ובמנחת חינוך סוף מצוה ל"א).

מהו שיעור סעודה?

לכאורה צריך לאכול כזית פת בכדי אכילת פרס כדי להחשב קידוש במקום סעודה, וכ"כ בטור ובשו"ע או"ח סימן רע"ג ס"ה שאין צריך שיגמור במקום הקידוש את כל סעודתו, אלא אפילו אכל דבר מועט יצא ידי קידוש וגומר סעודתו במקום אחר. אולם צריך שיהיה תחילת הסעודה **בלחם** או שתה יין אבל אכילת פירות לא נחשב סעודה. וכתב המג"א (שם) ס"ק ח' דדווקא בשתה רביעית יין שחייב בברכה אחרונה ועוד **דכזית המוציא בעינן** והיוצא מזה דאם אכל כזית בכדי אכילת פרס נחשב לאכילתו המחייבת ברכה, וכ"כ המג"א בסימן ר"י ס"ק א'.

אכילת עוגות אחר קידוש

במשנ"ב (שם) ס"ק כ"ה כתב דאם אכל מיני תרגימא (עוגות) מחמשת מיני דגן דהם חשובים לסעודת שבת יותר מאשר יין, ועי' בביאור הלכה (שם) שמביא בשם הגר"א מוילנא כמובא בס' מעשה רב הלכות שבת אות קכ"ד דאף בקידוש היום הגר"א לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא במיני תרגימא (עוגות) או יין, וכן כתב בערוך השלחן (שם) ס"ח דיותר טוב לאכול מיד סעודת שבת בשלימות דהו עיקר קידוש במקום סעודה, ואכילת עוגות לא נחשב לסעודה גמורה. בס' שלמת חיים (מהגר"ח זוננפלד זצוק"ל) בסימן רנ"ה כתב דאף דמנהג העולם להקל באכילת עוגות, מ"מ ראוי להחמיר ולקדש שנית קודם הסעודה כדי לחוש לדעת הגר"א.

האם צריכים לשתות רביעית יי מלבד כוס קידוש?

עי' במשנ"ב סימן רע"ג ס"ק ר"ז שהביא מחלוקת הפוסקים האם די בשתיית רביעית יין להחשב קידוש במקום סעודה, או צריך לשתות רביעית יין מלבד הכוס של קידוש. אולם בערוך השלחן (שם) ס"ב דעתו כדעת המקילין. בכף החיים סימן רע"ג אות ל"ח מביא בשם הברכי יוסף בשו"ר ברכה אות ח' דבקידוש של לילה יש לחוש ולהחמיר שצריך שיעור רביעית חוץ מכוס של קידוש וכן כתב בבן איש חי פרשת בראשית אות ז'. אם מקדש על הלחם יש שסוברים שמספיק בכזית, ויש סוברים שצריך שתי כזיתות. הפמ"ג בסימן תרל"ט בא"א אות ט"ז סובר דמקדש בלילה על הפת ואין לו יין לא די בכזית אלא צריך שני זיתים שיחשב קידוש במקום סעודה. הפמ"ג בעצמו בסימן רע"ג ס"ק א' כתב דאף לשיטת הפוסקים הסוברים שצריך לשתות רביעית יין מלבד הכוס של קידוש כמובא במשנ"ב (שם) ס"ק כ"ז, יודו דבפת אין צריך שני זיתים דכזית לחם חשוב ומברך עליו ברכת המזון.

ברכות לידידנו הנכבד

הרה"ג רבי אליקום דבורקס שליט"א

מו"צ בד"צ "שארית ישראל" גבעת זאב

חבר מערכת מסביב לשולחן

לרגל הוצאת ספרו החדש החשוב

"הלכה ומנהג בראי הפרשה"

פרשת בשלח

יה"ר שיזכה לחבר עוד ספרים להגדיל תורה ולהאדירה
מערכת מסביב לשולחן

צריך עיון המשך

בשאגת אריה [סי' כ"ב] כתב דאם יש לפנינו ב' מצוות, האחד דאורייתא והשני דרבנן, אין דין להקדים את הדאורייתא תחילה, ואין זילותא להקדים את הדרבנן, שכן דרבנן כלפי דאורייתא הוי כדבר הרשות, והרי"ז כמי שיש לפנינו מצוה ודבר הרשות שאין בזה שום דיני קדימה, וראייתו ממה שבברכות [דף נא.] שו"ט בדין ברכת היין וקידוש היום איזה קודם, ולא הוזכר להקדים קידוש לפי שהוא מדאורייתא.
[אכן בצל"ח ובפני"י בברכות שם באמת הקשו למה הקשו למה קידוש היום אינו קודם לפי שהוא מדאורייתא, דדאורייתא חשיב 'מקודש', וכן דעת הגרע"א בגליון סי' תפ"ט ס"ט דמצוה דאורייתא (הבדלה) קודם לדרבנן (ספיה"ע), ועפ"י (א"א סקט"ו), והגרע"א (גליון סי' ז') נסתפק בדין דאורייתא שאינו תדיר ודרבנן תדיר, ודן דהו כמו תדיר ומקודש דאינה שירצה יעשה, ובתיבת גומא וירא (סק"ד) דן דרבנן הוי כדאורייתא מדיון לא תסור].
וסיים בשאגת אריה לדון בדין מי שיש לפנינו ב' מצוות, דרבנן תדיר ודאורייתא שאינו תדיר, וכתב וז"ל, כל דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקון דליקדם תדיר דדבריהן לשאינו תדיר של תורה, [ואין כאן זילותא בהקדמת דרבנן לדאורייתא ומטעם הנ"ל דהו"ל לגביה כדבר הרשות], וכיון שנתברר דדברי סופרים התדירים קודמין לדין תורה שאינו תדיר, ה"ה דין תורה התדיר לא גרע וקדים לדברי סופרים שאינו תדיר, עכ"ל השאג"א.
ובס' תמידים כסדרן [סי' ד'] האירני בכ"ז, ונתפלא על דבריו למה מצוה דאורייתא תדירה קודמת למצוה דרבנן שאינה תדירה, הרי דרבנן הו"ל כדבר הרשות כלפי דאורייתא, ואין קדימה בדברי הרשות, וצ"ע.
ואשר נראה למה שנתבאר ויבואר עוד, שבכל מצוה דאורייתא יש לדון ממבט של חכמים, [וביותר מזה נתבאר מהאחרונים שיכול לקיים את צד הדרבנן לפני הצד דאורייתא (שבהמצוה)], וא"כ מוכרח דמצוה דאורייתא תדירה קודמת למצוה דרבנן אינה תדירה, שכן צריך ע"כ לדון מתורת דרבנן שיש בכל מצוה דאורייתא, [מש"כ בשאג"א דרבנן תדיר קודם לדאורייתא אינו תדיר, היינו דדין קדימה זה ישנו גם בדרבנן].
[והוסיף לי הרב המחבר של הספר הנ"ל, דהנה במשנת יעקב (פ"ו תפילה הי"ח) כ' ששמע ממרן הגר"י שאביו הגר"ח הלוי היה לו מנין בביתו בליל שבת, ולאשר היה מאריך בקרי"ש ולא רצה להטריח את הציבור, היה מתפלל תחילה ואח"כ קורא קרי"ש בברכותיה (שו"ע סי' רל"ו ס"ג), ובסוף ימיו לא היה מתפלל במנין זה, ואמר הגר"י שהגר"ר שמחה זעליג (הדיין דבריסק) ביאר דהוא לפי שא"א להקדים תפילת ליל שבת לקרי"ש, שכן בתפילה מקיימים מצוות קידוש, וקר"ש קודמת משום דהוי תדיר, עכ"ד, וביאר דאי משום תפילה דרבנן לא אכפ"ל להקדימו לקרי"ש דאורי"ש כעיקר סברת השאג"א, ורק משום קידוש חזר בו, וכ"ז דלא כנ"ל בשאג"א].

הפרשה המחנה

פניני חינוך בפרשיות התורה

הרב שלמה רוזנשטיין

יתרו גליון 91

שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי זֵמֻשִׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת

לאזור אומץ ולהשפיע

הגמרא בסנהדרין (יח.) מסכמת את מנין ההצעה לכדי 78,000 שופטים ומורי הוראה שמינה משה רבינו בעצת יתרו על 600,000 יוצאי מצרים.

מלמדת אותנו התורה כי ראוי שיהיה ממונה על כל עשרה אנשים, שופט ומורה דרך.

מסתובבים בינינו רבים שעומדים בהגדרה של השואפים להיות 'אנשי אמת' שזה הוא תנאי הכניסה הבסיסי להשפיע על האחרים (וראה אוה"ח הק'). אלא שיש בהם שאין להם את התעוזה או את הרצון, או את המוטיבציה, או שהם ענווים בעיני עצמם מלעשות את הצעד ולהשפיע על הזולת.

וכנגדם ישנם רבים וטובים שאחרים אומץ, הופכים למגידי שיעור בדף היומי או בדף היומי בהלכה בבית הכנסת השכונתי, יוצאים למסור שיעורים לנוער מתחזק בקירוב רחוקים, או בקירוב קרובים משפיעים על צעירים באיזור מגוריהם.

אשריהם! ואין סיבה שלא לעשות זאת, כי עבודת קודש רבה אפשר לעשות וחשוב לעשותה.

^ ^ ^

וַיִּתְּצֵבוּ בְּתוֹזְתִית הָהָר

ההכנה לקבלת התורה

מה היא הדרך לקבלת התורה, מה צריך לעשות כדי להיות ראויים לקבל את התורה.

קבלת התורה בהר סיני הייתה כרוכה בהכנה של עם ישראל לקראת המעמד הנשגב, להפכם לראויים לקבל את התורה, הבה נלמד מה עשו ישראל כדי לזכות לקבל את התורה, כך נוכל להבין מה נדרש מאיתנו לעשות כדי לזכות לקבל את התורה ובמה

עלינו להדריך את תלמידינו וילדינו כדי שיזכו לקבל את התורה.

היציאה ממ"ט שערי טומאת מצרים, היא ללא ספק השלב המקדים של ההכנה לקבלת התורה, ההתנתקות ממצרים ומכל מה שהיא מסמלת על כל טומאותיה, הגאולה מכבלי השיעבוד ליצר הרע שהוא פרעה.

האוה"ח הק' מלמד אותנו על שלושה תנאים נוספים לקבלת התורה: א' סילוק העצלות והריפיון, ב' תיקון מידת הגאווה, ג' אחדות עם ישראל.

"כוונת הכתוב הוא להקדים ג' עניינים - הם עיקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ד' להנחילם נחלת ש-ד-י היא תורתנו הנעימה.

הענין הראשון, הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכירנה ד' לתורה ידקדק לומר לשון חזק ואומץ עד גדר שימית עצמו עליה דכתיב (במדבר יט יד) זאת התורה אדם כי ימות וגו' ודרשו ז"ל (שבת פ"ג ב) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתה לומר 'עסק התורה' 'השתדלות התורה' ורבים כמוהו, ועיין מה שפירשתי בספרי חפץ ה' שחברתי על קצת ממסכתות הש"ס בקטנותי במאמר רבותינו ז"ל (שם פ"ח ב) למיימינים בה כו' ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול.

וכנגד זו אמר הכתוב ויסעו מרפידים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנונם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים.

כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ו א) בפסוק (לעיל י"ז ח') וילחם עם ישראל ברפידים ברפיון ידים עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו

מכבדו בחייו ובמותו

הגאון רבי ברוך בער לייבוביץ זצ"ל בעל "ברכת שמואל" הצטיין במצוה החמורה של כיבוד אב באופן יוצא מגדר הרגיל. תמיד התיגע לדעת מה חסר לאביו כדי שיוכל למלא את כל משאלותיו.

בתקופת גלותו בקרמנצ'וג (במלחמת -עולם הראשונה) היה אביו שרוי במחיצתו וכל מחסוריו היו על ר' ברוך בער. עם שובם לוילנא חלה אביו ונפל למשכב ר' ברוך בער ישב על ידו ולילות מרוב דאגה לבריאותו של ר' ברוך בער השקיעו מקרוביו מאמצים עד שהסכים שאחד מבני הישיבה ימלא את מקומו לשבת ליד מיטת אביו החולה, לאחר שכל מאמציו להבריא את אביו מחליו עלו בתהו, אביו הזקן שכבר הגיע לגיל שלמעלה מגבורות, שבק חיים לכל חי. חלשה דעתו של ר' ברוך בער בהאשימו את עצמו שלא טיפל באביו די הצורך ואפשר שהיה מאריך עוד ימים אלמלי התמסר לו יותר.

צערו של רבי ברוך בער גבר עליו ונפשו היתה מדוכדכת מאוד, עד שנשקפה סכנה לבריאותו, באחד הימים נזדמן מרנא החפץ חיים זצ"ל לוילנא ובפגשו את רבי ברוך בער, נתוועד עמו בחדר צדדי ופתח בשיחה על נושא התשובה, שעה ארוכה כשידו אווזת בידו של ר' ברוך בער, שוחח החפץ חיים זצ"ל במתכוון כדי להרגיע את רוחו על ערכה של התשובה - כשהוא מדגיש וחוזר ומדגיש עשרות פעמים שהתשובה לא זו בלבד שהיא מכפרת על החטא, אלא שהופכת את האדם למציאות אחרת ל"אדם חדש" לא אותו האדם שמאמול.

לאחר שיחה זו, שבה נפשו של ר' ברוך בער למנוחה "אדם חדש הנני" קרא ר' ברוך בער על עצמו ויותר אין מקום להצטער על העבר.

כל ימיו חזר ר' ברוך בער על הרגשתו זו והביע מדי פעם את רגש הכרת תודתו לחפץ חיים זצ"ל באמרו "דער חפץ חיים האט מיר ממש מחיה געווען" (החפץ חיים ממש החיה את נפשי).

^ ^ ^

עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומר ויבאו מדבר סיני.

והענין השני, הוא השפלות והענוה כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר ויחנו במדבר פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו.

והענין השלישי, הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים, לא שיהיו בד בבד שעליהם אמר הכתוב (ירמיה נ) חרב אל הבדים (ברכות ס"ג א), אלא יתוועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה.

^ ^ ^

ויחן שם ישראל נגד ההר

להתייצב בתחתית ההר

ישנה דרגה מיוחדת ונדירה של "להתייצב בתחתית ההר" ומובנים ומושגים רבים יש לדרגה זו בתורת הנגלה והפשט ובתורת הדרש והנסתר.

לעמוד בתחתית ההר זו דרגה בפני עצמה, מיוחדת וגבוהה, והלוואי ויזכה האדם להגיע למדרגה זו של לעמוד בתחתית ההר כי משמעותה היא להיות ראוי לקבל את התורה.

בהגדה של פסח אנו אומרים "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דיינו", פרשני ההגדה מרבים לבאר את השאלה העולה מאליה, וכי מה 'דיינו' בזה שקירבנו לפני הר סיני אם לא נתן לנו את התורה.

יש המתרצים על פי מאמר המכילתא שמביא רש"י ויחן שם ישראל נגד ההר - כאיש אחד בלבד אחד, ודרגה מיוחדת זו של אחדות עם ישראל הייתה באותה שעה של עמידתם בתחתית ההר - כה גדולה היא מעלת האחדות של עם ישראל, עד שאילו היו מגיעים לדרגת אחדות זו גם ללא קבלת התורה - דיינו.

אך כפי שהזכרנו לעיל, ישנן מעלות מיוחדות נוספות במובן של ההכנה הנדרשת לקבלת התורה שהיא - לעמוד בתחתית ההר, ואילו היה מביאנו ד' לדרגה נשגבה זו - דיינו.

כי יש בדרגה זו הכשרה לקירבת ד' ודביקות בד' בדרגה הגבוהה והמיוחדת שבעולם.

^ ^ ^

הגליון מוקדש לעלוי נשמת
בן-ציון בן בנימין

גליון רי"ב, פ' יתרו
כ' שבט ה'תשפ"ב
רמת - השרון

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

ובאה"ח הק' כתב שלא רק שהיה יתרו בעל חסד אלא הוא עוד אמר לבנותיו, מה זה עזבתם את האיש, הוא מוכיח את הבנות ומקפיד עליהם מדוע אינכם מבינות לבד שצריך לקרוא לאיש, חבל על עוד זמן שכעת עליכם לחזור ולקרוא לו. הבנות בודאי היו צדיקות אבל לא היו בטוחות שיש להם רשות להזמין את האיש מעצמן לביתם שהרי אין האוכל שלהם אלא של אביהם, ועל זה אמר להם יתרו היה לכם להבין לבד שאני איש חסד וזה התענוג שלי, היה לכם להזמין לבדכם. ועל ידי החסד שהיה לו ליתרו זכה לכל הכבוד.

שתיקתו של איוב עלתה לו ביסורים מדה כנגד מדה

ומאידך בלעם שלא היה איש חסד רצה למצוא חן בעיני המלך ואמר הבה נתחכמה לו, בלעם הרשע נתן עצות למלך איך לעשות רע, ולכן הוא מאותם אלו שאין להם חלק לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. שונה מהם הוא איוב שסבל בעולם הזה ויש לו חלק לעוה"ב. וכחסידי אומות העולם, שאיוב לא מזהה נגד קרשע של פרעה ובלעם, ועל אף שהתנגד שתק בטענה שבין כך לא ישמע לו פרעה ואף על פי כן קיבל יסורים, וביאר הגרי"ז שיסוריו אלו קיבלם משום שאילו היה מרגיש את כאבם של ישראל היה צועק ואף שאין זה עוזר ולכן קיבל יסורים. איוב קיבל מחלה קשה וצעק מיסוריו, וזהו מידה כנגד מידה, כיון ששתק קיבל יסורים, אך רק שנה קיבל יסורים, ואילו בלעם נטרד לגמרי, ויתרו זכה להיות חלק מעמ"י ולא רק כחסידי אוה"ע ונתפסה בו הקדושה ורואים אנו מכך שע"י התורה הק' ומידות טובות אפשר להכיר את האמת.

בשבת הבאה, פ' משפטים יום השנה
למו"ר זוקללה"ה. יודפס אי"ה
הספר 'אב אחד לנו' בעותקים רבים
בע"ה לעלוי נשמתו.

המעוניינים לקחת חלק ולהקדישם
להצלת הלע"ז וכו' יפנו למספר הטל'
המופיע עג"ב הגליון.

כועס. גם איוב היה חכם גדול ועמדו אצלו הזקנים בתור לשמוע את דברי חכמתו, אולם לבסוף יתרו נתגייר ונכנס לעם ישראל.

מדוע רק יתרו התעורר להתגייר ואיוב ובלעם לא

אכן כולם ראו את עשרת המכות של המצרים אבל יתרו אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים", כל הכוחות של עבודה זרה אינם הבל הבלים, דאמנם יש כוחות למשוך את השפעת השמש והרוחות וכדומה ופעם היו יודעים לעשות זאת. ובספר ירמיהו מבואר שבדרכי הטבע ידעו כיצד לעשות את זה, ולכאורה בלעם ואיוב היו חכמים גדולים ואם כן מדוע לא הסיקו מסקנות, הרי אפילו פרעה אמר "ה' הצדיק", רק שה' הכביד את ליבו. בלעם ואיוב ראו כמו יתרו, ואם כן מדוע רק הוא התגייר ולא הם.

מידות טובות משפיעות על השכל

ביאור הדברים, שלא מספיק שבכח ובשכל מבינים את האמת אלא פעולותיו של האדם הולכות לפי הרגש שלו, לא כבוד ולא כסף, יתרו אהב חסד, היה לו ליתרו מידות טובות וזה משפיע אף על השכל שיהיה ישר, אצלם (בלעם ואיוב) היו מידות רעות, ולכן אף שראו ניסים, שכלם טען להם אם לא נעבוד בשבת נפסיד כסף וכדומה, ואילו על יתרו מסופר בפרשת שמות שכאשר משה רבינו היה פליט וברח מסכנת פרעה והסתובב במדבר בודד והגיע למדין ראה שם את בנות יתרו הולכות לשאוב מים ורועים אכזרים מגרשים אותם לבלתי ישקו עדריהם, מיד, ויקם משה ויושיען, הוא גירש את הרועים שאין להם חסד, וגם דלה דלה, הוא שאב מן המעיין והשקה את צאנם. הבנות הגיעו לביתם וסיפרו זאת, אמר להם אביהם יתרו: למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל להם. הזמינוהו שיאכל אצלינו. ליתרו יש את מידת החסד, אדם נמצא לבדו בחוץ תזמינו אותו אלינו, יתרו מכניס אורחים.

יתרו מנחיל גם לבני ביתו מידות טובות

פרסום ראשון

וישמע יתרו

שיחת מו"ר זצוק"ל מתוך
הספר זכותא דיעקב
להרב משה חליוה
שליט"א^א

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ בְּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה
אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה
וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם (שמות יח, א')

השפעת מידות טובות על ישרות השכל

וישמע יתרו וגו', משה רבינו יצא לקראת יתרו, וא"י במדרש שיצא יחד עם הזקנים וזכה יתרו לכבוד גדול, ובסופו של דבר עשו לו סעודה וכמ"ש לאכול לחם לפני האלקים, ונתגייר וזכו יוצאי חלציו לקבל נחלה בארץ ישראל והיה זה ע"פ הסנהדרין, ובדברי הימים נאמר שמבני בניו של יתרו היו בסנהדרין. ומהי זכותו של יתרו. אמרו בגמרא שמתחילה הוא היה אחד משלושת יועצי פרעה, והיה חכם, דפרעה מינה שלושה אנשים להיות יועצים כיצד "ליצור בעיות", והשלושה היו בלעם איוב ויתרו. הם היו בעלי כשרונות, בלעם ידע לכוון את האסטרטגיה, השמש והירח, וידע דעת עליון וכן ידע אימתי הקב"ה

^א שיחה לפרשת יתרו תשס"ח

מה שמועה שמע

מתוך כתבי מו"ר זצוק"ל
הודפס בספר 'חיי יעקב'²

קונטרס שיחות ושמעות מרבי
אליהו לופיאן

בס"ד, שבט תשי"ז, רמת השרון. בש"ק פ' יתרו, שבת דמתן תורה, י"ז שבט תשי"ז, זכינו והתארח אצלנו הגה"צ ר' אליהו לופיאן שליט"א [זצוק"ל], שבא ע"פ הזמנתנו להשתתף בסיומא דסדר נשים ומס' קידושין בלימוד הדף היומי הקבוע בביהכ"נ המרכזי דרמת השרון, והיתה זו שבת גדולה, וזכינו במשך שהותו כאן, והמצאותנו במחיצתו, לשמוע דברי תורה ושיחות של ת"ח וצדיקים, שנכון להעלותם על הכתב, ובודאי יש ביניהם דברים שנמצאים גם באיזה ספרים שבדפוס, אך לרגל המלאכה לא נוכל לברר, מה נדפס ומה לא, על כן, לחיבות הדברים לא נמנענו מלרשום הכל. ובהיות, כי הרבה פרטים כבר נשמטו מהזכרון, גם אולי נתחלפו לפעמים שמות החכמים בגלל השכחה, על כן אל נא יושת עליו אשם בזה, כי כונתנו רצויה.

א. ונתתי מטר ארצכם
(בקריאת שמע)

לכאורה המלה 'ארצכם' יתירא היא, דהרי עיקר הברכה בזה הוא שהמטר יהי' בעתו ולברכה. אלא ביאור הדבר הוא שהרי המטר בא מן העננים שהן עולין מן האדמה, וישנם בארץ ישראל עננים שנתחברו ע"י אדי מים בחו"ל, והרוח הביאתן לארץ, על כן, נאמרה בזה הברכה ונתתי מטר **ארצכם**, שהמטר יהי' מענני **ארצכם**, שענן שנוצר מא"י עצמה יש בו מעלה יתירה, ומקודש יותר, וזוהי ברכה בפני עצמה, שהמטר תהי' בו מעלה זו, למען הוסף ברכה והשפעת קדושה בתבואת השדה. (ועי' בקונט' שביבי אש, אות קמ"ו, שנדפס אח"כ).

² שיחה לפרשת יתרו תשס"ח

ב. צאתכם לשלום מלאכי השלום

לכאורה איזה דרך-ארץ הוא לומר מיד לאחר קבלת פנים של "בואכם לשלום" וברכוני לשלום, ותיכף לומר להם **צאתכם לשלום** (א"ה שמעתי פעם כי מכיון שרוצים לאכול, על כן לא נאה לעשות כן בפני מלאכים). אלא הטעם הוא, שהרי שני מלאכי השרת מלוים תמיד את האדם, אך איתא בסה"ק דמלאכי שאר ימות השבוע אינם אותם המלאכים המלוים אותו בשבת, כי בשביל כבוד השבת וקדושתה היתרה, מזומנים לזה גם מלאכים מיוחדים, ועל דרך דאיתא אצל יעקב אבינו ע"ה (ראה רש"י בראשית כח יב), דמלאכי ארץ ישראל אינן אותם מלאכים דחוץ לארץ, וזהו שאומרים בואכם לשלום - אל מלאכי השבת, וצאתכם לשלום - למלאכי החול.

ג. נודע בשערים בעלה (באשת חיל)

פעם התארח, הגר"א לופיאן שליט"א בשבת אצל ה"חפץ חיים" זיע"א בראדין, והוא אז כבר ראש ישיבה בעיר קלם, ולמד שם בישיבה נכדו של החפץ חיים (כמדומה לי בן של חתנו ר' הירש זצ"ל), והי' בלבו של ר' אלי' לשאול חו"ד של הח"ח אודות סדר הלימוד בישיבה, אם לשים הדגש על הספק רב, או בעניני עיון ופלפול. ובהיות שהי' ידוע לו דרכו בקודש של ה"חפץ חיים", שאם בא אליו מי שהוא באיזה ענין או שאלה, הי' החפץ חיים זיע"א נוהג עוד בטרם שמע מפי הבא את דבריו, לפרש כאילו לעצמו איזה פסוק או מאחז"ל, ומתוך דברים אלו הי' תמיד השואל מבין כבר את התשובה מאליו, ובכן שם לב הגר"א לופיאן לשיחתו של החפץ חיים, ושמע שהוא מפרש לעצמו פרק אשת חיל בליל שבת, וכך פירש: אשת חיל מי ימצא, ואחז"ל שבספר משלי הכונה היא לתורה, שנקראת אשה. והנה אם התורה נקראת אשה, אשת חיל, א"כ מי הוא בעל אשה זו, ובודאי, שזה האיש הלומד תורה, הוא נקרא בעלה. וכשהגיע לפסוק נודע בשערים בעלה וכו', הרחיב את הביאור ואמר, כי הנה בזה העולם, יתכן שימצא ת"ח לומד תורה, שלפי הנראה לבני אדם הוא מלא וגדוש בכל הש"ס, שכאן הוא מקשה ממס' פלונית, ומפלפל מסוגי' במס' פלונית, אך באמת הוא אף פעם לא למד את הגמרא בפנים, רק דבר זה הוא יודע מתוך ספר הקצה"ח וזה מתוך ה"נתיבות", וסוגיא אחרת מתוך הרעק"א, ואעפ"כ בעיני העולם הוא נחשב ללומד גדול, אך "נודע בשערים בעלה", אימתי יודע לכל שהוא באמת עם-הארץ, נודע "בשערים" אימתי ידעו בשערים המצוינים בהלכה את טיבו - "בשבתו עם זקני ארץ", לכשיבוא

לעתיד לבוא בישיבה של מעלה, ואז יעמוד לפני בחינות, והבוחנים מי יהיו - הלא הם זקני ארץ ראשי חכמי התורה בישיבה של מעלה, אשר אותם אי אפשר לרמות, הלא אז בושה תכסהו, וזהו - נודע בשערים בעלה.

היתה כונתו של הח"ח בזה למתוח בקורת על סדרי הלימוד בישיבה, שאינם שמים לב לרכוש בקיאות בש"ס ופוסקים מתוך המקורות הראשונים, כך הבין הגר"א שליט"א את כונתו. (ואח"כ נדפס בקיצור, בקונטרס שביבי לב, אות מד).

ד. אך טוב וחסד ירדפוני (מזמור לדוד שנוהגים לאמרו בשעת הסעודה)

בעיר לונדון הי' יהודי עשיר ומוקיר רבנן, והי' מפזר הרבה לצדקה, ובשבתות היה מארח על שלחנו הרבה עניים, ובני תורה, אך אשתו היתה מתנגדת למעשיו, (שמעתי גם את שמו, אך שכחתיו), עד שהגיעו הדברים לידי כך שהי' חשש שיופר שלום הבית אצלו. ובהיות שיהודי זה הי' שומר תורה, וידע כמה שהקפידה תורה על שמירת שלום בית במשפחה, לא ידע עצות בנפשו איך לנהוג, אם להמשיך במעשי החסד, או לחדול.

ויהי היום ובעיר וינה התקימה אסיפה גדולה של גדולי התורה, כנסיה גדולה, והי' שם גם החפץ חיים זיע"א, וכן הנדיב הנ"ל מלונדון, והחליט האיש הזה, שבהזדמנות זו יכנס לשאול את פי הח"ח איך עליו לעשות בזה. וכשהיה אצל הח"ח, שעת האוכל היתה, והי' הח"ח רגיל לומר בשעת הסעודה פרק כ"ג בתהלים, מזמור לדוד, ד' רועי לא אחסר וכו', ועוד לפני שסיפר לו האיש על תוכן שאלתו, שמע שהח"ח מפרש את הפסוקים, ואמר: אך טוב וחסד ירדפוני, ולכאורה אינו מובן, היאך יתכן שהטוב והחסד ירדפו את האדם, כי לשון רדיפה משמע שרודפים אחריו וסובל מהם. אלא שבאמת יש לפעמים שע"י שהאדם משתדל לעשות טוב וחסד סובל מזה רדיפות וצרות, וכגון שאשתו מפריעה לו בזה, או סיבות אחרות, וע"ז אמר דוד המלך ע"ה "אך טוב וחסד ירדפוני", אם כבר נגזר עלי מן השמים שאסבול רדיפות, אני מבקש מהש"ת אך טוב וחסד, כלומר רק רדיפות כאלו של סיבת טוב וחסד יהיו לי כל ימי חיי.

כמובן שהאיש כבר לא הי' לו צורך לשאול שאלתו, והבין כבר איך לנהוג.

(המשך אי"ה בשבוע הבא)

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

יתרו תשפ"ב ❖ גליין תס"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

זכור את יום השבת

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁ (כ' ח')

כתב ברמב"ם (פרק כ"ט מהל' שבת ה"א) מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרוהו זכירת שבת וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

ונביא בסייעתא דשמיא כמה נידונים בעניני קידוש והבדלה:

להוציא בהבורא פרי הגפן

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' רע"ג סעי' ד') דיכול אדם לקדש לאחרים אף על פי שאינו אוכל עמהם, ואף על גב דבעלמא "בהבורא פרי הגפן" אינו יכול להוציא אחרים אם אינו נהנה עמהם, אמנם שאני הכא דכיון דהאי בורא פרי הגפן הוא חובה לקידוש, בקידוש היום דמי, ויכול להוציאם אף על פי שאינו נהנה.

מעתה יש לדון האם יכול להוציא בו גם לאדם אחר שרוצה לצאת בו רק ידי חובת ברכת הנהנין על יין.

א. פלוגתת צ"ח והגרע"א

הנה לכאורה תליא בפלוגתת צ"ח והגרע"א, דהנה כתב בדגל מרובה (סי' רע"א סעי' ב') דאיש שכבר התפלל מעריב לא יכול להוציא אשה שעדיין לא התפללה, דהרי האיש כבר קיים קידוש דאורייתא בתפילת שמונה עשרה, נוכן מבואר ברשבי"א ובספר המכריע, ובמשנה ברורה תמה הא ליכא יציאת מצרים וכן תמה במנחת חינוך, ואא"י ביד אליהו האריך בזה ליישב, ולעכשיו חיובו רק מדרבנן, ואם כן אינו יכול להוציא אשה שחייבת מדאורייתא, וכי תימא דיוציא מצד ערבות, אך סובר הדגול מרובה דליכא ערבות לנשים, כמו שדייק מהרא"ש (ברכות פ"ג סי' י"א) דמשום הכי אשה אינה יכולה להוציא בברכת המזון.

אמנם הגרע"א (קמא סי' ז') נחלק דיש ערבות בנשים, ושאני הך דברכת המזון דאשה אינה יכולה להוציא מכיון דאשה אינה מחוייבת. ודייק הגרע"א מהך (ברכות מ"ח א') עובדא דינאי המלך, דהרי חזינן שהוציא רבי שמעון בן שטח את המלכה.

ובצל"ח (ברכות כ' ב') כתב דשאני התם דהוציא רבי שמעון בן שטח גם לאנשים, וכיון שכן היה יכול להוציא גם את המלכה, אמנם הגרע"א סבירא ליה דגם בכהאי גוונא בעינן לערבות וליכא.

מעתה נפקא מינה בנידון הנ"ל האם יכול להוציא גם לברכת הנהנין, דלחצ"ח יכול, מכיון דכבר מקדש להוציא ידי חובת קידוש, אמנם להגרע"א אינו יכול, דלא אמרינן סברת הצ"ח.

ב. להוציא יין שפוטר הקידוש

מכל מקום גם להגרע"א יוכל זה שהוציאו בקידוש לשתות גם יין בתוך הסעודה.

אלא יש לעיין להגרע"א האם יוכל להוציאו ביין שאינו מן הקידוש אלא שמכח זה ישתה בקידוש, כגון בפורס מפה ומקדש שאינו מברך בורא פרי הגפן בקידוש מכיון שכבר שתה יין מקודם, האם יכול להוציאו על ידי הקידוש בהאי בורא פרי הגפן. ויש לדון דזה גרע

ממין שלאחר הקידוש.

ג. לענין תקיעת שופר

הנה העירוני דאינא בשולחן ערוך (סי' תקפ"ט סעי' ו') דאיש שתקע יכול לתקוע לנשים, אע"פ שאינם חייבות, ותיקשי על הצ"ח.

ולומר דהתם המצוה רק בשמיעה אלא דבעינן בר חיובא והוי בר חיובא, אין הסברה ברורה. והרי חזינן דהגרע"א פירש דברי הרא"ש דאין ערבות במה שאינו מחוייב בעצמו, והרי חזינן דבתקיעת שופר בעינן בר חיובא, חזינן דבשופר נמי בעינן דין ערבות, אלא נימא דהצ"ח פליג בהא על הגרע"א.

ד. קידוש לבני ביתו

הנה אמרינן בגמרא פסחים (נ"ד א') דרבא קידש בבית להוציא בני ביתו. משמע שקידש להוציא הנשים. [ועיין שם בריטבי"א].

נשפך היין של הקידוש

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' רע"א סעי' ט"ו) בקידוש על יין ונשפך הכוס קודם שטעם ממנו, יצא ידי קידוש, אך צריך לשתות יין אחר.

ולענין אם מברך שנית בורא פרי הגפן, תליא שאם היתה דעתו לשתות בתוך הסעודה לא יעשה ברכה, [היינו להרמ"א (סי' י"ז סעי' ו') דמהני דעתו אף שמה שבירך נפל מייד, אבל להמחבר (שם) צריך לברך בכל גוונא], אבל אם לא היתה דעתו לשתות, יחזור ויברך.

והנה חייב לשתות רוב רביעית. ויש לעיין בהא שחוזר ושותה, האם סגי בעצם שתיית היין, או דבעינן תנאי כוס שיהיה בכוס אחת.

א. נפקאות

הנה נפקא מינה אם ישתה בכמה כוסות תוך כדי אכילת פרס. וכן נפקא מינה אפילו באותה כוס, אם כל פעם יהא בו פחות מרביעית. וכן נפקא מינה כשהכוס השניה נקובה כד נימא דפסולה לקידוש.

ב. האם בעינן רוב רביעית מתוך רביעית

הנה לכאורה הנידון אם השתיה השניה לאחר שנשפך היין צריכה תנאי כוס, תליא בפלוגתת תוספות והרא"ש, דהנה לתוספות בפסחים (ק"ה ב' ד"ה שמע מינה טעמו פגמו) בעינן שתיה של רוב רביעית מתוך רביעית, אם כן בנידון דידון הרי לא יועיל שתיית רוב רביעית דאינו מתוך רביעית, ועל כרחך יצטרך למזוג רביעית ולשתות ממנה, ואם כן מסתברא דבעינן כוס נמי.

אמנם להרא"ש דסגי לשתות רוב רביעית, הנה בנשפך משמע מהפוסקים דסגי ברוב רביעית מהיין החדש, ואם כן ודאי דלא בעינן כוס.

והנה עיקר הדין משמע כהרא"ש. [א"ה. עיין בשולחן ערוך (סי' רע"א סעי' י"א) דביש לו רביעית ומחצה יקדש על הרביעית ומזוג רוב ממנה למקום אחר ושתה, וכתב במגן אברהם (שם) דזה דלא כתוספות. ועוד עיין בביאור הלכה (סי' רע"א סעי' ט"ו) דאם נשתייר מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית מהיין הישן, לא צריך להביא כוס אחר, חזינן דלא בעינן שתייה של רוב רביעית מתוך כוס של רביעית].

לשתות הקצת יין שנשאר

הנה יש לדון בקידוש על יין ונשפך הכוס קודם שטעם ממנו,

דאמרינן דיצא ידי קידוש אך צריך לשתות יין אחר.

אך לכאורה אם נשאר קצת יין בהכוס, אם כן נימא שקדום ישתה הקצת יין שנשאר.

וטעמא דמילתא, דהרי אם לא היתה דעתו לשתות עוד יין בהסעודה, אם כן צריך לברך שנית בורא פרי הגפן על יין החדש ששותה, ואם כן צריך לשתות תחילה הקצת יין הנשאר מכח הברכה הראשונה ורק אחר כך ימזוג עוד ויברך שנית דהרי כך ברכתו הראשונה לא תהא לבטלה.

אבל אם ימזוג תחילה יין אחר ויברך עליו, אם כן נמצא דבורא פרי הגפן הראשונה שבידך בשעת הקידוש תהא לבטלה, כיון דהפסיק עם בורא פרי הגפן השני.

ויש לדון בהאי דינא בכמה אנפי:

א. צורך השתיה

וכי תימא דברכה הראשונה לא נתבטלה כיון דעכשיו שעירב הקצת יין שנשאר עם יין החדש, נמצא דבלא ברכה השניה לא יוכל לשתות היין הראשונה כיון שמעורב השניה, ואם כן ברכה השניה אינו הפסק מכיון דעכשיו הוה צורך שתיית כל היין. אך דבר זה צריך ראיה.

ב. חלה הקידוש גם על הקצת שנשאר

וכי תימא דבלאו הכי לא חלה הברכה דבורא פרי הגפן על האי קצת יין שנשאר בכוס, מכיון דהברכה של קידוש יהא הפסק בין הבורא פרי הגפן לשתיית הטיפה שנשארה. [א"ה. דהא דבעלמא הקידוש אינו הפסק, היינו דוקא משום דהקידוש הוא צורך שתיית היין, משא"כ הכא דנימא דהקידוש מתקיים רק בזה שחורר ושותה אחר יין אחר].

אך אינו כן, דהרי גם בהאי קצת שנשאר מקיים בה חובת הקידוש מכיון דמצטרף לשאר היין ששותה אחר כך.

אמנם כל זה אם נימא כהצד הנ"ל דבהא ששותה עכשיו לא בעינן כוס, אבל אם נימא כהצד דבעינן תנאי כוס, הא דישתה עכשיו הטיפה הראשונה לחודא אינו יוצא בה ידי קידוש כיון דאינו מכוס של רביעית, ואם כן לא יחני בורא פרי הגפן הראשון דהקידוש הוה הפסק.

[ובאמת גם זולת ענין ההפסק, יש איסור שתיית יין לפני כוס קידוש. אמנם אינו ברור שיש איסור כיון שכבר קידש. עיין בדברי רבינו בספר בני ראם סי' ס"ג באורך].

אמנם יש לו תקנה למזוג רביעית ולערבו עם קצת יין שנשאר, ולשמוע בורא פרי הגפן מאחר, ובורא פרי הגפן קמא ילך על הטפה, ובורא פרי הגפן בתרא ילך על השאר, והפסק אין כאן דשומע כעונה לא חשיב הפסק.

תו יש לדון דאין הקידוש הפסק, דנימא דהקידוש הרי יתיר את הטעימה, והוה ליה כמפריש תרומת ומעשרות בין הברכה להאכילה דלא הוה הפסק דחשיב צורך האכילה, אך לכאורה מבואר לא כך מדינת דמהר"ם (מובא במגן אברהם סי' רע"א סי"ב) דכתב דבשכח ובירך המוציא לפני הבדלה, לא אמרינן דהבדלה לא הוה הפסק מכיון דהוא מתיר האכילה, דלא אמרינן הכי אלא במתיר דין דאורייתא.

ג. גם יקח יין מהרצפה

וכי תימא דאם נשאר רק טיפה יין, כגון שצריך ללקק טיפה יין שנשאר על הרצפה, אם כן בכחאי גוונא איכא היסח הדעת, דבשלמא בהיין שנשאר בכוס אין היסח הדעת שהרי דעתו למלאותו וישתה גם טיפה זו, אבל ביין מהרצפה היסח דעתו עד אשר העירו לו שראוי למיעבד הכי.

אך אינו כן, דהרי חזינן בבידך ונפל מידו, יאנוס עצמו לאכול ולהגביה כל שראוי לאכילה. [א"ה. עיין בהמשנה ברורה (סעי' ר"ו סי"ק כ"ד) דדוקא במצאו שנוקב ואינו ראוי לאכילה כלל אז נוטל פרי אחר, אבל אם עדיין קצת ראוי לאכילה צריך לאכול ממנו כדי שלא יהא ברכתו לבטלה].

אלא צריך לפרש דעדיין הוא בין הסעיפים [א"ה. פירוש מסופק במחשבתו, עיין רש"י מלכים א' י"ח כ"א על הפסוק עד מתי אתם פסחים על שתי הסעיפים] אם לאכול או לא, והכי נמי בכחאי גוונא בנידון דידן דעדיין מחשבתו על היין שנשאר בכוס.

ד. דוקא אם לא כוון

וכי תימא דהאמור שישתה המותר בהכוס היינו דוקא אם לא כוון לשתות עוד יין בהסעודה, אמנם אם כוון לשתות עוד יין בהסעודה, אם כן לא צריך לשתותו דבלאו הכי אין הברכה לבטלה.

אמנם לכאורה אפילו אם היתה דעתו לשתות אחר כך, מכל מקום נימא דישתה תחילה המותר שבכוס, כדי לצאת ידי דעת המחבר (סי' ר"ו סעי' ו') שלא מהני מה שדעתו לשתות אחר כך, אלא אם

שותה יין אחר צריך לחזור ולברך. [א"ה המחבר בנטל בידו פרי לאכול ובידך עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך, אף על פי שהיה לפניו יותר מאותו מין בשעה שבידך על הראשון].

[ויש לעיין להמחבר מהו במזוג הטיפה שנשאר לאותה הכוס עם היין החדש, ולענין יש לדון דאם יש בילה ושותה הכל ביחד שפיר דמי]. ויש לעיין אם דעתו היתה לשתות מעט בסעודה, ועכשיו צריך לשתות רוב רביעית, האם נפטר כל היין. והנה אם החלטתו מוחלטת, אזי חלק זה נפטר ועל השאר יברך.

ה. קצות השולחן

הנה כהנ"ל כתב בקצות השולחן (סי' ע"ט בבדי השולחן סי"ק כ"ג) דבנשפך הכוס, ישתה תחילה מה שנשאר. חזינן דסבירא ליה כהנ"ל.

[והנה בקצות השולחן כתב דלאחר שחלה הברכה על המקצת ישתה השאר בלא ברכה, וצריך עיון אמאי, הרי איירי דלא היתה דעתו מתחילה לשתות עוד. וצריך לומר דחשיבא ליה כסתמא ומועיל מה שהתחיל לשתות].

נשפך היין של הבדלה

הנה אם הבדיל על יין ונשפך הכוס, דצריך לשתות יין אחר, בפשוטו צריך לברך בורא פרי הגפן על היין החדש, ומכל מקום להמבואר לעיל ישתה גם הקצת יין שנשאר בכוס.

א. אין דעתו לשתות עוד יין

הנה אע"ג דאם דעתו לשתות עוד יין אין צריך לשתות היין שנשאר, דהרי בלאו הכי אינו מברך בורא פרי הגפן שנית על היין החדש, [א"ה. אלא כתבנו שישתהו רק כדי לצאת גם דעת המחבר בסי' ר"ו סעי' ו'], אמנם הרי בהבדלה אין דעתו לשתות עוד יין. [וכך מבואר בספר פתח הדביר].

והרי אף אם דעתו היתה לאכול מיד מלוח מלכה ולשתות אז יין, נמי לא יחני, דהרי מבואר בשולחן ערוך (סי' רצ"ט סעי' ז') עיין שם במשנה ברורה סי"ק כ"ו) דיש אומרים דגם בכחאי גוונא צריך לברך לאחר הבדלה מעין שלש ואם כן מברך שנית על היין ששותה בתוך הסעודה.

ב. רצה לשתות ב' כוסות ולברך פעמיים

אך יש לדון דהרי בכחאי גוונא שדעתו לאכול מיד מלוח מלכה ולשתות יין, הרי סוף סוף רצה לשתות שתי כוסות אלא שחשב שיברך פעמיים, ואם כן נימא דחשיב דהיה דעתו לשתות עוד יין ואם כן אינו מברך על היין החדש.

אך אינו כן, דדמי לחשב לאכול גם בבית וגם בחוץ באופן של שינוי מקום, ונמלך לאכול הכל בבית, דלכאורה בכחאי גוונא מברך שנית, ואם כן שוב לא יחני.

[הנה להפרי חדש (נו"ד סי' י"ט) דפליג על התבואות שור וסבירא ליה דאדם יכול להגביל את ברכתו, אם כן לית דינא ודיינא שבכחאי גוונא מברך שנית, שהרי נתכוין שלא לפטור. אלא לכאורה גם התבואות שור (שם) דאינו יכול להגביל הברכה, גם כן דינא הכי, דהרי הכא ליכא לדינא דתבואות שור וכדלקמן].

ג. חשב שהם ב' ברכות

וכי תימא דלא כהנ"ל, דהרי מבואר בדברי הגרע"א לא כך, דהנה ברצה לאכול ב' פירות וחשב שהם שתי ברכות, ובידך על אחת מהם והיה דעתו שלא לפטור השני, ובאמת הם ברכה אחת, כתב הגרע"א (גליון סי' ר"ו סעי' ה') דצריך עיון אם צריך לברך שנית. ואם כן הכי נמי יש להסתפק בנידון דידן דהרי דעתו לשתות ב' כוסות רק חשב שיברך פעמיים.

אמנם הרי ספיקא דהגרע"א היינו מחמת דינא דהתבואות שור (סי' י"ט סי"ק י"ז) שאינו יכול להגביל ברכתו שלא תחול על שאר פירות באופן שדעתו לאכול עוד פירות שברכתן כהברכה שבידך.

אבל הכא הרי ליתא לדינא דהתבואות שור, שהרי מודה התבואות שור דיכול לכוון ביין שלא לפטור את היין שישתה אחר כך בתוך הסעודה, כדמוכח מהשולחן ערוך (סי' קע"ד סעי' ד') דיכול לכוון ביין של הבדלה שלא לפטור יין שבתוך הסעודה, [עיין שם הטעם], ואם כן נמצא שבאמת יחזור ויברך.

בורא מאורי האש במחצה

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רח"צ סעי' ה' - ז') שאין מברכין במוצאי שבת "בורא מאורי האש" על נר שהדליקו אינו ישראל בשבת,

דכיון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר, מיקרי של שבת ממלאכת עבירה.

ואם היה הולך חוץ לכרך וראה אור, אם רובן נכרים, אין מברכין עליו. אבל אם רובן ישראל, או אפילו מחצה ישראל מחצה נכרים, מברכין עליו, דתלינן שהאור הוא של ישראל.

והקשו קמאי דבשלמא ברוב העיר ישראל אפשר לברך, דאזלינן בתר רוב, אמנם אמאי במחצה על מחצה מברכין, הרי ספק ברכות להקל:

א. ספק ספיקא

הנה תירץ בפרי חדש (יו"ד סי' קי"ד ס"ק ו') דאיכא תרי ספיקי, שמא נכרי שמא ישראל, ואם תמצא לומר נכרי, שמא הנכרי לא הדליקו בשבת וכשר לברכה. וכך כתב בשיטה מקובצת (ברכות נ"ג א'). וכן הוא בחידושי רבי אלעזר משה הורוויץ (הנדפסים בסוף השי"ס, ברכות שם).

[הנה בשיטה מקובצת (שם) הקשה אנפשיה, הא גם בישראל שמא לא נעשית להאיר, ותירץ דלא חיישינן להכי כיון דלא שכיחא. תו תירץ, דאף אם שכיחא, מכל מקום הרי ספק דרבנן לקולא. וצריך עיון בתירוצו השני, דהרי אם שכיחא שוב הוה ספק שקול אם אפשר לברך והרי ספק ברכות להקל.]

אך תיקשי הא פסק במשנה ברורה (סי' רט"ו ס"ק כ') דעל ספק ספיקא אין מברכין. ואיירי התם לענין ברכה אחרונה דחייב רק בזוית, ובמסתפק אם אכל כזית, פטור מספק. וכמו כן מספקין בבריה אם חייב בברכה אחרונה בפחות מכזית, וגם כן אמרינן ביה ספק ברכות להקל. והשתא כתב במשנה ברורה דכאשר איכא ב' הספיקות, דאכל כמה בריות, וספק אם הם כזית, אין מצרפינן ב' הספיקות לחייבו לברך מחמת ספק ספיקא.

ואולי נימא דתחילת הנידון על האש והוכרע מכח ספק ספיקא דראוי להמצוה, והברכה הוה ממילא. אך אם כן בספק כזית וספק בריה נמי נימא הכי. ואולי ברכות הראיה שאני.

ויותר היה נראה דמברכין מדין רוב, שהרוב שהאש שכאן ראוי לברכה, דהיינו מחצה ישראל וחלק הנכרים שהדליקו במוצאי שבת. ועדיין יש לעיין בזה.

ב. ספק מצוה לקולא

הנה יש לדון לתירץ עוד, דהרי כתבו תוספות במנחות (ס"ו א' ד"ה זכר) דכיון דספירת העומר בזמן הזה רק מדרבנן, יכול לספור ולברך בבין השמשות, דאע"ג דהוה ספק יום שלפניו מכל מקום אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. וכן קיימא לן (שולחן ערוך סי' תפ"ט סעי' ב', ומשנה ברורה שם ס"ק י"ד) מעיקר הדין.

חזינן דכיון דמפאת ספיקא לקולא אמרינן דסגי לענין קיום המצוה, אם כן ממילא יכול לברך. ויש לומר דהכי נמי בנידון דידן, כיון דהנר כשר מספק למצות הבדלה שוב מברכין.

ובדעת השיטה מקובצת שלא תירץ הכי, יש לומר דסובר דהכא המצוה היא הברכה ולא הנר.

ג. דברי הרא"ה

הנה תירץ בספר פקודת הלויים להרא"ה (ברכות שם) דבאמת טעמא דמברכין מפאת ספק להקל.

ותיקשי היאך מברך הרי מספק אין לברך דספק ברכות לקולא. ויש לבאר כהנ"ל דסברי באמת דגם נר הבדלה דמי לספירת העומר בבין השמשות, דמכיון דאמרינן ספק דרבנן להקל וחשיב קיום מצוה דראיית נר במוצאי שבת, ממילא יכול לברך עליו.

עוד יש לומר דסברי כדעת הראב"ד (השגות פ"ג מהל' מילה ה"ו) דעל כל הספיקות מברכין אף בספיקות דאורייתא. [ודלא כשיטת הרמב"ם (שם) שגם על ספק מצוה דאורייתא אין מברכים].

לברך על בשמים במחצה

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רי"ז סעי' ה' - ז') בשמים של עכו"ם אין מברכין עליהם, לפי שאסור להריח בהם. ואם היה הולך חוץ לכרך והריח ריח טוב, אם רוב העיר עכו"ם אינו מברך, ואם רוב ישראל מברך.

ומביא במשנה ברורה (סי' רי"ז ס"ק כ"ג ובביאור הלכה שם) דבמחצה ישראל ומחצה עכו"ם נמי מברכים.

ותיקשי היאך מברכין מספק, ובשלמא בנר, אשכחן בשיטה מקובצת הנ"ל שהוא משום ספק ספיקא, [א"ה]. ועיין עוד מה שתיירצו לעיל לענין נר של מצוה, אבל הכא הרי איירי גם לענין לברך על בשמים כל השבוע,

אבל בבשמים מאי איכא למימר, הרי סתם מסיבת נכרים לעבודה זרה.

תירוצ' א' - רוב מסיבות לעבודת כוכבים

הנה לענ"ד נהי דסתם מסיבת נכרים לעבודה זרה, היינו דסתמא הכי, אבל איכא מסיבות נכרים דאינם לעבודה זרה, וזה מצרפינן למחצה דמסיבות ישראל.

אבל העומד לנגד, דהרי הקשה במשנה ברורה (סי' רי"ז בביאור הלכה) אמאי במחצה על מחצה מברכין הרי אסור מדאורייתא להריח, דריח של עבודה זרה אסור מקרא דלא ידבק בידך מאומה מן החרס, וספיקא דאורייתא לחומרא והיאך יברך עליו, ואם נימא כהנ"ל דטעם הברכה משום דאיכא רובא, דמצרפינן מיעוט מסיבות נכרים שאינם לעבודה זרה, אם כן מהאי טעמא גופא מותר להריח, ועל כרחך דהמשנה ברורה פירש כפשוטו דהוה ספק השקול, ואם כן הדרא תיקשי היאך מברך.

תירוצ' ב' - מותר להריח

הנה הבאנו לעיל שהקשה בביאור הלכה (שם) הרי אסור להריח, דספק דאורייתא לחומרא. ותירץ בביאור הלכה דיש לומר דלהריח ריח עבודה זרה הוא רק מדרבנן הלכך ספיקא דרבנן לקולא.

מעתה יש קצת לדון דהלכך שפיר מברכין גם כן, דכיון דבמצאות מותר להריח, אם כן אף אם הוי דעבודה זרה, מכל מקום מברך כיון דמריח בהיתר.

ולכאורה זה נגד הסברא, דדין ספיקא דרבנן לקולא, הוא דחיישינן להקל ולא שחכמים בספק לא גזרו כלל, ואם כן היאך יתכן לברך דנימא דאף אם הוא של עבודה זרה מותר להריח, הרי כל ההיתר להריח הוא משום הצד שאינו של עבודה זרה, ואם הוא באמת של עבודה זרה לא הותר, ואם כן היאך נברך.

תירוצ' ג' - הוה כמו שוגג

הנה אמרינן (סי' קצ"ו סעי' א', ומשנה ברורה שם ס"ק ד') דבאיסור דרבנן לא מברכין לפניו, אמנם אם היה שוגג חיילא הברכה לפניו וגם חייב לברך אחריו. [וגם באיסור דאורייתא].

מעתה יש לעיין בריח האסור דרבנן והיה שוגג, האם חיילא הברכה, ואם נימא דחיילא אם כן אתי שפיר, דהרי כיון דשרינן להריח, אם כן אף אם הוא עבודה זרה מכל מקום אינו חמור משוגג.

אבל לא פסיקא לי מילתא לומר דבשוגג חיילא הברכה על ריח של עבודה זרה.

והנה מצאנו בגמרא ברכות (נ"ג א') דרבי יוסי סבירא ליה דאין מברכין על ריח אף ברוב ישראל, מפני מיעוטא לכשפים, ומיעוטא לגמר את הכלים, אשתכח רובא לאו לריחא עביד.

והקשה הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ (הגהות שם) הרי יש לצרף גם מיעוט נכרים למיעוט כשפים ומיעוט לגמר את הכלים. ותירץ דהרי למעשה מותר להריח דהרי איכא רוב ריח של היתר, והיינו דאיכא רוב ישראל אף שיש מיעוט לכשפים, וכיון שכן מברך כיון שמריח בהיתר.

והנה בכל דפריש מרובא פריש נמי האיסור אינו מתהפך להיתר, ומכל מקום סבירא ליה להגאון רבי אלעזר משה הורוויץ דכיון דבמצאות מריח, יכול לברך אף שהוא לעבודה זרה. ואם כן שפיר כתבנו דהוא הדין במחצה על מחצה כיון דאיסור הריח מדרבנן.

אבל עם כל זאת הדברים מחודשים טובא לומר שעל כל ריח של עבודה זרה אם מריח בהיתר כגון מחמת כל דפריש או מחמת ספיקא דרבנן יכול לברך.

מסקנה

אם כן הדרא קושיין, במחצה על מחצה אמאי מברך בבשמים, וכמדומה דצריך לומר כמו שכתבנו לעיל (אות א') דמצרפינן מיעוט מסיבות נכרים שאינן עבודה זרה. [אך כתבו תוספות בכתובות (ט"א א' ד"ה אי) דאין מצרפינן מיעוט מסמוך מיעוט דמפילות למחצה דנקיבות כמו שהאריך בשב שמעתתא (שער א' פרק י"ט)].

אלא אכתי תיקשי קושיא הנ"ל מאי הקשה בביאור הלכה היאך שרינן להריח. וצריך תלמוד.

קפה לאחר הבדלה

הנה כתב בביאור הלכה (סי' קע"ד סעי' ב') בשם החתם סופר (תשובות או"ח סי' מ"ז) דהשותה קפה לאחר ששתה יין של הבדלה, פטור

מברכה על הקפה, דיין פוטר כל המשקין. תו כתב דנפטר גם הסוכר שנוטל בפיו למתק שתיית הקפה, דהסוכר הוה טפל להקפה והקפה טפל להיין.

אמנם כתב בביאור הלכה בשם החי אדם (ח"א כלל נ"ה, נשמת אדם אות א') דאם יאכל הסוכר קודם הקפה, יברך עליו שהכל, כיון שאכתי לא נעשה הסוכר טפל לקפה מכיון שעדיין לא שתי הקפה. ותיקשי אמאי לא אמרינן דהסוכר טפל מחמת היין של הבדלה ששתי מקודם:

א. טפל לכוס העתידי

הנה נחלקו הפוסקים באוכל ב' דברים הנפטרים בברכה אחת, וביניהם אוכל דבר הטפל לדבר האחרון, האם מברך על הטפילה. כגון בשותה ב' כוסות של יין, ואוכל גודגדניות כדי למתק השתיה, דאם אוכל גודגדניות לפני כוס הראשונה, ודאי שמברך על הגודגדניות, מכיון שאוכל הטפל לפני העיקר, אלא הנידון אם אוכל גודגדניות בין ב' הכוסות כדי למתק שתיית כוס השניה, האם הגודגדניות טפלים להשתיה.

וצדדי הספק, מי אמרינן דמברך עליו, כיון דהיכא דאוכל הטפילה קודם העיקר הא מברך עליו, והכא נמי הטפילות הוה רק על הכוס העתידה ולא על הכוס שכבר שתי, או דילמא אינו מברך עליו, דשאני הכא דהבורא פרי הגפן כבר חייל דהרי כבר בירך על העיקר.

והנה דעת הט"ז (סי' רי"ב ס"ק ה') דבכהאי גוונא מברך על הטפל, אבל שאר הפוסקים (מאמר מרדכי ופרי מגדים שם) פליגי. ובמשנה ברורה (סי' רי"ב בשער הצינון ס"ק כ"ב) פסק דלא כהט"ז אלא כשאר הפוסקים דאינו מברך.

ב. תליא בט"ז ושאר פוסקים

מעתיק תיקשי דברי הביאור הלכה הנ"ל, דאמאי אמרינן דבאוכל

הסוכר לפני הקפה אינו טפל להקפה, דהתינת לט"ז נימא דהטפילות הוה רק על הקפה העתידה, אמנם לדידן הרי הברכה על הקפה כבר חל כשבירך על היין, ואם כן אמאי מברך על הסוכר. [נראיתי קושיא זו במשנה ברורה עוז והדר].

ג. שאני יין ומשקין

הנה יש לדון ליישב ב' דרכים, חדא, דנימא דדוקא בגוונא דהט"ז דאיירי ב' כוסות יין, חשבינן לכל היינות כחדא והוה טפל גם קודם שתיית הכוס השניה, משא"כ בנידון דידן דאיירי בין ושאר משקין. אך אין הסברא ברורה.

ד. הסוכר אינו למתק הקפה

תו יש לתרץ דכוונת המשנה ברורה שאוכל הסוכר קודם הקפה באופן שאין הסוכר טפל לקפה, כגון שלא יישאר בפיו מתיקות בשעת שתיית הקפה, או באופן שמניח בקפה סוכר מספיק באופן שהסוכר שקודם אינו נצרך כלל לקפה, ונהי דהחי אדם (שם) עצמו יהיב טעמא לדיניה דהסוכר אינו נפטר מפאת דטרם שתי הקפה, המשנה ברורה קאמר להאי גוונא דלא מטעמא דהחי אדם.

[אלא לפי זה לכאורה מהחי אדם (שם) יהא מבורא כהט"ז ודלא כהחולקים].

ה. נפקא מינה דשכיח

הנה נפקא מינה מזה לדינא, בגוונא דשכיחא טובא בקידוש בבית כנסת ונותנים מעט יין למסובים, ואחר כך רוצים לשתות קפה או תה או שאר משקין.

והנה היין ספק אם פוטר משקין כיון דהוה פחות מרוב רביעית, וזה פלוגתא חיי אדם ודרך החיים, נמצא דאיכא ספק אם הקפה חייב בברכה, ורוצה לקחת סוכר מקודם לפטור הקפה, מעתה תליא בנידון הנ"ל אם צריך להקפיד שהסוכר לא ישמש לקפה.

ענינים שונים (א)

"העץ" דלא יוכל לסיים "האדמה" ויצטרך לחזור שוב על תיבת בורא.

ג. מקדש ישראל והזמנים

הנה כתב בפרי מגדים (סי' תפ"ז א"א ס"ק א'), וכך כתב במשנה ברורה שם ס"ק ג') דבטענה ואמר ביום טוב "מקדש השבת", לא מהני שיאמר "ישראל והזמנים", אלא צריך לחזור גם על תיבת "מקדש". ואם כן הכי נמי יש לומר לענין שצריך לחזור על תיבת "בורא". אך יש לומר דהתם גרע טפי דלא מוכחא דמתקן.

[א"י. יש לבאר כוונת רבינו, דהיינו משום שיש לפרש לשונו שמקדש גם שבת וגם ישראל והזמנים, משא"כ לענין פירות דאין פרי שמברך עליו גם העץ וגם האדמה].

ד. מסיים אשר קדשנו וכו'

הנה כתב במשנה ברורה (סי' ח' ס"ק מ"א, בשם ליקוטי הלכות סי' קנ"ה) במי שלקח טלית להתעטף בו והתחיל לברך עליו, וקודם שסיים הברכה לקחוהו ממנו, ויש לו תפילין לפניו, יכול לסיים הברכה "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין" ויוצא בזה. אם כן חזינן דשפיר דמי ולא הוה הפסק, אע"פ שהוסיף המילים "אשר קדשנו במצותיו וצונו".

אמנם העירו דיש לדחות דאיירי דוקא באופן שלקחו הטלית לאחר שאמר רק תיבת העולם. וצריך עיון.

ענינים שונים (ב)

ב. לחלק בין שמירה לבין מזיק בידיים

יש לדון לחלק דבשמירה אינו חייב דהוה בשב ואל תעשה, משא"כ במזיק בידיים ויודע הכל. ואם היה יכול לברר, והוה אונס כעין גניבה, יש לומר דדמי לשמירה ופטור.

ג. מחמת פיקוח נפש אינו יכול לסגור

אמנם הרי מי שמחמת פיקוח נפש צריך לפתוח הדלת ושורו יצא והזיק, בפשוטו חייב לשלם, [א"י. אע"פ שאינו אלא שמירה], אבל אם נפתחה מעצמה ומחמת פיקוח נפש אינו יכול לסגור יהא פטור. וצריך תלמוד.

ענינים שונים (ג)

ותיקשי הרי מפקחין הגל בשבת על אדם מרוצץ והרי הוי גוסס, והרי אם מותר לא להציל הגוסס, אלא אפילו להסיר מה שמונע ממנו למות, אם כן יהא מותר גם לא לפקח על הגל וכך לא להצילו.

ולענין יש לחלק בין מת מחמת עצמו אלא שיש סיבה המעכבת, ובין מת מחמת סיבה שבזה אמרינן דיש למנוע הסיבה.

מזיק משום פיקוח נפש

הנה המזיק חייב לשלם אע"פ שהיה מוכרח להזיק מחמת פיקוח נפש, ולא חשבינן ליה כאנוס.

א. ממונו מזיק על ידי אנוס

אך אם בהמתו יצאה מרשותו ומזיק אחרים ואינו יכול להחזירו משום חילול שבת, או אם נדלקה אצלו אש באנוס ועכשיו אינו יכול לכבותו מחמת חילול שבת או פיקוח נפש, יש לומר דבכהאי גוונא פטור דהוה אנוס. ותיקשי מאי שנא ממזיק בפיקוח נפש דלא חשיב אנוס.

למנוע מיתה בגוסס

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' שליש סעי' א') דשרינן בגוסס להפסיק הרעש על מנת שימות, וכן להפסיק טפטוף מים שגורם עיכוב ליציאת הנפש, ורק אסור לקרב מיתתו.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 309
שבט תשפ"ב

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

ושיריים, כל העיר נחשבת כמקום אחד, כלפי מי ששוכנת בעיר. וזה סיבת ההיתר ללכת כל אחד בעירו בכל העיר, למרות שהערים בזמנינו הן גדולות מאוד, אך הן גוש רצוף של בתים, שכולו כאחד.

בערים מחולקות בין השינונות יש תחום בתוך העיר
אמנם, לא בכל מקום העיר רצופה, אלא יש ערים שיש הפסק מרווח בין השכונות, ואז העיר מתחלקת לכמה חלקים, ויהיה דין התחום נוהג בין השכונות בתוך העיר. כגון בירושלים, שיש הפסק בין גוש שכונות רמות לבין העיר, והמרחק בצומת רמות הוא יותר ממאתיים מטר שאין בו בתים, למרות שהשטח בשימוש של כבישים ומגרשים, אך אינו רצף של בתים מגורים, [ע"י בגמ' עירובין דף נה: ובש"ע סי' שצ"ח], א"כ מי שהולך משכונת רמות לעיר, אינו יכול ללכת יותר מאלפיים אמה מסוף השכונה, וזה מגיע רק עד אמצע שכונת עזרת תורה [תלוי בכמה חישובים].

לכן במקום הזה עשו עירוב עשו עירוב של עמודים וחוטם לעשות את המקום לרשות היחיד, לחבר אותם לעיר מהדין הב' הנ"ל, וע"ז מי שגר ברמות ייחשב כמי שגר בעיר, דהיינו כל העיר היא מקום אחד כולל שכונת רמות אבל הבעיה בפתרון הזה שהעירוב אינו יכול להועיל לכמה שיטות, שסוברות שיש לכבישים אלו דין רשות הרבים, ולכן למי שאינו סומך על העירוב הזה, יש דין תחום שבת בהליכה משכונת רמות למרכז העיר. ויש פתרון ע"י הנחת עירוב תחומין, וכן יש אפשרות להימנות על עירוב תחומין מסודר ע"י שמתקשרים לפני שבת למוקד ומבקשים זיכוי לפי מספר הנפשות, ואז ניתן ללכת לשאר העיר לכתחילה. ויש בזה עוד כמה פרטים ואכמ"ל.

"ישמעו רחוקים" - שיעורים מוסדטים בדיני תחום שבת
ניתן לרכוש את סידרת השיעורים המיוחדת המבארת את צורת חישוב התחום הנוהגת בזמנינו, כולל כל הדינים של ריבוע העיר, הבלעה, צורת המדידה, עירוב תחומין, ועוד מאות הלכות חשובות

הכל ב 14 שיעורים קצרים ומתומצתים

ניתן לראות לבד במחשב, להבין לחזור ולשנן,

ולהגיע עד להוראה למעשה

להצטרפות יש לשלוח בקשה למייל

A83320@GMAIL.COM

[אפשר לקבל את הקבצים להורדה ע"י בקשה מיוחדת]

אברך שלא מוכן לצאת מהבית מחשש שיצא מהתחום לפני שבועיים בשבת בבוקר, דפקה על הדלת של אחד מרבני מוקד העירוב, אשה מאחת מהמשפחות החשובות שבשכונה, ושאלה שאלה דחופה, מה הדין של מי שיצא בשבת מחוץ לתחום וחזר לביתו, האם הוא יכול ללכת לבית הכנסת או להסתובב בעיר.

היא הסבירה שבעלה נסע בליל שבת עם קרוב משפחה מבני ברק לבית החולים תל השומר [בדבר של פיקוח נפש], ואחרי שהוא התאשפז פנה בעלה לחזור לבני ברק, כיון שהוא ידע שההוראה היא שתל השומר נמצא בתוך התחום של העיר בני ברק, אבל הוא התבלבל בדרך, וגם שאל אנשים והם הראו לו את הכיוון ההפוך, עד שהוא מצא את עצמו בתוך העיר קרית אונו, בסוף הוא מצא את הכיוון הנכון, וחזר לביתו, אבל התעורר לו ספק חמור, שמא הוא יצא מחוץ לתחום, וא"כ אסור לו לזוז ממקומו. אמנם יש לו ארבע אמות, כמו שכתב רש"י בפרשתנו שעל זה נאמר שבו איש תחתיו, אלו ארבע אמות ליצא מחוץ לתחום. וגם כל הבית נחשב לו כד' אמות מדין רשות היחיד, אבל הוא לא יוצא מהבית, ולא הולך לשמוע קריאת התורה בבית הכנסת, מחשש שהוא יצא מחוץ לתחום, ואין לו ללכת מחוץ לביתו. סיימה האשה את שאלתה האם יש לנו תשובה עבורו, האם יש לו היתר לצאת מהבית, היא רוצה שלפחות ילך לבית הכנסת

מפרשת בשלח לומדים דיני טלטול ודיני תחום שבת
בשבוע האחרון קראנו את פרשת בשלח, שבה נמצא את אחד מהמקורות להלכות שאנו עוסקים בהם. הקב"ה אמר למשה רבינו לצוות את עם ישראל, "ראו כי ה' נתן לכם את השבת, על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומיים, שבו איש תחתיו, אל ייצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט).

מפסוק זה למדו בגמרא שני נושאים. א. דין הוצאה וטלטול מרשות לרשות, שהיא אחת מל"ט מלאכות שבת וכן אמרו בגמרא (עירובין דף יז: שדורשים אל יוצא איש ממקומו, שלא ללקוט את המן ולהביאו בשבת, משום איסור הוצאה וטלטול. ב. דין תחום שבת, שלא לצאת מחוץ לאלפיים אמה. דורשים מהפסוק שנצטוונו להיות במקום, ולא לצאת מחוץ בשיעור מסוים שקבעו חכמים (עירובין דף נא: רמב"ם הל' שבת פכ"ז ה"א). מכיון שבכל שבוע אנו עוסקים יותר בהלכות הוצאה וטלטול, נעסוק הפעם בביאור נושא תחום שבת, שגם בזה מוקד העירוב עוסק הרבה, בבירור ההלכות, מדידה וחישוב, ונתינת מענה ברור לשאלות. וכן יצאו לאור בס"ד ארבעה חיבורים על דיני התחומין, וכן התקיימה סידרת שיעורים בכמה ערים בארץ בהשתתפות יותר ממאתיים אברכים כ"י.

והנה איסור הוצאה הוא בודאי מן התורה, למרות שיש מחלוקת האם הוא מפורש בפסוק הזה, עכ"פ הוא בכלל מלאכות שבת שנלמדים מהמשכן. אבל לגבי איסור תחום שבת נחלקו התנאים במשנה (סוטה דף כז:), האם תחום שבת אסור מהתורה או מדרבנן, וברש"י כאן כתב כשיטת רבנן שאיסור תחומין הוא מדרבנן, וז"ל רש"י, אל יצא איש ממקומו, אלו אלפיים אמה של תחום שבת, ולא במפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר, עכ"ל. אמנם להלכה נקטו השו"ע והרמ"א (סי' ת"ד ס"א) כמו השיטה שבירושלים, שעיקר דין תחום הוא מהתורה, אלא שמהתורה נאסר רק כשיצא יותר מ"ב מיל, כשיעור גודל מחנה ישראל במדבר, ומדברנן הגבילו עד אלפיים אמה בלבד.

אלפיים אמה במושגים שלנו, ואיך הולכים בכל העיר
שיעור אלפיים אמה אינו גדול, ביחס למרחקי ההליכה שרגילים היום. לפי שיעור רח"נ יוצא אלפיים אמה הם כ 960 מטר, ולשיעור חזו"א הם כ 1150 מטר, ואם נתרגם את זה למרחק הליכה שאנו הולכים בתוך העיר, לדוגמא, בבני ברק מתחילת רחוב חזו"א פינת רבי עקיבא, עד צומת חזו"א פינת הרב גרוסברד ליד מגדל המים, הוא אלפיים לשיעור רח"נ, ובירושלים לאורך רחוב מלכי ישראל, מפנינת שמגר שרי ישראל עד ככר השבת, ובמודיעין עילית מהשער בכניסה לעיר עד הככר שבכניסה לברכפלד בשדרות אביי ורבא, כל אלו הם מרחקים לא גדולים, שאדם הולך בתוך כרבע שעה בלבד, ובהליכה מהירה זה פחות מעשר דקות!

אמנם חישוב האלפיים אמה אינם נמדדים מהבית של האדם, ולפעמים העיר עצמה גדולה יותר מפי שניים ויותר משיעור זה, וא"כ יהיה אסור ללכת בתוך העיר, אלא יש אופנים שמקומו של האדם הוא גדול, ואז מותר לו ללכת בכל המקום, ועוד אלפיים אמה מסביב למקום. ויש בזה שלש מצבים.

א. אדם השוכן בשטח פתוח, מקומו הוא ד' אמות על ד' אמות (שו"ע סי' שצ"ו ס"א), ו"א ח' על ח' אמות (רמ"א שם), וכך הכריע המשנ"ב, ודעת החזו"א כשו"ע. שיעור זה נלמד מהפסוק שבפרשתנו "שבו איש תחתיו", ששיעור מקומו הוא כשיעור ששוכב בפישוט ידים ורגליים (גמ' עירובין דף נא ורש"י על החומש).

ב. אדם ששוכן בתוך "רשות היחיד", כגון בית גדול, או חצר מוקפת כהלכה, וכן עיר מוקפת חומה או אפילו עירוב, אם הוא כשר, הרי הוא עושה את כל מה שבתוכו, למקום אחד, כלפי מי ששוכנת בו. [ושביתה נקרא מקום שאוכל בו את סעודות השבת].

ג. אדם ששוכן בתוך עיר, אפילו אם אינה מוקפת בחומה או בעירוב, אלא היא בתים רצופים, שאין ביניהם הפסק בשיעור של שבעים אמה

באותה שעה הרב המשיב לא היה בביתו, ושלחו לקרוא לו כדי להוציא את הבעל ממאסרו.

דין היוצא בשוגג כשנכנס לעיר וכשנכנס לעירוב

הרב שמע את פרטי השאלה, ושלח את השליח להשיב לו, שמותר לו לכתחילה לצאת מהבית וללכת בכל העיר, וביאר לו את הטעם עם המקורות בהלכה, כדי שתתישב דעתו ויקבל את הפסק. והנה במקרה זה יש כמה וכמה פרטים, חלקם נוגעים דוקא לסיפור הזה בבני ברק וקריית אונו, וחלקם לכל מי שיצא וחזר, ומקוצר המקום נציין אותם בקצרה. א. גניח שהוא באמת יצא מחוץ לתחום וחזר, הרי הוא עשה זאת בשוגג, באותו זמן הוא לא שם לב עד היכן הוא הלך, עד שהתקרב לעיר וגילה שעבר דרך ארוכה, וא"כ כל מעשיו היו בשוגג, שלא ידע שהוא רחוק, או שלא חשב שיש בזה את דין התחום. וכתב השו"ע (סי' ת"ה ס"ה) מי ששגג ויצא חוץ לתחום [והוא נמצא כעת מחוץ לתחום], אין לו אלא ארבע אמותיו, ואם חזר לתחום באונס או בשוגג, הרי הוא כאילו לא יצא, ומותר ללכת בכל העיר בכתחילה, וחוצה לה אלפיים אמה. לפ"ז כיון שהוא חזר בשוגג, מותר לו כל התחום שהיה לו בכניסת השבת.

ב. גם לולי הדין הנ"ל שחוזר לו התחום שהיה לו, כגון באופן שהוא נזכר במצב שהוא מחוץ לתחום, שיש לו רק ד' אמות, בכל זאת אם הוא נמצא בתוך בית או רשות היחיד המוקפת מחיצות כדן, מותר לו ללכת בתוך כולה (שם סעיף ו'). וזה הסיבה שהוא נקט שמותר לו ללכת בכל הבית, ולפ"ז כאשר יש עירוב טוב בשכונה, מותר לו ללכת גם מהבית לבית הכנסת ולכל גבולות העירוב, כי זה אותו מקום לענין היוצא בשוגג. אלא שאותו אברך רגיל שלא טלטל ולא סומך על העירוב [מחשש לרשות הרבים ברחובות של זמנינו וכו'], ולכן למרות שידע שיכול ללכת בכל הבית, לא רצה לצאת ממנו. אך י"ל שכאשר יש צורך ללכת לתפילה במנין ולקריאת התורה, יש להקל לסמוך על העירוב, ולפחות לגבי איסור תחום שבוה הוא לכ"ע מדרבנן. עוד יש לצרף את שיטות הראשונים המובאים בביאור הלכה (שם ד"ה מוקפת) שסוברים שאם היוצא בשוגג נמצא בתוך עיר, גם זה נחשב לו למקום אחד שמותר בכל העיר כמו בכל הבית, והבה"ל האריך שלמרות שהשו"ע פסק שאסור ויש הרבה ראשונים שאוסרים, אך בשעת הדחק יש לסמוך להקל.

בגדר יוצא במזיד, ודינו בתוך בית ובהר לעירוב

ג. כל האמור לעיל הוא ביוצא בשוגג, אבל מי שיצא במזיד אין לו את שני הקולות הנ"ל, דהיינו שלא חוזר לו התחום, וגם בתוך הבית אסור לו ללכת מד' אמותיו (שו"ע שם). במקרה זה ודאי שאינו בחשש למזיד, ואילו היה לו ספק בדרכו, היה נשאר על מקומו כל השבת, אלא במקרה אחר שאדם הלך מתוך ידיעה, ואפילו שלא ח"ו הזיד בחילול שבת, אבל שבאמצע הדרך שם לב שיצא, ולצערנו במצב שאדם לחוץ כשהוא באמצע מקום לא מוכר, יש מקרים שעושה מעשה וחוזר אפילו שמבין שיתכן שהוא מחוץ לתחום, ויש לדון כל מקרה, מתי נקרא שוגג ומתי אינו שוגג.

ומ"מ באופן שחזר לעיר ששבת בה בכניסת השבת, כתב השו"ע (שם סעיף ח') שאפילו אם חזר במזיד, שאין לו את התחום של העיר, בכל זאת בתוך העיר מותר ללכת, ואמנם ברמ"א כתב דוקא בעיר מוקפת מחיצות, אבל הבה"ל האריך ופסק להקל אף כשאינה מוקפת מחיצות, ובשונה הלכות (ס"ז) כתב שדעת החזו"א (סי' ק"ט סק"י) להחמיר שצריך מוקפת מחיצות, [ולדבריו זה שוב תלוי אם מסתמכים על מחיצות העירוב]. לפ"ז גם מי שנחשב שהוא ידע את האיסור ובכל זאת חזר, מ"מ בתוך העיר יש להתיר לו ללכת [בצירוף שיש עירוב], אך לא יצא מחוץ לעיר אפילו בתוך אלפיים אמה, כי הפסיד את תחומו.

יש ערים שנהשבות כאחת, ובהיבור ע"י קשת

ד. בעיקר ההנחה שהוא יצא מחוץ לתחום, יש לומר שאינה ברורה, אלא שיטות הסוברות שגם אם הרחיק לכיוון קרית אונו, אינו יוצא חוץ לתחום, למרו שזה עיר אחת. כיון שהערים בגוש דן צפופות וסמוכות מאוד, ויש ערים שמתחברות זו לזו לגבי דין התחום, וכמו שכתב השו"ע (סי' צ"ח ס"ה) שאם יש שתי עיירות סמוכות זו לזו, תוך קמ"א אמה ושליש, נחשבות שתיהן כאחת, ונמצא שכל עיר מותרת בכל העיר השניה, ומחוץ לה עוד אלפיים אמה. לכן העיר בני ברק ורמת גן, וגבעת שמואל, ודאי מחוברות ונחשבות לאחת, וזה הסיבה שבית החולים תל השומר שנמצא בקצה רמת גן, נחשב בתוך התחום של בני ברק. אמנם בית החולים אינו מחובר לגמרי ברצף בתים כל הדרך, ולכן יש כאן נושא של התחום, שההכרעה למעשה היא, שבה"ח נמצא בתוך התחום של בני ברק. [אך כלפי מי ששוכנת בבית החולים, ש"א ששאנו מחובר לבני ברק, ראוי להניח עירוב תחומין ולקבל את הדין של בני ברק].

אבל י"א שכיון שהמצאות במקרה זה, שהערים סמוכות מאוד, ויש בהם בליטות ושקעים במצב שעיר א' נכנסת בשקע של עיר ב', הרי זה מחבר אותם כמו שהיו סמוכות ממש, מפני שיש דין שממלאים את הפגומים, כלומר שהשקעים שבעיר נחשבים כחלק מהעיר לגבי שמתחילים למדוד את התחום רק אחריהם, וא"כ נחשב שעיר ב' נכנסת לתוך עיר א', ומתחברות להיות כעיר אחת. וזה נקרא חיבור ע"י קשת". ובדין זה נחלקו גדולי ההוראה בדורות האחרונים, החל מדברי החזו"א שחידש את השיטה הזו, ומ"מ הסתפק אם לסמוך על כך למעשה. ואחריו בעל השבט הלוי שהתיר, ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שהחמיר להצריך עירוב תחומין. לפ"ז לענייננו יש למי שיצא לקרית אונו וחזר, שיטות חשובות להקל שבדיעבד לא נחשיב אותו כיוצא מחוץ לתחום כלל, ומותר לו ללכת בכל העיר לכתחילה, אף בלי להסתמך על העירוב שבשכונה. התשובה התקבלה בביתו בשמחה, ואחר כך פגשנו אותו בשבת בבית הכנסת, מודה על המענה כהלכה.

בשורה משמחת

לרגל פרשת בשלה יוצא לאור

דף הנחיות לדיני התחומין לבתי החולים ברחבי הארץ

בצורה תמציתית וקצרה, כולל המקומות שאפשר להגיע מהם אל בית החולים, והמקומות שצריכים עירוב תחומין, והדינים השונים למי שנמצא בבית החולים והולך לערים ולמקומות אחרים, ניתן לקבל במייל.

הזכויות שמורות, ניתן לצלם אך ללא שינוי

הרב הראה רק דבר קטן שהיה קריטי לכשרות העירוב

נביא כאן דבר אחד מהפעילות בתיקון העירובים ברחבי הארץ, דבר שאירע לנו ביום חמישי האחרון, באנו לשוב רק כדי לקשור כמה חוטים בעמודים החדשים שעשו בו, והרב אמר לנו שיש לו עוד שלש מקומות שכדאי לעשות שם תיקון. יצאנו איתו אל המקומות, בשנים מהם היה חוט עירוב מעל העמודים, אלא שבעל המשק [החצר] אמר שהחוט נקרע לו הבה פעמים, [והוא קושר אותו]. ומבקש שנעשה עמודים יותר גבוהים. אמרנו לרב שנשתדל בשבועיים הקרובים לדאוג לו להתקין את העמודים. אחר כך אמר הרב שיש לו עוד מקום אחד שהחוט הפריע לבעל השטח, והוא חיבר למבנה עם זווית כמו ר', תראה האם זה טוב. אמרתי את זה אני צריך לראות דחוף. הגענו למקום, וראינו חתיכה קטנה של עמוד מחוברת בגובה חמש מטרים בצד של המבנה, אמרתי לרב את שאר הדברים אפשר לדחות אחרי שבת, אבל זה חייבים לסדר כבר היום, בלי זה אין עירוב לכל הישוב.

תיקון מיידית להתיכת עמודי שימחוברת בגובה לקיר המחסן

הרב קרא לבעל השטח, והוא היה מאוכזב מאוד לשמוע שהתיקון שהוא עשה אינו טוב, ושאל מדוע הסברנו לו על פי הנאמר בפרשה, ונתנו את הדם על המזוזות ועל המשקוף, זו צורה של פתח שיש לו שני עמודים מהקרע, אבל חתיכה התלויה בגובה, אינה עמוד, לכן צריך להאריך את העמוד עד למטה, או להתקין עמוד חדש לידו. הבטחנו לו שהעמוד החדש יהיה לא פחות גבוה מהיציאה הזו, והוא הסכים. כעת נותרנו בבעיה להביא מיד עמוד חדש ולחבר אותו כראוי. בסיעתא דשמיא היה לנו בקירבת מקום כמה עמודים שנתור מעבודה אחרת, נסענו והבאנו, חיברנו והעברנו חוט חדש, וחזרנו בשמחה לעיר עם הזכות הגדולה של עוד אלפיים אנשים שישמרו שבת מכאן ולהבא.

נסיים בדברי הפסוק בפרשתינו, "ראו כי ה' נתן לכם את השבת", אומר הספורנו, ראו התבוננו, כי אין זה מצוה בלבד, אלא מתנה, כמו שאמרו חז"ל למתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, וכן סידרו בתפילה שאומרים ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את יום השבת, כלומר [שע"י שמירת השבת] ישיגו יום שכולו שבת, הרי לנו להתבונן ולהבין, שהגבולות שקבעה לנו התורה, ומה שהוסיפו על כך חז"ל, זה מתנה, זה זכות, לא הולכים רחוק, ולא נושאים חפצים, זה זמן למנוחה, זמן להתבוננות, זמן של מעין עולם הבא, של לימוד תורה והתקרבות בתפילה, כל אחד בדרכי עבודת ה' שלו, שנזכה בקרוב לביאת משיח, ולחיות ליום שכולו שבת.

1. הטבלה בצד זה מיועדת למי שהולך אל בית החולים

שמות בתי החולים לפי סדר שמות הערים	המקומות שמותר לבוא מהם לביה"ח	מקומות שאפשר ע"י עירוב תחומין	מקומות שאין ללכת
אשדוד, אסותא	כל העיר	ישוב שתולים	הישובים הסמוכים, בני דחם, ניר גלים, ועוד
אשקלון, ברזילי	רוב העיר, השכונות שממערב לרחוב שדרות רבין	השכונות שממזרח לרחוב שדרות רבין	כל הישובים הסמוכים כולל ברכיה
באר שבע, סוחקה	מכל העיר, מלבד שתי שכונות בדרום העיר	רמות הרכס	כל הישובים הסמוכים
בני ברק, מעייני הישועה	בני ברק, רמת גן, גבעתיים, גבעת שמואל, רוב פתח תקוה	פתח תקוה שכונת גני הדר, קרית אונו, תל אביב, בת ים, חולון	הערים הסמוכות
חדרה, הלל יפה	רוב העיר [מלבד אולגה ושכונת יד אליעזר]	שאר העיר	כל הישובים הסמוכים
חולון, וולפסון	חולון, בת ים, רוב תל אביב	חלק מרשל"צ מערב, בני ברק, גבע"ש, ר"ג	ראשון לציון מזרח, ישובים סמוכים
חיפה, בני ציון, רוטשילד	מכל העיר	נשר, טירת כרמל	קרית חיים וכו'
חיפה, כרמל	מכל העיר	נשר, טירת כרמל	קרית חיים וכו'
חיפה, רמב"ם	מכל העיר	נשר, טירת כרמל	קרית חיים וכו'
טבריה, פוריה	מישוב פוריה	אין, י"א מטבריה	העיר טבריה
ירושלים שערי צדק	מבית וגן, קרית יובל, גבעת שאול, הר נוף (1)	גוש מרכז העיר	ראוי להימנע: רמות, נווה יעקב, פסג"ז
ירושלים, ביקור חולים	משכונות בגוש מרכז ירושלים (1)	כל השכונות הנפרדות מגוש מרכז	הישובים הסמוכים
ירושלים, הדסה, הר הצופים	שכונות בגוש מרכז ירושלים, וגם נווה יעקב, פסגת זאב (1)	רמות, רמת שלמה, אזור גבעת שאול ובית וגן	הישובים הסמוכים לירושלים
ירושלים, הדסה, עין כרם	מבית וגן, קרית יובל והשכונות הצמודות (1)	גוש מרכז העיר, אזור גבעת שאול וקרית משה	ראוי להימנע: רמות, נווה יעקב,
כפר סבא, מאיר	מרב כפר סבא [מלבד שכונת הדרים, בית ונוף], כל רעננה	הוד השרון	הישובים הסמוכים
נהריה, גליל המערבי	מנהריה רק מהחצי המזרחי לכביש 4, מושב בן עמי	כל נהריה	הישובים הסמוכים
נתניה, לניאדו	מהחלק הצפוני של העיר, מהאזור של רחוב האר"י, ללא החלק המזרחי	השכונות הדרומיות מהנ"ל, וכן החלק המזרחי מעבר לכביש 2.	הישובים הסמוכים
עפולה, העמק	משכונת גבעת המורה, עפולה עילית, רובע יזרעאל	מרכז עפולה, מרחביה	הישובים הסמוכים
פתח תקוה, בית רבקה	מכל העיר כולל גני הדר, גוש קרית אונו	ראוי מבני ברק ור"ג,	ראוי להימנע: מתל אביב, בת ים, חולון
פתח תקוה, בלינסון	מרב פתח תקוה [מלבד גני הדר], ו"א גם מבני ברק	ראוי מבני ברק ור"ג, קרית אונו, גני תקוה, וגם משכונת גני הדר בפ"ת.	ראוי להימנע: מתל אביב, בת ים, חולון
פתח תקוה, השרון	מרב פתח תקוה [מלבד גני הדר],	בני ברק ור"ג, קרית אונו, גני תקוה,	ראוי להימנע: תל אביב, בת ים, חולון
פתח תקוה, שניידר	כמו בלינסון	כמו בלינסון	כמו בלינסון
צפת, זיו	מכל העיר	בירה	הישובים הסמוכים
צריפין, אסף הרופא	אין. [ספק מראשון לציון מזרח]	ראשון לציון החלק שמזרחי לכביש 4	כל הערים הסמוכות
רחובות, קפלן	מרב העיר, [למעט ממערב לרכבת], כפר בילו, גן שלמה	כל העיר	הישובים הסמוכים
רמת גן, תל השומר	בני ברק, גבעת שמואל, ר"ג, גבעתיים, קרית אונו,	פתח תקוה, תל אביב, בת ים, חולון, אור יהודה	שאר הערים הסמוכות
תל אביב, איכילוב	תל אביב, בת ים, חולון, בני ברק, גבע"ש, ר"ג, גבעתיים,	צפון ת"א, רמת החייל, רוב פתח תקוה	שאר הערים הסמוכות
תל אביב, אסותא רמת החייל	בני ברק, גבעת שמואל, ר"ג, גבעתיים,	רוב פתח תקוה, צפון ומרכז תל אביב	שאר הערים הסמוכות

ג. בענין המקומות המותרים ללא עירוב תחומין. קשה לכתב בקצרה את כל המבולגן, ולכן כתבנו רק את המקומות הברורים.

ד. בענין המקומות המותרים ללכת אל בית החולים, בחלק מהמקרים אסור להמשיך לבתים שמעבר לבית החולים אפילו באותה שכונה, [משום שלכתה מידת באמצע העיר, לא אומרים של העיר כ"א אמנותי]. לכן לגבי הלכה אחרי גבול בית החולים, יש לברר לר מוקד הטלפוני כל מקרה לגופו.

ה. לגבי מקומות שלא הוזכרו בטבלה, יש לברר לר מוקד הטלפוני. ואין ללמוד מקל וחומר מדיון מקומות אחרים, כי לפעמים התחום מתרחב רק לצד אחד [כמו ע"י הבלעה], ואפילו רק חצי צד [כשהרבעה באלכסון]. או שאין לו דין רבוע [מחמת קשת גדולה]. וצריך בקיאות רבה ונחתנים רבים כדי לדעת את הדינים.

ו. הדינים הכתובים כאן, הם ללא הסתמכות על עירובים עירובים. הפסקים לפי הוראות שקיבלנו מהגמ"מ לובין שליט"א, חתם של מר הגר"ל קויליץ זצ"ל. החישובים נעשו ע"י "מוקד העירוב בארץ הקודש", ע"י מח"ס דרך התחומין, וגליונות תיקוני עירובין.

מספר הטלפון של המוקד הטלפוני להרשמה לעירוב תחומין, ולברור האופן שמועיל העירוב - 054-84-833-20 "מוקד העירוב בארץ הקודש"

טבלת התחום המותר להליכה, לנמצאים בבתי החולים, ולהולכים אליהם

א. שים לב, שיש הבדלים גדולים בין הנמצא בערים הסמוכות לבית החולים לבין הנמצא בבית החולים, לכן הדינים נכתבו בשתי טבלאות נפרדות, וכל אדם יתבונן בטבלה המתאימה לפי המקום שאמור להיות בו בשבת.

ב. יש לציין שברוב המקומות שיש צורך בעירוב תחומין, מותר ללכת רק ביום ולא בלילה, מפני שהתחום וכל ספקי יש להתקשר למוקד הטלפוני.

ג. יש לציין שברוב המקומות שיש צורך בעירוב תחומין, מותר ללכת רק ביום ולא בלילה, מפני שהתחום וכל ספקי יש להתקשר למוקד הטלפוני. ואין ללכת לחדרי אורח וצריך לברר מוקד הטלפוני. ואין ללכת לחדרי אורח וצריך לברר מוקד הטלפוני. ואין ללכת לחדרי אורח וצריך לברר מוקד הטלפוני.

עורכת טוראזא אגמט נא לשיטתך לא ישיבט ויטאג סגאג וטגי טוראזא טוואטא צא

1. בירושלים יש מקילים לסמוך על העירוב העירוני של בד"ץ לענין תחומין, ולפ"ז רוב העיר נחשבת מקום אחד, ודין התחום נוגע רק לשכונת קרית יובל, קרית מנחם, וכן י"א לשכונת נווה יעקב, פסגת זאב, שאינם בתוך העירוב.

מהדורה שניה

עקב המורכבות נסיכום ההלכות בקצרה, ופרט שיש שיטות נוספות, ובמקום חלוי יש יותר אור להקל, כתבנו את הדין לכתחילה, וכשאין ללכת יותר מהכתוב כאן, מומלץ לברר כל מקרה למאן.

שמות בתי החולים לפי סדר שמות הערים	המקומות שבתחום לנמצא בביה"ח	מקומות שאפשר ע"י עירוב תחומין	מקומות שאין ללכת
אשדוד, אסותא	כל העיר	אין	הישובים הסמוכים
אשקלון, ברזילי	מעט מהעיר, עד קצת אחרי שדרות בן גוריון ורבין	כל העיר	הישובים הסמוכים
באר שבע, סורוקה	רוב העיר, למעט רמות והשכונה הדרומית	רמות	הישובים הסמוכים
בני ברק, מעייני הישועה	בני ברק, רמת גן, גבעת שמואל, גבעתיים	פתח תקוה, תל אביב, בת ים, חולון	שאר הערים הסמוכות
חדרה, הלל יפה	חלק מהעיר, מב"ח עד הרכבת ועוד מעט עד הישיבה ורח' רש"י	רוב העיר	מעט מהחלק המזרחי
חולון, וולפסון	חולון, בת ים, רוב תל אביב	בני ברק, גבע'ש, ר"ג גבעתיים, צפון ת"א	ראוי מקרית אונו
חיפה, בני ציון, רוטשילד	כל העיר	נשר, טירת כרמל	קריית חיים וכו'
חיפה, כרמל	כל העיר	נשר, טירת כרמל	קריית חיים וכו'
חיפה, רמב"ם	כל העיר	נשר, טירת כרמל	קריית חיים וכו'
טבריה, פוריה	אין	בעייתי	טבריה
ירושלים שערי צדק	בית וגן, קרית יובל, רוב הר נוף (1)	גבעת שאול, גוש מרכז העיר, רמת שלמה	ראוי להימנע: רמות, נווה יעקב, פסג"ז
ירושלים, ביקור חולים	גוש מרכז העיר, רמת שלמה, [גבעת שאול ורחב קרית משה] (1)	רמות, נווה יעקב, פסג"ז, בית וגן, הר נוף	הישובים הסמוכים
ירושלים, הדסה, הר הצופים	גוש מרכז העיר, רמת שלמה, [גבעת שאול ורחב קרית משה] (1)	רמות, בית וגן, הר נוף	הישובים הסמוכים
ירושלים, הדסה, עין כרם	קרית מנחם	בית וגן, קרית יובל והאזור.	ראוי להימנע: שאר שכונות העיר
כפר סבא, מאיר	כל כפר סבא, מעט מרעננה	כל רעננה, חלק מהוד השרון	הערים הסמוכות
נהריה, גליל המערבי	מעט מהשכונה הסמוכה, יש להקל לשיבת אביר יעקב	כל נהריה	הישובים הסמוכים
נתניה, לניאדו	החלק הצפוני של העיר, מהאזור של רחוב האר"י, ללא החלק המזרחי	השכונות הדרומיות מהנ"ל, וכן החלק המזרחי מעבר לכביש 2.	הישובים הסמוכים
עפולה, העמק	יש ערוב שכונות מפוקח לגבעת המורה שמתיר לגבעת המורה וחלק מעפולה עילית. ללא העירוב רק מעט מגבעת המורה	גבעת המורה, עפולה עילית, רובע יזרעאל, חלק ממרכז עפולה, אחוזת ברק	הישובים הסמוכים
פתח תקוה, בית רבקה	כמו בלינסון	כמו בלינסון	כמו בלינסון
פתח תקוה, בלינסון	כל פ"ת, גבעת שמואל, מעט מבני ברק [עד רחוב כהנמן בערך].	כל בני ברק, ר"ג, גבעתיים, חלק מתל אביב	ראוי להימנע: בת ים, חולון, וחלק מתל אביב
פתח תקוה, השרון	כמו בלינסון	כמו בלינסון	כמו בלינסון
פתח תקוה, שניידר	כמו בלינסון	כמו בלינסון	כמו בלינסון
צפת, זיו	מעט מהעיר (2)	כל העיר	הישובים הסמוכים
צריפין, אסף הרופא	אין	ספק על ראשון לציון מזרח	הערים הסמוכות
רחובות, קפלן	כל העיר [חוץ מחלק שאחרי פסי הרכבת]. תלמי בילו,	קרית עקרון	הישובים הסמוכים
רמת גן, תל השומר	קרית אונו	בני ברק, ר"ג גבעתיים, פתח תקוה	ראוי להימנע: בת ים, חולון, וחלק מת"א
תל אביב, איכילוב	תל אביב, חולון, בת ים,	צפון תל אביב, בני ברק, ר"ג גבעתיים	ראוי להימנע: פתח תקוה
תל אביב, אסותא רמת החייל	השכונות הסמוכות בלבד	בני ברק, ר"ג גבעתיים	מרכז תל אביב

2. לסומכים על העירוב העירוני בצפת, כל העיר בתוך התחום.

קדושת בתי מקדש מעט

בהמונות הגרמ"מ לזבין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

ובפשטות בדרך ברכה באים להיות מוסיף והולך, וכענין שברכה ראשונה קאי על עניני גשמיות ואח"כ ביאר על רוחניות?
ונראה בס"ד דהגם דקדושת התורה גדולה ביותר מקדושת ביהכ"נ, מ"מ האדם בשעת התפילה מצד עצמו צריך להתקדש יותר, והיינו כמו ששינוי שחסידי הראשונים היו שוהים שעה א' קודם התפילה ושעה א' אחרי, וגם בדרגות שלנו יש הלכות לעיקר ה'קבלת התפילה' שיהיה בדרך ביהמ"ק וכמפורש באו"ח ר"ס צ"ד, וע"ע במאמרים שבספר מחנה ישראל סופ"י, ובספר מנחת אליהו ח"ב סס"ג צידד שנראה דמעיקר הדין הו"ל כמעכב לחזור ולהתפלל. והיינו בכדי הצורך להיות מתקשר עם הקב"ה - כבא להתעסק עמו כדבר אשה אל בעלה, כמש"כ המהרש"א בכתובות סוף דף ע"א. אבל בלימוד התורה עיקרו מפתת הקב"ה המלמד לבני" תורה כענין שכתב שם המהרש"א שזהו ענין התקשרות אב עם בניו כחיובי אב בבן. וחילוק זה היינו דוקא כלפי מציאות האדם, אבל חשיבות הביהמ"ד מתקדש יותר שסו"ס העסק שבתורה"ק שהיא כשעת נתינתה, ודאי קדושה יותר מקדושת האדם המתפלל ולכן המקום שמיועד עבור עסק התורה מתקדש יותר.

ומעתה בכדי להתרומם למעלת התפילה כראוי מוכרח האדם להתחיל בלימוד התורה שהיא הדרגה הנמוכה מפתת האדם להתקשר עם הקב"ה, וזהו הברכה ב"יאר ה' וכו' על התורה, ויזכה מכחו להתעלות בדרגת האדם כדבעי - שתכליתו ושאיפתו הוא לקדושת האדם טפי. והדברים מפורשים באגרת החזו"א [סוף אגרת ב'], שמזכיר היאך התורה והתפילה צריכין זה לזה. ורמז שם בלשונו על "אור התפילה" שבכך הוא מתחיל את עלייתו, והוא כלישנא דברכת 'יאר' (שמשיע על התפילה), ונראה דזהו באור שהקב"ה מגלה עצמו בתוך הלימוד, ובזוהר איתא שהוא מאור הגנוז. וצריך להתעלות בדבר הזה ע"פ הסדר, שלאחר שנתעלה בתורה יתחיל להתפלל כראוי, ומעתה התפילה תעלה לדרגה שיהיה ראוי לילך ללמוד תורה כבן מאב, וכדפי' שם המהרש"א שזהו ענינו של ילכו מחיל אל חיל, ומפורסם שהחזו"א אמר על עצמו שעמלו בתפילה היה יותר מעמלו בתורה, והיינו מפתת שהאדם נצרך ליותר התקדשות וכמש"נ בס"ד. והנה במה שאמרו שם בכתובות ככלה הנמצא שלימה בבית חמיה וכו', לפום ריהטא צ"ע דלאיזה נידון הוזכר "חמיה", דלכאורה עיקר השלימות הוי כלפי בעלה שזהו הענין המבואר בפסחים רפ"ח [וכלפי כנסת ישראל כאמור במהרש"א, ודאי שאין מה להזכיר חמיה], וע"כ נראה דבאו בזה להיות האשה מכירה גם את המסיעים שהביאו לבעלה - למצוא חן בעיניו, והוא מחמת חמיה, והיינו דהוא חלק מההתבוננות לפני לימוד התורה לבוא עם המידה של 'הכרת הטוב' בצורה מקיפה. וממילא נלמד מזה כלפי השיגים שמתעלה בהם בשעת התפילה צריך להביאו לתוספת הכרת הטוב, ובכך יהיה הולך מחיל אל חיל. וכידוע דענין של הכרת-הטוב הוא מיסודי האדם, ולכך הוא הכרחי בגדלות האדם שילך מחיל אל חיל. וממוצא הדברים: הרי מוכנס בכאן ענין של ג' עמודי העולם, שהכרת-הטוב מביא לגמילות-חסדים, וע"י זה נבנה בית מקדש מעט, ויבנה במהרה בימינו הבית הגדול אשר נקרא שמו עליו.

בירורי הלכה

ג. כל הקפיא הוא דווקא על הפתח שרוב הציבור נכנסים בו, אבל שאר הפתחים מותר לעשות בכל הצדדים (ביה"ל).
ד. צריך לעשות פרודור לפני ביהכ"נ, ואין צריך לעשות את פתחו לכיוון הצד שמתפללים בו (חת"ס, ביה"ל).
ה. צריך שיהיה בביהכ"נ פתחים או חלונות⁴ לכיוון ירושלים, וטוב שיהיה בביהכ"נ י"ב חלונות (שו"ע צ' סעיף ד')⁵, ושיעור גודל החלון הוא בכדי שראשו של אדם יוכל לעבור בו, וצריך י"ב חלונות ממש ולא סגי במה שיש

"יש כאן מישהו שלא יודע שהשכינה נמצאת בבית הכנסת"?

גם השבוע, זכינו - בזכות הרבים - לקבל הארה והתעוררות בנושא הגדול שבו אנחנו עוסקים, הלא הוא, 'קדושת בתי-מקדש-מעט'.

זה אירע כשנגשנו לגה"צ ר' משה קפלן שליט"א מקהילת הליגמן ב"ב, ובקשנו ממנו דבר או שנים בעניינים של העלון. כמובן שהרב הסכים על-אתר ופתח את פיו, פה מפיק מרגליות-לב, דברים היוצאים מן הלב ונכנסים ללב. הרב אמר שאת חלק מן הדברים דרש בשבת האחרונה בשכונת 'גרין-פארק' במודיעין-עילית, וכבר בתום הדרשה ניגש אליו אדם ואמר לו שהוא קיבל קבלה בעניין.

וכך היו דבריו: **"אני זוכר כמו היום איך ר' אליה לאפיאן זצוק"ל דיבר על זה. הוא רצה להבהיר את העניין הנכבד של 'השבות אל לבבך', כמה זו כל עבודת-החיים שלנו, לחבר כל-הזמן את הלב למה שאנחנו יודעים. אני זוכר שר' אליה פנה לקהל ושאל: "יש כאן מישהו שלא יודע שהשכינה נמצאת בבית הכנסת"? "יש כאן מישהו ש... שח"ו מסתפק בזה"? "ודאי שלא"! - ענה מיד. "כולנו יודעים וכולנו מאמינים שהקב"ה נמצא בבית הכנסת, ואעפ"כ נכנסים לבית הכנסת כמו ל'מגרש שעשועים'", כך הוא התבטא.**

"זה נקרא שאין שייכות בין השכל ללב; בן-אדם יודע ומאמין שהשם יתברך נמצא כאן, אבל זה לא מחייב אותו, המעשים שלו לא שייכים לזה". "אם לפני שאדם יכנס לבית הכנסת יאמר לעצמו, יאמר ללבו: 'יענקלה' - כך אמר ר' אליה - 'אתה נכנס לבית של הקב"ה', 'אתה נכנס למקום קדוש', הוא יתנהג אחרת".

זה מה ששמענו מהגה"צ ר' משה קפלן שליט"א ששמע את הדברים באזניו ונראה שהם מהדהדים באזניו כאילו כעת יצא מהשיחה של ר' אליה זצוק"ל.

ודאי שזה דבר שמצריך חיזוק תמידי, כמו שאמר החזו"א זצוק"ל שגם אם נחמם מים המון זמן, אם נפסיק לכמה זמן הם יתקררו שוב; כך הדבר בכל הרגשי-המוסר, אם לא נלבה אותם תמיד, הם ידעכו ויכבו רח"ל. חיזוק ונתחזק.

דברי חיזוק מאת הגאון רבי שמשון כאהן שליט"א, ראש חבורה בכולל נחלת משה ב"ב.

התרגום יב"ע והירושלמי עה"פ 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל' (במדבר כ"ד, ה') כתבו, דהמעלה של בתי כנסיות ובתי מדרשות שבכל הדורות תלויים במעשיו דיעקב אבינו, שנידון כבאו מכח מעשיו וכאשר ביאר שם בספר זהב משבח.

וממה שעל בתי כנסיות נכתב השם 'יעקב' (מה טובו אהליך יעקב), ועל בתי מדרשות נכתב השם 'ישראל' (משכנותיך ישראל), ה"ז מוכיח על מעלת ביהמ"ד שהוא מרומם יותר מביהכ"נ, כפי המבואר בכמה מקומות ששם ישראל ניתן על זמנים שהיה יעקב אבינו בדרגה יותר גבוהה.

ויש להקשות במה דפירש התיב"ע לברכת כהנים דפסוק 'יאר ה' פניו אליך' קאי על הצלחתו בתורה, ופסוק 'ישא ה' פניו אליך' קאי על תפילה,

בענין צורת בנין בית הכנסת

בית הכנסת א. צריך לפתוח פתח ביהכ"נ לצד שמתפללין באותו העיר שאם מתפללין למזרח יפתחוהו למערב כדי שישתחוו מן הפתח כנגד הארון שהוא ברוח שמתפללין נגדו (שו"ע קנה).¹

ב. היה הפתח בנוי בצד אחר וחרב ביהכ"נ, וכבונים אותו מחדש רצו קצת מנהיגים לבנות את הפתח כדינו, אין האחרים יכולים למחות ואפילו שהם הרוב (מג"א ומשנ"ב).²

לרפואת הג"ר אלחנן בן שרה סימון, הג"ר מנחם מנדל בן שרה בילה, מזכה הרבים הג"ר אברהם בן שרל, הג"ר ראובן בן טלאת, מרת רוחמה רחל בת אסתר בתושח"י. ולישועת שרה אסתר בת מיכל מישל ויונה בן שרה אסתר.

ברכה לחיד"א כתב בדומנינו אין נזהרין בכך שיהיו ו' מדרגות, ובמנחת יצחק (ח"ג סי' ו') מביא שמ"מ לא יהיה פחות משלש מדרגות בכל צד.⁹ יא. אם הבימה (או העמוד) גבוהה עשרה טפחים ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות עשרה, הבעל קורא והש"ץ מוציא את הרבים י"ח (ולענין צירוף דעת השו"ע שמצטרף וכתשובת הרשב"א ודעת הגר"א להחמיר בזה) (שו"ע וביה"ל סי' נ"ה סעי' י"ח).

עמוד הש"ץ יב. צריך לעשות עמוד הש"ץ סמוך לארון הקודש, ושפני הש"ץ יהיו כלפי הארון כשאר העם (רמ"א ק"נ ובמשנ"ב).

יג. המג"א בריש סימן צ' כותב דעכשו נהגו שהמקום שעומד עליו הש"ץ נמוך משאר בתי הכנסיות משום "ממעמקים קראתיך ה'" ולכך נקרא הש"ץ 'יורד לפני התיבה', ובאגרות משה (אור"ח ח"ב סי' כ"ו) כותב שלא נהגו שהש"ץ עומד במקום נמוך.¹⁰

יד. המנהג הנפוץ להעמיד את העמוד כנגד ארון הקודש וכך משמע במשנ"ב בסימן תר"ס סק"ג, ובאגרות משה (שם) כותב שהרבה מקומות נוהגים להעמיד את העמוד מימין לארון הקודש [ושיעמוד בקו אחד עם תחילת ארון הקודש] וכך משמע מהמשנ"ב בסימן קל"א סק"ו.¹¹

טו. כשיש קהל רב בביהכ"נ וקשה לשמוע את הש"ץ כשעומד לפני העמוד, כותב האג"מ שיכול הש"ץ להתפלל על הבימה שבאמצע ביהכ"נ¹², אך ללא סיבה מיוחדת אין לשנות.

1. וזהו מתוספתא דמגילה ממה שמצינו בהיכל שפתחיו למזרח, ובתוס' (ברכות ו' ד"ה אחרי) כתב הטעם כדי שיהיו משתחוים נגד הארון שהיה במערב, ובפרישה (קנ) כותב בביאור התוס' והטור דדוקא במתפללין למערב דהוי דומיא דהיכל ואז ישתחו למערב, אבל לדין שמתפללין למזרח אין לדקדק לפתוח למערב, והמג"א ס"ל דגם לדין בעינן לפתוח לצד שמתפללין, וכשו"ע. חו"י, וצריך שהמתפללים יתפללו ג"כ לכיוון הקודש.
2. ודלא כפרישה דלדידיה לדין שמתפללין למזרח אין לדקדק בזה.
3. דוגמת האולם שהיה לפני ההיכל (ב"ח סימן צ').
4. דאע"פ שצריך שיהיו עיניו למטה כשמתפלל, מ"מ כשמתבטל מכוונתו ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה (משנ"ב צ, סק"ח).
5. ושחלק מהחלונות יהיו לכיוון ירושלים (פמ"ג, משנ"ב שם), ואפשר להוסיף על מנין החלונות (א"א בוטשאטש ס"ה).
6. משנ"ב סימן צ' סק"ט, ובביה"ל סימן ק"נ נסתפק בזה ונשאר בצ"ע ובשבת הלוי כתב דהעיקר להלכה כפשיטת המשנ"ב בסימן צ'.
7. ובביהכ"נ שקיר המזרחי מכוון ממש כנגד ירושלים, יש לבנותו מעט בדרום באופן שבתקופת ניסן ותשרי בזריחת השמש יגיע הניצוץ לקיר המערבי בנטיה לדרום, ולא ממש לאמצע שלא יאה מחזק ידי המינין (וכמבואר ברמ"א עיין ביה"ל סימ' צ"ד ד"ה אין עושין באריכות).
8. ובביה"ל כותב דהו מנהג קדום מגמ' בסוכה ע"ש וכותב בגנות הבונים את הבימה בסמוך לארון הקודש מפני שרצו לילך בדרכי הגוים.
9. ובספר ימלא פי תהלתך מביא מהגרא"ל שטיינמן שבבריסק היה נהוג הבימה היתה תמיד גבוהה, והיום לא מגביהים את הבימה לפי שתופס שטח גדול, ובחז"ל בד"כ היו בתי הכנסת גדולים מאד, ויכול לעשות כן.
10. וכותב שזהו משום שהשו"ע והרמ"א לא פסקו שיש מעלה בנמוך, והר"ף והרא"ש השמיטו דין זה וממעמקים קאי ע"ז שלא יתפלל במקום גבוה, ובשולחן הטהור (סי' צ' ס"א) כתב שלא ראה בשום מקום של קדמונים שיהיה מקום הש"ץ נמוך וכן בביהכ"נ הרמ"א והעש"ט, ואין מי שנוהג כך דא"כ צריך שכל המתפללים יתפללו במקום נמוך ולא רק הש"ץ. ובספר ימלא פי תהלתך מביא מהגרא"ל שטיינמן שבבריסק היה נהוג שהמקום של הש"ץ היה נמוך כטפח משאר בית הכנסת.
11. וכ"כ בשו"ת גורן לדוד לתלמיד החת"ס שמנהג ישראל בכל מקום להעמיד העמוד לצד ימין שהוא הצד החשוב ואין לשנות וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר, ובמשנ"ב 'דרשו' מביא מספר משנת יוסף שיש מקומות שמעמידים העמוד מצד שמאל, ויתכן דזהו משום שמקום הרב הוא בימין משום כבוד התורה ע"ש.
12. וכותב שכך היו נוהגים בהרבה מקומות באירופה בבתי כנסיות הגדולים, ובספר ימלא פי תהלתך מביא שלישיבה שהיתה בה צפיפות מרובה בימים נוראים ולא שמעו היטב את הש"ץ, הורה הגרא"ל שטיינמן שיעמידו הש"ץ באמצע ההיכל, ואמר שמנהג הספרדים לכתחילה כן אבל אנו נוהגים כן רק בשעת הדחק [ורבנו בעצמו ה"י ש"ץ שנים רבות ביה"כ בנעילה, ועמד באמצע ביהמ"ד].

קוראים כותבים

הודעה שהחייאה הצליחה, ואמר שהרגיש ממש איך שבזכות הקבלות שקבלו על עצמם הסבתא חזרה לחיים, ואח"כ במהלך היום עוד קבלו ע"ע ולמחר ג"כ היה צריך לעשות החייאה והצליח בס"ד ואמר שהרגיש בחוש שבזכות הזהירות מלדבר בביהכ"נ חייה ניצלו, ואגב סיפר שסבתו נזוהרה מאוד לדבר בביהכ"נ והאריכה ימים עוד ונפטרה בזמן תחילת הנגיף כשבתי הכנסיות היו סגורים. יה"ר שנמשיך כולנו להתחזק בשמירת קדושת בתי הכנסת ובתי המדרש.

סיפור השבוע

למחרת, בחדר המורים סיפר ר' זאב לשאר המלמדים על מצבו האמיתי של חברים המלמד. "אנחנו מוכרחים להתחזק במשהו, לקבל ע"ע קבלה טובה לרפואתנו" אמרו. אחד המלמדים הציע שיקבלו על עצמם להימנע מדיבור בשעת התפילה וקריאת התורה בפרט, ומשיחה בטלה בביהכ"נ. חביריו נענו לבקשתו ואף ביקשו מאחרים שיקבלו על עצמם קבלה זו לרפואת חברים. בס"ד לאחר זמן קצר, התברר לבית החולים שיטנה באמריקה שיטה חדשנית לטיפול במחלת האברך, החולה נשלח לביה"ח באמריקה, וזכה לשוב בריא ושלם ארצה, ילדיו קבלו שוב את אביהם, וגם התלמידים ממשיכים להנות משיעוריו בתורה.

(לחזק לכל)

בחלון אחד שיעור י"ב חלונות (קובץ תשובות ח"ג סי' כב).
ארון הקודש ו. צריך לקבוע את ארון הקודש לצד שמתפללין בו, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפילה (רמב"ם וטור).
ז. אם אי אפשר לקבוע את ארון הקודש במזרח יקבעוהו בדרום, אבל לא במערב שלא יהיה אחורי המתפללים לארון הקודש, ובקבעוהו בכותל אחר צריך אומר המשנ"ב בסימן צ' סק"ט שהמתפללים יחזירו פניהם למזרח, ובביה"ל סימן ק"נ נסתפק בזה ונשאר בצ"ע.¹³

ח. כתב הלבוש שבמדינותינו שאנו מערבית-צפונית של ארץ ישראל, יעשה את כותל המזרחי שבו ארון-הקודש נוטה לצד מזרחית-דרומית, ובלחם חמדות ישב מנהג העולם שעושים רק למזרח, ומ"מ משמע מיניה ג"כ שטוב לעשות כדברי הלבוש (משנ"ב צ"ד סק"א), ובהליכות שלמה פ"ט ס"ד כתב דבמקום שאם ידקדקו להעמיד את ארון הקודש במדויק לכיוון ירושלים יתמעט מקום המתפללים, יש להקל לבנות באחד הצדדים ולא לבנות בזוית, כיון שבדורות שלפנינו לא נהגו להקפיד שיהיה הארון הקודש בזוית מדויקת.¹⁴

הבימה ט. עושין בימה באמצע ביהכ"נ, שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם (רמ"א סי' ק"נ).¹⁵

י. אין עושין יותר משש מדרגות לבימה (מג"א בשם הזוהר), ובזוהר שם מבואר שהשולחן שעליו מניחים הס"ת היא מדרגה השביעית, ובמחזיק

לכבוד העלון המחזק 'קדושת בתי מקדש מעט', ייש"כ על כל החיזוק שאתם עושים בענין נשגב זה.

רציתי לשתף אתכם בעובדא ששמעתי מידידי וכך היה מעשה, סבתו היתה מאושפזת בביה"ח וביקש עם בני המשפחה שיקבלו על עצמם שלא לדבר בפלא' בביהכ"נ והנה פחות מדקה אח"כ קבל הודעה בטל' שהמצב של הסבתא קשה ומי שיכול שיגיד תהלים... והנה אחרי חצי שעה קיבל שוב

אברך צעיר, מלמד תשב"ר, תקף אותו מחלה קשה, הכבד שלו נפגע והמחלה התפשטה, לאחר תקופה ארוכה של ניסיון מצד הרופאים לרפאו הם הרימו ידיים והתייאשו מחייו.

ר' זאב חברו מילדות אשר גם הוא מלמד תשב"ר הגיע לבקרו. "אני מבקש ממך שתשגיח על הילדים שלי שכנראה עוד מעט יהיו יתומים, שילכו תמיד בדרך הישרה" אמר האברך החולה. "אל תכנס לדכאון, בעז"ה אתה תזכה להבריא ולחזור למשפחתך ולתלמידיך האהובים עליך" ועוד כל מיני מילים מחממות ניסה ר' זאב לחזק את חברו החולה, אך ללא הצלחה, מילותיו הטובות לא הצליחו לסלק את פחד מלאך-המוות מהאברך החולה.

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתרומות ולהפצת העלון 052-7101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס 15335792498 y0527176420@gmail.com

נאה דורש

פנינים מתוך הספרים החדשים "דורש טוב" ו"נאה דורש"
על ספר שמות

ארבעה שווספה אות לשמים

וישמע יתרו (יה, א)

ישנם ארבעה אנשים שהוסיפו להם אות בשמם: אברהם - אברהם, תוספת אות ה, שרי - שרה, אות ה, הושע - יהושע, אות י, יתרו - יתרו, אות ו.

אומר האדמו"ר ה"אמרי אמת" מגור וצ"ל: ארבע אותיות אלו מצטרפות לשם הוי-ה, ומבארה: המיוחד בארבעת האנשים האלו הוא, שהם היו אנשים שלעגו להם, והם לא התייחסו למה שאומרים עליהם, והחליטו שהם עובדים את ה' בכל כחם בכל מצב.

אברהם העברי ושרה אשתו עמדו בעבר אחד של העולם, כשכל העולם עומד בעבר השני. על הושע לעגו שהוא "מסדר ספסלים" ואינו תלמיד חכם, עד כדי כך שקראו לו כסיל. גם את יתרו נדו על שבחר לעזב את מעמדו הרם ככהן מדין ולהתגייר.

מי שמוכן לסבל למען כבוד שמים, ולהמשיך לעבד את ה' גם כשלוועגים לו - ה' נותן לו שם חדש והוא גורם לשם הוי-ה יתחזק בעולם.

ה-ו-י-ה הוא שם של רחמים. כל הרחמים בעולם מתחזקים בזכות אנשים כאלו, והם המביאים את הברכה לעולם.

(רבי גואל אלקריף שלישי"א)

כש"הקשה לו הדבר" - זכה לסייעתא דשמיא

וישמע יתרו (יה, א)

פרש רש"י: "יתרו - שבע שמות נקראו לו... יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה (להלן פסוק כא) ואתה תחזה".

שואל האדמו"ר מגור הנדושי הרי"ם וצ"ל: הפרשה שיתרו יתרו לא מתחילה מ"ואתה תחזה", אלא כמה מסוקים לפני כן, באמרו למשה: "לא טוב הדבר אשר אתה עשה". מדוע אומר רש"י שזו פרשת "ואתה תחזה"?

אומר הנדושי הרי"ם דבר יקר: להגיד בקרת, מה לא טוב - זה לא נקרא שיתר פרשה בתורה. "יתר פרשה" זה להגיד מה כן לעשות! מ"ואתה תחזה" מתחיל יתרו הפרשה אחת בתורה.

מן הסתם היו למשה רבנו 'עצות זאגער'ס' מהבקר עד הלילה, ואף אחד לא זכה שהעצה שלו התקבלה, ושתיתר פרשה אחת בתורה. למה יתרו כן זכה? רש"י אומר: "וישב משה ויעמד העם - יושב כמלך וכלם עומדים והקשה הדבר ליתרו". העצה שלו התקבלה כי "הקשה לו הדבר"! היה קשה לו, כאב לו.

זה יסוד גדול מאד! כשכואב לבן אדם, בפרט על רוחניות, או כשכואב לו הצער שיש לאחרים - הוא מקבל סייעתא דשמיא.

את היסוד הזה רואים בכל ההיסטוריה. לא מכבר היתה התעוררות עצומה בכלל ישראל בסיומי הדף היומי. אלקים ורבבות התחילו ללמד דף היומי. תראו אילו זכיות עצומות יש לרבי מאיר שפיידא מלובלין וצ"ל. הוא היה אז אברך בן שלשים וחמש בזמן שתקן את הדף היומי. אף הוא זכה? כי "הקשה לו הדבר". כאב לו שתהיה תורה בכלל ישראל, והוא מסר את נפשו על הרצת תורה ביישיבתו. כשבו

אדם מוסר את נפשו וכואב לו, הוא יכול.

רואים את גדולי ישראל אחרי המלחמה: הרב מפוניבז' כאן בארץ, רבי אהרן קוטלר באמריקה, הרבי מסאטמאר, הבית ישראל, הבעלזער רב, והקלויזנבורגער רב - אנשים שהגיעו שבירים ורצוצים, ואף על פי כן הצליחו לבנות עולמות. אף הם הצליחו? זה הכח של מסירות נפש, של "הקשה לו הדבר".

לא רק "אדם גדול". ישנם הרבה אנשים שזכו לפעל רבות בכלל ישראל אף שהם לא היו גדולים במיוחד. יש כאלו שעסקו בקרוב, וזכו לקרב אלקים ורבבות תחת כנפי השכינה. הם היו אנשים שכאב להם, שהקשה להם הדבר, וכשכואב - זוכים.

שמעתי שהיה אחד מגדולי ישראל שה"חזון איש" וצ"ל בקש ממנו שיוציא ספר כמו משנה ברורה על חלק "יורה דעה", והוא אמר ל"חזון איש" שלהוציא ספר כמו המשנה ברורה אי אפשר בלי סייעתא דשמיא מיוחדת. בשביל לזכות בסייעתא דשמיא צריך להיות אחד שכואב לו מאד מאד שלכלל ישראל יהיה ספר הלכה שכזה. "אני לא עומד בדרךך הזאת, וממילא לא זוכים לסייעתא דשמיא כזאת".

רבי מאיר ליברמן הסתובב הרבה אצל ה"חפץ חיים". לימים ישב אצל הרב מבריסק וצ"ל והתחיל לספר ספורים על ה"חפץ חיים", כאלו שהוא ראה בסדר, שהיו מגיעים ל"חפץ חיים" עם שאלות, ועוד לפני שהיו מתחילים לדבר, ה"חפץ חיים" היה מדבר כאלו לעצמו, והללו קבלו את התשובה לשאלותיהם. אמר לו הרב: "אתה רוצה להגיד שזה רוח הקדש? אכן ל"חפץ חיים" היתה רוח הקדש, אבל מה שספרת זה לא רוח הקדש! אלא היות והוא מסר את נפשו על כלל ישראל, וכאב לו על כל יהודי, משמים שמו לו בפה את התשובות בלי שהוא התכוון".

הרב מבריסק לא אמר שה"חפץ חיים" זכה לזה בגלל צדקותו הגדולה, או בגלל עמל התורה העצום שלו, גם לא בגלל האמונה הגדולה שיתקד בן, אלא מפני שהוא מסר נפשו על כל יהודי. כשאדם מוסר נפשו על דבר - בדבר הזה יש לו סייעתא דשמיא.

*

ספר לי המוהל הרב רושמן:

"בשנת תר"פ ירד שלג כבד בירושלים, שנמשך כמה ימים רצופים, ונערם לגבה רב. הזמינו את אבי למול בבית בשכונת 'מקור חיים'. נפש חיה לא היתה ברחוב. הוא הלך עם בנו, ילד בגיל בר מצוה, והם לא מצאו את הכתבת. השלג הכבד הקשה לזהות את הכתבת. הוא בקש מהילד להתפצל, הוא הלך למקום אחד, והילד למקום שני. מה שמרה שבשלב מסוים הוא אבד את הילד, וגם את מקום הכתבת לא מצא. כאמור, אין נפש חיה ברחוב, סופת שלגים משתוללת.

פתאום הגיע יהודי זקן, מראהו כמלאך אלקים, ושואל אותו מה הוא מחפש. אבי השיב לו: 'אני מוהל. הזמינו אותי לבית ואני לא מוצא את הכתבת. שלחתי את הילד שלי לחפש, והוא נאבד לי'. הזקן הוביל אותו עד הילד, הוביל את שניהם עד מקום הכתבת ונעלם. אני בטוח שזה היה אליהו מלאך הברית".

אמרת לי: "אתה חושב שזה מופת? זה לא מופת! הוא עשה את המקסימום שהיה יכול, אז אליהו מלאך הברית הגיע אליו. זה

התפקיד שלו. כל יהודי שהיה עושה מסירות נפש שכזו היה זוכה שאלהיו הנביא יגיע אליו.

(רבי אליהו דיסקין שליט"א)

חכמות נשים בנתיב ביתה

בה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (י"ט).

פרש רש"י: "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. 'ותגיד לבני ישראל' - ענשין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין בגידיון. צריך להבין, מדוע הפסוק מקדים את הנשים לגברים? מה הפריבילגיה הזו?

הדבר יובן על פי ספור שארע באמריקה לפני כמאה שנה: בשנת ה' אלפים תרע"א נסעו שני יהודים עם בני משפחותיהם מהעיר ראדיון, שהיתה מאה שנים דליתא, לאמריקה לצורך פרנסה. הם לא שערו בנפשם שהנסיונות שבהם יתנסו יהיו כה קשים. שניהם הסתדרו בסיעתא דשמיא בעבודה, ועבדו בחריצות וביעילות. הגיע יום ששי, והם נחפזו לסים את עבודתם בכדי להתפונן לקראת שבת מלקתא.

"ידוע לכם שמחר אתם באים לעבודה?", פנה אליהם לפתע הבוס.

"אנחנו שומרים שבת, ועל כן לא נוכל להגיע".

"לא רוצים לבוא? אל תחזרו לקאן ביום ראשון!"

השנים פטרו מהמפעל, וכך במשך שנים הם פטרו מעשרות מקומות עבודה רק משום שהמעסיקים התעקשו על עבודה בשבת, אך הם נותרו איתנים ברוחם ולא נשברו.

לאחר שנים הצעה להם עבודה במפעל בטחוני, עם משכורת גבוהה ומסדרת.

"הכל טוב ויפה, אך מה עם שבת?", שאלו את המפקד בחשש.

"מצדי אתם יכולים לעבד בתפוקה גבוהה במשך השבוע, ואז לא תצטרכו לעבד בשבת", השיב המפקד. הם הסכימו לדברים, ועבדו בחריצות יתרה במשך השבוע, וכך היו יכולים לשוב בשבת לביתם ולשמר אותה כדבעי.

חלפו שמונה חדשים שבהם היתה להם פרנסה ברוח, אך אז פרצה מלחמת העולם הראשונה, וארצות הברית נכנסה למלחמה נגד גרמניה. "כל העובדים מחיבים לעבד שבעה ימים בשבוע!", הכריז המפקד.

"אנחנו לא יכולים לעבד בשבת", נסו השנים לדבר על לבו.

"אם כן, אספו את החפצים שלכם ולכו הביתה", הודיע להם המפקד בנחרצות. "אין פרוטקציות, מלחמה זה מלחמה, וכלם חייבים לעבד שבעה ימים בשבוע, ללא יוצא מן הכלל!"

הם נצבו בפני נסיון לא פשוט. מה יעשו עכשיו? אין באמריקה 'קפת העיר' או 'ועד הרבנים'. אם יפסדו - הם ימותו מרעב, ואין לה פקוח נפש גדול מזה!

אחד מהם נותר חזק כצור החלמיש, ולא הסכים להכנע, אך חברו נשבר והחליט לעבד בשבת מכיון שלא היה מסוגל לשוב לימים שבהם שררה בבית חרפת רעב. אחד מגדולי ישראל באמריקה שמע על החלטתו של היהודי ונסה לשכנע אותו לחזור בו מהחלטתו, אך נתקל בחומת התנגדות בצורה, שנמקה בטעון של פקוח נפש.

במהלך סעודת ליל שבת פנה היהודי לרעייתו: "אל תצפי מחר שאשוב אחר התפלה. אני יוצא בבקר לעבודה, ואחזר רק בערב". האשה שתקה ולא הגיבה מאומה.

בחצות הלילה קפצה האשה ממסתה, ארזה בשקית את בגדי בעלה ונעליו, והורידה אותם למרתף. והנה בבקר קם היהודי ורוצה לרוץ לעבודה, אך אז הוא נתקל בבעיה קשה: אין חלצה, אין מכנסים, אין גרבים וגם לא נעלים. הם נעלמו כאלו בלעתם האדמה!

הוא נסה לגייס את אשתו לחפושים, אך היא עשתה את עצמה ישנה שנה עמקה ולא הקשיבה כלל לדבריו.

פתאום נפל לו האסימון: הרי במשך שלושים שנות הנשואים שלהם היא לא ישנה כל כך חזק, מה קרה דווקא עכשיו?

"תביאי מיד את הבגדים", צעק בפעם. "אני חייב ללכת לעבודה, זה פקוח נפשי!"

האשה התישבה במסתה ואמרה בנחרצות: "אתה יכול לשכח מהבגדים. גם אם תתלה אותי, לא תקבל אותם!"

"אבל זה פקוח נפש! אנחנו נגוע ברעב!"

"אתה אומר שזה פקוח נפש? אני מוכנה לקבל את דברך. אבל אם כן, אתה יכול לעלות לאוטובוס ולנסע לעבודה עם פיגמה ונעלי בית, הרי בפקוח נפש לא שמים לב לזוהמות כמו בגדים..." למותר לציין שהבעל נשאר באותה שבת ובשבתות שלאחריה בביתו.

התורה מצוה תחלה את הנשים, משום שיש להם כח יחודי שבאמצעותו הן יכולות להעלות את הבעל ואת בני הבית על דרך המלך, בחכמה וללא ופוחים, כמאמר שלמה המלך (משלי יד, א) "חכמות נשים בנתה ביתה".

(רבי חזקיהו יוסף קרלינשטין שליט"א)

יראת שמים אמתית

ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (כ, טו)

לכאורה ישנה סתירה בפסוק. בתחלה אומר משה לעם ישראל "אל תיראו", ולבסוף הוא מסים "ובעבור תהיה יראתו על פניכם". השאלה הנשאלת היא: האם היראה היא דבר רצוי או לא? מותרץ האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל:

משל לאב שמצוה על בנו הקטן שלא יצא לרחוב כשהוא יחף. כיון שאין בכח שכלו של הבן להבין את הנזק העלול להגרם לו על ידי כך, האב מסתפק באזהרה נמרצת לילד שאם הוא יצא יחף, הוא יענש על כך. התוצאה היא שהילד נועל נעלים, אך אין הוא עושה זאת מפני שהוא חושש מהנזקים שיגרמו לרגליו, אלא מפני יראתו מאביו. נמצא שיש כאן שתי בחינות שונות של יראה באותו הדבר: היראה של האב מכף שבעו יצק, ויראת הבן מגערת אביו.

הנמשל: הקב"ה מצוה את עם ישראל שלא יפגלו בעברות. אך בעוד שהקב"ה מתירא כביכול מכף שהאדם יחטא, ולא מחמת הענש שיקבל, כי אם מעצם הנזק וההרדה הרוחנית שיגרמו כתוצאה מהחטא, האדם חושש רק מהענש שיקבל, ואינו נותן דעתו על הנזק שנגרם מהחטא. בעת גלותו של רבי זושא מאניפולי זצ"ל, הוא הגיע לאכסניה והתארח בה. במהלך הסעודה קמה מהומה: חפץ יקר נעלם מהבית כאלו בלעה אותו האדמה!

החשד נפל על האורח רבי זושא, ובעל האכסניה הביא אותו לפני רב העיר כדי שיוהר לו להשיב את הגנבה.

"מה זה? כיצד יתכן שיהודי גונב?" הוכיח הרב את רבי זושא.

"אין לי כל קשר לגנבה", השיב רבי זושא.

כשראה הרב כך, החל להוכיח את רבי זושא בקול גדול: "האם אתה יודע אילו ענשים יש בגיהנם על גנבה?", וכך הוא המשיך וצעק עליו במשך דקות ארוכות.

לבסוף נענה רבי זושא ואמר: "אמיני לי כבוד הרב, היראה שלי מהקב"ה גדולה הרבה יותר מהענשים שתארתם זה עתה!"

הרב התרשם שמדבר בדברי אמת, ופטר את רבי זושא לשלום.

על פי זה מיישב הפסוק כמין חמר: לאחר שבני ישראל ראו במתן תורה את הקולות, הלפידים והאש הגדולה, נפל עליהם פחד גדול, אך לא היתה זו יראת שמים אמתית, אלא יראה מהאש הגדולה.

לכן אמר משה לעם ישראל: "אל תיראו" - אל תיראו את היראה הפשוטה של יראת הענש והפחד מהאש הגדולה, "כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים" - והו רק נסיון שהקב"ה מנסה אתכם בו, "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" - אך באמת הוא חפץ לרומם אתכם ליראה גבוהה יותר שהיא בבחינת "יראתו", דהיינו יראת האב המתירא על הנזק שיגרם לבנו מהחטא. כאשר מגיעים לדוגת יראה זו, מתאחדים יראת האב ויראת הבן יחדיו, כמו במעשה עם רבי זושא שיראתו מפני הקב"ה ומצווייו היתה גדולה יותר מהיראה מפני הענשים.

(רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א)

גליון זה נחנך

ע"י י.ע.ב.מ.

לע"נ לאה ב"ר יעקב ע"ה אשת רבינו

הבן לאשרי זצ"ל

נפטרה כ"א טבת

פרשת יתרו תשס"ב גליון פ"ד שנה ג'

מליצי יושר

זרע שמשון

רבי שמשון חיים
ב"ר נחמן מיכאל נחמני זצ"ל
הבטיח למי שילמוד בספריו:

תשלומי חן וחסד ושלמא
רבא מן שמאי ועיניכם
תראנה בניו ובני בניו
כשתילי יתים סביב
לשולחנכם, חכמים
וגבונים ובתים מלאים כל
טוב, גם עושר גם כבוד לא
יסופו מזרעכם וכו', בני חיי
ומזוני טבי.

מלא העומר

רבי אריה לייב ב"ר משה
צינץ זצ"ל ביקש קודם
פטירתו שיתנו לו דף ורשם
בשארית כוחותיו:

מי שישתדל בהדפסת ספרי
אהיה לו למליץ, וכ"כ הגה"ק
רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל:
הבטיח הנאון שיעשה טובה
לכל המשתדלים והמסייעים
בהוצאת חיבוריו לאור,
וכן היה באמת שעשה
טובה לכולם.

(הקדמה למלא העומר)

אבני נזר

רבי אברהם ב"ר זאב
נחום בורגשטיין זצ"ל
הבטיח קודם פטירתו:

אם ילמודו בספרים שלי,
אהיה למגן ולעזר גם אחר
פטירתי ממש כמו בחיים.
(אריך צבי להגה"ק מקו"ז גלוב
עה"ת עמוד רמ"ב)
וכן כתב האבני נזר בעצמו
(אבה"ע סימן קכ"ב) וז"ל:
אם היה מעיק בדבריי מעט
עיון היה מרויח לו טובה
הרבה.

בן לאשרי

רבי יצחק ב"ר אשר
אנשיל הוברמן הרב
מרעננה זצ"ל כתב בספרו:

הנני מוסר מודעה שהחלטתי
להתפלל בלי נדר בכל יום
על כל אלה שיעיינו בספרי,
ויגידו בשמי דברי תורה
לאחרים שיושעו מכל צרה
ושצריכים ישועה בעולם הזה
ובעולם הבא, וכל הלומד
בספרי יזכה ליראת שמים,
והצלחה בכל טוב, בזה ובבא
וסגולה גדולה בבית לכל
הדברים.

חזון יחזקאל

רבי יחזקאל ב"ר מרדכי
זלמן אברמסקי זצ"ל:

הג"ר שלום אייזן זצ"ל בעת
הספרו בשעת הלוייה הכריז:
נצטונו מאת רבינו זצ"ל
לפרסם, שהבטיח שימליץ
טוב לכל מי שילמוד בספריו,
וכן ימליץ טוב לכל מי
שיפיץ את חידושי תורתו.
(רבבות אפרים או"ח ח"ב עמוד
רמ"ח, מלך בפינו פרק מ"ב).

די שטערקסטע סגולה פאר אלע פראבלעמען!

פארוואס האב איך פראבלעמען אין שטוב? פארוואס גייט מיך אזוי שווער מיט פרנסה?
פארוואס האב איך צער גידול בניו? פארוואס קען די דאקטער מיך נישט העלפען?
פארוואס האב איך נישט קיין מזל?

תירוץ

ווייל די מקטריגים לאזען נישט אז מיינע תפילות זאלען נתקבל ווערען
וואס איז די עצה? זיך איינקויפען מליצי יושר!

זייט מקיים די צוואה פון די זרע שמשון, די פלאצקע גאון, די אבני נזר, רעננה רב,

און ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל, וואס האבען מבטיח געווען צו זיין מליצי יושר

פאר ווער עס וועט פארשפרייטען אדער לערנען זייערע ספרים.

לע"נ אדמו"ר ר' יעקב ישראל קארץ ב"ר מרדכי בן ציון מוועזיאל טשעלסי, נלב"ע ט' תשרי

ויצא משה לקראת חותנו. במדרש אמרו: הקב"ה אמר למשה אני הוא שאמרתי והיה העולם, אני הוא המקרב ולא מרחק, אני שקרבתי את יתרו ולא רחקתי, אדם זה שבא אצל אינו בא אלא לשם שמים להתגייר, קרבוה ואל תרחקהו, ע"כ. ויש לבאר מה הכוונה במה שאמר "אני הוא שאמרתי והיה העולם". גם יש להבין כפל הלשון "אני הוא המקרב ולא מרחק", הרי אם הוא מקרב, פשיטא שאינו מרחק.

ויוכן הענין ע"פ מה שאמרו (יבמות כד:): דאין מקבלים גרים לימות המשיח, והטעם הוא משום שרק מי שגר אתך בעניותך, הוא יוכל לבוא עמך בעשירותך. אבל כתבו התוס' (שם ד"ה לא) דאם מכיר שבא לשם שמים, מקבלים אותו אף בימות המשיח. עוד אמרו (שם דף מז.) דמי שרוצה להתגייר, מודיעים אותו קצת מצות קלות וקצת מצות חמורות, ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו. והנה תנן (אבות פ"ו מ"א) שהעולם נברא בעשרה מאמרות, אף שיכול היה להבראות במאמר אחד, מ"מ נברא בעשרה מאמרות כדי ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולהפרע מהרשעים שמחריבים את העולם שנברא בעשרה מאמרות. ולפ"ז עתה שנפרע הקב"ה מפרעה בלעם ואיוב שהיו באותו עצה לצער ולהרוג את ישראל, היה מוכרח גם ליתן שכר טוב ליתרו שלא נטל חלק באותו עצה וברח. וזה מה שאמר הקב"ה: "אני הוא שאמרתי והיה העולם", דאני הוא זה שבראתי את העולם בעשרה מאמרות כדי להפרע מן הרשעים וכדי ליתן שכר לצדיקים, וממילא אני מחויב ליתן לו שכרו בזמן שהרשעים מקבלים עונשם.

ועוד אמר הקב"ה: "אני הוא המקרב" שצויתי להודיע לגר מצות קלות כדי למשוך את לבו, "ולא מרחק", היינו שאף שאמרתי לומר לגר גם מצות חמורות, אין מרבין עליו כדי לא לדחותו, ולכן גם אדם זה שבא לשם שמים קרבוה ואל תרחקהו, וכמ"ש התוס' דבאופן שמכירים שבאים לשם שמים, יש לקרבו ולמשוך את לבו ולא להרבות עליו חומרות.

לע"נ הרה"ג ר' שמואל ב"ר אברהם יהודה אלטר זצ"ל בעל לקוטי בתר לקוטי

גאולת ישראל מצרים בזכות התורה. הנה כל גאולת וזכות ישראל בשביל התורה שעתידין לקבל, והיא שעמדה להם, וא"כ יתכן רמז הוא יתברך "ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מה:ד), היינו "אנכי" של עשרת הדברות, "אעלך גם עלה", שזכות מתן תורה היא שעמדה להם, כי צירף להם יתברך העתיד כהווה כאילו אז קבלו התורה, וכדאיתא במדרש (שמו"ר ג' ב'): ראה ראית, אני רואה שעתידין לקבל התורה. ובזו אורו עינינו במה שאמר משה "הנה אנכי בא אל בני ישראל וגו' ואמרו לי מה שמו, מה אומר אליהם". ואיתא במדרש (שמו"ר ג' ה'): אמר ר"ש לודיא בשם ר' סימון בשם ר"ל, "הנה אנכי", אמר משה עתיד אני להעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם את התורה, ותאמר להם "אנכי ה' אלהיך", ע"כ. והוא פלא מה זה שאמר משה אליו יתברך, ומה ענין זה למה ששאל אחר כך. אמנם כן אם כי דרכי טובו יתברך אין שיעור ואין סוף למידת טובו, אמנם הנה שינוי התוארים והשמות לפי המעשים, כמו שאמרו במדרש (שמו"ר ג' ו'): אמר הקב"ה אתה מבקש לידע שמי, לפי מעשה אני נקרא, כשאני דן את הבריות, אני נקרא "אלקים", וכשאני עושה מלחמה ברשעים, אני נקרא "צבאות", וכשאני מרחם על עולמי, אני נקרא "הו"ה", ע"כ. והנה הפליא חסדו עלינו לדונם בכל הטוב שעתידין לקבל התורה, מה שעדיין לא עלתה על לבם כלל עדיין, וזה חיבה יתירה אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, וצריך להיות איזה שם שיורה על גודל מדת טובו לחשוב זכות מה שעדיין לא עלה אפילו במחשבה. ועל זה יצדק דברי רוענו הנאמן ששאל

סיפור

אצל אדמו"ר הרה"ק רבי אברהם המגיד מטריסק זצוק"ל היו שני חסידים שאהבו זה את זה עד מאד, וכשארכו הימים וגדלו בניהם, והיה לאחד מהם בן ולשני בת, תקעו קף זה לזה והשתדכו עם בניהם, וכמוכן החתן והכלה לא ראו זה את זה, וכשהגיע זמן המוגבל עשו חתונה בשמחה גדולה, אמנם בזמן קצר נתערבבה שמחתם רח"ל, כי טענה שבעלה מאוס עליה, ואביה ואמה דברו אתה רכות וקשות ולא הועילו מאומה, ומאד היה דוה לבם בראותם ישר הנהגת חתנם והתמדתו בלימוד, והאב עוד כאב לבו יותר בזכרו גודל אהבתו עם מחותנו, עד שלא היה יכול לנסוע לרבו הרב המגיד לבד יתראה עם ידידו ומחותנו, כי מאד היה בוש מדבר זה, ועשו כל מיני טעדיק להכריע דעת בתם לדרך שלום, ולא הועילו.

ויהי כעבור שנה תמימה ולא ראו שום שינוי אצל בתם, והיא באחת שלא תדור עמו בשום אופן כי הוא מאוס עליה, טיכסו עצה ביניהם שהאברך יסע לביתו על איזה זמן, אולי בתוך כך תשוב ממחשבתה מתוך בושה שיאמרו שתהיה עגונה עולמית וכהנה, ויוכלו אז להטותה לדרך שלום. אולם בראותם שעבר זמן מה וגם זה לא הועיל, נסע לרבו הרב המגיד וסיפר לו את כל אשר קרהו, וכי הוא וכל בני ביתו אוהבים את האברך כנפשם, ובתו אינה רוצה בשום אופן לדור עמו. ואמר להם הרב המגיד שיסע לביתו ויביא את בתו אליו והוא ידבר עמה בעצמו, ואז יודע לו סיבת הדבר ויוכל לייעצו כדת מה לעשות. מובן מאלי שתיכף מילא את פקודת רבו הרב המגיד, ובבואו לביתו סיפר לבתו שהרב המגיד צוה לה שתבא אצלו, וכמוכן לא רצתה בתחילה ליסע להרב המגיד, אמנם אביה הרבה עליה רעותיה ודיברו עמה כל כך עד שנתרצית, ונסע אביה עמה להרב המגיד.

ובבואם אל הקודש פנימה, הציע החסיד עוד פעם לפני הרב המגיד איך שהאברך הנהו מושלם בכל המעלות ואינו יודע מה בתו רוצה ממנו. ושאלה הרב המגיד מה טענתה, השיבה שהוא כעור ומאוס עליה, ובשום אופן אינו מקובל עליה. ואמר לה הרב המגיד שתקרב אליו אל השולחן, ולבש המשקפיים והביט עליה כמה דקות, אח"כ אמר לה: אינך יפה כל כך כמו שאת סבורה. וכפל ושילש דבריו, ולבסוף סיים: איני יודע אם מי שהוא ירצה ליקח אותך, רק זה האברך ששמע לקול אביו לקח אותך ואוהב אותך באשר הוא תלמיד חכם, וכן ציותה התורה הקדושה, אבל איש אחר כמו שאת מדמה שמהדר אחר היופי איני יודע אם ירצה אותך, א"כ אני אומר לך בתורת עצה טובה כי אם תדורי עם בעלך האברך הישר הזה, יאהב הוא אותך ואת תאהבו, ואני אברך אתכם שיהא לכם בנים טובים ועשירים, ופטרה לשלום.

אח"כ קרא הרב המגיד לאביה ואמר לו שמהיום והלאה לא ידבר עם בתו מזה מאומה, ויסיח כל הדבר מדעתו. החסיד היה לו עגמת נפש גדול, כי סבר שגם הרב המגיד לא פעל מאומה אצלה, אבל כעבור איזו שבועות מיום היותה אצל הרב המגיד, קראה את אביה לחזרה ובכתה מאד לפניו שימחול לה על מה שציערה אותו עד היום, ושישתדל להשלים בינה לבין בעלה. מובן מאלי שלא הוצרכה לבקשו הרבה, כי רק כאשר הבטיחתו שמדברת אליו בתום לב, נסע ותיכף לבית מחותנו ויספר להם את אשר פעל רבם הרב המגיד, ושביך את הזוג בבנים טובים ועשירים, ועשה שלום ביניהם, והאברך חזר אתו לביתו.

וסיפר לי איש מהימן שהוא בעצמו שמע זאת מבן הזוג הזה שהיה גביר עצום ותלמיד חכם גדול, ונסע לבני הרב המגיד לטריסק, וז"ע שנושע בבנים של קיימא לעבודת הבורא, אמן כן יהי רצון.

והנה יש להעיר על דבר שהסתכל הרב המגיד באשת איש, דהנה אמרו (סוטה ח:): "כל הרוצה לראות בה בסוטה רואה, לא שנא גברי לא שנא נשי", אע"פ שהיא אשת איש. ואילו בכתובות (דף יז.) אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה, ולית הלכתא כוותיה. וצ"ב דאם לית הלכתא כוותיה ואסור להסתכל בפני כלה, מדוע מותר להסתכל בסוטה.

יש לומר החילוק, דגבי סוטה העומדת בניוולה והכהן פורם את בגדיה וקושר חבל המצרי וסופה למות מיתה משונה, אז אין כל כך חשש הרהור, משא"כ גבי כלה המקושטת וההסתכלות היא לחבבה על החתן, יש לומר דחיישינן להרהור.

אך אמרינן (כתובות שם) דרב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד, ואמר לתלמידיו אי דמיא עלייכו ככשורא לחיי (-אם דומה כלה זו בעיניכם כקורה שאין לכם בה הרהור, רשאים אתם לעשות כך). ובטח המגיד דק' ג"כ היתה דומה עליו ככשורא, על כן כדי להביא שלום בין איש לאשתו עשה כן, דהרי בשביל לעשות שלום הותר למחוק כמה שמות הקדושים הנמצאים בפרשת סוטה, אף דאיכא לא תעשה ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם".

וראיתי בספר בית ישראל שפעם אחת באו שרים גבוהים מהממשלה להרה"ק זי"ע מרייזין ונשותיהם ובנותיהם עמהם, והיה הנימוס אצלם שאותו בעל הבית שבאו אצלו היה צריך להוריד הנשים מהעגלות. וקרא הרה"ק זי"ע לאברכים וצוה עליהם לצאת לקראתם ולהורידם, והבטיחם שלא יפול להם שום הרהור עבירה ח"ו, דגדול כח הצדיקים אפילו להציל אחרים מהרהור עבירה. (בן לאשרי ח"ג)

א. אע"ג דתפילתו לא נתקבלה ולא השאיר אחריו זש"ק ל"ע, אבל תפילתו מועיל לדורות הבאים, ובפרט לאותם המקיימים צוואתו הק' ולומדים את ספריו.

א"כ איזו שם מכון למדת טובו וחיבה יתירה לחשוב זכות של עתיד שעתידין לקבל התורה.

ועל זה השיב לו יתברך: "אהיה אשר אהיה", כי אצלו יתברך לא יפול קדימת זמן ואיחור, ומה שאצלינו בעתיד, אצלו הכל גלוי, כי הוא צופה ומביט כל עתידות, ואין הזמן רק בערכנו, א"כ זה השם צדק מאד "אהיה אשר אהיה", רצונו לומר יפלא בעיניך מה שאני דן במדת טובי על הטוב העתיד, אבל באמת אצלי הכל גלוי, "אהיה" [עכשיו] מה ש"אהיה" לעתיד, דהכל אצלי שוה כאילו כבר היה.

ובזו יובן מה שנאמר (שמות ו:): "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", ויש לדיק שהיה לו לומר "ואהיה" לשון עתיד, ולא "והייתי" לשון עבר. ואולם רצה בזה מה שאמרנו, כי אצלו יתברך העתיד גם כן הוה, שאינו נופל תחת הזמן, לכן אמר שאצלו יתברך נחשב כאילו כבר הוה להם לאלקים, לכן אמר "והייתי" שזכות זה תעמוד לכם שמעלה אני עליכם כאלו כבר הייתי. (קומץ המנחה פרשת ראה).

אבני נזר

לע"נ הרה"ק ר' מיכאל אליעזר ב"ר אברהם משה פארשלענער זצ"ל מבוולטימור

קדושת ערי חומה. אמרו בערכין (דף לב.): כשעלו בני הגולה עם עזרא וחזרו לארץ, מצאו דרך ביאתם לארץ הערים המנויים במשנה שם שהם בתי ערי חומה, וקידשו. וכתב רש"י שם

והנה אמרו בשבועות (דף טו.), דאין מקדשין אלא בדבר הנאכל בתוך אותו המקום המתקדש, ונפסל אם יוצא משם. ולכן קידוש ירושלים היה בקרבן תודה, כיון תודה ולחמה נאכלין בכל העיר ואם יצאו חוצה לה נפסלין. ואילו קידוש העזרה היה בשירי מנחה, כיון ששירי מנחות נאכלין רק בעזרה ואם יצאו ממנה נפסלין. והקשה הטורי אבן (מגילה י.) על שיטת רש"י, דא"כ אין קידשו ערי חומה בתודה, הרי אין תודה נאכלת בערי חומה.

ותירץ האבני נזר (יו"ד סימן תל"ד אות י"א) לפי דברי הר"ש (כלים א:ז) שכתב, דיהושע קידש ערי חומה בקדושת מחנה ישראל^ב. ולפ"ז י"ל, דהא דאין קדשים קלים נאכלים בערי חומה הוא רק משום שנפסלים ביוצא כשיצאו חוץ לחומת ירושלים, אבל מצד קדושתן ראויות הן לאכילת קדשים קלים, וממילא שפיר חשיבה תודה "דבר הנאכל בהן", כיון שמצד קדושתן ראויות הן לאכילת קדשים קלים.

וזהו: קדושת מחנה ישראל שיש בערי חומה צריך לתודה, וחשיב שפיר נאכל בה מה שנאכל במחנה ישראל, וערי ישראל קדושת מחנה ישראל בהן, ולכן מהני תודה לקדש מחנה ישראל^ג.

אל תגשו אל אשה. מה שכתב אל "תגשו", ולא אל "תקברו", כמו בכל התורה. משום דלשון "קריבה" הוא לשון מלחמה, כדכתיב "כי תקרבו אל עיר להלחם עליה", ו"מלחמה" שייך רק אם יש לו שייכות להדבר וצריך להלחם על זה, אבל בקבלת התורה לא היה להם שום שייכות לאשה (שיח שרפי קודש).

ברכת בשמים ביו"ט שחל במוצ"ש. הנה ביו"ט שחל במוצ"ש אין מברכים על הבשמים, וכתב הרשב"ם (פסחים קב:) דהטעם הוא, משום דרק במוצ"ש מברכין על הבשמים מפני שהנפש דואבת ליציאת השבת, ולכן משמחים אותה ומיישבים אותה בריח טוב, אבל ביו"ט איכא נשמה יתרה כמו בשבת, לכן אין צריך על הבשמים.

ואילו התוס' והרא"ש שם כתבו דביו"ט באמת ליכא נשמה יתרה, שהרי במוצאי יו"ט אין מברכים על הבשמים, אלא ששמחת יו"ט ואכילה ושתייה של יו"ט שחל במוצאי שבת מועילה להשיב את הנפש כמו בשמים.

והנה שיטה נוספת מצינו ברמב"ן (אמונה ובטחון פרק כ"א), שכתב בדאמת איכא ביו"ט נשמה יתרה, אלא אינו מברכין על הבשמים אז, משום דהנשמה יתרה שהיה בשבת לא יוצאת במוצאי שבת שחל בו יו"ט ונשארת שם לעוד זמן. וזהו: נשמה יתרה שיש לאדם בשבת וביו"ט, ואינה מסתלקת בחולו של מועד, ולא במוצאי יו"ט לחול אע"פ שאין חולו של מועד, שלכן אין מברכין על הבשמים במוצאי יו"ט, עכ"ל. וביאר

^א הנה מה שכתב רש"י דאף ערים המוקפות חומה נתקדשו בלחמי תודה כקדושת ירושלים והעזרות, ע' בתוס' (שם ד"ה וקדשו), דהביאו דברי רש"י בשבועות (דף טז.) שכתב דלא ידע איך היו מקדשין את הערים המוקפות חומה.

^ב וע' בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ב מהלכות שמיטה ויובל ה"ב) שמדייק מלשון הרמב"ם דלקידוש ערי חומה לא בעינן שום דבר שקדשן, אלא דאין אף נתקדשה הארץ, ממילא נתקדשו מעצמן כל הערים המוקפות חומה.

^ג וכן מבואר בתוס' (סנהדרין מב: ד"ה בית הסקילה) שכתבו וזהו: וקידש יהושע כל עיירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל.

^ד וכדבריו מפורש בקריית ספר (פ"ז בית הבחירה) וזהו: ונראה דמדאורייתא היו עיירות המוקפות חומה מחנה ישראל אפילו לענין קדשים קלים הנאכלים במחנה ישראל, אי לאו משום דאיכא הפסק בין ירושלים לבין נפסלים ביוצא, אבל אי הוו סמוכות זה לזה הוו נאכלין, עכ"ל.

אולם בזכרון שמואל (סימן ע"ט אות ב') הקשה על הקריית ספר, דאע"ג דיש לעיירות מוקפות חומה דין מחנה ישראל, אבל לאכילת קדשים קלים בעינן קדושת ירושלים ולא סגי בקדושת מחנה ישראל, כדמשמע במס' כלים (א:ח) דתנן שם שקדושת ירושלים מקודשת משאר עיירות המוקפות חומה לאכילת קדשים קלים, ועיירות המוקפות חומה מקודשות משאר ערי א"י לענין שילוח מצורעים, ע"ש. ומשמע דיש בירושלים קדושה מיוחדת לענין אכילת קדשים קלים. [וכן נראה מדברי הספרי זוטא (ריש פרשת נשא): "ירושלים מקודשת מערי חומה שקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בירושלים, ואין נאכלין בערי חומה".]

האבני^ז (שם משמואל שמיני תרע"ב, וכעין זה בשפ"א אמור תרמ"ז) הטעם, וזהו: שבת קביעא וקיימא ואין בו תפיסת יד אדם, [לכן אינו מתקיים במוצאי שבת]. אבל יו"ט דיש בו תפיסת יד האדם דבי דינא מקדשין ליה, לכן מתקיים יותר^ח.

לע"נ הרה"ק רבי משה ב"ר יצחק מפשעווארסק ז"ע יא"צ י"א טבת

וישמע יתרו. יש לדקדק דרש"י כתב דאחר שנתגייר וקיים המצות נקרא "יתרו", וא"כ קשה דאין קראו כאן הכתוב אף קודם שנתגייר בשם "יתרו". ויש לומר דיתרו היה מפחד מאד שלא יתגרו בו כחות הקליפה שבמדבר למנעו מלהתגייר, ואילולא הקב"ה הסכים על ידו, לא היה משה רבינו יוצא לקראתו (ע' שמות רבה פכ"ז אות ב'), ואז מי יודע אם היה עולה בידו, ובודאי לא היה יודע מתחילה שישכים הקב"ה, ואין א"כ נתן דעתו לצאת למקום המסוכן בשבילו. לזה אמר הכתוב "וישמע" - מה שמע? "יתרו", דשמע שבשמים אשר שם העבר והעתיד כהוה, כבר קוראים אותו "יתרו", והיינו השם שזכה אליו לאחר שנתגייר, על כן בטח לבו שיעזרוהו משמים להתגייר.

וכ"ק אדמור"ר שליט"א [הבית ישראל] מגור אמר, על פי אומרים (תענית כא.): אילפא ר' יוחנן הוו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא (-פרנסתם היתה דחוקה), אמרי: ניקום וניזיל וניעבד עיסקא (-נקום ונלך ונעסוק בסחורה), אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה ר' יוחנן דאמר חד לחבריה נישד עלייהו האי גודא

ונקטלינהו, שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה (-נזרוק את הכותל ונהרוג אותם משום שמניחין חיי עוה"ב דהיינו לימוד התורה, ועוסקין בחיי שעה של עוה"ז). אמר ליה אידך שבקינהו, דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא (-אמר ליה המלאך השני נעזבם ולא נהרגם, כיון שיש בהם אחד שמזלו יעמוד לו). ר' יוחנן שמע, אילפא לא שמע. אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי, אמר ליה לא. אמר ר' יוחנן: מדשמעי אנא ואילפא לא שמע, שמע מינה לדיד קיימא לי שעתא, ע"כ. וכבר כתבו המפרשים עה"פ "וישמע ראובן", היינו ששמע את רוח הקודש האומרת "ונראה מה יהיו חלומותי", דדברי מי יקום, ולכן "ויצילו מידם", שהבין דכיון דרק לו משמיעים זה, היינו משום דעליו מוטל להציל את יוסף. וכמו כן אע"ג דכולם שמעו מקריעת ים סוף, אבל יתרו שמע בשמיעה מיוחדת, והשמיעה עשתה רושם עליו, והרגיש נטיה להתגייר, ולכן הבין שעליו הכוונה.

עוד אמר כ"ק אדמור"ר שליט"א עה"פ "ויספר משה לחותנו", וכתב רש"י ע"פ המכילתא: למשוך לבו לקרבו לתורה. ותמוה, דבפסוק "אל המדבר" פירש"י: שנדבו לבו לעזוב כבודו של עולם ולצאת למדבר למקום תהו לשמוע דברי תורה, וא"כ מה צריך עוד לספר לו כדי לקרבו, הרי לזה בא.

^ז ולפי יסוד זה ביאר הגר"מ פיינשטיין מדוע קדושת הר סיני פקע במשך היובל, ואילו קדושת הר המוריה מקום המקדש, אף לאחר שחורב הבית נשארה הקדושה על המקום, כדדרשין במסכת מגילה (כח.) אהא דכתיב בפרשת בחוקתי (כולל) "והשמותי את מקדשיכם", קדושתן אף כשהן שוממין. דהטעם הוא כ"ל, דהר המוריה נתקדש מכח העבודה דידן ע"י מסירת נפש של אברהם ויצחק בעקידה, ולכן נשארה קדושה במקום אף לאחר שנסתלקה העבודה, דקדושה הבאה מכח העבודה אינה נאבדת מאתנו. אבל בהר סיני שקדושתו באה במתנה, ולא מכח עבודה דידן, לכן כיון שנסתלקה שכינה בטלה קדושתו, עכ"ד.

אבל הגאון ר' שלמה קלוזר (חכמת התורה יתרו עמוד ת"צ) כתב בדאמת נשאר קדושה גם בהר סיני, אבל הר סיני אחר שניתן עליו התורה לא היה העולם כדאי לו ונגזר ההר, ובא הר אחר במקומו ולכן אמר הכתוב "במשך היובל המה יעלו בהר", דהיינו באיזה הר שהיה שם, אבל לא על זה שניתנה התורה עליו, עכ"ד. ובהו מובן מה שאמרו חז"ל (פרקי דר' אליעזר פ"ח:) שבעה הרים ברא הקב"ה, ומכולם לא בחר אלא בהר סיני, שנאמר (תהלים סח:ז) "ההר חמד אלקים לשבת", ע"כ. והקשה הישגח משה (פרשתינו ד"ה במסכתא) מה שאמר הפסוק "לשבת", והלא נסתלקה השכינה מיד לאחר קבלת התורה, ע"ש תירוצו, וראה בטוב עין על פרקי דר' אליעזר. אבל לפי דברי ה'ר שלמה קלוזר מובן היטב, דאבאמת השכינה לא נסתלקה מהר סיני, רק ההר שעומד שם, זה באמת הר אחר.

לכבוד המערכת מליצי יושר

ראיתי המכתבים בגליון שלכם, כל אחד מספר עובדא וסיפור מהצלחה ובשורה טובה שהיה לו לאחר שהתחיל ללמוד או להפיץ הגליון. אני עומד עדיין קודם הישועה, אבל רש"י כתב בתהלים (יח:ד) עה"פ "מהולל אקרא ה'", בזה הלשון: בהלולים אקרא ואתפלל לפניו תמיד, כלומר אף לפני התשועה אני מהלול, לפי שבטוח אני שאושע מאויבי, עכ"ל. הרי שיש להלל ולהודות לה' אף לפני הישועה.

ואקיים בזה דברי רש"י, ובאתי לכך ברגשי גיל ושמחה לבשר לכם על הבשורה הטובה והמשמחת שיהיה לי ברצות ה' בקרוב, שבני שהוא כבר קרוב לגיל שלושים, ימצא בקרוב זיווג ברצות ה'.

ב"ה דאחר כל התלאה והעמל וצער ובושות שעברו עלינו במשך עשר שנים, יתקיים בנו הכתוב "כי לא לנצח ישכח אביון".

הצלחה רב בעבודתכם נ.צ.ב. ארצות"ב

נ.ב. כנהוג במצבים כאלו הבטחתי לשדכנים עשרים אלפים דולר למי שימצא שידוך לבני, אבל לא עלתה להם כלום. אבל עכשיו שראיתי הגליון שלכם בפעם הראשונה כשהייתי בשבת בלייקוואד, החלטתי במקום ליתן עשרים אלפים דולר לשדכן, אתן ג' אלפים דולר להוצאות הגליון לשבוע אחד בכל המקומות, ובדאי זכות הצדיקים יעזור לבני למצוא שידוך המתאים לו בקרוב ממש.

ואמר אדמו"ר שליט"א, ד"ויספר" הוא לשון בהירות, דמשה רבינו הכניס בהירות ביתרו ע"י שסיפר לו האורות שנתגלו לבני ישראל ע"י עשרת המכות במצרים, (ע' זהר ח"ב לו. ודגל מחנה אפרים בא ד"ה ולכל בני ישראל), ועיד'ז משך לבו והבנתו בעינים רוחניים, ונעשה קרוב לתורה, עד שמצא תורתנו הקדושה מקום מוכן בלבו, עכ"ד. ואמרת לי, שכן כתבו הספרים על "והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה", דזה מלשון בהירות.

לע"נ הרה"ק ר' שלום ב"ר מרדכי יוסף משה מאסקאוויטש זצ"ל
משאנץ

מארץ מצרים מבית עבדים. הנה כל מקום שנאמר "בית", כל יוצאי חלציו בכלל, ואפילו אם מת (ע' תוס' גיטין כא:). והנה "בית עבדים" פירושו שכל יוצאי חלציו של עבד הם בכלל העבדות, ואין עבד יוצא משם לעולם לחרות. וכמו "בית ישראל", שיוצאי חלציהם הם ישראלים. וכן "בית אהרן", ו"בית הלוי", דיוצאי חלציהם הם כהנים ולוויים. אבל ב"ראי ה'", לא נאמר "בית" (תהלים קל"ה), דאין זה מחייב שיוצאי חלציהם יהיו כמותם. (הקדמה לחזו"י סנהדרין).

לא תשתחוה להם ולא תעבדם. תנן בעבודה זרה (דף מה.): הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות, הן מותרין, שנאמר "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם. ונחלקו הראשונים מה התחדש במיעוט דמחבור מ"אלהיהם על ההרים". דעת רש"י (שם ד"ה

ומה) דמחבור התמעט שאי אפשר להחיל עליו שם עבודה זרה. אבל דעת ר"ת (תוס' שם) דאף על מחבור חל שם עבודה זרה, וכל המיעוט הוא שמחבור אינו נאסר בהנאה ואין בו מצות איבוד.

וז"ל התוס': פירש"י הן מותרין, ההרים עצמם מותרים לזריעה ולחצוב אבנים מהם, דמחבור לא מיתסר וכו'. והקשה ר"ת לפירוש זה, דכיון דלא מקרי עבודת כוכבים ותקרובתן מותרת, א"כ אמאי יענשו עובדיהם במיתת סייף, הא אין זה עובד עבודה זרה. לכן נראה לר"ת, דודאי עבודת כוכבים מיקרו ותקרובתן אסורה, ולכן עובדיהם בסייף, והא דדרשינן ולא ההרים אלהיהם, קאי אאבד תאבדון כלומר שאין צריך לעקור ההרים, עכ"ל.

והנה בפשטות משמע דר"ת סובר דלא מיקרי "עובד עבודה זרה" אם אינו חל על החפץ שם "עבודה זרה". ואילו רש"י סובר דאינו תלוי זה בזה, דשפיר שייך "עובד עבודה זרה" אפי' אם אינו חל על החפץ שם "עבודה

זרה".

אבל בחזון יחזקאל (פ"ז עבודה זרה ח"ז) ביאר באופן אחר פלוגתתם, דבאמת פשוט דשייך "עובד עבודה זרה" אפי' אם אינו חל על החפץ שם "עבודה זרה", כגון המשתחוה לבעלי חיים וצבא השמים, נהי דלא חל עליהן ועל צבא השמים דין עבודה זרה, אבל המשתחוה עובד עבודה זרה.

אלא דהכא שאני, דרש"י סובר דלא לבד שלא חל על ההרים ועל הגבעות שם "עבודה זרה", אלא שהתורה הפקיעה מהרים והגבעות שאין בהם ענין של עבודה זרה כלל, ונמצא שלא "עבד" עבודה זרה, ולהכי הקשה ר"ת דמדוע יענשו. אבל רש"י סובר, דכיון דנתכוונו לעבוד עבודה זרה, אפי' דאין מעשהו נחשב לעובד עבודה זרה, מ"מ חייבה התורה מיתה.

וז"ל: כוונת רש"י, דלא לבד שלא חל על ההרים ועל הגבעות דין עבודה זרה, אלא שהתורה הפקיעה מעצם ההרים והגבעות שאין בהם ענין של עבודה זרה כלל, דלאו עבודה זרה מיקרי. משא"כ בעלי חיים וצבא השמים, נהי דלא חל עליהן ועל צבא השמים דין עבודה זרה, אבל התורה גלתה שיש בהם משום ["עובד"] עבודה זרה, שהרי נעבד אסור לגבוה, ועל צבא השמים נאמר בקרא "וראית

את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונחת והשתחוית להם ועבדתם".

והיינו שהקשה רבנו תם על שיטת רש"י, שההרים והגבעות אין בהם משום עבודת כוכבים, ואינהו לאו עבודת כוכבים מיקרי, דא"כ אמאי עובדיהם בסייף הא אין זה עובד עבודה זרה.

בשורה טובה:

אפשר להשיג הספרים
בקודש חזיתך - שמורות עיני,
ליקוטים נפלאים על עיני שמירת עינים.

גם אפשר להשיג ספרים אלו כפורט קטן
מחיר מיוחד לפנהלים ולחנכים.
718-871-6718

לכבוד עורך הגליון מליצי יושר

איש צעיר לימים אני עם ששה ילדים בלע"ה, מצד עסק פרנסתי מכיר אנכי היטב הרחוב והמצב שאנו נמצאים בדורינו, מפחד אני מאד מה יהיה עם ילדי, איך אפשר לחנך הילדים לתורה ועבודה ויר"ש במצב כזה.

ובסיעתא דשמיא מצאתי פתרון, ראיתי בהקדמת הספר "מלא העומר" מהגה"ק מפלאצק זי"ע, שכתב כך, ואעתיק הלשון: קיים רבינו זצוק"ל את הבטחתו בבחינת "ותקם את דברך כי צדיק אתה", וממקומו בגן עדן יפן ברחמינו להמליץ טוב עבור המשתדלים בהדפסת חיבוריו והפצתם ולהמשיך עליהם ישועות ורפואות ורב חסד לעולמים, כפי שהעידו גאונים וצדיקים מאורי הגולה, וכה דברי הגה"ק רבי ישעיה מושקאט זצ"ל בהקדמה לספר מלא העומר "הבטחת רבינו שכל איש אשר יתעסק להביא לבית הדפוס חידושי, יהיה לו למליץ **למלט נפשו מפגעי הזמן**, ושמעתי כי נבחנו דבריו", עכ"ל. הרי שלך לפניך עצה בדוק ומנוסה עם הבטחה של הגה"ק מפלאצק זי"ע איך "למלט נפשו ונפשו בניו ובנותיו מפגעי הזמן", וזה ע"י הדפסת דבריו.

וקיבלתי עלי בל"נ עד הקיץ, לעשות שלשים צילומים מהגליון בכל שבוע, ולחלקם במקום עבודתי, כדי לזכות להבטחה שנחוץ כל כך בזמנינו "להמלט מפגעי הזמן".

עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו!

פאר א נדבה פון \$120 פאר גליון מליצי יושר

וועט מען מודיע זיין ביי די ציונים פון די **פלאצקע גאון** - וואראש, **אבני נזר** - סוכאטשוב, **בן לאשרי און חזון יחזקאל** - הר המנוחות
אז איר האט מקיים געווען די צוואה, און יעצט איז די צייט פאר זיי מקיים צו זיין זייערע הבטחה!

אוצר ההידו והידיעות לפרשת יתרו

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

תלמיד חכם וקידוש לבנה-מה הקשר.

חידה. מה השייכות בין תלמיד חכם לקידוש לבנה, רמזו בפרשה.

תשובה. קידוש לבנה וקבלת פני חבריו שניהם נחשב כקבלת פני שכינה, עיין ירושלמי [עירובין פ"ה ה"א] שדרש על הפסוק בתחילת הפרשה לפני האלהים - תנא ר' ישמעאל, וכי לפני האלהים אכלו [והלא לפני משה אכלו] אלא מכאן שהמקבל פני חבריו כאילו מקבל פני שכינה.

הצעת יתרו למנות דינים גרים

חידה. איזה דינים יתרו ביקש ממשה שימנו ומשה לא הסכים ומדוע?

תשובה. כתב המשך חכמה כאן, על הפסוק ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וכו'. יתכן דהרבה גרים עלו עמו כמו שאמרו (שמות רבה מב, ו) על "שחת עמך" (שמות לב, ז) דזהו ערב רב. והנה אמרו בריש פרק מצות חליצה (יבמות קב, א) דגר דן את חברו דבר תורה. ויתרו שהיה גר אמר "ואתה תחזה מכל העם" ר"ל אפילו גרים. אבל ההלכה דגר פסול לדון ישראל [לדברי התוספות (סנהדרין) דיני ממונות לו, ב ד"ה חדא לאתויי גר]. "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל" דוקא, "על העם", אבל מגרים לא בחר, כיון שאינן כשרים רק לדון גרים ולא את ישראל ודו"ק.

כהן שהחזיר גרושתו?

חידה. איזה כהן החזיר גרושתו ואיך היה מותר לו לעשות כן ?

תשובה. משה רבינו ה' כהן (כדאיתא בזבחים דף ק"א ע"ב), וא"כ האיך החזיר גרושתו (כמובא בריש פרשתנו שנשא צפורה אחר שלוחי), וכמה ביאורים נאמרו בדבר א) לדעה שיתרו הגיע לפני מ"ת (ויש שפירשו לפ"ז דזהו לשיטתו דר' יהושע שה' בגט). או גם לאחר מ"ת, אך נעשה כהן רק בעת הקמת המשכן. ב) לא ה' לו דיני איסורי כהונה, כי זהו דוקא לשבט כהונה מזרע אהרן הכהן. ג) בזית רענן על אתר ביאר, דצפורה אשת משה היתה מותרת כי נתגיירה, וביארו דאין איסור לגיורת כי ידע בה שהיא צנועה. ד) ע"פ המשך הגמרא שם, שניטלה כהונתו ממנו, וה' לו דין לוי.

עוד מראי מקומות: והגר"ח קנייבסקי בספר טעמא דקרא מתרץ דמייירי שגרשה לפני שנתכהן, וכיון דאישתרי לקחתה קודם שנתכהן, אישתרי. והחיד"א בשם רבינו ישעיה דטראני והחתם סופר מתרצים שעל תנאי גרשה להפיס דעתה ודעת חותנו וככה"ג שרי. ובספר חנוכת התורה כתב ליישב דאיתא במדרש ובגמרא שניטלה הכהונה ממשה, וא"כ י"ל שלקחה לאחר שנלקחה ממנו הכהונה. והחת"ס תירץ עוד כי יתרו התנה עם משה בקידושיה על מנת שיהיה בנו הראשון משמש לע"ז שלו, ואם לאו קידושיה בטלין למפרע, ומתחילה היה אנוס כי היה ירא שמא ימסרנו יתרו לפרעה וקיים תנאו, אולם לאחר שהקב"ה שלחו לפרעה, שוב לא היה ירא ממנו, והפריש בנו מע"ז, ושוב נעקרו הקידושין, והיינו שילוחיה של צפורה ולא היתה גרושה מעולם. ובספר שבות יעקב על המכילתא דאיסור גרושה נאמרה רק לזרע אהרן ולא נאמרה למשה, וכ"כ הגר"מ שטרנבוך בספרו חכמה ודעת שרק לענין עבודה ניתן כהונה למשה רבינו, אבל לא לגבי איסורי כהונה, שזה שייך לאהרן ובניו בלבד.

כתיבה נחשב אמירה

חידה. היכן מפורש בפרשה שכתיבה נקראת אמירה (ולכא' זהו דלא כתוס' בגיטין עא).

תשובה. במכילתא וכן ברמב"ן עה"פ "ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בא אליך", [ר' יהושע אמר] שלחו באגרת כו'. והרמב"ן פירש ששלח לו הדבר באגרת ואעפ"כ קראו הכתוב אמירה. ועיין בח"ס שתמה על דברי התוספות מדברי הרמב"ן הללו. ועי' מש"כ בזה בספר אלף המגן.

מלך שמחל על כבודו

חידה. איזה מלך מחל על כבודו בפרשה, ואיך היה מותר לו?

תשובה. משה רבינו ע"ה ה' מלך, ואעפ"כ מצינו שהשתחוה לפני חותנו יתרו, וכן ה' עומד ומשמש לפניו ולפני אהרן אחיו (כמובא בפרש"י בפרשתנו). ואיך ה' מותר לו (כן הקשה בהמקנה בקידושין דף לב ע"ב, במשך חכמה פרשתנו ועוד). ?
א) במקנה בקידושין הקשה הלא משה רבינו היה מלך כמבואר בזבחים (קב ע"א), ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ותירץ שבמצות שום תשים שבו ילפינן שאין כבודו מחול לא נצטוו אלא משנכנסו לארץ, לכן היה יכול משה למחול על כבודו. וכ"ה בגמרא סנהדרין (כ ע"ב) שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך וכו'.

ב] ובמצפה איתן תירץ דבתנחומא פרשת עקב איתא שלא היה למשה דין מלך עד לאחר קבלת לוחות שניות.
ג] וי"א דנעשה מלך כשנבחרו השבעים זקנים וכדאיתא במדרש תנאים (דברים לג) ובפסיקתא זוטרתא ויהי בישורון מלך - זה משה, בהתאסף ראשי עם - אלו שבעים זקנים.

ד] ובמשך חכמה תירץ לפי הסוברים דיתרו בא קודם מתן תורה, ורק בזמן מתן תורה נעשה משה למלך. דהא דמשה רבינו היה מלך נדרש מהפסוק ויהי בישורון מלך זה משה, ולאחר מכן כתיב בהתאסף ראשי עם, והיינו בשעת מתן תורה.

ה] ובספר גבורת יצחק עה"ת הביא שהגר"ד סלובייצק אמר בשם אביו הגר"ז שכבר בפרשת וארא נהיה משה מלך להוציא את בני ישראל ממצרים, והגר"ד העיר דבזבחים (קב ע"א) מבואר שמשה רבינו נהיה מלך ביום שהוקם המשכן.

ו] ובשו"ת דברי מלכאל (ח"ב סי' עג) תירץ דמלכות משה באה לו בהיותו איש האלקים, וכיון שלא נתמנה כשאר המלכים לכן היה רשאי למחול על כבודו. וכע"ז כתב בספר משלחן רבי אליהו ברוך שמשה רבינו נעשה למלך מכח התורה וכדאיתא במדרש תנחומא לפי שעסק משה בתורה נעשה ראש ומלך, ודין המלכות שלו הוא כדין ת"ח שאם מחל על כבודו כבודו מחול.

ז] ובספר פרי העץ פ' יגש הביא בשם החת"ס דמלך ת"ח יכול למחול על כבודו. והמהרש"ך במסכת סנהדרין כתב דאם אין בדור איש אשר הוא חשוב כמותו בתורה ובשאר דברים, רשאי למחול על כבודו משום שאין לחוש שימרדו בו ויגבהו איש אחר. וכע"ז איתא במהרי"ל דיסקין (פ' וילך) דכתב דמלכות משה אינו כמלך שמורדים בו שאיננו מלך, כי מלכותו הוא מחמת שלימותו שהוא מנהיג ברצון ה' בשביל שהוא נביא וחסיד וחכם.

ח] ובספר אגרות משה מהגר"מ פיינשטיין (א"ח ח"ה סי' לח אות ג) כתב שאע"פ שמשה היה מלך, לא מצינו שהיה חייב על ישראל לנהוג במשה דין מלך, ואף לענין הכבוד שהתחייבו לכבד את משה אינו מדין המלכות אלא מדין שהיה רבם. וכ"כ הגר"ח קנייבסקי בספרו שקל הקודש (סופ"ד) והגר"מ שטרנבוך בספרו חכמה ודעת שלא נהגו אצל משה גינוני מלכות ומורא מלך. וכ"כ בספר יקרא דאורייתא ביאר דאע"פ דהיה למשה שם מלך, מ"מ היה שונה דין מלכותו משאר מלכי ישראל, וכדאיתא בזבחים, אמר עולא, ביקש משה מלכות ולא נתנו לו, מתיב רבא, רבי ישמעאל אומר, יבמה מלך, אמר רבא לו ולזרעו קאמר. והיינו דמשרע"ה רצה שתימשך מלכותו, ולא ניתן לו רק הוא לבדו היה מלך, ולא היו מברכים עליו ברוך שחלק, וכל דיני המלכות השנויים בפרשת המלך, ולכן שפיר היה יכול למחול. וכ"כ בספר ברכת רם (ח"ה עמ' שטו). וכע"ז כתב בספר יד לחכמה על המשך חכמה שמשה הנהיג את העם כעין מלך, אבל כל הדינים הנוהגים מדין אימת מלכות לא נהגו בו.

ט] בספר מאורי ציון (עמ' קיח) ובספר דברות חיים (פ' יתרו) ביארו שדין שאין כבודו מחול הוא כדי שתהא אימתו עלינו שיצייתו לו, ודווקא מלך שנתמנה על ידי העם צריך חיזוק זה, אבל משה רבינו שנבחר ע"י הקב"ה וניתנו לו קרני הוד, הרי יראו ממנו והדבר לא יגרום שלא יצייתו לו. ולכאורה הדברים הללו מפורשים ביד רמ"ה בסנהדרין (דף יט) דהא דמלך אינו מעיד שמבואר שהוא מדין אימתו עליך, ליכא במשה רבינו, דלא מגרע בכבוד מלכות כיון שאינה מכח מינוי הציבור.

י] והגר"ב צ'פלמן בספרו שלמים בציון ביאר שמינוי של מלך שנעשה מכח כלל ישראל, המינוי חייב להיות בשלימות, ותהא אימתו עליך בשיא השלימות, עד כדי כך שאפילו המלך בעצמו אינו יכול למחול על כבודו, אבל משה רבינו שהיה מלך מצד עצמותו ולא מצד כלל ישראל, אפילו אם ימחל על כבודו, ישאר עדיין כל הרגשת המורא והכבוד שיש כלפיו. ולכן היה יכול למחול ולשמש לפניו.

יא] ובספר מנחת מחבת (סי' רמא) תירץ דהטעם דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, כי המחילה תהיה פגיעה בכבוד מלכותו, אולם במשה שהיה מצטיין בענוותו היתירה, לכן לא היה איכפת למשה להיות עומד ומשמש, אף שתהא פגיעה בכבוד מלכותו, ולכן שפיר היה יכול למחול על כבוד מלכותו. ובספר חלוקי אבנים דמשה היה רשאי למחול על כבודו במצוה דאית ביה כבוד השכינה, והיינו דכתיב ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל עם חותן משה לפני האלקים, וכי לפני אלקים אכלו, אלא שהכוונה לפני אלקים שכל מקום שת"ח מסובים בשלחנו כאילו נהנה מזיו השכינה, לכן היה משה משמש משום כבוד השכינה. וזה כבודו. וכ"כ בספר תורת המלך (הל' מלכים פ"ב ה"ה) עפ"ד הרמב"ם דמצוה על המלך לכבד לומדי התורה, וכיון שהיו שם זקני ישראל, לכן היה יכול משה לכבדם.

יב] והגר"נ גשטטנר בספרו להורות נתן תירץ ע"פ דאמרו חז"ל בברכות (י ע"ב) אין גבהות לפני המקום, ובמקום מקדש אין חולקים כבוד למלך וכדחזינו בדוד המלך שהיה מפזז ומכרכר, ולכן כאן שאכלו לפני האלקים, אין מקום לכבד את המלך ושפיר שימש משה רבינו.

יג] והגר"א נבנצל ובספר משנה הלכות כתבו לומר שהיה זה סעודת מצוה על מילת יתרו, ובכה"ג שרי ליה למלך לעמוד ולשמש. וכע"ז כתב הגר"מ שטרנבוך דכיבדו שבא להתגייר, וזהו לכבוד השכינה.

יד] עוד כתב הגר"א נבנצל דזהו גופא כבודו של משה שחותנו בא אליו, [מתכבד בכך, וזה כבודו. וכ"כ הגר"ח קנייבסקי והגר"מ אזורי דחייב אדם בכבוד חמיו כאביו, וכשם שלא יעלה על הדעת שכא"א הוא זלזול בכבוד המלך, כך כיבוד חמיו אין בו זלזול בכבודו של מלך. טו] הספורנו כתב דלמשה היה הכרת הטוב ליתרו על שלקח לבתו ונתן לו את בתו, לכן רשאי למחול על כבודו. ובמדרש תנחומא דמשה רבינו היה צריך לכבד את יתרו משום שיתרו קיבל אותו, ופתח לו את פתח ביתו. ומי שפותח פתח לחבירו, חבירו חייב לו את נפשו.

טו] ובדרשות הר"ן (דרוש יא) ביאר לחלק בין מלכות משה למלכות יהושע, דמשה ויהושע לא היו מלכים, אלא כשאין מלך בישראל יש לשופט ב' כוחות כח השופט וכח המלך. ולפ"ז כיון שהיה למשה רק כח מלוכה לכן היה מותר למחול על כבודו. ובספר בחגוי הסלע דמשה הכניסם לביתו ושימש לפניהם, ובאופן זה שמביע אחוה וריעות, אין בזה סתירה לכבוד המלוכה.

טז] עוד יש ליישב ע"פ דברי הר"ן בסנהדרין (יט ע"ב) דרך בדברים כגון חליצה ויבום שיש בהם ביזיון גדול, אין המלך רשאי למחול על כבודו, משא"כ בשאר דברים מותר למחול על כבודו. ועוד הביא הר"ן בשם רבינו דוד שהאיסור למלך למחול על כבודו הוא דווקא שאין אחרים רשאים לזלזל בו, אבל למלך עצמו מותר לזלזל בעצמו.

רפואה למכה בעשרה הדברות

חידה. היכן הקב"ה הקדים רפואה למכה בעשרת הדברות.

תשובה. איתא במדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקדוש ברוך הוא ויקחו לי תרומה, ופירש בספר מגלה צפונות לבעל שבת מוסר שהקב"ה בהיותו מקור החסד והרחמים, הקדים רפואה למכה, כדי שבבואם ישראל למעשה העגל לא יפול בהם הכליון, שכבר הקדים הרפואה, היינו ענין ציווי המשכן המכפר על מעשה העגל.

הענינים ראו דבר שאין בו ממש?

חידה. מתי הענינים ראו דבר שהוא כאויר שאין בו ממשות ושקוף.

תשובה. א] וכל העם רואין את הקולות, וכתב רש"י רואין את הנשמע.

ב] בזהר הקדוש איתא דבמתן תורה ראו יקרו של הקב"ה שהוא כאויר שאין בו ממשות ושקוף.

רמז עמו אנכי בצורה במצרים

חידה. היכן מרומז בפרשה שכביכול אמר הקב"ה לבנ"י שהוא היה אתם בגלות מצרים, בבחינת עמו אנכי בצרה.

תשובה. בירושלמי [סוכה פ"ד ה"ג] על הפסוק אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך - תניא, חנניא בן אחי ר' יהושע אומר, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים - הוצאתך כתיב. וביאר כאן התורה תמימה (יז) ר"ל שכביכול גם הוא בעצמו יצא משם וכמש"כ עמו אנכי בצרה וכמ"ש במגילה כ"ט א' כל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם, ועיין מש"כ בפ' יגש בפסוק ואנכי אעלך גם עלה.

זכור ושמור

חידה. זכור ושמור, כמה דברים נהגו לעשות כנגד זכור וכנגד שמור. [לפחות שלושה דברים].

תשובה. 1] נרות שבת - הדלקת ב' נרות שבת, כנגד זכור ושמור. 2.] הדסים לכבוד שבת. ראה שבת [ל"ג ב']: זכור את יום השבת - ר' שמעון בן יוחאי חזי לההוא גברא דנקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות דמעלי שבתא, אמר ליה הני למה לך, אמר ליה לכבוד שבת, אמר ליה ותסגי לך בחד, אמר ליה, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור יש נוהגים לברך על ב' אגודות הדס בכל סעודה, כנגד זכור ושמור. (מג"א רס ב בשם האריז"ל) 3] מקדשין שני פעמים א' ביום וא' בלילה. 4] יש נהגו לטבול ב' טבילות במקוה לכבוד ש"ק, כנגד זכור ושמור (של"ה שער האותיות). (ויש לציין מש"כ בספה"ק, ד' זכור' הוא כנגד מצוות עשה, ו' שמור' הוא כנגד מצוות לא תעשה).

מלאכה בשבת כעל עושה שום פעולה ממטית - כיצד?

חידה. כיצד יתכן שהאדם בשבת בהמתו עושה מלאכה והוא חייב על זה סקילה [ולא רק איסור מחמר].

תשובה. א. המשסה את כלביו דחייב בצידה לשיטת הרמב"ם וכן נפסק, וראה משנ"ב בסי' שט"ז סק"י דהיינו אפילו כשעמד בפני הצבי והבהילו עד שהגיע הכלב ותפסו חייב מה"ת במלאכת צידה.

ב. ונראה ע"פ מש"כ האבן העזר (או"ח שכח), דהמעמיד בהמתו ע"ג עשבים ע"מ שתתלוש העשבים לצרכו, חייב משום קוצר.

סיפור נפלאות ה' ליהודים דווקא ולא לגויים

חידה - מהיכן בפרשתנו יש להוכיח שסיפור נפלאות ה' צריך לספר דווקא ליהודים.

תשובה. שמעתי בשם הגאון רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל שדייק המקראות בריש הפרשה שמיד משה הציע לחמיו להתגייר ומדוע? כי רצה לספר לו כל הנפלאות שה' עשה ואילו היה גוי לא רצה לספר לו זאת, כי אין מספרים נפלאות ה' אלא לישראל.

מקיים כיבוד אב כשאין לו הורים - הייתכן?

חידה - כיצד יתכן אדם שאין לו אב ואם, והוא זוכה לקיים מצוות כיבוד אב, ממש כאחד שיש לו אב ואם.

תשובה. כתב בספר יערות דבש ח"ב מי שאין לו אב ואם והוא מצטער שרוצה לקיים המצוה, אז הצער נחשב לו כאילו ממש קיים למצוה. וזה לשונו: כתב בדרוש ב' והנה בכיבוד אב ואם אמרו חז"ל קידושין לא : אשרי מי שלא חמאן והיינו כי כבר אמרו שם כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראוי ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה אמנם אם אין לו אב ואם והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד א"כ יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל לכך אמרו אשרי מי שלא חמאן

קולא בפת עכו"ם

חידה: איזה קולא בדיני פת עכו"ם מצינו בפרשה.

תשובה: בפנים יפות כאן עמד בזה וכתב וז"ל ולדעת ר"י שבא קודם מ"ת י"ל מה שאמר הכתוב לאכל לחם עם חתן משה, מפני שישראל היו בוחרין באכילת המן שטעמו בו כל הטעמים [יומא עה א] אלא שיתרו באותו שעה עדיין לא ירד המן בשבילו ואכל הלחם שהביא עמו, ולכבודו אכלו אהרן וזקני ישראל מן הלחם שלו, כדקיי"ל בא"ח ר"ס קס"ח [ס"ה], דבע"ה נזהר מפת של עכו"ם, ואורח אינו נזהר, מותר לבעל הבית לבצוע ולאכול כל הסעודה מפת עכו"ם בשביל האורח. עכ"ל. והיינו שיתרו הרי בא בשעה שעדיין לא ירד המן בשבילו, והלא היה עומד לגולגולת כל אחד לפי מאכלו וא"כ לא היה סיפק בידם ליתן גם בשבילו, ובאמת עדיין יש לדון האם יהיה אסור ליתן לאחרים כל אחד ממנתו וצ"ע. אלא שלכבודו אכלו מהלחם שלו וטעם ההיתר משום דקיי"ל בא"ח קס"ח ס"ה דבעה"ב נזהר מפת של עכו"ם, ואורח אינו נזהר, והלכך מותר לבעל הבית לבצוע ולאכול כל הסעודה מפת עכו"ם בשביל האורח. עיין לעיל שהבאנו שבעה"ב יכול לכבוד האורח מפת עכו"ם של האורח, וצ"ע אם דין זה גם לפי השו"ע או רק למנהג האשכנזים.

לדון דין בלילה- כיצד?

חידה. הנה קי"ל שאין דנין דין בלילה, מדוע במדבר דנו דין אף בלילה, והיכן זה מרומז?

תשובה: מהפסוק ושפטו את העם בכל עת, דמייירי במדבר מרומז שבי"ד דנו דין בלילה במדבר, דבכל עת היינו אף בלילה, והטעם בזה הוא עפ"ד הסמ"ע דכשמדליק נר בלילה דינו כיום וא"כ כ"ש במדבר שהיה להם עמוד האש והיו דינו כמו ביום. ועיין ברמב"ן שהביא את המדרש שכל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו, הקב"ה עמם ביום ובית דינו בלילה, א"כ הפירוש שהשם שוכן בתוך הענן והולך הוא לפניהם ביום בעמוד ענן, ובלילה בית דינו שוכן בעמוד האש להאיר להם עיי"ש.

איסור לא תחמוד במחותנים

חידה. מה הקשר בין איסור לא תחמוד לחתן כלה ומחותנים, ומי מחכמי ישראל הזהיר בעניין זה?

תשובה. כתב מרן החפץ חיים בספר המצות הקצר - [חלק מצוות לא עשה - מ] מצות לא תעשה שלא לחמוד דבר של חבריו. שנאמר (שמות כ, יד): "לא תחמוד וגו'". וחמדה הוא, שמשדל להוציא מחשבתו לפועל, ומרבה רעים על חבריו ומפציר בו, עד שלקחו ממנו; אף על פי שנתן לו ממון הרבה, הרי זה עובר עליו. ומצוי זה בחתן, שמכביד על חותנו קודם החתונה, שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת התנאים, ואף על פי שחותנו ממלא מבוקשו, אף על פי כן עובר החתן על לאו זה ד"לא תחמוד" (ועיין בראב"ד פ"א מהלכות גזילה). ונוהג בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ובנקבות:

כתיבת חידושי תורה לא בקנה של ברזל

חידה. איזה מעלה יש לכתוב חידושי תורה בלורד ולא בעט עם חוד ברזל-.

תשובה. כתב הערוך השולחן יורה דעה סימן רעא סעיף לח: כתב רבינו הרמ"א בסעי' ז' י"א שיש לכתוב בקולמס של קנה ולא בנוצה עכ"ל ואמת דאמרינן כן בתענית [כ' ב] דזכה הקנה שיטלו ממנה קולמס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות ע"ש ומלשון זה עצמו מוכח שאין זה חובה אלא שכך נהגו וראיה שהרי במס' סופרים מבאר כל דיני כתיבת ס"ת ולא הזכיר במה לכתוב ע"ש ועתה לא נהגו לכתוב בקנה מפני שאין אנו יכולין לכתוב בקנה וכותבין בנוצות עופות טהורים שטובים מאד לכתיבה ומ"מ אין כדאי לכתוב בנוצת ברזל חדא דנוקב ועוד דהתורה מארכת ימים והברזל מקצר ואף בחידושי תורה נכון לבלי לכתוב בקנה ברזל מטעם זה:

יש שליח לדבר עבירה- כיצד?

חידה. באיזה לאו בעשרת הדברות יש שליח לדבר עבירה.

תשובה. הרמב"ם פסק שלא שלאו שלא תעשה לך פסל הוא אפילו שנעשה ע"י אחר עבורו, וכבר הקשה הרא"ה דהרי אין שליח לדבר עבירה, ובמנ"ח כתב שהוא משום חומרא דע"ז אמרינן דחייב גם ע"י שליח, ובדרך המלך כתב שמהפסוק לא תעשה לך לומדים שאפילו שמעשה ע"י אחרים, והיינו שאפילו נעשה ע"י שליח אסורה השליחות, והגר"א דסלר ביאר שבע"ז שתלוי בלב, א"כ השליח אינו עושה עבירה, ולכן יש דין שליחות למשלח, שהוא מתכוון לע"ז ולכן הוא עובר.

ההכנות לשבת- מי לא צריך למעט בלימודו בערב שבת

חידה. כתבו הפוסקים [או"ה רנא] שימעט בלימודו בערב שבת להכנות בשבת, על מי לא נאמר האי כללא דימעט מלימודו.

תשובה. הנה כ' הערוך השולחן אורח חיים סימן רנא סעיף ד: ויש להתפלל מה שבזמנינו אין הבעלי מלאכות מבטלין מלאכתן עד קרוב להשקיעה ומעולם לא שמענו למחות בידם ואולי זהו מדוחק הפרנסה וכו', ועוד י"ל דהטעם דביטול מלאכה הוא מפני שצריך להכין לשבת ועכשיו הנשים מכינות הכל כן נלע"ד ללמד זכות והירא אלקים יעשה כתקנת חכמים וטוב לו:- ואולי אפ"ל לפי"ד דה"ה ג"כ מי שישבו ולומד שרי לו מכיון שהנשים מכינות את הכל.

בשור"ע מבואר מי שיש לו משרתים אינו צריך למעט מלימודו או אם הכין ביום חמישי, או כמ"ש היעב"ץ בספרו עמודי שמים שמי שתורתו אומנותו או כשהוא עוסק בת"ת דרבים, אין לימודו נדחה מפני הכנת צרכי שבת.

חידה. מהיכן יש להוכיח בפרשתנו שאדם שעשה לשני טוב וגם רע שיש לו עניין להכיר לו טובה.

תשובה. בספר פלא יועץ ערך כפוי טובה כתב שאפילו עשה לו גם כן רעה, הרעה ישכח והטובה לא ישכח. שהרי מדין עשתה טובה למשה שנתגדל בתוכה, ואח"כ עשתה לו רעה שהפילה בני ישראל במגיפה. כי אין אומרים בהכרת הטוב - יצא זה בזה. וראה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ (תשלב לב) שכתב שבכל ענין שנגרם טוב לאדם, עליו להכיר טובה, כמו שמצינו בחז"ל (שמות רבה) משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק אילולי אתה כבר הייתי מת, אמר לו לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך, כך אמרו בנות יתרו למשה, ישר כח שהצלחנו מן הרועים, אמר להן משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו. נמצא שהתינוק היה מחוייב להכיר טובה לערוד שגרם לו את ההצלה ע"י זה שנשך את האדם, ואע"פ שכוונת הערוד היתה לרעה, להרוג את האדם ולא להציל את התינוק, מכל מקום כיון שנגרם לאדם טובה על ידי הערוד, מחוייב התינוק להכיר לו טובה.

חידה. היכן בפרשה מוזכר שמשה רבינו נכנס לארץ ישראל.

תשובה. בתרגום יהונתן כתוב שאכלו את הפסח במקום המקדש כדי שלא יאכלו בחוץ, וכתוב ומשה ואהרן כן עשו, הרי שכבר נכנס משה לארץ ישראל.

הדבר הקשה - הדבר גדול

שאלה. בפסוק כב, וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל וְגו' ובפסוק כו, וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם כָּל אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה, וא"כ מדוע התורה שינתה מגדול לקשה?

תשובה. האלשיך הקדוש מבאר כי בחוקי הגויים על תביעה קטנה יושבים שופטים פשוטים, ואם התביעה יותר גדולה מעמידים שופטים מומחים יותר, ולכן אמר יתרו דבר גדול וקטן. אולם משה רבינו אמר לו, שלפי חוקי תורתנו הקדושה הרי דין פרוטה כדין מאה, וההבדל היא, שאם הדין פשוט אזי פוסקים מיד את הדין, ואם הדין מסובך שצריך עיון רב אז הדין מתארך, ובדין כזה שאינם יכולים לשפוט יעבירו למשה. ורבי יהונתן אייבשיץ בספרו תפארת יהונתן תירץ שיתרו בקש למנות דיינים אף מערב רב, ולפיכך יעץ שדינם של אנשים גדולים יביאו לפני משה שלא ישאו המה פני גדול, אבל משה בחר רק מישראל שכשרים הם ולא יהדרו איש בריבו, ולכן אמר כל הדבר הקשה, שרק אשר נעלם מהם היכן הדין נוטה יביאו אל משה. ובספר חיי יצחק פירש שיתרו אמר את הדבר הגדול יביאו אליך, אולם השרים מחמת ענותנותם הוסיפו על עצמם כי אפילו רק דבר קשה קצת לברר על בוריו יביאו אל משה.

חידה. היכן התורה הזרה ברמז בסוף הפרשה על הג' עבירות המורות, ומדוע?

תשובה. בסוף פרשת יתרו מרמזים שלשת העבירות החמורות, שאם כופים את האדם לעבור עליהם, עליו להרג ולא לעבור. תחילה 'לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב' - הרי עבודה זרה. לאחר מכן, 'כי חרבך הנפת עליה' - רמז לשפיכות דמים. ובאחרונה 'אשר לא תגלה ערותך עליו' - רמז לגילוי עריות. וביאר בספר מי זהב כי לאחר מתן תורה שזכו ישראל לחיים מחמת דבקתם בתורה. לכן כדי שלא יפסידו את מדרגת החיים הרוממה הזו הוזהרו אז ישראל על אביזריהו של מפסדי החיים. ויש מפרשים כי לאחר מתן תורה והוראת בנין מקדש להש"ת, יש לעקור את ג' העבירות החמורות שהן מורות נגד האלוקות.

חידה. היכן רמזו שאפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים.

תשובה. בירושלמי ע"ז (פ"ג ה"א) דרשין על הפסוק ויצילני מחרב פרעה [ויצילני מפרעה אין כתיב כאן אלא מחרב פרעה], מלמד שאפילו חרב חדה נתונה על צוארו של אדם הקב"ה מצילו. והיינו דאמרין אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

חידה. איזה דבר דומם דיבר קודם מתן תורה.

תשובה. על הפסוק והגבלת את העם סביב לאמור, השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו. פירש רש"י, הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה, והיינו שהארץ שהוא דומם גם דיברה. וראה בצדה לדרך שכתב, נשאלתי למה לא כתבה התורה בפירוש נס גדול כזה, כשם שכתבה התורה הנס של ויפתח ה' את פי האתון עיי"ש. וראה גם בספר זכרון משלי מאמר לעי"כ (עמ' רב) שביאר שבכח קדושת המקום דיברה הארץ.

חידה. מי נמשל לכך שכאילו עשה פסל רח"ל.

תשובה. בזוהר יתרו (צג ע"א) איתא כל מי שלא מלמד את בנו תורה, כאילו עשה פסל, ולא עוד אלא שעתיד הבן הזה להיות סורר ומורה. וראה עוד שם בזוהר בשם רבי יצחק כי מי שאומר דברי תורה שאינו יודע שורשו ולא קיבל מרבו עליו כתוב 'לא תעשה לך פסל וכל תמונה', כלומר שלא תפסול לך תורה חדשה, שנחשב לו כאילו עשה פסל ותמונה עיי"ש. בספר קול התור הביא דברי חז"ל המגלח זקנו בתער עובר משום לא תעשה לך פסל. והגה"ק רמ"מ מקוצק אמר, כי כשעושה אדם איזו מצוה בלי כוונה רצויה לשמה הרי זה כאילו עשה פסל ותמונה של עבודה זרה. וראה כע"ז בספר חשבה לטובה.

חידה. מה גדול יותר מצות עשה או מצות לא תעשה?

תשובה. הרמב"ן על הפסוק זכור את יום השבת לקדשו ביאר דלגודל המצוה מצות עשה הוא גדול יותר ממצות לא תעשה שהוא רוצה רצון אדוניו מאהבתו אותו, מיהו לענין העונש ודאי שהעובר על מצות לא תעשה גדול עונו ומענישין אותו, והיינו משום שלא עשה רצון אדוניו אפילו מיראה. וביד מלאכי (אות תקטו) כתב להוכיח דהעשה הוא קל ממצות לא תעשה, וראה מש"כ החיד"א ליישב בספר עין זוכר (מערכת מ' אות ז). ובספר ארעא דישאל כתב דלדעת הרמב"ן יותר חמור עונש העשה לעולם הבא. ובספר ויען שמואל הוכיח דעונש מצות עשה קל יותר מלא תעשה גם בדיני שמים מהא דדרשין על הפסוק ונרצה לו לכפר עליו, על מי מכפר, אי חייבי מיתות ב"ד ומלקיות הרי עונשם אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו הניתק לעשה, והוא מתו"כ והובא ברש"י, וכתב הרא"ם שעל עשה ועל לאו הניתק לעשה המזידין שלא הזכיר בהם שום עונש וא"א שלא יענש בהם בזה ירצה בעולה זו אם יביאנה בנדבת לבו. וזו ראייה דעונש העשה הוא קל גם כלפי שמיא. והכלי יקר בפרשת ואתחנן על הפסוק רק השמר לך ביאר דעונש של ל"ת חמור יותר, אבל השכר על מצות עשה גדול מל"ת, עיי"ש.

חידה. האם יש צד אפשר לעשות קידוש בהרהור הלב?

תשובה. ראה בפרי מגדים בסימן רע"א ס"ק ב שכתב, אי קידוש יוצא בהרהור, יש לומר כאן זכור בלב, ועי' מגילה. והיינו שבגמרא מגילה מוכח דסתם זכירה היא בלב. אמנם כבר איתא בתו"כ זכור את יום השבת לקדשו, יכול בלבו כשהוא אומר שמור הרי שמירה בלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפין, הרי מפורש שמצות זכירה היא בפה וכן מבואר ברמב"ן עה"פ זכור את עשה לך עמלק. וכ"ד הקרן אורה בברכות (ו' ע"ב ד"ה והנה) והשאג"א (ס' יג) דאין יוצאין מצות קידוש בהרהור אף למ"ד דהרהור כדיבור דמי.

חידה. מה כתב מרן החפץ חיים (בשם מרגניא טבא) שנכון לזכור באמצע השבוע בקשר לשבת.

תשובה. החפץ חיים הביא את דברי המרגניא טבא בסוף ספרו אהבת חסד, ונכון לזכור כשיעשה מלאכה בחול והוא דבר שאסור לעשות בשבת, וקרוב הדבר להכשל בו ח"ו בשבת כי הוא מדברים שאינם נזהרים בו כל כך, שיזכור זה בפיו שיש בשבת איסור זה, ובזה מקיים בחול מצות עשה של זכור את יום השבת לקדשו.

צ"ע. מי שלא קיבל שבת אם יכול להוציא בקידוש את מי שקיבל שבת?

תשובה. הרע"א בהגהותיו (ריש ס' רסז) כתב מסתפקא אם אחר שלא קבל עליו שבת יכול להוציא לקדש למי שקבל עליו שבת. והגר"ח כתב אולי יכול להוציא. והציץ אליעזר (חי"ד ס' כה) כתב שהמתנדבים בבתי החולים יכולים להוציא ידי חובת קידוש את החולים הגם שהם בעצמם עדיין לא מקבלים את השבת כדי שיוכלו לחזור לבתיהם ברכב, הואיל והם בגדר ערבות שהם בדרך כלל בני חיובא בקידוש. אולם הגר"מ פיינשטיין (רשומי אהרן ח"ב או"ח ס' רע"א אות א) סובר שאי אפשר למי שלא קיבל שבת עדיין לעשות קידוש עבור מי שקיבל שבת מוקדמת. והגרשו"א במנחת שלמה (ח"א ס' ג) ובשש"כ (פנ"א ס"ח) כתב להקל בזה בשעת הדחק ובלבד שיעשה כן באופן ארעי וכ"כ באז נדברו (ח"ט ס' ד). אמנם בספר ביצחק יקרא מהגר"א נבנצל כתב שהגרש"ז בעל פה חזר בו.

צ"ע. מי שלא קידש בלילה אי עושה ביום גם קידושא רבא וגם קידוש של הלילה.

תשובה. בערה"ש (סכ"א) ובשו"ת ארץ צבי (ס' כא) ושו"ת שערי דעה (ח"ב ס' ב) והגה"ק רח"א ממונקאטש כמובא בדרכי חיים ושלום (אות תקפב) ובתולדות שמואל (מצוה לא סוף אות יב) ובחוט שני (ח"ד עמ' צב ד"ה מי) והגר"א נבנצל בספרו ביצחק יקרא ובפסקי תשובות (ס' רע"א אות יז) סוברים שמשלים בקידוש של ליל שבת ויוצא בזה גם חובת קידוש היום של קידושא רבא. וראה בזמירות שבת (שי"ל ע"י הגר"ד מנדלבוים) שהביא שלדעת האמרי אמת מגור הקידוש ביום למי שלא קידש בלילה אינו בדין תשלומין ולכן יועיל גם במזיד. ומהרש"ם מברזען בדעת תורה (ס"ח) הסתפק בזה ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג ס' ג) כתב כיון דהוי תשלומין מהראוי לעשות קידוש היום, ואח"כ יקדש שנית בנוסח קידוש הלילה. ומברך בורא פרי הגפן רק פעם אחת. וראה מש"כ בזה הגר"י גולדהבר בקובץ בית אהרן וישראל (שנה ט א - מט עמ' צב) והביא שכתב בספר השלחן מרבינו חיים ב"ר שלמה מברצלונא מי שנאנס ולא קידש מברך תחלה קדושא רבא, ואח"כ מקדש משום דמצוה בעונתה עדיפא. וראה עוד מה שדן בדבר הגר"א גנחובסקי בספרו בני ראם (ס' נז). ובכה"ח כתב שיכון לצאת ידי חובת קידוש של יום ושל לילה יחד.

ט [צ"ע. שתי בהמות שעושים מלאכה האם יש פטור של שנים שעשאוה?

תשובה. בהגהת מקור חיים לבעל נתיבות המשפט על המג"א (ס' רסו סק"ז) כתב דאם שתי בהמות עושות מלאכה באופן שכל אחת מהן היתה יכולה לעשות זאת בפני עצמה אין בזה את הפטור של שנים שעשאוה ואסור מהתורה רק דפטור מחטאת. וכ"ד האבני נזר (או"ח ס' נח) דאין קולא של שנים שעשאוה בבהמות. ובח"א כלל ט ס"ט משמע דסובר דשנים שעשאוה הוי רק איסור דרבנן. ובאור שמח (פ"כ מהל' שבת הי"א) תמה על המקור חיים דהא במשכן משכו גם בשני שוורים וא"כ אין בזה את הפטור של שנים שעשאוה גם לגבי חטאת. ועי' באבי עזרי מש"כ בזה.

חידה. האם יש מלאכת צידה בדגים?

תשובה. י. במס' ביצה (כג ע"ב) מבואר במשנה דאין צדין דגים מן הביכרים ביו"ט, והיינו דיש צידה בדגים. וכתב המג"א (ס' תצז סק"ו)

דלא קשה ממה שכתב רש"י בדף קז דאיסור שולה דגים מן המים הוא משום נטילת נשמה ולא משום צידה, דשם איירי כשהעלה הדג מהמים מבעוד יום ונתנו לתוך ספל של מים דכבר מונח ברשותו, ולכך כתב רש"י דחייב משום נטילת נשמה ולא משום צידה. אולם בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) מבואר דלמ"ד דחייב משום נטילת נשמה לית לה צידה. וכ"כ התוס' (שבת עה ע"א ד"ה הצד) דמירושלמי משמע דליכא איסור צידה בדגים. והמג"א (סי' תצז סק"ו) מביא שיטת מהרש"ל (ביצה סי' ג) דפסק כהירושלמי דבדגים ליכא חיוב צידה, והמג"א חולק עליו וסובר דבדגים נמי איכא חיוב צידה. וע"ע במנחת חינוך (מצוה לב אות כח) שהוכיח שיש צידה בדגים, מהא דבשבת (עה ע"א) דמבואר שהצד חלזון חייב משום צידה, וחלזון הוא דג. ובמ"ב (סי' תצז סק"ד) נראה דנקט כמהרש"ל דאיסורו משום צידה אך מ"מ כתב דבמקום גידולו חשיב אינו ניצוד אף שהוא בביבר קטן כיון דזהו מקום חיותו, ועקירתו ממקום גידולו זו היא צידתו. אבל אם הם מונחים בכלי לא שייך בהו כלל צידה.

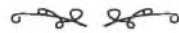
חידה. מה חידש האור שמח במלאכת מבשל בשבת?

תשובה. חידושו של האור שמח (פ"ט ה"ב מהל' שבת) דאע"ג דתולדה ראשונה הבאה מן האש חייב משום מבשל, מ"מ על תולדה של התולדה, כמו דבר שנתחמם במים שהוחמו מן האש, כגון ברזל שבא בקדירה חמין ונתחמם - תו אי צלה בו ביצה פטור, דהוי תולדה דתולדה. וכמו שכח כוחו לא חשיב כמו גוף הדבר, כן תולדת האש לפי רוחק יחוסה אצל האש נפקע ממנה שם האש, והוי חומה כחום טבעי שאינה מסיבת האש, כמו חמי טבריה. וראה מש"כ בזה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ב סי' קה).

פרשת בשילח תשיפ"ב

שיעור הגר"י זילברשטיין שליט"א ב"בית הכנסת המרכזי רמת אלחנץ"

לע"נ צדוק צאלח בן עובדיה ז"ל

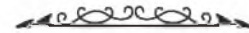
לפרקו נשא גיורת, ונולדו להם שלושה ילדים חכמים. הגר נפטר, ואז הסבא הגוי בא כל שבת אל הבית של האלמנה ורוצה ללמוד עם נכדיו היהודים. הם פנו ללידיד בא"י שיקנה עבורם ספרי קודש; האם מותר למכור להם ספרי הלכה המותאמים לילדים?

תשובה:

הבעיה היא, שכתוב 'ומשפטים בל ידעום' - אסור ללמד או ללמוד מגוי תורה. לכאורה נראה, שז' מצוות בני נח מותר ללמד גם לגויים, ולכן מסכת ב"ק מותר ללמד. אפשר ללמד מהי ע"ז, כן ניתן ללמד 'לא תגנוב', וגם 'לא תרצח'. בדרך אגב אפשר גם לספר את הסיפור הידוע שאירע בארה"ב: יהודי הגיע לשיעור של מורנו שליט"א, ובשיעור - הרב דיבר על גזל עכו"ם שאסור. ניגש היהודי אל הרב וסיפר לו, שיש לו בארה"ב מפעל לשקיות ניילון. הוא מכר חבילות שבתוכן 100 שקיות; אמרה לו אשתו: "הרי אף אחד לא סופר, אתה יכול להכניס פחות", וכך הגיע עד 85 שקיות. כאן כבר ייסרו מצפוננו ושאל את הרב, איך הוא יכול לחזור בתשובה? הלכו לשאול את ר' חיים קניבסקי שליט"א ופסק להם, שעל החבילה ימשיך לכתוב שהיא מכילה 100 שקיות ובתוכה יכניס בפועל 115 שקיות, וכך ודאי, אלו שקנו בעבר אריזות מופחתות יקנו גם עכשיו ויקבלו על כך פיצוי. אחד האמריקאים החליט לספור כמה שקיות יש בחבילה ומצא הרבה יותר. התוצאה הייתה, שזה התפרסם והגיעו אליו הזמנות שלא היה יכול לעמוד בייצור שלהן. סיפור כזה הוא פרסום אמונה בקב"ה וניתן לספרו גם ע"י גוי, משום שכך לומדים גם אמונה וגם איסור גזל עכו"ם.

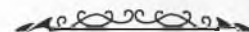
גם בעניין רצח אפשר לספר את הסיפור שאירע בארה"ב; נולדו תאומים סיאמיים שהיו מחוברים באזור המעיים, והיו להם שני ראשים. נשאלה שאלה, אם מותר להפריד אותם - ואז צפוי שודאי אחד מהם ימות? השאלה נשלחה מנשיא ארה"ב דאז אל ר' משה פינשטיין זצ"ל, והוא הביא ראייה מתוס' מנחות [ל"ז. ד"ה או קום ע"פ גרסת השיטה מקובצת]: "שלמה בחכמתו הרתיח מים, כיסה את

ערב טוב לחבריי היקרים והאהובים.

יציאת מצריים - ביד חזקה

הב"ח באו"ח [ח' ד"ה ויכוון בהתעטפו] כותב: "לפי שכתוב בתפילין [שמות י"ג ט'] 'והיה לך לאות... למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים'. יורה, כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונה שיכוון בשעת קיום המצוה". לא מספיק שאדם רק חושב, שהוא שמקיים את המצוה זכר ליציאת מצריים, עיקר המצוה הוא שביד חזקה הוציא אותנו ה' ממצריים, אך אם לא חשב כך, לא קיים את המצוה כהלכתה. מה זה 'ביד חזקה' התורה מסתיימת [דברים ל"ד י"ב]: "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל". אומר ה'ספרי', שיד חזקה - היא מכת בכורות. אמונה, לומדים מכל עשר המכות, אבל 'יד חזקה' זו מכת בכורות. במה זה מתבטא שיד חזקה זו מכת בכורות? אומרים רבותינו, שכשהבכורות שמעו ממשה רבינו, שעכשיו הגיע תורם לקבל מכה, התחילה מלחמה נוראית בינם לבין השלטונות. כתוב במדרש ש - 600,000 מצרים נהרגו בהתקוממות הזו. בנוסף לכך, הבכורות רצו אל בתי ישראל בתקווה, שאצלם הם לא ימותו, התוצאה הייתה, שמתו שניים, הן הבכור שברח לבית הישראלי, והן גדול הבית שנשאר. עוד אומר המדרש, שעל כל פעולה שהמצרים עשו לישראל, שילם להם הקב"ה מידה כנגד מידה. הייתה זעקה במצריים, שמעולם לא נשמעה, וזה כנגד זעקתם של ישראל בראותם את ילדיהם נזרקים ליאור.

נברי ביקשי לקנות ספרי הלכה כדי ללמוד עם נכדיו היהודים

שאלה:

להורים גויים בחו"ל נולד בן והוא החליט להתגייר, לאחר שהתוודע ליהדות. הוריו תמכו בו, כשהגיע

מי שטרם הזדמן לו לקיים מצות פדיון פטר חמור, יעסוק בלימוד ההלכות הקשורות למצוה זו, ועיי"כ ייחשב לו כאילו קיים את המצוה.

כתב הרב החיד"א בספרו 'אהבת דוד' [דרוש י"ג]: "אפשר שזה רמז הכתוב 'אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם', ואמרו חז"ל: 'אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה, דהיינו בלימוד כל המצוות. 'ואת מצוותי תשמרו' - מלשון 'ואביו שמר את הדבר' - שתשמרו ותצפו מתי יגיע לידכם, ואז מעלה עליכם הכתוב כאילו עשיתם אותם."

פטר חמור מת כמה דקות קודם הפדיון

שיאלה:

לראובן נולד פטר חמור, והוא תיכנן להזמין לטקס הפדיון סעודה גדולה. הוא שאל, אם משהו רוצה לתרום את הוצאות הסעודה (שיש בזה סגולות רבות), ושמעון הוא זה שהתנדב לתרום.

והנה, כמה דקות לפני תחילת המצוה, כשהחמור היה בדרך לפדיון, החמור נפל ומת, והמצוה התבטלה, אי לכך שמעון התורם הודיע שכיוון שהמצוה התבטלה, הוא חוזר בו ואינו מעוניין לתרום.

מצד שני טען ראובן, שגם בזה יש מצוה, שהרי אם רצה לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה [ברכות דף ו']. וגם זו מצוה, ועל שמעון, איפוא לשלם בכל זאת!

תשובה:

בשו"ת 'אור לציון' [חלק ג' פרק כ"ו הערה ד'], חידש הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל: "מי שהכין

אחד הראשים ושפך את הרותחים על ראש השני; מחמת צער הרותחים צעק בשני הראשים; אמר שלמה, ש"מ דתולדה אחת לשני הראשים ואין נידון אלא כאיש אחד". פסק ר' משה פינשטיין זצ"ל, שהתאומים האלו הם גוף אחד בעל אברים כפולים, ולכן אפשר לחתוך מה שרוצים, ואם אחד יפסיק לחיות - אין זה רצח. גם תהילים מותר ללמד משום שזה בסיס האמונה.

השאלה היא, אם מותר ללמד גם את מסכת פסחים וגם את הלכות הפסח.

לרב היה נראה שמותר, וזאת על סמך מעשה שהיה בשכונת רמת אלחנן. בעת היווסדה, הביא הרב לשכונה גוי של שבת, ולימדו מה מותר לו לעשות בשבת. מותר לומר לו לעשות: מצ"ה - מצוה, צער הפסד. מותר היה ללמדו הלכות אלו לא לידיעת עצמו, אלא כדי שיידע מה מותר לו לעשות עבור הישראל.

באגרות משה כתב, שאסור ללמד לנכרי, כשהכוונה היא ללמד את הנכרי, אבל אם הכוונה היא ללמד את הנכדים היהודים זה אינו אסור. ר' חיים קניבסקי שליט"א לא הסכים להתיר.

האם מותר לבטל תורה כדי להשתתף במצות פדיון פטר חמור?

תשובה:

אין ראוי לבטל תורה כדי להשתתף במצות פדיון פטר חמור, כי תלמוד תורה הוא כנגד כולם. ראוי לקיים את המצוה בזמנים, שבהם אין סדר לימוד קבוע, כגון בחול המועד.

1 וכתב בשו"ת 'חתם סופר' [סימן קע"ו] שלכן החוטף מצוה מחבירו צריך לשלם לו עשרה זהובים, והרי כיוון שנאנס, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ותיירץ, שעשרה זהובים אלו, הם ההפרש בין העושה מעשה בפועל, לבין כאילו עשה.

ובחידושי [חולין דף פ"ז]. הוסיף, שעשרה זהובים אלו, לא שכר שיווי המצוה או הברכה חלילה, מי יכול לשער 'אורח חיים פן תפלו', וכל חפצים לא ישוו בה', ותו מה צריך לשלם לו הפסדו הלא 'חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה', נמצא זה שחטף ממנו מצוותו לאו מידי חסריה, אך הפרש יש בין העושה מצוה ומקבל שכר או נאנס ולא עשה ומקבל שכר, כי זה העושה עובד ה' בשמחה ובטוב לבב, ונשכר על זה, וזה שנאנס מצטער על שלא זכה

בחות), והנה המוהל רואה, שהוא צהוב, ואי אפשר למולו. נתעוררה השאלה, מה לעשות בסעודה גדולה זו, שקבעה כדין, שהרי נאמר במסכת שבת [ק"ל]: 'כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, עדיין עושים אותה בשמחה'. הרי אסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בהם בימי החול, כדי שייכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, אלא שסעודה שזמנה ערב שבת, כגון ברית מילה, אפילו שאינה ביום השמיני ללידה, מותרת, כמבואר ברמ"א [סימן שמ"ט ס"ב], ובמשנ"ב [שם ס"ק י"ב], אבל כשהברית נדחתה מה יעשו?

תשובה:

היה שם תלמיד חכם גדול והוא הכריז ואמר: "סעודה זו נקראת סעודת פיקוח נפש, נכריז ונאמר שאסור למול ילד צהוב ונדרוש על כך בסעודה זו, וכמו שמצינו ברמב"ם [פ"ג מהלכות קידוש החודש ה"ז], שכשמעברים את החודש, עורכים סעודה כדי לפרסם את הדבר, הרי שע"י סעודה הדבר מתפרסם יותר, וממילא הוי סעודת מצוה ומותרת, כדמשמע במשנ"ב [שם ס"ג י"ג] דכל סעודה שהיא סעודת מצוה שזמנה בערב שבת מותרת". וה"ה בנידוננו - סעודת מצוה היא, ובפרט שיש בה ח"ו 'בל תשחית'. (יש מי שרצה להביא ראיה שחז"ל חששו להפסד של סעודת מצוה מהמבואר בשו"ע [יו"ד סימן שמ"ב ס"א] שאם הכינו כבר כל צרכי החופה ואז מת אביו של החתן, והוא במקום שאינו מצוי למכור, ואם תידחה החופה יפסיד את כל מה שהכין, מכניסים את המת לחדר, את החתן ואת הכלה לחופה ובוועל בעילת מצוה, הרי שהתירו לאונן לבעול בעילת מצוה כדי למנוע את ההפסד של כל צרכי הסעודה. אך אין זו ראייה, כיוון שסיבת ההיתר שם היא, משום שאין מי שיטרח עבורו להכין את הסעודה לאחר מכן).

אך למעשה - הדברים מחודשים, דהרי אפילו סעודת אירוסין אסור לקבוע בערב שבת, כמבואר בשו"ע [רמ"ט ס"ב]. כמו כן - גדול אחד פיקפק בכך אם אכן ניתן להחשיב סעודה זו לסעודת מצוה.

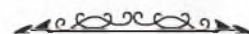
סעודה גדולה לכבוד המילה בתשעת הימים וכבר באו הקרואים, ובשעת המילה התברר, שאי אפשר למול את הבן, כגון מחמת צהבת וכדו', אפשר שאעפ"כ רשאים הקרואים לאכול בשר בסעודה זו, שכבר אמרו חז"ל [ברכות ו']. "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה".

הרי ע"פ סברה זו, הוא החשיב סעודה זו לסעודת מצוה עד כדי כך, שמותר לאכול בשר בתשעת הימים. אולי הוא הדין גם בענייננו, שיש להחשיב זאת לסעודת מצוה ולחייב את התורם.

אלא שעדיין צ"ע, שייתכן שכל מה שאמרינן שיש לו שכר כאילו עשאה, היינו, ששכרו בשמיים מתקבל במלואו, ולכן הסעודה היא סעודת מצוה, כי למעשה נעשתה כאן מצוה. אבל ייתכן, שסגולות מיוחדות הקיימות בשעת הפדיון בפועל - אין לו, וכיוון שהתורם הסכים לתרום, מפני שהבטיחו לו שיש בזה סגולות, אם כן בכי האי גוונא, שלא היה פדיון בפועל, הוא לא רוצה לתרום, וצ"ע.

עוד יש להוסיף, שאם אחד ראה את החמור שעומד למות, הייתה עליו מצוה לפדות אותו מייד, כי הפדיה יכולה להיעשות בדיבור בעלמא, ואפילו אחד שאינו הבעלים יכול לפדות, שהרי קיי"ל, שאדם יכול לפדות פטר חמור של חברו.

נראה, דשמעון רשאי להתחרט, כי לא על דעת כך התחייב, אבל לא כדאי לו, כי יפסיד את שכר המצוה.

הבין סעודה לברית בעש"ק, אך הברית נדחתה

שאלה:

מעשה שהיה בתינוק, שהברית שלו הייתה אמורה להתקיים בעש"ק בחצות (כי התינוק חלה, והיו צריכים להמתין ז' ימים מעת לעת, והם נסתיימו

לעבוד ה', ומקבל שכר שמיים על צערו, נמצא, שאף על פי שלעניין שכר שמיים אין הפרש, מכל מקום בצערא דגופא איכא הפרש, ועשרה זהובים הם לפי שיעור צערא דגופא.

כשהנאצים אספו את כל היהודים לאולם גדול, הבחינו היהודים באחד שהיה לבוש בגדים מכובדים, כשהוא סופק ראשו בקיר, ואומר לעצמו: "אני אשם שלא הקשבתי", שאלוהו הנוכחים, מה עומד מאחורי התנהגותו זו?

הוא השיב, שהוא נשא אשה נכריה, והיה משוכנע בנאמנותה אליו, אך אתמול היא ניגשה אל הנאצים, הלשינה עליו שהוא יהודי וגילתה את מקום מסתורו, ואז הם באו מייד ולקחוהו למחנות.

והנה כתב הרמב"ם [בפיהמ"ש, דמאי פ"ב מ"ג] שלכן הת"ח נקראים "חברים" כי חברתם נאמנה, כי החברה לשם שמיים, זוהי ההגדרה של "חבר שחברתו נאמנה".

נאמנות זו - לא תמצאנה אצל הגויים, רק אצל ישראל יש חברה נאמנה, ולכן - כשיהודי מתחתן עם נכריה, ייתכן, שבאופן זמני ה'חמור' אכן מאולף ומנומס, וזאת רק עד שמגיע רגע המבחן, ואז.... הוא ניגש אל הנאצים ומלשין על היהודי.

ת"ת, שיאינו מתנהג יפה אל שיכניו - האם ייתכן שיבכל זאת ישי לו עדיין דין חבר ?

טיאלה:

נאמר במסכת דמאי [פ"ב מ"ג]: "המקבל עליו להיות חבר וכו'", יש לעיין, לפי הרמב"ם שכתב, וז"ל: "חבר נקרא ת"ח, וכן נקראו ת"ח חברים, ואולי נקראו בזה השם, כי חברתם נאמנה, כי היא חברה לשם שמיים".

ויש לעיין לפי"ז, מה דינו של ת"ח שאין חברותו נאמנה, וכגון כששכנו רוצה לבנות ולהוסיף תוספת בניה; הרי הוא מפריע לו ומונע בעדו, האם אפשר להגדירו "חבר", כי הרי אין חברותו נאמנה, או, שמא, כיוון שעל תלמיד חכם אין מערערים, ואדרבה חברתו נאמנה, והוא הרי גם ת"ח, א"כ אפשר שגם הוא ראוי להיחשב 'כחבר'.

**הקב"ה יעזור לנו שינזכה לכל טיוב סלה,
ושיבמהרה נזכה גם לראות את הבית בהיבנותו.**

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת יתרו

אוזן שומעת

שלעולם היו מבני בניו בסנהדרין הגדולה, ופירושו של דבר הוא, שעם ישראל הקשיב **תמיד** ליתרו, שהרי למי הקשיב עם ישראל? לשופטיו, חכמי התורה שישבו בסנהדרין. מסתבר מאוד שעד לימינו אנו, ישנם מגדולי ומנהיגי הדור שהם מצאצאיו הישירים של יתרו, אלא שאיננו יכולים לדעת מי הם.

מבירא עמיקתא לאיגרא רמא

היום, כאשר אנחנו פותחים את החומש ולומדים על יתרו, אנחנו מתארים לעצמנו אדם שנוול עם גמרא ביד; איש שמתחילת דרכו נועד לגדולות, ושהיה זה רק ענין של זמן עד שתהיה פרשה הקרויה על שמו. אולם דבר זה רחוק מלהיות נכון, שהרי המשרה הראשונה בה כיהן יתרו היתה "כהן מדין" - הוא היה כומר של עבודה זרה! והוא לא היה סתם עובד את אליליו בחצי לב, כמו חלק מהכמרים בימינו, שאינם אלא בטלנים רפי-שכל. לא ולא, יתרו היה עובד עבודה זרה נלהב! חז"ל מספרים שיתרו היה מפטם עגלים לעבודה זרה (עי' רש"י במדבר כה, יא).

כשהיו מביאים ליתרו עגל כדי להקריב בפני אליל פלוני, הוא לא הסתפק בגביית תשלום והקרבת הבהמה כפי שהיא. הוא היה מתבונן בה, ולעתים היה אומר, "לא, איני יכול להקריב פרה צנומה שכזו - זה לא לכבודו של האליל". אמר ועשה - יתרו פיטם את העגל בעצמו, על חשבוננו. הוא היה שומר על הבהמה במשך זמן רב, מאכיל אותה, דואג לה, עד שהפכה להיות שמנה וראויה לקרבן, לשביעות רצונו של הכהן יתרו. יתרו השקיע בזה זמן וממון רב, ועשה הכל כדי להקריב בפני האליל את המובחר ביותר.

וממקום זה, המקום השפל ביותר שניתן להעלות על הדעת, הצליח יתרו לטפס מעלה מעלה, עד שיחד עם משה רבינו, זכה גם הוא להיות "מוסר התורה". לא יאומן! כיצד קרה הדבר? איך עולה אדם מהתחתית שבתחתית - עבודה זרה באדיקות ומהתלהבות, אל פסגת העולם?!

בין שמיעה לשמיעה

כדאי לנו להקדיש זמן כדי לפצח את סוד הצלחתו של יתרו, שכן זוהי הצלחה שכולנו היינו מאחלים לעצמנו! מה יכול להיות טוב יותר מאשר למצוא חן בעיני השי"ת?

פרשת יתרו תשפ"ב

אוזן שומעת

סיפור של הצלחה

אחד האירועים המדהימים ביותר בהיסטוריה של העם היהודי היא העובדה, שגוי בשם יתרו, שלכאורה בא משום מקום, הפך לאחד מגדולי אומתנו. אין ספק שסיפורו של יתרו אמור לגרום לנו התפעלות עצומה. לא נגזים אם נאמר שמבין כל הגדולים שצמחו בעם ישראל, איש איש וסיפורו המיוחד לו, סיפורו של יתרו הוא היוצא דופן מבין כולם. עצם העובדה שיש פרשה בתורה הקרויה על שמו, היא דבר מדהים! פירושו של דבר, ששמו של יתרו מעוגן במקום של כבוד לנצח נצחים.

ולא זו בלבד שיש פרשה הקרויה על שמו, אלא שיתרו הפך **למקור** של תורה. כאשר יתרו הורה למשה רבינו את דבריו בענין שפיטת ישראל, כתוב "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוֹ" (שמות יח, כד). משה שמע לו! שמשה ישמע לאחרים? הרי כולנו שומעים בקולו של משה! ובכל זאת, במקרה זה משה שומע לקול יתרו. ולא רק משה הקשיב; כולנו מקשיבים! הקב"ה ציווה למשה לקבל את עצתו של יתרו, ובכך הפכו דבריו לחלק מתורת ה' לנצח נצחים.

הבה ונתבונן בדברים. אנחנו הלא יודעים שהתורה אינה תיעוד של אירועים או רעיונות. כל מילה ומילה בתורה היא דבר ה' - דבריו של מלך מלכי המלכים, בורא העולם! וכאן, הפסק הנצחי של השי"ת נפסק על פי עצתו של יתרו! ה' קיבל את דבריו של יתרו, וכעת הם חלק מהתורה הקדושה. הגמרא מצטטת פעמים רבות את דברי יתרו, ולומדת מהם כמה וכמה מהלכות דיינים ובית דין (עי' סנהדרין ז ע"א, טז ע"א, יח ע"א וע"ב, לד ע"ב, לו ע"ב). זהו דבר בלתי יאמן! מגיע אדם זר מארץ רחוקה, ודבריו הופכים להיות חלק מתורת ה'!

ובאמת, האירוע הזה לא היה משהו חד פעמי; הוא לא הפסיק שם, שכן בני בניו של יתרו ישבו בלשכת הגזית (סוטה יא, א). בלשכת הגזית! בסנהדרין הגדולה! יתרו זכה

ומסרים נשלחים אלינו כל הזמן, אלא שרובנו לא שומעים אותם. אבל יתרו היה שונה; אוזנו היתה כרויה תמיד לשמוע, ודעתו נתונה לקבל את המסרים הללו. וזו הסיבה שכאשר שמע את החדשות ממצרים, הוא לא הניף אותם בביטול והמשיך הלאה, כפי שעשו שאר האומות. הדברים עשו עליו רושם רב, עד כדי כך שהוא החליט לעשות שינוי עצום בחייו, שינוי מן הקצה אל הקצה!

אמנם, לרכוש אוזן שומעת כפי שהיתה ליתרו, זהו דבר הדורש זמן רב. ישנם אנשים שיש להם אוזן רק לבדיחות של טלוויזיה; הם יושבים שנים על גבי שנים ומאזינים לליצנים המדברים אליהם מתוך קופסא, ובמוקדם או במאוחר מאבדים את האוזניים, ומוחם הופך לתערובת של דברי הבל ושטות. ולא רק אנשים שצופים בטלוויזיה או מאזינים לרדיו - זה **בוודאי** אומר שאין לך אוזן - אבל אפילו אנשים טובים יותר, שאינם עוסקים בדברים מעין אלו - עלולים לאבד חוש השמיעה שלהם. הם יושבים בחתונות, בבר מצוות, ובעוד מקומות, ומקשיבים לפטפוטים - דברים כאלה גורמים לחוש השמיעה של האדם לכהות.

אתה חושב שיש לך אוזניים, אבל למעשה הן כבר לא נמצאות שם. כל מה שאתה מסוגל לשמוע הם דברי הבל ושטות. המוח שלך מסוגל לקלוט אך ורק דברי שבח, או לחילופין דברים משעשעים - אלו הן שתי האפשרויות היחידות; כל דבר אחר לא עושה עליך רושם. כשאתה שומע דברים טובים, הם נכנסים באוזן אחת ויוצאים מהשניה.

עומקן של האוזניים

משמעות הדברים היא, שכולנו, כל היושבים כאן, חייבים להתחיל ללמוד כיצד להקשיב! אל תחשבו שמעלה זו כבר נמצאת אצלכם; זו אומנות אותה יש לרכוש. אומנות זו מגיעה רק לאחר תרגול רב; של ההבנה כי "אוזן" היא רק כזו ש"שומעת תוכחות חיים" - רק אם היא מסוגלת להקשיב להוראות החיים הנשלחות אליה. אוזן שאינה מסוגלת לכך אינה אוזן, אלא רק חפץ התלוי בצדי ראשו.

גם דוד המלך מתאר לנו את מהותה של האוזן: "זָבַח וּמִנְחָה לֹא חִפְצָתָ אֲזִינִים כְּרִיתָ לִי" (תהילים מ, ז). מהי הכוונה "זבח ומנחה לא חפצת"? האם הקב"ה אינו חפץ בהם? הלא הוא ציווה שנקריבם! אלא כוונת הדברים היא, שעם כל חשיבותם העצומה של הקרבנות, המעלה של "שמע ובא", שמיעה שבכחה לגרום לאדם לעשות שינוי בחייו, מגמדת את חשיבותם של הקרבנות, **כביכול** לקב"ה אין חפץ בקרבנות - לעומת ה"אוזניים כרית לך".

נשים לב כיצד מתייחס דוד מלך לאוזניים: לא "אוזניים נתת לי" אלא **"כרית לי"**. עבור רוב האנשים, עובדה זו היא חידוש - שהאוזן אינה רק איבר חיצוני, אלא מחילה

ולכן, עלינו לשאול את עצמנו, מה עשה יתרו שהפך אותו למוצלח כל כך, שעד היום אנחנו שומעים ולומדים את דבריו?

ואמנם, חכמינו ז"ל מלמדים אותנו שהתשובה לשאלה זו כתובה בתורה הקדושה. הפסוק בתחילת פרשתנו אומר, **"וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהְיוּ מַדְיָן חֹתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם"**, ומביא רש"י, "מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק" (זבחים קטז, א). החדשות המסעירות אודות יציאת מצרים וקריעת ים סוף הגיעו למדין, והיו לשיחת היום; ויתרו שמע את החדשות.

האמת היא, שיתרו לא היה היחיד ששמע על הדברים הללו, **"שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חֵיל אַחֲזִי יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת"** (שם טו, יד) - במצרים התרחש דבר שכמותו לא נשמע מעולם! שעם שלם יצליח לצאת ממצרים?! ראשית כל, אף אחד מעולם לא יצא ממצרים. ברגע שנכנסת למצרים, היית כלוא שם לנצח! אפילו פרה לא היה אפשר להוציא משם (עיין סנהדרין לג, א). והנה כאן יצא עם שלם! ועוד בצורה כל כך מופלאה, באותות ומופתים כמותם לא נצפו מעולם! לא היה זה סוד - כולם שמעו את החדשות. אולם עבור רובם, הדברים נכנסו מאוזן אחת ויצאו מהשניה. הם שמעו את החדשות, ורגע לאחר מכן שכחו מהם.

המציאות הזאת מוכרת לכולנו. לא יאומן עד כמה אטומים הם בני אדם, אפילו כלפי אירועים מטלטלים ביותר. מטוס התרסק באוקיינוס ו-276 אנשים נספו! 276 נפשות אבדו, והדבר מוזכר בחדשות במשך יום אחד! וגם ביום הזה, אלו רק חדשות - אף אחד אינו מקשיב להם, כולם מנומנמים. זוהי דרכם של בני אדם; הם כמו עדר הממשיך לצעוד בנתיב בטוח אל עבר בית המטבחיים, מבלי לעצור לרגע ולשמוע את המסר, להקשיב ולחשוב.

כך היו פני הדברים כאשר עם ישראל יצא ממצרים. האומות כולם שמעו את אשר אירע, אבל לא השכילו להקשיב למה שאירועים אלו באים ללמדנו. "מה כל זה קשור אלי?" - זו גישתם. הם שומעים, אבל בעצם לא שומעים כלום. אבל יתרו היה שונה מהם - הוא שמע את מה שכולם שמעו, אבל הוא לא התעלם, אלא היה עסוק בלהקשיב.

אוזן שומעת

בזה יתרו היה שונה מכולם - "שמע ובא". הוא לא רק שמע, אלא **פעל** על פי שמיעתו. יתרו התרגש כל כך ממה ששמע, עד ששינה את חייו מחמת כך. מה היה סוד הצלחתו של יתרו? הוא הקשיב, ומי שידע להקשיב, הופך להיות אדם גדול!

חז"ל (שמות רבה כז, ט), דורשים על יתרו את הפסוק במשלי (טו, לא), **"אִזְן שֹׁמֵעַ תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְוֶיךָ"**. "תוכחת חיים" פירושה הוראה כיצד לחיות. הוראות

לומר לך את האמת בפנים. אפילו רב בית הכנסת שלך - מה

הוא כבר יכול לומר? הוא חושש שתברח לבית הכנסת שבקצה השני של הרחוב, והוא לעולם לא יראה אותך שוב. ולכן, אם אי פעם תזכה שמישהו יאמר לך במפורש מה הוא חושב עליך, אין ספק שעליך להפעיל את אוזניך ולהקשיב היטב לדבריו.

מחפשים תוכחת חיים

אבל זה רק חלק מהסיפור. שמיעה פירושה שאוזניך יהיו כרויות ופתוחות לשמוע רמזים, לקבל מסרים. זה אומר שאתה רוצה ומעוניין לשמוע דברים שיביאו לשינוי בכל מהלך חשיבתך ובכל צורת החיים שלך. זה אומר שאתה משתוקק לבדוק ולבחון, בכל כוחך, ושואל את עצמך תמיד, "מהי דעת התורה על הצורה בה אני חי? האם אני הולך בדרך הנכונה? האם מדותי הינן כפי שהן צריכות להיות? האם אני ממלא את חובתי בעולמי?"

זוהי שמיעה אמיתית. "שמע בני" פירושו להידמות ליתרו ולהפוך לאדם שיודע לשמוע. זוהי הכרזת הנצחית של העם היהודי, "שמע ישראל" - כלומר, מוטל עלינו לחפש הדרכה כיצד לחיות את חיינו! אינני מדבר כעת על הלכות שכל יהודי חייב לדעת; שאסור להתגלח עם תער, שאסור לחלל שבת, ושיש חיוב לברך לפני האכילה. אלו דברים בסיסיים ומובנים מאליהם. אולם גם יהודים שמקפידים על קלה כבחמורה, צריכים לדעת שישנו חלק גדול מהתורה אותו הם אינם מקיימים. הם לא שומעים לתורה. במקום זאת, הם שומעים למה שאומרים השכנים. הם שומעים לאופן בו נתפסת היהדות בציבור הרחב. לכן אנחנו מוצאים כל כך הרבה יהודים שומרי תורה ומצוות, שחרשים לגמרי למסרים של התורה הקדושה.

לימוד המוסר

אחת הדרכים החשובות ביותר שיש לנו כיום לשמוע את המסרים אותם מנסה התורה הקדושה ללמד אותנו, היא לימוד המוסר. ספרי המוסר גדושים ומלאים במסרים המדברים לכל אחד ואחד. הם מדברים בשם ה', ומלאים בתוכחות ועצות והוראות. זהו מקור נפלא עבור כל יהודי שיש בו רצון אמיתי לשמוע וללמוד כיצד לתקן דרכיו, כיצד ליישר את העקמומיות שבלבו, בדרך התורה הקדושה.

אולם, ללמוד את המילים לבד - זה לא מספיק. ישנם אנשים שמרגישים ממש טוב כשהם לומדים מוסר. מדוע? כי הם רואים בדברי המחבר השתקפות של כל המעלות הטובות שיש בהם. לעתים קרובות הם יגלו שהם מסכימים עם הדברים הטובים שכתב המחבר: "זה נכון, זה נכון", הם חושבים, "זה ממש אני". ואם קורה והם נתקלים בדברים שנראים כסותרים להתנהגותם, הם לא יתעקבו על הקטע הזה, אלא יעדיפו להמשיך הלאה.

המביאה את המילים שאנו שומעים אל המקום הרגיש ביותר בגוף - אל המוח.

מעלייתו המופלאה של יתרו אנחנו מתחילים להבין, שהמושג "שמיעה" פירושו שונה לחלוטין ממה שהעולם חושב - שמיעה פירושה שהאדם הוא רגיש ופתוח מספיק כדי לחולל בחייו מהפך אמיתי, ולחיות חיים חדשים. אם קראת או שמעת דבר שעשה עליך רושם חיובי, פירושו של דבר שקנית "אוזן שומעת" כמו זו שהיתה ליתרו.

מסרים חבויים

כפי שהזכרנו, חז"ל דרשו על יתרו את הפסוק, "אֶזְנְךָ שִׁמְעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֻכָּמִים תִּלְוֶנָּה" - יתרו הוא הדוגמא של "אוזן שומעת". אמנם, ישנו עומק נוסף שעלינו לבארו. שהרי לכאורה - האם היה אי מי שהוכיח את יתרו? האם באו אליו, תפסו אותו בכתפיו ואמרו לו, "יתרו! ראה מה קרה לפרעה. בורא עולם מראה לך כאן משהו!" האם מישהו צעק עליו, "חזור בתשובה! עזוב את עבודת האלילים! לך הצטרף לעם ישראל!"

לא! להיפך, כולם אמרו לו, "עלינו לעבוד את האליל ולפייסו" - זו היתה דרך החיים במדין. "האליל הוא מושיענו, הוא גואלנו!" כל הדברים הגדולים יוחסו לאליל. אף אחד לא אמר ליתרו שעליו לערוך חשבון נפש ולשנות את מהלך החיים שלו, ואם כן, איזו "תוכחת חיים" שמע יתרו? מי הוכיח אותו?

התשובה היא, שיתרו הקשיב למסרים שנשלחו אליו. הוא שמע שחיל פרעה טבע בים, הוא שמע על מלחמת עמלק, על מתן תורה. ובזה היה שונה מאחרים. הוא לא בזבז את כח השמיעה שלו, הוא לא איפשר למסרים להיכנס באוזן אחת ולצאת מהשניה. כאשר שמע משהו, החל לחשוב, איזה רושם זה אמור לעשות על חיי? מה זה אומר כלפי? תכונה זו - להקשיב עם השכל, לכל הרמזים הנשלחים אלינו - היא זו שהפכה את יתרו למי שהוא, ועל ידה השיג את גדולתו.

מקבלים את המוסר

מכאן אנו למדים ש"שמיעה" אינה מתייחסת אך ורק למקרה בו מישהו מדבר ישירות אליך. אשר על כן, כאשר שלמה המלך מורה לנו, "שִׁמְעֵ בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ" (משלי א, ח), כוונתו אינה שתקשיב לקולו של אביך כאשר הוא נותן לך "פאצ'" הגון. אמנם באמריקה, מי שיקשיב לזה כבר ראוי לשבח, אבל לא לזה התכוון שלמה המלך בפסוק זה.

כמובן, אל לנו לזלזל בתוכחה כזו; מכה הגונה או ביקורת נוקבת הם דברים חשובים לאין ערוך, כי בלעדיהם אתה ממשיך לטעות ולתעות, ואין לך אף אחד שינער אותך מתרדמתך! אולי יתמזל מזלך, ומדי פעם מישהו יאבד את סבלנותו כלפיך ו"יתן לך על הראש". אה! איזה יהלום! אבל בדרך כלל אנשים הם מנומסים מידי מכדי

כשהגעתי לשיבת סלבודקה שבליטא, זכיתי ליטול חלק בחוויה שכזו. גיליתי שבישיבה נהגו ללמוד שורה אחת במשך חצי שעה. זה היה סדר מוסר. אותה שורה במשך חצי שעה! ובמוצאי שבת, לאחר סעודה שלישית, כולנו ישבנו בבית המדרש החשוך - לא היו אורות בישיבה, ולכן ישבנו בחושך - כל אחד מאיתנו בחר שורה של מוסר, וחזר עליו שוב ושוב בקול רם. הקולות הלכו וגברו, עד שכולם צעקו. כולנו ישבנו שם וצעקנו. את כל הכוחות שלנו הכנסנו אל תוך השורה הזו! היתה זו חוויה אדירה!

כאשר אתה מתרכז במילים, אתה מתחיל להרגיש את מה שהמילים אומרות, ומקשיב להם. מה הן אומרות לי? כעת אתה אדם שמקשיב! אני עצמי זוכר דברים מסוימים שתמיד ידעתי קודם, אבל בזכות אותם סדרי מוסר בישיבה, היסוד או המאמר בזה האיר לי באור מיוחד, ושוב לא יכולתי לשכוח אותם. זה היה כמו מקוה, מקוה של אש, של קדושה. שורה אחת במשך שעה שלמה! זה היה מחשמל! שעה שלמה של לימוד מוסר אמיתי!

מוסר באמריקה

היה זה הישג אדיר! והישג זה זמין לכל אחד ואחד מאיתנו. רוח המוסר מחכה לנו, והיא נחוצה באמריקה יותר מאי פעם, כדי להעיר את הגדולה השוכבת רדומה בעם היהודי. עליכם לדעת, כי הצעירים היום צמאים לדבר ה'. לא רק ללימוד הגמרא. כמובן שהם רוצים ללמוד גמרא, הם מחפשים "לומדות".

אבל כולם מחפשים את המסר שיתרגם את התשוקה שלנו לעבוד את ה', למחשבות, הרגשים ופעולות של עבודת ה'. יש צימאון גדול לעבודת ה' אמיתית. אנשים צמאים לזה, אבל אינם יודעים מה לעשות, מה לחשוב. לכן חובה להגיע לשיחות מעין אלו שאתם שומעים כעת. ולא דוקא אצלנו, יש הרבה מקומות טובים יותר מכאן. אבל מה שלא יהיה, חשוב עד מאוד שכל אחד ואחד יחייה מחדש את רוח המוסר בחייו.

הדברים נוגעים לא רק לאנשים, אלא גם לנשים. הגר"א זיע"א נהג להורות לבנותיו ללמוד ספרי מוסר - גדולתו של לימוד המוסר זמין לכל אחד ואחד. נערה שגודלת בלימוד המוסר, הרי זה כאילו היא צמחה להיות גדול הדור. היא למדה את התורה שלה, והצלחתה אינה פחותה מזו של התלמיד חכם הגדול ביותר.

ספרי היסוד

וכעת נשאלת השאלה - איזה ספר מוסר יש ללמוד? אם תשמעו לעצתי, מי שמתייחס ברצינות למשימה זו של לימוד המוסר, שילמד ספר מסילת ישרים. ספר זה מלא בידיעות יקרות; זוהי תיבה מלאה ביהלומים. גם אם למדת את המסילת ישרים רק פעם אחת, אתה כבר אדם שונה לגמרי. אני אישית למדתי את הספר הזה ארבע פעמים, ויש לנו שיעור קבוע ללימודו בכל יום בין מנחה למעריב.

זה לא נקרא להקשיב. אולי זה נקרא לקרוא או ללמוד, אבל זה בוודאי לא נכלל ב"וישמע". רוב לומדי המוסר מתייחסים ללימוד הזה כאל רכישת ידיעות; דברי המוסר הם ידיעות חשובות, אותן ניתן לצטט. אולי הם אפילו יחזרו על הדברים לעתים קרובות, בבקאות גדולה, ובכך יראו עד כמה הם שולטים היטב בספרים אלו.

אבל זה לא מספיק, כי מעט מאוד מכל זה באמת מחלחל אל נבכי השכל, אל תוך הנשמה פנימה. לפעמים, בשלב כלשהוא בחייו של האדם, הוא ילמד קטע, אותו למד לפני שנים רבות, וכעת הוא אומר לעצמו: "למה לא הבנתי את זה כשהייתי ילד? למה החמצתי רעיון כל כך חשוב?" והתשובה היא, שלמדת את זה בצורה שטחית מדי; לא הקשבת לדברים - לא הבנת שהמילים הללו מדברות אליך.

דבר אל עצמך

אדם שיוודע לשמוע ולהקשיב - אוזניו כרויות תמיד לשמוע שמדברים אליו. זוהי כוונת הרמב"ן באגרת הידועה שכתב לבנו, "וְכַאֲשֶׁר תִּקְוֶה מִן הַסֵּפֶר - תִּחַפֵּשׁ בְּאֲשֶׁר לְמַדְתָּ אִם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֲשֶׁר תּוּכַל לְקַיֵּמוֹ". זה לא חייב להיות דוקא אחרי שקמים מהמקום, אתה עדיין יושב במקומך בבית המדרש, אולם לאחר שלמדת קטע בספר מוסר, כעת אתה חושב על עצמך, על התנהגותך. ברגע שהוא שומע או קורא משהו בגנות מדה כזו או אחרת, חושב מיד: "אולי זה אני! האם אני לא נוהג כך כל הזמן?!" הדברים הללו מכוונים כלפי! עלי להתחיל מיד בעבודה - יש לי הרבה מה לתקן!" כיצד הגיע אליו המסר הזה? כי הוא חיפש אותו! הוא יודע שלשם כך נועדו הספרים הללו; הם מדברים אליו, מחכים שהוא יקשיב.

הו, זה כבר אדם שמקשיב, ופוסע בעקבות יתרו. הוא שומע את המילים המופנות אליו, ומחפש כיצד ליישם את זה בחייו, במידותיו. זוהי הדרך היחידה להצליח בעבודת חיינו, שכן "אם האדם לא יעורר נפשו, מה יועילוהו המוסרים" (שערי תשובה השער השני מאמר כו).

מוסר בהתפעלות

זו הסיבה לשיטתו של רבינו ישראל סלנטר זיע"א בלימוד המוסר - לחזור שוב ושוב על מאמר חז"ל, פעמים רבות מאוד. הוא נהג לאסוף יחד קבוצה של בעלי בתים פשוטים, אשר היו מתכנסים יחד בשעות הערב כדי ללמוד מוסר ב"מוסר שטיבל".

הם היו יושבים יחד, וכל אחד היה בוחר מאמר חז"ל אחד, וחוזר עליו שוב ושוב, בקול רם. בקול רם! עד שבסוף ה"סדר מוסר", החדר היה מלא בצעקות. הם היו מולהבים כל כך מהמילים, אשר קנו שביתה בתוך ליבם, עד שהם צעקו מרוב התרגשות! כאשר עזבו את המקום באותו ערב, היו אלו אנשים שונים מאלו שהגיעו בתחילת הערב. זה שינה אותם לגמרי.

וזה נכלל בפסוק אותו דרשו חז"ל על יתרו, "אֵזְנְךָ שִׁמְעַת תִּכְחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְיֵן". פירוש, בשכר כח השמיעה של יתרו, הוביל אותו הקב"ה אל החכמים, ובכך זכה להזדמנויות נוספות להיות "שומע", וכמו שאמרו חז"ל, "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (מכות י, ב). אדם שחפץ באמת ללכת בדרך מסוימת, הקב"ה מסייע בידו. כאשר אדם מגלה ענין רב בשמיעת אחרים, הקב"ה אומר, "אני רואה שאתה מעוניין במוסר ובתוכחה. אם כך, אני אזמן לך הזדמנויות נוספות מהם תוכל לשמוע ולהפנים".

ספר טוב ושכן טוב

כיצד זה יקרה? אינני יכול לומר לכם בדיוק, שכן זה יכול לקרות במספר דרכים שונות. לדוגמה - יתכן וספר טוב יתגלגל אל תחת ידך. לפעמים חייו של אדם משתנים מכח ספר אחד שהלהיב אותו ועודד אותו להתעלות בעבודת ה', וישנם אנשים שחבים את כל חייהם הרוחניים לספר שלמדו בבחורות, ושממנו התחזקו. אנשים רבים ראו את הספר הזה ואף למדו ממנו, אולם דבר לא השתנה אצלם, ואילו אדם זה קיבל מתנה מן השמים. הקב"ה שלח אל האדם הזה, שהשתוקק לשמוע ולגדול, את הספר הזה, אשר נקלט אצלו ושינה את חייו.

ישנן עוד הזדמנויות שעלולות ליפול בחלקך. יתכן ויום אחד יעבור יהודי תלמיד חכם לדירה שלך. זהו ברכה של ממש, מתנה מן השמים. בכל בוקר אתה פוגש אותו בחדר מדרגות, ומחליף עמו מספר משפטים. דע לך שאתה מקבל יהלומים יקרים. כמה מילים שאומר תלמיד חכם אמיתי, שווים עבורך מיליונים. יתכן ורעייתו וילדיו יתחברו עם אלו שלך. הרבה דרכים למקום כיצד לקחת אדם שגילה ענין בשמיעה, ולהנחות אותו אל קרב החכמים.

תגליתו של רבי ישראל מסלנט

וכך בדיוק היה עם רבינו ישראל סלנטר זיע"א. הבה ונשוב לסיפורו המופלא של רבי ישראל, סיפור הממחיש בצורה נהדרת את היסוד אותו אנו למדים כאן. בצעירותו, רבי ישראל עסק בתורה בעיירה קטנה בשם סלנט. רבי ישראל היה אברך רציני ביותר, והיה חדור שאיפה עמוקה להפוך לעבד ה' אמיתי. הוא חפץ בכל מאודו לשמוע ולקבל, והקב"ה, בראותו את השאיפה הזו, זימן לידו הזדמנות מיוחדת במינה - הוא הפגיש אותו, בעיירה קטנה זו, עם אחד מענקי התורה והמוסר שבדור.

ומכאן אני קורא לכולם לנצל הזדמנות זו ולהצטרף אלינו לשיעור. אני מבטיח לכם, שאם תלמדו איתי את המסילת ישרים מתחילתו ועד סופו, תהיו בני אדם אחרים.

אם אין בידך להגיע ולהשתתף בשיעור, אז דאג לקבוע לעצמך סדר מוסר, שבו תלמד את הספר הזה כראוי. הן אמנם, יתכן ויש מי שיש לו טעם וחשק ללמוד ספרים אחרים, אינני אומר לא לעשות כך, אולם עליכם לדעת שהמסילת ישרים הוא בדוק ומנוסה. דורות על גבי דורות נחלו הצלחה באמצעות ספר זה.

כך גם הרמב"ם - על כל אחד ואחד ללמוד את הלכות יסודי התורה, הלכות תשובה והלכות דעות. גם השערי תשובה והחובות הלבבות הם ספרי יסוד נפלאים. ישנם עוד ספרים חשובים, אולם לדעתי, אלו שהזכרתי כעת הם אלו שצריכים להיות ספרי היסוד ללימוד המוסר.

לפתוח ספר מוסר, ולשמוע ולהפנים את דבריו, זוהי אחת הדרכים הטובות ביותר העומדות לרשותנו כיום, לעבודה זו של שמיעה. זה נכון, יתרו היה אדם גדול, והיה מסוגל לשמוע גם ללא עזרתם של ספרים נפלאים אלו, אבל כיום, עלינו ללמוד מוסר, כי זו הדרך לפתח גישה חדשה לגמרי שתנחה אותנו בחיינו. אל תאמר: "יום אחד אני אעשה את זה". **עכשיו** - זהו הזמן הטוב ביותר להתחיל. תתחיל את הסדר מוסר שלך היום. עשה זאת מיד, כי זה מה שה' אלקיך דורש מעמך.

השערים נפתחים

תכונה זו של להיות שומע, להיות אדם שמחפש לשמוע ביקורת ומוסר, אינה קלה להשגה. למצוא את הספרים הנכונים שמדברים אליך, ואז להרגיל את עצמך להקשיב למילים המבקרות אותך ומצביעות על חסרונותיך, זהו דבר הדורש עבודה; אדם צריך להיאבק עם עצמו כדי לקנות מבט זה, שדברי המוסר הכתובים בספרים מכוונים אליו, ושה' מדבר אליו ישירות. אולם ברגע שאדם מתחיל להתקדם בדרך זו, הקב"ה פותח בפניו את כל השערים.

וזה מה שקרה ליתרו. יתרו עבד על עצמו, והשתדל לקנות את כח השמיעה. ולכן, למרות שהעולם כולו "שמע" על נפלאותיו של הבורא יתברך בגאולת עמו, אף אחד מהם לא שמע את מה שיתרו שמע, משום שאף אחד לא הקשיב. "וישמע יתרו" פירושו שהיה אדם אחד יוצא דופן שכן הקשיב. ומכיוון שיתרו הקדיש זמן כדי לחשוב על הדברים ששמע, הוא זכה להזדמנויות מיוחדות ונהדרות.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

אחד לא זכה בו, מלבד האיש הזה, שהיה בעברו גוי, כומר של עבודת אלילים. זהו סיפור מדהים ביותר!

עלינו להתבונן בזה! האם משה רבינו לא יכול היה להיות חתנו של צאצא של אברהם, יצחק ויעקב? האם לא היו בעם ישראל מאות אלפי נשים צדקניות, עד שהוזקק משה לישא את בתו של כהן מדין? התשובה לכך טמונה בפסוק הנ"ל, "אֵזֶן שְׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְיִן", וזהו פירוש נוסף בפסוק. מי שמחפש לשמוע תוכחת חיים, יזכה אותו הקב"ה ללון בקרב החכמים, מהם יוכל לשמוע ולקבל עוד ועוד דברי חכמה ומוסר.

תאר לעצמך שאתה לומד ספר חובות הלבבות במשך שנים על גבי שנים, ויום אחד, בעל החובות הלבבות בכבודו ובעצמו דופק על דלת ביתך. זה מה שקרה ליתרו, אלא שהיה זה מישהו גדול עוד יותר מהחובות הלבבות. היה זה אביהם של כל הנביאים, משה רבינו, שעבר לגור יחד עם יתרו.

זו הזכות הגדולה המובטחת למי שיש לו "אוזן שומעת" - הוא ימשיך ללון בקרב החכמים, וללמוד מהשגותיהם ומדרגתם. תבלה את ימך עם המושגים של המסילת ישרים, החובות הלבבות, השערי תשובה והארחות צדיקים, וכל שאר הספרים הקדושים. הם יקנו שביתה בלבך, וכך תמשיך לגדול ולהתעלות, יום אחרי יום.

מצא מין את מינו

אולם ישנה משמעות נוספת לפסוק זה, שאף היא נכונה באותה מידה. עינו של הקב"ה פקוחה לבני עליה מיוחדים, ועל כן, אם תמשיך בדרך זו, אם תמשיך לשמוע ולהקשיב, אז "בקרוב חכמים תלין" - תגיע אל החכמים בעוד דרכים, שכן אולי אתה בעצמך תהיה אחד מהם!

וגם לזה זכה יתרו, השומע הגדול. הוא זכה לשבת יחד עם משה, אהרן וזקני ישראל! הוא הקשיב, ולכן לבסוף עם ישראל הקשיב לו. העם היהודי כולו, כולל משה רבינו, הקשיב לו; כביכול, קולו של הקב"ה בקע מתוך גרונו של יתרו, ויתרו הפך למקור של פרשה בתורה הקדושה. וגדולה זו לא תמה, שכן זרעו של יתרו זכה לשבת בסנהדרין.

זה מה שמלמדת אותנו פרשה זו. אדם שיש לו אוזן שומעת, ישיג כל מיני גדולה. אם אתה אדם ששומע בצורה הנכונה, הקב"ה יזמן לך אנשים טובים, ספרים טובים, ומושגים טובים, עד שבסוף תזכה גם אתה להפוך לאחד מאותם אנשים טובים, כי האדם השומע הוא טוב בעיני השי"ת!

"וישמע יתרו!" זה מה שקירב והכניס את יתרו אל עם ישראל, ובזכות שמיעה זו, השיג את גדולתו הנצחית! ומאז, יתרו הוא הדוגמא שלנו, כיצד להצליח בעבודה זו של שמיעה. אם נרגיל את עצמנו להיות "אוזן שומעת

היה בסלנט יהודי בשם רבי יוסף זונדל, שהיה נראה כמו אזרח מן השורה, והיה לבוש כמו איש פשוט ועני. שמעתי סיפור אמיתי אודותיו - רבי יוסף זונדל היה עובר בשוק, ואנשים היו פונים אליו בשאלה: "רבי יוסף זונדל, אני רוצה לקנות את הסוס הזה, האם תוכל לומר לי אם הוא סוס טוב?" רבי יוסף זונדל התנהג כאיש פשוט, וכדי לענות על השאלה, ניגש לבדוק את הסוס. הוא הרים את רגליו של הסוס ובדק את פרסותיו; הוא פתח את פיו של הסוס והסתכל על שיניו, ולאחר מכן החווה את דעתו. הוא היה נראה כאיש ההמונים; הוא היה אדם גדול, אבל הוא לא היה מוכר על ידי הציבור.

אבל רבי ישראל, עקב רצונו העז לשמוע ולתקן את דרכיו, סייע לו הקב"ה לשים לב למה שאנשים אחרים לא שמו לב. רבי ישראל שם לב שכאשר רבי יוסף זונדל הולך ברחוב, הוא מדבר אל עצמו, ועושה תנועות כאילו הוא מפציר ומדברן את עצמו. רבי ישראל הבין שיש דברים בגו, והחליט לעקוב אחריו.

מילים עוצמתיות

הוא הלך אחרי רבי יוסף זונדל אל השדות שמחוץ לעיר. בשעה שרבי יוסף זונדל התהלך בשדות, הלך רבי ישראל מאחוריו והתבונן בדרכיו. מרחוק, הוא שמע את רבי יוסף זונדל מדבר אל עצמו ואומר: "יוסף זונדל! אל תעשה כך! זה לא נכון! תעשה כך!"

הסיפור הזה חזר על עצמו מספר פעמים, עד שלבסוף הבחין רבי יוסף זונדל באברך הצעיר שהולך אחריו ללא הרף, והבין שלא מדובר בסתם סקרן; הוא הבחין שבפניו ניצב בן עליה מיוחד במינו, ולכן קרא אליו את רבי ישראל ואמר לו מילים ספורות: "ישראל! אתה רוצה להיות ירא שמים? תלמד מוסר!"

לאחר מכן היה נוהג רבי ישראל לספר, שמילים אלו נכנסו כחץ אל לבו. מאותו יום ואילך, קיבל עליו רבי ישראל את רבי יוסף זונדל כרבו, והפך לאדם אחר. בזכותו של המפגש עם האדם הגדול הזה, הפך רבי ישראל למורה הדרך של עם ישראל.

הזכייה הגדולה

מדוע הדרך הקב"ה את צעדיו של רבי ישראל אל עבר רבי יוסף זונדל? בעיירה זו היו עוד יהודים חשובים, תלמידי חכמים, ואף לא אחד מהם גילה את רבי יוסף זונדל. במה נתייחד רבי ישראל? התשובה היא, שרבי ישראל היה "שומע", וכאשר ה' מוצא אדם כזה, הוא מסייע לו לשמוע עוד ועוד.

זו הסיבה שזכה יתרו לחתן הטוב ביותר שניתן להעלות על הדעת. אין מיליונר יהודי שלא היה מוכן לתת את כל הונו ולהפוך לאביון כדי לזכות לחתן כזה. ובכל זאת, אף

(ב) להגיד כי יש צורך גדול לירושלים אל מלכות בית דוד, מפני עבודת ה' ועשיית רצונו והשלטת סדרי התורה, שכל אלה מעשי ידי המלכים הצדיקים ההם, כמו שנאמר (איכה ב, ט) "מלכה ושריה בגוים אין תורה", כי הם מעמידים התורה.

ואמר **לתוכה** לומר שממשלת בית דוד תהיה מפורסמת בה והכל יכירוה וישתעבדו לה. **מהרה**, כי תיכף שתבנה ירושלים יכון בה כסא דוד בלי איחור כל שהוא, כי זהו מתנאי הצלחת ירושלים שלא תהיה בלי כח מלכות בית דוד והנהגתה.

נמצאים בשכלול ירושלים שלשה ראשים: (א) שיבת השכינה [אף על פי שגם לה נמצאה בקשה מיוחדת הלאה בברכת רצה ה', מכל מקום הוצרכה לכאן כי זו היא משכלול ירושלים, כי בלי שכינה אין ירושלים]. (ב) בנין המקדש ובתי הצדיקים ואסיפת כהנים ושופטים וראשי הצדיקים. (ג) מלכות בית דוד ודרכיה הטובות.

ברוך אתה ה' בונה ירושלים - אנו מודים עתה, בהווה על כל אלו התנאים שהם מוכרחים לבנין ירושלים, דהיינו שיבת השכינה, בנין המקדש והעיר ולכונן כסא דוד, אשר יהיו בעתיד.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם כדאי לאכול בשר כל יום?

תשובה:

איני תזונאי, כך שזה לא התחום שלי. רק זאת אוכל לומר, בנוסף לכך שעלינו לאכול ארוחות שיש בהם מגוון של אבות המזון, ולא לאכול רק סוג אחד של מזון, בנוסף לכך, עלינו ללמוד כיצד לא להפוך להיות עבדים לצלחת. יהודי אוכל כדי להיות בריא, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות דעות ה"ב), "לְפִיכָךְ לֹא יֵאָכֵל כָּל שֶׁחֵךְ מִתְאַנֶּה כְּכֶלֶב וְחִמּוֹר אֲלֵא יֵאָכֵל דְּבָרִים הַמוֹעִילִים לְגֹוף אִם מְרִים אִם מְתוֹקִים". כלבים וחמורים אוכלים מה שערב לחיכם, ואילו אנחנו אוכלים מה שבריא עבורנו.

לכן, ההמלצה היחידה שאוכל לתת היא, אוכל מה שבריא עבורך. ואם תצרף לאכילתך מחשבה, לשם מה אתה אוכל, הרי שאכילה זו תחשב חלק מעבודת ה' שלך. כך כותב השולחן ערוך (או"ח סי' רלא ס"א), שכאשר אדם אוכל, יש לו לכוון שהוא עושה זאת כדי שיהיה לו כח לעבוד את בוראו. אני הייתי ממליץ לומר זאת בפה, קודם האכילה - זה רעיון לא רע בכלל. אלא שעדיף להיזהר לא לומר זאת ליד אנשים שעלולים ללעוג לך. אבל כדאי לומר זאת בכל אופן - גם אם הם לועגים לך. כך אומר השלחן ערוך - אוכלים כדי לעבוד את ה'.

תוכחת חיים", נזכה גם אנחנו ל"בקרב חכמים תלין", כלומר נשיג ונצליח כפי שהצליח יתרו ע"י שמיעתו. והצלחה זו אינה רק בעולם הזה, שכן בעולם הבא, תפארת ההוד שמשגיג האדם השומע, הינה אינסופית - הוא זוכה לשבת יחד עם כל גדולי הדורות, אשר כולם יחד מתענגים על התהילה הנצחית, אליה ראוייה כל אוזן השומעת לדבר ה'!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

לימוד המוסר - בצורה הנכונה

הרב זצ"ל דיבר אודות חשיבותו של לימוד המוסר, וביאר כיצד לעשות זאת בדרך שתשפיע עלינו ותתן את מעשינו. הבה ונקבל על עצמינו בלי נדר, להקדיש חמש דקות בכל יום ללימוד מוסר, תוך התבוננות והפנמה כיצד הדברים נוגעים אלינו.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם - הוראת בנה כמו שכלל ותקן, ותקון ירושלים תלוי בעיקר בבנין בית המקדש. נכלל בזה גם בנין בתי הכהנים המשרתים במקדש, ובתי חכמי הסנהדרין אשר במקדש, ובתי תלמידיהם הרבים הדרים בירושלים עם רבותיהם, וגם בתי הצדיקים הבוחרים לשבת בעיר הקודש, ובאמת נכללת בזה גם כל ארץ הקודש, כי בהזכיר ציון וירושלים הכוונה גם על ארץ ישראל באופן כללי.

ואמר **בקרוב** למהר טובת ישראל וכבוד המקום ברוך הוא, ואמר **בימינו** כדי שגם אנו נשמח באותה הטובה ובאותו הכבוד בראות עינינו, והוא מפני שהחושק שיתהווה הדבר ההוא, אם חושק באמת אין מספיק לו שיתהווה הדבר והוא אינו רואה, אלא חפץ לראותו בעיניו.

וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין - אף על פי שיש בקשה מיוחדת לצמח דוד מכל מקום כלל בקשת וכסא דוד בברכת בנין ירושלים כי תקון ירושלים אינו משוכלל בלתי כסא דוד שהוא כח ממשלת בית דוד, ודרכי הצדק והרמת כבוד שמים אשר מלכות בית דוד תומכת בהם, כמו שנאמר (דהי"א כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה'". הזכיר כאן **עבדך** משתי סיבות:

(א) זכר צדיק לברכה (משלי י, ז), כיון שהזכיר את דוד הזכיר שבחו של צדיק.

מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי בנימין ביינוש פינקל זצוק"ל ל"ב שנה לפטירתו – י"ח שבט תש"ן

ותורת מרן ראשי הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל וחתנו הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל. אלפי בני תורה קיבלו בה את דרך הלימוד בעומק עיונה של תורה ובדרכי עבודת המוסר, ושמועות מתורת ראשי הישיבה איתבדרו בעולם התורה כולו.

לא רק בכמות הרחבי רבי ביינוש את הישיבה, אלא גם באיכות. היה שוקד בקביעות על פריחתם של כל בני הישיבה, מכה על קדקדם ואומר לכל אחד ואחד מהם גדל, כל אחד כפי כוחותיו ותכונותיו. הוא הגבר הוקם עול, היה הראשון שהצליח להחזיר עטרה ליושנה ולבצע בפועל רצון אביו, לחנך בני תורה ולהחזיר בהם את ענין הלימוד בהספק בדורינו.

הוא עמל בעקשנות להחזיר בקרב בני הישיבה, שלצד הלימוד בעיון, חובה על כל אחד ואחד ללמוד מסכתות נוספות ולהיות בקי בכל הש"ס. היסוד הראשון אצל כל בן ישיבה הוא שצריך לקנות בראש ובראשונה קנין בכל סדרי נשים נזיקין, מסכתות שלמות מתחילה ועד סוף.

הוא הקים בישיבה חבורה ללימוד בהספק. בתחילה היתה זו חבורה מצומצמת ומובחרת של אברכים גדולי

תורה שלמדו בהספק מהיר ביותר, בבוקר למדו כל יום דף במנחות, ואחרי"צ למדו בבא בתרא. כך גמרו את כל מסכת מנחות. סדרי כולל זה החלו בשעה שמונה וחצי בבוקר עד אחד וחצי בצהריים, ומשלוש וחצי אחרי"צ עד שמונה וחצי בערב, כל יום עשר שעות. אברכי כולל זה קיבלו מילגה נכבדה. לאחר כמה שנים הרחיב את חבורת הדף והחל למסור להם שיעורים יומיים. לאחר תקופה העמיד בראשה את חתנו, מרה"י הגר"צ זצ"ל, שהחל למסור את השיעורים בבוקר בלשון הקודש ואחר הצהרים באידיש. בתחילה היתה חבורה זו מצומצמת, ולבסוף התרחבה מאד, עד שברבות הימים התנאי לקבלה לישיבה היה לימוד בחבורה זו. כוללים רבים מחוץ לישיבה אימצו את השיטה של הלימוד בעיון ובהספק, שיטה בה צמחו כל גדולי דורות העבר שהעידו שרק בלימוד של היקף ניתן לגדול לתלמיד חכם אמיתי.

ביום ג' ח"י שבט תש"ן לאחר מחלה קצרה וקשה, השיב את נשמתו בטהרה, כשהוא מותיר אחריו את בני המשפחה והמוני תלמידיו בוכים וכואבים על סילוקו של צדיק. מנוחתו כבוד בחלקת הרבנים שבהר המנוחות בירושלים.

עירובין מאותם שנים, והוסיף בחיך שהשתדל לא לומר חידוש טוב מיד, כי התביעה כלפיו היתה אוטמטית גדילה, לומר למחרת ד"ת עוד יותר טוב. כבחור צעיר יצא לרכוש תורה ודעת ולשמוע את גדולי ראשי הישיבות. שהה אצל מרן החפץ חיים וקיבל את ברכתו ברכת כהנים, ולמד אצל מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצוק"ל בגרודנא תקופה מסוימת. מסופר שמרן הגר"ש יצא מהתפעלות מכשרונותיו

רבינו רבי בנימין ביינוש נולד בערב יום כיפור תרע"ב בעיר "מיר", לאביו מרן הגאון רבי אליעזר יהודה זצוק"ל, ראש הישיבה, ולא"ה ה"סבא מסלבודקה". כל ימיו ובעצם מיומו הראשון כאילו נולד לתוך חיי הישיבה ואורח דרכה, ואכן מילדותו גדל בין כותלי הישיבה, במחיצת אביו ורבי הישיבה, עד כי גדל למאד, ונקרא בבוא היום לקחת את שרביט הנהגת הישיבה ראשונה וניהולה.

בפורים תש"א עלה ארצה דרך מוסקבה ותורכיה. וכשעלתה שאלת קו התאריך נשלח ע"י אביו מרן ראש הישיבה הגר"א לדון ולברר את העניין עם מרן החזו"א, שעות מספר דנו נשאו ונתנו בעניין, ובסופו של דבר הכניס מרן החזו"א בספרו את דבריו בשם חכם אחד. ברם, מסופר כי בשעתו, בלהט הוויכוח הגיעה שעת מנחה, ושניהם נעמדו להתפלל כל אחד בפינתו עם סיום התפילה, ראה זה פלא, כל אחד ניגש לשני והודה שהוא אכן צודק... רבי ביינוש פטר את העניין כדרכו בחיך, "ודאי שמרן החזו"א צודק שאני צודק, כי תפילתו היתה ארוכה יותר, בה היה לו יותר זמן לחשוב..."

הרבנית שראתה את ערימת הספרים שטפחה על השולחן, הפטירה כנראה בחוש נבואי משהו: "כנראה שיצא מכאן שידוך..." לא ארכו הימים, ואכן מבית זה יצא שידוכו עם בת אחותו הגאון רבי שמואל גריינמן. מרן החזו"א ליווה את בניין ביתו, ורק עמו קשרי אהבה וחובה מיוחדים במינם. לימים נשאל מרן החזו"א על ידי ראש הישיבה הגר"א אם ידוע לו מהיכן ירק זה חי? מהו מקור פרנסתו של בנו רבי ביינוש? ענה: "חשבתי שאולי אתם תומכים בו... ניסיתי לברר אצלו, אך הוא סגר את השאלה והורידה מעצמו כדרכו, בבת צחוק..."

כל זה מתומצת במשפט אחד שהגדירו מרן החזו"א זצוק"ל, אחר ששוחח עמו לראשונה מספר שעות בלימוד כשהיה דר בבני ברק והיה מקושר עמו רבות, קרא מתפעל בשמחה: "...גינוג מיט די קליינע קעפ' - די עם הראשים הקטנים. ופעם התבטא אודותיו: 'רבי ביינוש - יודע להוציא הלכה מתוך הגמרא...'".

לימים סיפר חתנו הגאון הגדול רנ"צ פינקל זצוק"ל, כי כבר לפני בר מצווה, למד עם אביו מרן הגר"א זצוק"ל בכל יום 10 דפי גמרא. ובסוף סדר לימודם היה עליו לומר דבר תורה וחידוש על מה שלמדו אמש. פעם התבטא רבי ביינוש שזכר את מסכת

בשמחה משפחתית, נראים בתמונה: רה"י רבי ביינוש פינקל (עומד), לימינו רה"י רבי אריה פינקל (יושב), ומאחור המשגיח הגה"צ רבי אהרן חדש זצוק"ל

המברקים ואמר לאמו: "דעי לך יש לך בן גדול". עוד סיפר - זכורני את חותני זצ"ל יושב ולומד במרפסת ביתו ספרי ראשונים ואחרונים על הסדר. וכי מי מסוגל ללמוד רשב"א ורמב"א או ריטב"א על הסדר מבלי לפתוח גמרא?!... רק מי שרכש זה מכבר את כל המסכת על בוריה.

בשנת תרצ"ב שמע שיעורים בקדשים שנה אחת אצל מרן הגר"ז סאלאוויצקי זצוק"ל בוויילנא, וכן הוסיף לשמוע את שיעוריו בעוד תקופה מסוימת, ואף בארץ ישראל. על גודל חיבתו של מרן הגר"ז אליו סיפרו בני המשפחה, שלא אחת נתן לו מרן הגר"ז מחברת חדו"ת מכתביו, ובקשו לעבור עליו תוך מספר שעות, ולהוסיף על זה הארות וחידושים משלו. כל ימיו התנהג בהסתר פניו, את מה שניסה בכל כוחו וכשרונותיו הגאונים להסתיר גילו תלמידיו בכח תורתו, וזיהו קווים דקיקים מצל קומתו.

בהנהגתו גדלה הישיבה ופרחה בכמות ואיכות, עד שנעשתה למקום תורה הגדול בארץ ישראל. כשנעשה ראש ישיבה מנתה הישיבה כחמש מאות לומדים, וכעבור כמה שנים הוכפל מספר הלומדים ויותר מאלף תלמידים למדו בה, ניאונים לאור תורתו

גיצי אש חבויים ממסכת חיי של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי בנימין ביינוש פינקל זצוק"ל

יריעה מיוחדת על דרכו הנעלמת והפשטנית

**מרן החזו"א: "רבי ביינוש - יודע להוציא
הלכה מתוך הגמרא"...**

וכל זה מתומצת במשפט אחד שהגדירו מרן החזו"א זצוק"ל, אחר ששוחח עמו לראשונה מספר שעות בלימוד, קרא מתפעל בשמחה: "... גינוג מיט די קליינע קעפ" - די עם הראשים הקטנים. ועוד הגדרה מבית צקלונ של מרן החזו"א, הבאה בהשלמה לאותו עולם תמיר שנעלם, בו שכנו מושגים אחרים, ש"ס אחר ונתיבות הלכה ממקורות אחרים: "רבי ביינוש - יודע להוציא הלכה מתוך הגמרא"...

מתוך הסתר פניו, אנו מנסים להוציא כמה קווים לדמותו. את מה שניסה בכל כוחו וכשרונותיו הגאונים להסתיר אנו מנסים עתה לגלות לפצח ולפענח, לבוא להיכל אחר המלך, כמעט שנשארו מגוחכים ונלעגים בבואנו לעשות את הבלתי אפשרי, אך לא ימלט שבמשך עשרות שנים, תיפול האדרת לרגע קט ואורו יציץ חוצה ויכליח לרגע קטן. וזאת למודעי, בכלל כל כוונת מאמרנו אינו לתאר את דמותו, אלא לצבור ליקוטי בתר ליקוטי, להרים עמרים אחר האסף, לצייר קווים דקיקים מצל קומתו, לאסוף אלומות אור שנשרו בלא מתכוון מדמותו המופלאה.

בפורים תש"א עלה ארצה דרך מוסקבה ותורכיה. וכשעלתה שאלת קו התאריך נשלח ע"י אביו מרן ראש הישיבה הגר"י לדון ולברר את העניין עם מרן החזו"א, שעות מספר דנו נשאו ונתנו בעניין, ובסופו של דבר הכניס מרן החזו"א בספרו את דבריו בשם חכם אחד ברם, מסופר כי בשעתו, בלטה הוויכוח הגיעה שעת מנחה, ושניהם נעמדו להתפלל כל אחד בפינתו. עם סיום התפילה, ראה זה פלא, כל אחד ניגש לשני והודה שהוא אכן צודק... רבי ביינוש פטר את העניין כדרכו בחיך, "ודאי שמרן החזו"א צודק שאני צודק, כי תפילתו היתה ארוכה יותר, בה היה לו יותר זמן לחשוב"...

הרבנית שראתה את ערימת הספרים שטפחה על השולחן, הפטירה כנראה בחוש נבואי משהו: "כנראה שיצא מכאן שידוך"..." לא ארכו הימים, ואכן מבית זה יצא שידוך עם בת אחותו הגאון רבי שמואל גריינמן. מרן החזו"א ליווה את בניין ביתו, ורק עמו קשרי אהבה וחובה מיוחדים במינם. לימים נשאל מרן החזו"א על ידי ראש הישיבה הגר"י אם ידוע לו מהיכן ירק זה חי? מהו מקור פרנסתו של בנו רבי ביינוש? ענה: "חשבת שאולי אתם תומכים בו... ניסיתי לברר אצלו, אך הוא סגר את השאלה והורידה מעצמו כדרכו, בבת צחוק"...

אז איש לא ידע, היום מיוזעיו יודעים, מהיכן הוא חי - מהשכרת דירה שהיתה ברשותו, בלילות שהה על משמרתו ולמד בבית חרושת לקרח באזור בני ברק, וביום נסע ירושלימה למסור שיעורים בישיבת "בית ברוך", ומשנת תש"ד בישיבת "מיר". ועל דא קא בכי האי ספדנא: "הייתי ביום אכלני חרב וקרר בלילה ותדר שנתי מעיני"...

ורבני הישיבה, עד כי גדל למאד, ונקרא בבוא היום לקחת את שרביט הנהגת הישיבה ראשותה וניהולה. מהי "מיר" ומהו סוד מהותה, שאלו רבים ותהו, אך גם מבלי לרדת לעומקה של הישיבה ומעמדה באוהל העדות, נרשמה ישיבת "מיר" באותיות של זהב בכמהותשעים שנות קיומה, ישיבה המסמלת את גדלות המוחין, רחבות הדעת ומעוף ללא גבול, בגרות רוחנית רצינית וכובד ראש. מקום תורה שיש בו ישיבה להרבה דעות ושיטות, כל אחד תרם את צלילו המיוחד בסימפניה המיוחדת ששוררה הישיבה בהרמוניה לאורך שנותיה.

לפני זמן מה שוחחתי עם תלמיד הישיבה עוד מן העיר "מיר" בחו"ל, יהודי ת"ח ישיש ושבע ימים, שזכה לראות במו עיניו את מרן הגה"צ רבי ירוחם זצוק"ל בעיר "מיר", ולקנות ממנו דעה חכמה והשכל, עד היום מלא התלמיד לשעבר בהתפעלות מרבו הגדול רבינו ירוחם, מפיקחותו וחכמתו הלא מצויים, וכלשונו: "זכיתי לראות בשנות גבורתי אלפים רבים של דמויות, ואין איש המגיע לחכמתו ותבונתו של מו"ה. הוא היה יחיד בדורו"...

אין כאן המקום להרחיב בסיפוריו המדהימים מהיכרותו הנפלאה עם מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל, שמאד קירבו מסיבות שונות. ברם נקודה אחת עולה כל הזמן מזיכרונותיו, גדלות המוחין ששררה בין תלמידי הישיבה, ללא צמצום וחקיקו, ללא מליצות והתפארויות, הן היו בתקופתו בישיבה כמניין בחורים שידעו ש"ס כפשוטו, בכל התורה כולה יכולת לפנות אליהם, בחורים מבוגרים בעלי כשרון נפלא שלמדו חמש עשרה שנה ברציפות שמונה עשרה שעות ביממה, ורכשו את כל הש"ס כולו בעיון לקניין נצחי.

חלקם הגדול נודעו אח"כ כראשי ישיבות בעולם כולו, ומיעוטם נספה במאורעות המלחמות. הצד השווה שבהם שכולם התנהלו בפשטות מדהימה, בטבעיות אמיתית, מבלי לחוש מסביבם משב רוח המפגיין לאוהבי את עומק והיקף ידיעתם וגדלותם הרוחנית. בדבריו האיה, כי חלק בלתי נפרד מן השוואה וספיחיה, הוא מחשך הדעת שירד על העולם, איבוד המושגים המרוממים ההם. עולם של מושגים שנכחד ונעלם בעמק הבכא, ועולם חדש קטנטן מעוות משהו, שנוצר ונברא אחרי המלחמות, שבו לדעת "מסכת" או לחדש "חבורה" ומערכה בלימוד יכול להיות מקור לגאווה ומדגם לסיפוק.

ולתוך עולם עתיק יומין כזה נולד רבי בנימין ביינוש זצ"ל. מלידתו ראה מהי תורה בגדלותה ותפארתה, מיניקתו חש מהו מוח גאוני וענק, ומהי צורתה של גדלות המוחין. שם היה ביתו ומשם בא, ובו עצמו בעשרות שנותיו האחרונות נוצרה סמליות לצורת הישיבה, הוא ייצג את "מיר" במיטבה למבנים, וכשהלך לבית עולמו הלכה עמו תקופה שלמה, ומערכת חיים ענפה עתיקה ונוסטלגית נכחדה מן העולם.

אבנו של בנימין היתה "ישפה", כלומר ישפה, ופלך השתיקה בידו. כבר תמהו מדוע מסתמלת השתיקה דווקא כשיש פה ולא מדבר, ולא כשאין פה בכלל כמו אדם. יש שאמרו שעיקר השתיקה הנעלית באה רק כשיש פה וישנה האפשרות לדבר ואינו מדבר, ולא כשאין פה כלל ונעלמת האפשרות לשוחח. יש שהתבוננו ואמרו שמהות השתיקה היא בין המילים. שתיקה המורכבת בתוך הדיבורים, ואז המילים עצמן מאירות כאבנים יקרות, כשמכוסות עם שתיקה לפנייהם ואחוריהם, ובעיקר בתוכם פנימה.

ואת צנועים חכמה - שחרם של הצנועים היא חכמה, יהיב חכמה לחכמין. כי חכמה יתירה נדרשת כדי להסתיר את החכמה עצמה. וזהו גדלותו של בנימין המשתקפת באבנו היקרה ישפה, מלאי של דיבורים ועדיין לא נאמרה המילה, סלידה מצעצועי מילים, מהגדרות לא נוקבות עד השיטין, מהסתבכות ברטוריקה והרגשיים אווריריים, והדגשים לא נכונים. מה שיכול להיאמר במילה או שתיים עוול לאומרו בכל מילה נוספת, עוול לדבר הנאמר וק"ו עוולה לשתיקה עצמה.

נשר הממריא ודואה מעלה, מתרחק ביעף מעין צופיה, ככל שמתרחק קטנה דמותו יותר ויותר, בעיני המביטים בו מלמטה, עד שגם הנקודה האחרונה שנותרה ממנו, נעלמת ומתאחדת עם קצה האופק. אך כל בר דעת מבין בנקל, כי הוא רק "נראה" פחות ברור וצלול, אך מציאותו היא עובדה קיימת, שלא השתנתה במאומה, אפילו יותר מרחפת ושמימית, עליונה ועילאית, עם פריסת כנפיו מפריד בינינו מרחק רב המדגיש עד כמה אנו זעירים וזוטרים, מול מציאותו הגדולה הרחוקה מאתנו כמטווחי קשת.

בחלוף השנים, התרבו העננים המפרידים בינינו, הזמן בעוכרנו. בחלוף הזמן להסתלקותו של הגאון **רבי בנימין ביינוש פינקל זצ"ל**, ראש ישיבת מיר, נתעבה עכירות מחשך הדעת. הזמן משמש כאן רק לרעה, התרחקנו עוד דוח. היום יותר קשה להסתגל למחשבה על דמות עלומה תמירה ונסתרת השייכת כמה דורות אחורה. דמות גאונית במלוא מובן המילה, זאת שידעה להעריך כל מילה, זו הנאמרת ובעיקר אותה הלא נאמרת, זו הנשתקת ונאלמת.

כמה כיסוים שיוורדים ומתערטלים מדמותו זו, גוברת חידתו. כמה צעפים שנדמה שהצלילו להסיר ממנה, גוברת אי ההבנה וחוסר היכולת לתופסה נכוחה. עליצות ובדיחות הדעת היו לוט שכיסתה את דמותו עד לבלי הכר, החזקת הישיבה וניהולה הטמינו וחיפו על עליונותו וגדלותו. ואת כל גאונותו המבהילה הצפינה פשטותו. בתוך הפשטות החביא את סוד מעמקי.

רבי בנימין ביינוש נולד בערב יום כיפור תרע"ב בעיר "מיר", לאביו מרן הגאון רבי אליעזר יהודה זצוק"ל, ראש הישיבה, ולא"ז ה"סבא מסלבודקה" מרן הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל. כל ימיו ובעצם מיומו הראשון כאילו נולד לתוך חיי הישיבה ואורח דרכה, ואכן מילדותו גדל בין כותלי הישיבה, במחיצת אביו

"בני היכלא" יד ושם לגדולי התורה חובשי ספסלי הישיבה הקדושה בעבר

חנתנו הגאון הגדול רנ"צ פינקל צוק"ל סיפר כי כבר לפני בר מצווה, למד רבינו עם אביו מרן הגרא"י בכל יום 10 דפי גמרא. ובסוף סדר לימודם היה עליו לומר דבר תורה וחידוש על מה שלמדו אמש. פעם התבטא רבי ביינוש שזכר את מסכת עירובין מאותם שנים. והוסיף בחיך שהשתדל לא לומר חידוש טוב מדי, כי התביעה כלפיו היתה אוטמטית גדלה, לומר למחרת ד"ת עוד יותר טוב.

פרק לא ידוע כל כך, הם שנות בחרותו. כבחור צעיר יצא לכמה ישיבות לרכוש תורה ודעת ולשמוע את גדולי ראשי הישיבות. שהה אצל מרן החפץ חיים וקיבל את ברכתו ברכת כהנים, ולמד אצל מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל בגרודנא תקופה מסוימת. מסופר שמרן הגרש"ש יצא מהתפעלות מכשרונותיו המבריקים ואמר לאמו: "דעי לך, יש לך בן גדול".

בשנת תרצ"ב שמע שיעורים בקדשים שנה אחת אצל מרן הגר"ז סולוביצ'יק בוילנא, וכן הוסיף לשמוע את שיעוריו בעוד תקופה מסוימת, ואף בארץ ישראל. על גדול חיבתו של מרן הגר"ז אליו סיפרו בני המשפחה, שלא אחת נתן לו מרן הגר"ז מחברת חדר"ת מכתביו, ובקשו לעבור עליו תוך מספר שעות, ולהוסיף על זה הארות וחידושים משלו.

באותם שנים נשלח על ידי אביו בשליחות מסוימת אל רשכבה"ג מרן הגאון רבי חיים עוזר לווינא, אביו נתן לו כצידה לדרך לחם עם דבש. בדרכו פגש תלמיד מיישיבת "מיר" באמצע ימי ה"שבע ברכות" שלו, והלה ביקשו את מאכלו כדי לכבד בזה את אורחיו בסעודה. ביד רחבה נתן לו רבינו את כל לחמו ולא הותיר לעצמו מאומה. לימים סיפר רבי ביינוש שאח"כ התחרט שלא שיר לעצמו מאכל כדי סעודה אחת

לכל הפחות. וכשסיפר זאת לאחר כ ארבעים וחמש שנה הוסיף בבת צחוק אופיינית, שמני אז כל ימיו לא מפסיק להתחרט על זה שהתחרט אז.

כבר מבחרותו היה מורם מעם, ינק גדלות נפש בלתי נתפסת, בפרט לנו בדור יתום כשלנו. מי יכול להבין צורת מחשבה שכזאת, תפיסה כזאת לנתינה וקבלה מתוך חדר הורות? את עולם מושגיו המוגבהים, ניתן ללמוד בהצצה חטופה אל בתי נפשו האצילים. בני המשפחה מספרים שלמים ערך את חשבונותיו עד תום, והחזיר לאביו הגאון ראש הישיבה ראי"פ את כל הוצאות חתונתו, ממסד ועד טפחות.

מבט מקורי ומיוחד היה לו בכל דבר. הבנת הדברים מתוכם פנימה ללא כחל וסרק. אשר על כן לא תמיד הובן, לא כולם ירדו לרוחב דעתו העמוקה. וזו אמיתות קסם חידתו, וכאן טמונה סוד תעלומתו.

הגאון הגדול רבי נתן צבי פינקל צוק"ל תיאר פעם בעידנא דחדווא - זכורני את חותני זצ"ל יושב ולומד במרפסת ביתו ספרי ראשונים ואחרונים על הסדר. וכי מי מסוגל ללמוד רשב"אורמב"ן או ריטב"א על הסדר מבלי לפתוח גמרא?!... רק מי שרכש זה מכבר את כל המסכת על בוריה.

כמה סיפורים הסתובבו מסביבו, עליו, ועל מעשיו. מעשה ברוכל. מעשה במטורפת. מעשה ביהודי מהשטיבל. מעשה באביון. מעשה בדוד מים של שכן. מעשה בסכסוך קשה... מעשה בתנור של אלמנה והוא שרוע לתקנו... מעשה, מעשה, ומעשה...

הצד השווה בכולן, עד כמה הסכין להשפיל את עצמו עד עפר ממש, ועד בכלל, כמה וויתר על כבודו, כמה החכים מכל אדם אפילו מן השוטים, התרועע עם גדולי הדור ומאורי התורה, וכנגדם גם עם פשוטי

העם, הפשוטים מן הפשוטים, הבין מצוקתם וירד לנבכי לבם. שימש מזור וצרי לכל קשה יום. לא היה אדם פחות ערך מדי בשביל להתעסק עמו, שום מלאכה לא היתה בזויה בשביל לעשותה, שום מעמד לא הביכו. ריחף מעל הקטנוניות, ונשאר גבה קומה בעל שאר רוח, ענק ונפיל שלא נפל מטה, בין מעשים קטנים ואנשים קטנטנים...

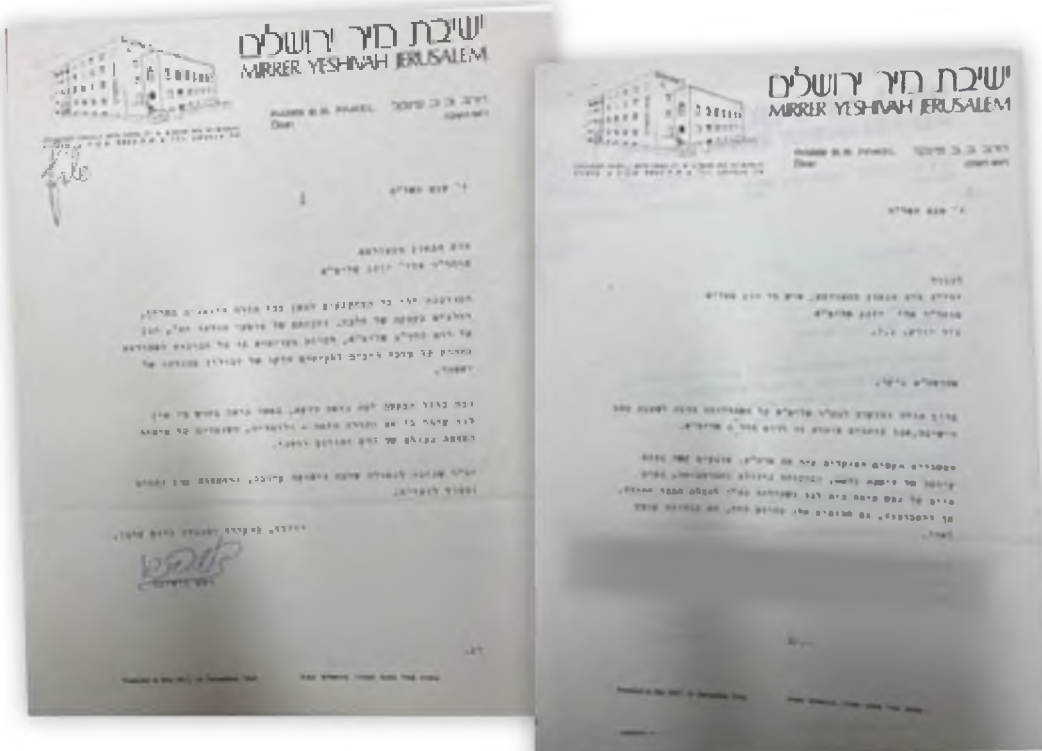
לבנימין היתה אבן "ישפה" מלאת חן ויופי, מאירת עיניים. מטבעה של אבן יקרה שכל כמה שמסובבים אותה לכל צד מאירה יותר, כל פינה עוקף וחוד מתזי אור שונה, פנים וגוונים זורקת האבן מכל זוויתיה, נוצצת רבת גוונים ופנים.

תורתו היתה מרובה בעניינים המתבטאת במיעוט דיבורים. אם גם בשיחת חולין שלו דבריו הובנו כך על ידי אחד, ולעומד מן הצד החכימה דעתו ברמז נוסף. בדברי תורה על אחת כמה וכמה, מספרים עורכי ספרו הגדול על סוגיות הש"ס "שיעורי רבי בנימין ביינוש" שנתקלו לא אחת ברובדים העמוקים שבדבריו. אם בשמיעה ראשונית היה נראה כוונתו כך, בהרהור נוסף התגלה שבעצם אפשר להבין דבריו בצורה שונה לגמרי, וכשנשאל בעצמו על כוונתו היה מתבאר ומתבהר העניין בפן חדש ושונה לחלוטין.

עמוק עמוק מי ימצאנו. אחר הדברים, תחושותינו, שעדיין לא צלחנו את שביל דרכו, עקבותיו במים עמוקים לא נודעו. כי את אשר כה חפץ להצניע, עלה בידו ואכן הצפינו לנצח.

חוברת ישיבת מיר

ימים מקדם

לקראת הייארצייט
למרן רה"י רבי ביינוש
פינקל צוק"ל, לפנינו
מכתב נדיר שכתב
בתאריך ז' שבט
תשל"ה, ובו פנה
לידיד הישיבה הרב
אלי' יונג ומדבר
אודות מצב הישיבה
"ומקמים חלקו של
זבולון בתורתו של
יששכר, ומה גדול
המעשה לעת כזאת
באשר נראה בחוש
כי אין לנו שיוך כי
אם התורה הזאת
ולומדיה, השומרים
על שלמות האומה
בעולם של הרס
וחורבן רוחני"

תורת ההשתדלות

בענייני אמונה וביטחון והשתדלות

מפי הגאון הגדול רבי גבריאל יוסף לוי שליט"א ראש ישיבת באר התורה וחבר נשיאות 'השתדלות'

בהירות במצוות האמונה

בה', ובירור חובת האדם בעולמו.

השתדלות מעבר לנצרך - איסור ופגם באמונה

מי שמשתדל מעבר לחיובו, הרי שאינו בוטח, דהיינו אינו מאמין מספיק 'למעשה'. כלומר, ריבוי השתדלות מהווה חוסר באמונה, וכדברי חז"ל (סוטה מח.) על אודות 'מי שיש לו פת בסלו ודואג ואומר מה יאכל למחר' אשר חז"ל קובעים עליו כי 'הרי זה מקטני אמונה'.

וכמו כן, על יוסף הצדיק, אשר פנייתו על שר המשקים הייתה בגדר ריבוי השתדלות לפי דרגתו הגבוהה, דרשו חז"ל (ב"ר פטג) את הפסוק (תהלים מ ה) "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים". וכתב החזון איש (אמונה ובטחון פרק ב אות ו) שאמנם, מעשהו של יוסף הצדיק לא נבע חלילה מתוך חסרון באמונה, מכל מקום "כוונת חז"ל על הפעולה ולא על מדת הבטחון של יוסף חלילה", כאשר עצם ההשתדלות אשר אינה נצרכת נחשבה "כעין זריית אבק על זוהר האמונה והבטחון" ואשר על כן "...אחרי שאינה חובה היא אסורה".

ומסקנת הדברים אפוא, כי גם אם ההשתדלות המיותרת לא נובעת מתוך חיסרון באמונה, עדיין יש בה פגם במצוות האמונה והביטחון, כאשר הכלל הוא, שכל שהשתדלות נובעת ממסגרת החובה, ממילא היא נכנסת לתחום האיסור.

עניין ההשתדלות אינו פרט, חשוב ככל שיהיה, בהשקפת עולמו של היהודי ובצורת התנהלותו, אלא אחד מיסודות היהדות, וכך צריך להיות היחס אל העיסוק בסוגיה זו.

ההשתדלות פועל יוצא של מצוות האמונה וחובת הביטחון

המרכזיות של שאלת חובת ההשתדלות נובעת מכך שהיא פועל יוצא של מצוות האמונה וחובת הביטחון.

האמונה בה' שהוא המנהיג ומפרנס הינה מיסודי הדת. לאור האמונה בה', חובה לבטוח בו. וממילא, ככל שאדם נוקט במידת ההשתדלות בהתאם לחובת ההשתדלות, הרי שהוא עושה את המוטל עליו. אולם מאותו רגע שהאדם משתדל מעבר לחיובו, בהכרח הוא עושה זאת מפאת חוסר במידת הביטחון, ומתוך מחשבה שההשתדלות היא זו שתועיל לשנות את מצבו. כלומר, שבפעולה זו הוא מעיד על עצמו כי הוא מקטני האמונה.

לגבי היחס שבין מצוות האמונה לבין חובת הביטחון כתב החזון איש (אמונה ובטחון פרק ב אות ב) כי הביטחון הוא 'אמונה למעשה':

"...האמונה והבטחון אחת היא, רק האמונה היא המבט הכללי של בעליה, והבטחון המבט של המאמין על עצמו. האמונה בבחינת מעשה".

יוצא אפוא, כי הלימוד, ההעמקה וניסיונות החיפוש מהי ההגדרה המדויקת של חובת ההשתדלות, כל אלה הינם למעשה לימודים של סוגיות האמונה

השתדלויות שונות

חובת ההשתדלות של האדם מתחלקת לכמה עניינים שונים:

- השתדלות בענייני פרנסה
- שמירת הגוף - בריאות, מניעת מחלות והשתדלות ברפואות
- התמודדות כנגד אויבים, גנבים וכל השתדלות למניעת נזקים

ההשתדלות לפרנסה כקנס

ההשתדלות בענייני פרנסה הינה יומיומית. גם במהלך החיים הטבעיים כשלא מתרגשת על האדם צרה מסוימת ואין לו צרה או אויב, עליו להשתדל לפרנס את עצמו.

ה' ברא את עולמו בצורה כזו, שישנם דברים אשר האדם זקוק להם והוא מקבל אותם ממילא. כמו למשל, החמצן. האדם אינו צריך להשתדל למצוא עבור עצמו חמצן לנשימה. מאידך, כדי לשתות, וקל וחומר כדי שיהיה לאדם אוכל, עליו לנקוט בהשתדלויות.

ואז מתעוררת השאלה, עד כמה צריכים להשתדל ולטרוח, ומהו השלב שצריכים להשאיר בתור ביטחון.

לאמיתו של דבר צריכים לשאול, מדוע באמת האוכל לא מגיע אלינו בצורה טבעית כמו האוויר, ומדוע אכן עשה ה' שעלינו לחפש אחרי האוכל. ויתירה מזו, ישנם מאכלים, כמו הפירות הגדלים על העצים, שהם מגיעים אל האדם מוכנים לאכילה בלי צורך לטרוח לעבד אותם. ולעומת זאת, עבור הלחם, שהוא המאכל הבסיסי ביותר, צריכים לטרוח יותר מכל מאכל אחר!

והתשובה לכך נמצאת בדברי המסילת ישרים (פרק כא) כי לאמיתו של דבר, בצורה הראשונית של הבריאה "כבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה הייתה מתקיימת אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, 'בזעת אפך תאכל לחם' (בראשית ג, יט)". כלומר, חובת ההשתדלות עבור המזון באה כעונש וקנס על חטא אדם הראשון, אשר בעקבות כך "חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו".

השתדלות במצב חולי או סכנה

בעוד שהצורך להשתדל עבור אוכל בא כקנס בעקבות חטא אדם הראשון, הצורך להשתדל

בענייני רפואה נובע ממקום אחר. ולכאורה, לאור דברי הרמח"ל כי הצורך להשתדל עבור אוכל בא כקנס, הרי שלדברים אחרים שאינם אוכל, ואשר לגבם לא נאמר 'בזעת אפך תאכל לחם' אין מקום כלל להשתדלות.

ואכן ידועים דברי הרמב"ן (ויקרא כו יא) שכתב: "...וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים... ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם אחר שהבטיח (שמות כג כה) 'וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך'... שאילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה' אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים"

דהיינו שבעיקרו של דבר, לא נצרך האדם לעשות השתדלויות בענייני רפואתו, אלא עליו להשתדל אך ורק בעשיית רצון ה', וממילא יהיה בריא ולא יזדקק לרופאים, ובמידה והוא יחלה, עליו לחזור בתשובה ועל ידי זה להבריא. אלא שאנשים החלו לנהוג ללכת לרופאים, ולכן הדבר גרם להם שהקב"ה מסר אותם לדרכי הטבע.

מאידך רואים אנו בתורה, כי כאשר הלך יעקב לפגוש את עשיו, הוא נערך בשלוש דרכים: דורון, תפילה ומלחמה (רש"י בראשית לב ט). כלומר, שיעקב לא נקט רק בהשתדלות הרוחנית, של תפילה, אלא נערך גם להשתדלויות של שליחת דורון ועשיית מלחמה.

כמו כן מצינו בחז"ל (קידושין לט, ב), שאין סומכים על הנס, והגמרא מביאה על כך מקור, מדברי שמואל שאמר לקדוש ברוך הוא: "איך אלך ושמע שאול והרגני" (שמואל א טז ב).

ומבואר, שכאשר יש לאדם מצב של סכנה אסור לו לסמוך על הנס, ויחד עם התפילה והפשפוש במעשיו עליו לנקוט בהשתדלויות טבעיות. ולכאורה הדברים יאמרו גם לגבי מחלה. ויש אפוא ליישב את דברי הרמב"ן.

ועל כל פנים, כאשר אדם נקלע למצב מסוים, עליו לבחון היטב כמה השתדלות עליו לעשות, וכמה להשאיר רק עבור ההשתדלות הרוחנית, וכמובן שבהרבה מן המקרים, יש לעשות שאלת רב בעניין, וכמאמר חז"ל (אבות א טז): "עשה לך רק והסתלק מן הספק".

(נכתב ע"י הרב א.פ.)

יו"ל על-ידי עמותת כלכלה נבונה * מתוך עלון 'השתדלות' המכיל תוכן רב מעשי ומועיל עבור הורים המשיאים או עומדים להשיא ילדים

לקבלת העלון במייל יש לשלוח בקשה לכתובת: cn580718682@gmail.com

וארטים לפרשת השבוע

יח ב. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלוקים. וברשי"י שם ומשה היכן היה, אלא משה עומד ומשמש לפניהם... "לפני האלוקים", מכאן שהנהנה מסעודה שתי"ח מסובין בה כנהנה מזיו השכינה" עכ"ל. קשה כאן ב' קושיות א. איך משה היה עומד ומשמש עליהם, הרי איתא בחז"ל (תוסי' בב"ב) שמשה היה מלך כל ה-40 שנה במדבר, וקיי"ל (כתובות יז.) מלך שמה על כבודו אין כבודו מחול. ועיי' היכן מצינו כאן כל הנהנה מסעודת ת"ח כנהנה מזיו השכינה? וי"ל ע"פ סוטה מא. דאיתא שם שמלך צריך להגזר כבוד בעצמו, ופרכינן והרי אגריפס המלך עמד וקרא בתורה, וחכמים שבתורה להנניע עצמו לתורה, ולמה שבתורה הרי הוא היה צריך להגזר כבוד בעצמו ולשבת? ומתרתא הגמ', מצווה שאני, וביארו שם בתוסי' שכיוון שזה היה **בעודה** היה מותר לו לעמוד במקום שכניה. וממילא הכל מובן. משה עמד ושימש עליהם, ואיך שימש אותם הרי אסור למלך להוריד מכבודו, ולכן ממשיך רש"י שכשת"ח אוכלים יחד הווי כנהנים מזיו השכינה, ובמקום שכניה שרי למלך למחול על כבודו. גרש כרמל. עיר דוד.

יח ט. ויחז יתרו. רש"י כותב כאן גר עד עשרה דורות אל תבה גוי בפניו. יש לעיין מהו השיעור הזה של עד עשרה דורות שמצינו בהרבה מקומות בש"ס לגבי גרים? וי"ל דהנה מצינו בירושלמי דבריה בטלה בשיעור של תתק"ס והנה בכל אדם שותפים ביצירתו אביו ואמו חצי חצי. ובדור השני יש בו רבע מכל אחד, ובדור השלישי שמינית, ובדורביני אחד מט"ו. ובחמישי אחד מל"ב. בשישי אחד מסד'. ובשביעי אחד מקכ"ח. ובשמיני אחד מרנ"ו, ובתשיעי אחד מתקי"ב. ונמצא שאדם בצאצא של דור שיערי שלו יש בו יותר מאלף וכד' חלקים, שהוא כבר שיעור ביטול בריה, וא"י לרשע אותו כלל לדור שעירי לפניו. ולכן גר עד עשרה דורות עדיין יש לו איזה זיקה לסב סבו, משא"כ אחר עשרה דורות בטלה לגמרי כל הזיקה. הגר"א.

יח ט. ויחז יתרו. דעת רב שיתרו עשה ברית. יש לעיין איך עשה ברית הלא במדבר לא היה רוח צפונית והוא סכנה ויש דין וחי בהם? וי"ל שיתרו היה עדיין גוי כשמל עצמו ולגוי אין דין וחי בהם. דרך פיקודך.

יח יד. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב וגו'. איתא בשבועות ל. שאסור לדיין לדון יחידי אא"כ הבע"ד קיבלוהו עליהם, ותמיד בע"ד בעמידיה מלבד במקום שקיבלו ע"ע דין שידונים יחידי. ואמר המשך חכמה לפי"ז מובנת טענת יתרו, מדוע אתה יושב לבדך לדון? ואם תאמר שקיבלו עליהם, אז למה כל העם ניצב עליך בעמידה הא במקום שקיבלו ע"ע שתדונים יחידי אז הבעה"ד יושבים ואילו לא קיבלוהו עליהם. וענן משה ויאמר: הרי יש ב' טעמים למה צריך ב"ד שלג. א. משום השראת שכניה שקיים רק בג. ב. משום שבמקום ויכוח יבוא השלישי וכירע. והנה אצל משה לא היו ב' הבעיות האלו כלל. כי הבעיה הראשונה לא קיימת כי אצל משה שרתה השכינה אפי' כשהיה לבדו, וזה מה שכתוב כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים היינו שאלוקים עמו, ולגבי הטעם השני, אף אחד לא יחלוק על משה שלימד את העם את התורה וזהו שאמר והודעתיו את חוקי האלוקים.

יח יד. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם ניצב עליך מן בוקר ועד אהר. ופרש"י (ג) יושב כמלך ויכח עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה נראה לו כזלזול בכבודן של ישראל, ועי"ז הוכיחו שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וכולם נעבים. ומקשים העולם הא כך המנהג כשמגיעים לפני דין, הדיין יושב ובעי"ד עומד. ואל"ל דאיתא בסנהדרין יח. מלך לא דן ולא דנים אותו, והטעם הוא, משום דכתב ועמדו שני אנשים אשר להם הריב וכיוון שיש דין לעמוד ואין זה מכבודו של המלך לעמוד לכך אין דנים אותו, והוא לא דן משום קשוט עצמך תחילה-היינו מכיוון שא"א לדנו אינו דן אחריה. ואמר שם התוסי' יח: ד"ה והא, דהא דאין מלך דן היינו לבדו אבל עם אחרים הוא יכול לדון. מאידך מצינו בשבועות ל. שיועמדו שני האנשים הולך על העדים (ולא על הבע"ד) והיינו שהבעלי דינים רשאים לשבת ולפי"ז מלך יכול לדון כי דנים אותו. ולפי"ז אומר ר' יונתן איבשיץ שזה מה שיתרו שאל את משה ממה נפשך, אם אתה סובר שהבעלי דינים צריכים לעמוד א"כ המלך לא דנים אותו ולא דן לבדו, א"כ מדוע אתה המלך דן לדך הלא מלך אתה. ואם איתא אותו שיעמוד הולך על העדים כהגמ' בשבועות א"כ מדוע כל העם ניצב עליך בעמידה?

יח יז – יט. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך וגו'. איניצב ויהי אלוקים עמך. קשה מה שאל יתרו מדוע אתה יושב, הרי הוא ראה ששאים לשאלו שאלות ולכך הוא יושב. ועוד מה ר' שאמר ויהי אלוקים עמך, וכי עד עתה לא היה אלוקים עמו? והנראה לומר בזה, ואמר ה'מעשה רוקח', דהנה איתא בפסוק אלוקים ניצב בעדת קל בקרב אלוקים ישפוט, והיינו שהקב"ה שוכן בב"ד, ואין לומר שנמצא בזמן שבעלי דינים שם, כי אחד מהם

הוא משקר ודובר שקרים אינו מקבל פני השכינה (סוטה מב), אלא הקב"ה שוכן בתוכם זה בזמן שהבע"ד יוצאים והדיינים שאירים לדון בענייניהם (כך מבואר בזוהר), והנה זה הכל כשדנים שלושה, אבל כשמשנה דן לבד הבעה"ד לא יוצאים, ואין אלוקים עמו כי אחד מהבע"ד הוא משקר, וזהו שאמר יתרו מדוע אתה יושב **לבדך** וכל העם ניצב עליך, הדגש שלו היה על לבדך, והעצה היא שיענה דיינים ואז כשהיו שלושה יהיה אלוקים עמך, כי אלוקים ניצב בעדת קל.

יח כ. והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. הגמ' בב"מ ל. אומרת שכונת הפסוק היא **כך והודעת** זה בית חייהם והיינו ללמדם אומנות, **את הדרך** זה גמ"ח, אשר **ילכו** זה ביקור חולים, **בה** זה קבורה. המעשה להן הדין, אשר יעשו זה לפנים משורת הדין. מקשה ע"כ הבן איש חי בספרו בן יהוידע מה יתרו הכניס את הנניין הזה לכאן, הרי הוא בא ליעץ בעניין ריבוי האנשים שבאים לדון ולמה הוסיף את כל הנאום הזה בעניני חסד ואומנות? ויתרף שם שזה גופא מה שבא יתרו לומר הנה יש עליך כ"כ הרבה אנשים ולמה כי כל אחד תובע את השני על מרפסת שהשכן שלו הוציא וכדו' ולמה זה קורה כי אנשים משועממים, לכן תלמד אותם אומנות כך הם יהיו עסוקים בחנות ולא יהיה להם פנאי לתבוע את השכנים, גם בגלל הנזק שיגרם להם בהפסד יום עבודה, וגם בגלל שיהיו עסוקים באומנותם. דבר שני תלמד אותם לעסוק בגמ"ח ומי שעוסק בגמ"ח בדרך כלל הוא נהיה באופן טבעי וותן. וגם שיתעסקו עם חולים ומתים ואז הם יראו איזה צרות נוראיות יש בבתי חולים, וסוף אדם למיתה, הם לא יתעסקו בקטנות בענייני ממון, ומה שישאר אח"כ למי שכן יבוא לתבוע תלמדם את הדינים ולפנים משורת הדין.

יח כא. ואתה תחזה מכל העם אנשי חייל יראי אלוקים אנשי אמת וגו'. והמתבונן נאלי בפסוק כה יראה שכשמשנה בא לקיים רצון חותנו הוא שינה וכתוב **ויקח משה אנשי חיל מכל ישראל.** ויש להקשות מדוע לא לקח יראי אלוקים אנשי אמת שונאי בצע כמו שצויהו יתרו? וי"ל, אומר ע"כ רבי שלמה הכהן מוילנא, דהנה מצינו בבימות מה: שגר פסול מלדון כדכתב מקרב אחיך תשים, כל משימות שאתה שם לא יהיו אלא מקרב אחיך, ולפי"ז הכל מובן, יתרו שבא להורות הוא חשב שאפשר לקחת דיינים מכל העם וגם מהערב רב ולכן אמר ואתה תחזה **מכל העם** ועם היינו ערב רב כמו שמובא בחז"ל דסתם עם הוא ערב רב (זוהר כ' תשא, ועוד גמ' בשי"ס ע"ז) ולכן הוצרך להורות שיחפשו גם יראי אלוקים וכו' כי בערב רב היו הרבה חוטאים כמבואר שהם חטאו בעגל. אבל משה ידע הדין שדיין לא יכול להיות מהגרים ולכן בחר מישאריל המיוחסים לבד כמו שכתוב להדיה בפסוק ויקח משה אנשי חיל **מכל ישראל**, והנה בדור המדבר כל ישראל היו יראי אלוקים ואנשי מעלה ורק בערב רב היו אנשים חוטאים, לכן משה חיפש אנשי חיל לבדו, ושאר הדברים יש להם בלא"ה.

יח כב. כל הדבר הגדול יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם. ובהמשך הפרשה כשעשה משה כעצתו נאמר את הדבר **הקשה** יביאון אל משה. הקשה ולא הגדול? וי"ל שיתרו דיבר במושגים שלו ובחוקות הגויים משפט על סכום גדול הוא משפט נכבד וגדול ואילו כסכומים קטנים הוא משפט קטן ופועט, אבל בישראל דין פרוטה כדין מאה וסכום גדול דינו כסכום קטן, לכן כשהורה משה לדיינים כיצד לפעול נקט בלשון הדבר הקשה שהוא קשה ומסובך מצד עצמו שאותו יביאו אליו. רבי חיים ברלין.

יב כב. ושפטו את העם בכל עת. התוספת בכל עת נראית קצת תמוהה כי היא לשון שאינה מצויה במקרא? וי"ל דהא קיי"ל שאין דנים בלילה וכתב הסמ"ע ח"ומ"י סימן דה"ס ק"א דלאור הנר אפשר לדון בלילה, והנה במדבר היה עמוד אש בלילה כל כתוב ופועט אל העם בכל עת לגלות לנו שלאור אפשר לדון גם בלילה. משך חכמה.

יט ב. ויבאו מדבר סיני. הנה הר תבור והר כרמל רצו שהקב"ה יתן עליהם את התורה, והקב"ה לא רצה משום שהיו גבוהים וגאווותנים, ומבואר בב"ב שהיו בגובה ד' פרסאות שהוא 32000 אמה. והקב"ה הביא את התורה על הר סיני שהוא נמוך יותר וכתוב במדבר רבה פרשת בא שהוא היה 500 אמה. והנה לכאורה למה הקב"ה לא הביא את התורה על מישור לגמרי? וי"ל שגם בתורה צריך קצת גבהות הלב ומבואר בסוטה ה' ששמינית שבשמינית מותר לתי"ח שיהיה בו גאווה, וד"ו נלמד מהר סיני שהוא 500 אמה והוא בדיוק שמינית שבשמינית מ- 32000 אמות. חנוכת התורה.

יט ג. ומשה עלה אל האלוקים. איתא בשבת פח: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד משה ביננו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו תנה הודך על השמים אמר לו הקב"ה החזק בכסא כבודי והחזר להם תשובה, אמר להם משה כלום יצה"ר יש בינכם מיד הודו לו לקב"ה. לכאורה יש לדקדק מדוע מיד הודו לו ותו הלא התורה היתה בשמים כבר אלפיים

פרשת יתרו תשפ"ב

שנה ומדוע נתעוררו רק עתה לבקש. וי"ל אומר החיד"א דמצינו בקידושין לא. שגדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה וכתבו שם התוסי' בטעם הדבר כי המצווה דואג יותר ומצטער מפני הצה"ר. ולפי"ז אפשר לומר שעד אותו הזמן סברו המלאכים שגדול אינו מצווה ועושה כעת כשראו שמשה בא לקבל התורה הבינו שגדול המצווה ועושה, אמר להם משה בכ"א לנו יש יצה"ר ולכן גדול המצווה ולכם אין אז לכם גדול היתרון ואסור.

כ ז. אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ. מובא בגמ' אבל פוטיתא (שרץ המים) לוקה ארבעה, נמלה לוקה חמש, משום שרץ השורץ על הארץ, צרעה לוקה 6 משום שרץ העוף. והסימן לזה שכלל שהשרץ נמצא במקום יותר גבוה האוכל לוקה יותר מלקות. ולכן השורץ בים שהוא נמוך מהארץ לוקה 4 ובארץ שהוא גבוה יותר לוקה 5 ואילו העוף שבשמים לוקה יותר. ודבר זה מרמזו בפסוק שלפניו. **אשר בשמים** ר"ל האוכל משרץ הארץ בשמים לוקה **ממעל** כלומר יותר מכולם, **ואשר בארץ** והיינו ששרץ הארץ בארץ לוקה **מתחת** דהיינו פחות משרץ העוף, **ואשר במים** אז לוקה **מתחת לארץ**. רבי יהודה פתיה.

כ ז. כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. הטעם ששבעת שווא היה העבירה היחידה שכתוב בה לא ינקה, אומר רבי מאיר מפרמישלאן, כי כל עבירה נכתבת בשמים בספר זכרונות, וכשעושה תשובה אין נמחקת. אבל שבעת שווא שנשבע בשמו של הקב"ה כיוון שזה שם השם אסור למחוק. ולכן לא ינקה (לא ימחק) את אשר נשבע לשואו.

כ ח. זכור את יום השבת לקדשו. בדברות השניות בפרשת ואחתכן כתוב שם שמור את יום השבת כאשר ציון ה'. אומר רש"י שם כאשר כבר נצטוות במרה, כי שבת קיימו כבר במרה. והנה יש להקשות מדוע בדברות ראשונות כאן לא נאמר כאשר ציוון כמו בדברות אחרונות? וי"ל דהנה בציווי לשמור את השבת במרה נאמר ג"כ שמותר לחללו במקום סכנת נפשות, כי זה הדין בשבת חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. וא"כ בדברות אחרונות נאמר להדיא כאשר ציוון בדיוק כמו שציוון ה' שיש לחלל את השבת במקום סכנת נפשות. אמנם אצלנו בדברות ראשונות שמבואר בחז"ל (ע"ז ה. ושיהש"ר ב ד) שעם ישראל חזר להיות בהר סיני כאדם הראשון קודם החטא שלא שולט בהם חולי ומיתה כלל א"כ איך מצב של חילול שבת בסכנה כי אין סכנה וא"כ אין בזה את הדין של מחללים שבת במקום סכנה ולכן זה לא כאשר ציוון ה' במרה. משא"כ בלוחות אחרונות שהיו אחרי חטא העגל שחזר להם כל העונשים ובנייהם עונש מיתה א"כ חוזר להיות המצב כבמרה לכן נכתב כאשר ציוון ה'. רבי מששון מנחמני.

כ ח-ט. זכור את יום השבת לקדשו. ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי שבת לה'. הגאון מקשה בשביל מה הוצרך לומר ששת ימים תעבדו, הרי לא לומר דין דביום השביעי תשבות. ועוד מה זה ועשית **כל** מלאכתך, מה זה חל. וי"ל, ואמר הגאון, ע"פ שבת טט. אמר ר' הונא היה מחלך במדבר ואינו יודע שבת מונה שישה ימים ומשמר יום אחד, ובכל יום עובד רק כדי פרנסתו. ואפילו ביום ההוא שמשמר. וזה מה שאמרה תורה זכור את יום השבת לקדשו-היינו שתזכור תמיד מתי יום השבת ע"י"ז תרוייב ב' דברים: א. כל ששת ימים תעבד ועשית **כל מלאכתך** ולא רק כדי פרנסתך. ושנית שביום השביעי שבת לה' אלוקיך ולא תעשה כל מלאכה כלל, אלא תוכל לשבות לגמרי.

כ ט – י. ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלוקיך. להלן בפרשת ויקהל שינה הכתוב ואמר ששת ימים תעָשֶׂה מלאכה וביום השביעי יהיה **לכם** קודש. וי"ל דאיתא בשו"ע שבני"א שאינם עוסקים בתורה כל השבוע יעסקו יותר בתורה בשבת. אבל בני"א שעוסקים בתורה כל השבוע ימשיכו בשבת קצת אכול ושתיה. והנה ששת ימים תעבד הוא שמלאכתם נעשית עד יום אז יש דין ביום השביעי **שבת לה'** והיינו להקדישו רק לתורה כי כשעובדים במשך השבוע אז בשבת צריך להקדיש הזמן ללימוד, אבל להלן ויקהל אז ששת ימים תעָשֶׂה מלאכה והיינו שמלאכתן נעשית ע"י אחרים (וכדאיתא במכילתא ויקהל ששבני אדם עושים רצונו של מקום א מלאכתן נעשית ע"י אחרים), ואז יש דין שביום השביעי יהיה לכם קודש והיינו לכם שהשבת יהיה לו דין של לכם.

כ יב. כבד את אביך וגו' למען יאריך ימך. הרי שכן ועונש בתורה הוא בעניין בן מידה כנגד מידה, ואם כן השכר על כבוד אב ואם צריך להיות שהבנים יכבדו את הוריהם, ומה ענין זה לאריכות ימים? וי"ל שהברכה היא שאם אתה רוצה שיאריך ימך והילדים שלך לא יקונו למותך חלילה, כי לעת זקנה אתה עלול להפוך לנטל, אז תכבד אתה את הורריך גם כשהם זקנים והם כבר קשים עליך, כדי שהילדים שלך יכבדו אותך ג"כ בזקנותך ואז יאריך ימך, והילדים שלך לא יצפו מתי תמות והם יתפטרו ממך, וזהו מידה כנגד מידה. רבי

ביקור חולים

בפרשת השבוע והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה אומרים חז"ל בבבא מציעא אשר ילכו זה ביקור חולים שהיא מצווה של הליכה. ומצוות ביקור חולים היא אחת המצוות החשובות שבין בן אדם לחברו והיא מהמצוות שהעושה אותן אוכל פרותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא. ומצינו רבות בחז"ל על המצווה הגדולה הזאת של ביקור חולים. ועל השכר הגדול שמקבל מי שמתאמץ בזה. מובא במסכת נדרים אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גהנום, ואם בקרו מה שכרו בעולם הזה ה' ישמרהו ויחיהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו, ה' ישמרהו מיצר הרע ויחיהו מן היסורים, ואושר בארץ שהכל מכבדים אותו, ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו רעים נענמן שרפאו מערצתו. עוד מובא בנדרים ביקור חולים אין להם שיעור ואפי' גדול אצל קטן, ולהפך כמה גדול העוון מי שמתעצל ממצוה זו מובא בנדרים המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאין מבקר את החולה גורם לו שימות. ובאהבת חסד כתב כל שאינו מבקר את החולה נחשב כשופך דמים ולפעמים עובר על לא שלל את העומד על דם רעך, ושם חלה בהרחבה עניין זה העוון הגדול של מי שאינו מבקר את החולה והוסיף שם ובפרט בימי החורף שהקור החזק מגיע לנכשו הנדכאת וגם דאמותיו העצומות המצטרפות לזה בראותו שהוא שוכב על ערש דוי זה כמה ימים ואין מי שיפתח את דלתיו לפקח עליו להחיותו כל אלו הדברים מחלישים את כוחות נפשו ומחזקים את מחלתו ויוכל להיות לו סיבה למיתו, אדיתא בגמרא מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר"ע שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר"ע לבקרו ובשביל שכיבד וירבץ לפניו חיה א"ל רבי החייתיני יצא ר"ע ודרש כל מי שאינו מבקר חולים כאלו שוכן דמים. וביקור חולים כולל נשיאה בעול להשתתף בבאבן ולהתפלל עליו. ידוע שרבי עקיבא אירג שהיה גאון עולם הקדיש רבות מאוד מזמנו עבור חולי ישראל ואין הקים בית חולים מיוחד עבורם, וכן עשה הרבי מקלויזנבורג שהקים בית חולים גדול בנתניה. ומצינו אצל גדוויי שהקפידו מאוד במצווה זו של ביקור חולים והקדישו לזה הרבה מזמנם. ויכולני להעיד שרבי חיים קניבסקי לפחות פעם בחודש משתדל ללכת לבקר הרבה חולים בבתי חולים שהם וכן נוהגים רבים מגדולי הדורות. **ויזעזע שבעניין** הוא של ביקור חולים הקפידו מאד כל גדולי דורות לקיימם בשלמות ועל חשבון זמנם במשך שעות ארוכות וכמו שמצינו בחז"ל שהקב"ה לא לבקר את אברהם אבינו ביום השישי למיתלו. נביא כאן מספר סיפורים על גדוויי כיצד הקפידו במצווה רבה זו ביתר שאף: סיפר רבי חיים קמיל: פעם החזו"מ שלח אברך לדאוג לאיזו אשה חולנית. אמר אותו אברך לחזון איש שיש לו היום ארציצט וכי צריך הוא לעבור להתפלל מנחה לפני העמוד: לעלוי נשמה. אמר לו החזו"מ הנה המצוה הזאת שתדאג לחולה תהיה לעילוי נשמה. בשעה שאדם ממכריו של הסבא מסלבודקה היה נופל למשכב, לא היה נותן מנוחה לנפשו. היה מתפלל עליו, שולח לטפל בו ולהעמיד משמרות על פי מיתתו, מתייעץ מי הם הרופאים הטובים ביותר למחלה זו ומה הן התרופות היעילות, ואינו מסתיר לרגע דעתו מזה. בייחוד בשעה שנמצא חולה בין בנייהישיבה, היה ניכר הדבר בביתו וזו היתה שיחת היום. לא היה שום עיכוב בכסף כדי לאתור באמצעים הנמרצים ביותר, אף אם המצב הכספי בישיבה היה כבי רע. לבחורים המתמסרים לחולה היה סולח על כל פשעיהם ולא היה נותן להשמיע עליהם שום דופי, ולהיפך, כשהיה מרגיש באחד התלמידים שהוא אדיש למצב החולים, היה נוזף בו על חוסר רגש, ועל אי השתתפות בצער הזולת. **מסופר על רבי מלבד מה שמאשל שפירא:** חולים שבאו אליו לברכה וצעה, מלבד מה שהעתיך בעדל אל היה זה נזיר כלל שהיה הוא בעצמו מתקשר אליהם ומתעניין בשלומם. פעמים הרבה התקשר ושלח לעסקנים מיוזמותו שיארו לעזור לאותם חולים במה שאפשר. היו אלו מקרים לעשרות ומאות. אחד ממקורביו ראה בביתו דפים בכתב ידו עם ספרי טלפון וכתובות שונות של רופאים ומטפלים בכל מיני סוגי בעיות. לפליאתו מה לו ולדברים אלו, ענה לו רבי משה שמואל בפשטות: אנשים מגיעים לכאן עם סוגי בעיות שונות ומשונות, ומי יודע אולי מיהוה גם יודקם לרופאים ומטפלים אלו. לכן, כשראיתי או כששמעתי עליהם מיודעך דבר, רשמתי את כתובתם ומספר הטלפון שלהם **בשביל** למסרם לפי שזדקק.

מעשה ביהוה אחד מפשוטי עמך בית ישראל, אשר בתו חלתה ל"ע חולי קשה, ונאסף לנסוע עמה לארה"ב לצורך טיפול כירורגי. בימים ההם לא היה ניתוח כזה ענין פשוט. כדי לבצעו נדרש סכום כסף גדול. מלבד זאת, היה עליהם להישאר באמריקה אחרי הניתוח עוד כשלושה חדשים, למעקב ולטיפולים. בעצת ידידים נגש האיש אל בית האדמו"ר בעל ה"בית ישראל" כדי להתברך מפיו, אלא שבדיק באותה שעה הוא יצא לאספה חשובה של מועצת גדולי התורה. מכיוון שזמנו היה חדוק, הגיע אבי הבת לכינוס המועצת, וביקש לדבר עם הרבי. אמרו לו הגבאים, שהדבר בלתי אפשרי, אך יכול הוא לכתוב את עניינו בקוויתל, והם יעבירוהו לידי הרבי. עשה האיש כעצתם. והנה תיכף ומיד צא הרבי אליו באמצע האספה והתעניין בפרטי פרטים. שאל: מה טיב המחלה? מי ומי הנוסעים? היכן יתאכסנו בארה"ב? כמה זמן יצטרכו לשהות שם? וכדומה. אחר האציל לו ברכתו לרפואה שלמה. לא ידע אבי החולנית את נפשו מרוב התרגשות. התפעל בלי גבול

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

מהתעניינותו החמה. שכן, כאמור, הוא לא השתייך לאנשי, ואף לא בא להתייעצות, כי אם לקבל ברכה בעלמא. והרבי לא הסתפק בכך, אלא בדק אישית את העניין לפרטי פרטיו. מאוחר יותר סיפר האיש, כי לאחר הניתוח בחז"ל, התקשר אליו בטלפון יהודי בלתי מוכר, אשר הביע את חפצו להיפגש עמו בהקדם האפשרי בלי להסביר לו את סיבת הדבר. כאשר נפגשו והתוודעו זה לזה, התברר, שאותו יהודי לא הכירו מעולם, אך הוא מנהג אליו בשלוחות מיוחדת מהרבי מגור. הלה, חסיד גור מירושלים, יצא לאמריקה לרגל ענין משפחתי, וכשנפגש מרבינו ז"יע לפני הנסיעה, ציווה עליו שיגיש עמו. אף שלא ידע בארץ את שמו של אותו יהודי, תיאר באזנו את מראהו החיצוני בקווים ברורים, הורה לו לברר מה מצב בתו החולנית וביקשו להשיבו דבר. גם הוסיף, ש"הרבי סיפר לו, שכבר הטיל קודם לכן שלוחות לו אדם אחד, אך מחוסר פרטים מדוייקים חזר הלה בלי שיצליח לפגשו. אתה, אמר לו, אל תשוב אליו ללא תשובה מספקת. חיפש אחרי האיש בנרות, דרשו וחקור היטב מה שלום בתו, תברר אולי חסר לו כסף להוצאות, ותן לו על חשבוני ככל שצריך... הלא לשלוח שמה עולה לאדם מרובים... אני אפרע לך עד הפרוטה האחרונה... כזאת, היתה דאגתו לאדם מישראל, שסאמור, מעולם לא הכירו. אך מכיון שפנה אליו, גאו בלבב רגשי חמלה ואהבת ישראל, ודאג לעניו עד חוליו.

האדמו"ר רבי מרדכי מרחמטסטריווקא, שעלה והתיישב בירושלים לפני רבות בשנים, נודע בצדקותו המפורסמת ובאהבת ישראל המופלגת שלו. במהלך תקופה קשה, שבה התפרצו בירושלים מגפות ומחלות, וגם בתו של אדם מסוים חלתה במחלה קשה, שכדי לרפאה צריכים היו לרחוץ את גופה בהרבה מים חמים. אבל בעניות ובמצוקה הנוראה ששררו אז בירושלים, לא היו לו אמצעי מעט עצים כדי להסיק ולחמם מים לרפואת הבת. שפיל על כך האדמו"ר רבי מרדכי, ובלי אומר ודברים עלה אל עליית הבית, הוריד את צדנות הסיכול היקרות שלו ונתן אותן אליו והודי, כדי שייסוק ויוכל לחמם מים הדרושים לו לרפואת בתו. וכדי להבין את גדול המעשה, צריך להוסיף, כי מדובר היה בדפנות לסוכה שקיבל אותן בירושה מאבותיו חקי, שעברו אליהם מקטנו בעל המאור עניים, וממחת חשיבותם העלה אותן אלרץ ישראל ושמר עליהן כעל בבת עינו. וידוע היה, שכמה וכמה עשירים הציעו לקנותן ולשלם בעבורן מחיר גבוה מאד, אבל הוא סירב בכל תוקף למכור אותן, הגם שהיה מצוי בדחקות נוראה. אבל כאשר שמע על המקרה החמור והדחוף של הנערה החולה, לא הסיר הרבי, עלה לעליית הגג, טרם הרבה כדי לחתוך מן הדפנות את החלקים שעליהם היו חקוקים שמות קדושים, ואז מסר את הדפנות לאיש כדי שיכול להשתמש בהן לרפואת בתו. **פעם ביקר** באי ישראל סלנטר בקובנה ומצא שם את אחד מבני הישיבה מוטל על ערשדוי. הוא שאל למה אין בניהיערי מתעניינים בבחור החולה. וכמובן שעל זה באה התשובה הישגרתית: אין מעות. אז הרים רבי ישראל את קולו וצווח כרכובים: מוכרחים למכור את הפרכות ולהשתדל שהבחור יחלים.

רבי יודל הולצמן היה נמנה עם החבורה המפורסמת של טובי האדומדים בירושלים. רבי יודל נודע כצדיק נשגב. פעם יהודי אחד נזקק לניתוח, אבל היה דווש לכך סכום של ישיעו לירות, ובאותם הימים אז היה סכום גדול עד מאוד. לא היתה ברירה אלא לצאת ולקבץ את הכסף מאיש לאיש, נגאי הצדקה שקיבל עליו את המשימה, הגיע גם אל רבי יודל, וכשבא אליו וסיפר לו את העניין, נאנח רבי יודל ואמר: מה אעשה, ואין לי כבר שום מקור מנין לקחת. לאחר שיצא מביתו נגאי הצדקה דף אחריו רבי יודל ואמר בעצם כי לא אפשרות לשלם את הניתוח אני אלווה את הכסף ובמשך השנים הקרובות אני אפסיק לעשות קידוש על היין ואני אעשה רק על חלות ואת הכסף שאחסוך אני נותן להוצאות הניתוח, ואכן כך היה הוא לקח הלוואה גדולה ואת ההלוואה פרע במשך למעלה משש עשרה שנים ובקומם לעשות קידוש על יין עשה על חלות למען הניתוח של אותו האיש. **מעשה** בתלמיד ישיבה שחלה בגרונו. לחזו"א נודע שאין מקדשים לו בפנימית הישיבה תשומת לב מספיקה. מיד קנה צננצת דבש טהור, שכר מונית מיוחדת, ויצא לישיבה לספק דאגות תלמיד את הדבש לרפואתו. ביאתו הפתאומית במונית מיוחדת אל הישיבה, גרמה להתרגשות רבה. הדבר הגיע אל מנהלי הישיבה, ומעתה לא חסכו בשום מאמץ וטיפול שנדרש לצורך החלתת החולה.

הפתעה היתה בשכונת בית וגן בירושלים ערב פסח נראה הרב שך כשהוא מסתכל מתחת ביתו של רבי שלמה הפומן שהיה פסיכולוג שסימכו עליו כל גדו"י, רק למחרת שמענו"כ רבי שלמה הפומן ומיד בזהוה"מ הוא התקשר לרב שך מה קרה הוא שאל? אמר הרב שך בא אלי בחור שראיתי עליו שהוא זקוק לטיפול נפשי דחוף. לא רציתי להטריחך לבוא לבנייברק: ואתה לא רצית להטריחו לעלות לירושלים. לכן אמרתי לך: אשלח את הבחור בעצמי, אמרת שזה הכי טוב, שהבחור יבוא בעצמו ואתה תטפל בו מיד. בוודאי היו לך סיוורים חשובים בערב חג הפסח, ועל כך תודתי שלמות זאת הסכמת לקבל בליל בדיקתחפץ. אבל אני ידעתי שהבחור נמצא בבואו נפשי שאיפשר לשלוח אותו לבד מבנייברק לירושלים, לא רציתי לבקש מאף אחד שיקח את הבחור לירושלים, כי אנשים עסוקים בליל בדיקתחפץ. אבל אני אדם זקן ואין לי כל"כך הרבה לנקות ולהכין, לאחר

בדיקת חפץ. לכן נסעתי עם הבחור עד לביתך ושלחתי אותו אליך לבדו. ולבנתיים חיכיתי למטה...

בעת ששכב הסבא מסלבודקא, על ערשדווי בירושלים, נקבע שתמיד ישבו על"יד מיתו שני תלמידים כדי לטפל בו. באחד מליליהשבנות סיפר לו אחד התלמידים התורנים שישבו על"ידו באותה שעה, שבמלון שהם התאכסנו בו, התאספו מניין אנשים כדי להתפלל תפילת ערבית בציבור. רבי"צ הבין שהוא רוצה להצטרף למנין ואמר לו ללכת, ובאותו זמן הציע גם לחברו שצטרף אליו. התלמיד השני הבין שכונתו היא לנסותו בלבד ולא עזב את המקום. לאחר שהראשון שב מן התפילה, הרים עליו רבי"צ את קולו בנזיפות חמורות, האידך הוא עזב חולה והולך להתפלל, והרי הרמב"ם פוסק: "כל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחוליו והקל מעליו, וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים". ואם כן איפוא, האם תפילה זו למצוה תיחשב: הרי אין זו אלא שכיכות דמים וכו' וכו'". בתו של ה"חפץ חיים" סיפרה כי החפץ"חיים בסוף ימיו היה זקן וחולה והיו הבחורים שומרים עליו תדיר. פעם אחת שאל היכן הם? ונענה שהלכו להתפלל מנחה. הפטיר: יש כאן זקן וחולה ומשאברים אותו כך. הם מתחשים מצוות: **פעם שכב** רבי אליהו לאפיאן בביתחולים. תלמידיו שירתוהו בתורנות. כאשר הגיע תורו של אחד הבחורים, הוא הלך קודם כל להתפלל שחרית ואחר"כ מיהר להביא לו את ארוחת הבוקר. משתופעל לפניו, לא הסתיר רבינו את כעסו עליו. "עליך להביא בראשונה לחולה את ארוחתו ולדאוג לכל צרכיו, ורק אחר"כ תוכל להתפנות לכל צרכיך, כולל תפילה..."

מעשה היה באסר"חג שמחת תורה שנת תשל"ב, לא בא הסטיפלער לביתהמדרש לתפילת שחרית אלא התפלל בביתו. מששאל אם אינו חש בטוב, השיב חשש בטוב, אולם אשתו חולה ומעיקר הדין הוא פטור לגמרי מתפילה משום שמשמש את החולה. **למעשה באשה שעמדה ללדת**. אמרו לה הרופאים דברים קשים מאוד על העובר, ובין השאר אמרו הרופאים, ששעות ספורות אחרי שיוולד ימות הילד רח"ל. הבעל והאשה באו בדמעות אל רבי ראובן יוסף גרשנבוץ ומשאלתם ביהם: מה לעשות. שאלו. תבקרו חולים בבתיחולים ותעודדו אותם. אותו זוג נסעו לביתם ועשו כדברי הרב. לאחר תקופת מה התקשרו וסיפרו, שהרופאים ממש המומים ... לא התחזיות, שצפא הרופאים! והיו בטוחים בצדקתך על סמך הבדיקות, הכל התבדה! ואין לרופאים שום הסבר לכן!

רבי אריה לוי היה מסתכן מאוד במצוות ביקור חולים והיה מקרה מצורעים המבודדים בבתי חולים והיה מפחי בהם רוח חיים וישמחה עד אין קץ, וסיפר אחד מן המצורעים שהיה בבית חולים הידוע שלהם, וזכה להתרפאות מן המחלה הקשה של הצרעת באורח פלא שהיו המצורעים זוכים לביקורים תכופים ומיוחדים של רבי אריה ובכל פעם כשהיה יוצא מבית המצורעים, היו משוחחים ביניהם, בטח נשמע עוד יום יומיים שהרב לוי נפטר, כי החולי הזה היה מדבק בצורה מסוכנת ביותר, ובכל פעם היו מופתעים לראותו מחדש. ורבים תמהו על הנהגת הרב אריה לוי שסיכן את עצמו, ולא חש לאיסור לונשמתם וכו', והרי היה איש גדול בתורה וביראה, וצ"ל שהוא שבר בדעתו, שכיון שאין מי שייבקר כלל את החולים, הלא, הרי אי אפשר שתבטל אצלם מצוה זו לגמרי, והוא בזה אפי' חילול ה', שיהודים מוטלים בבדידות ואין שום אדם שבא לבקדם, וכשעושים רק לשיש אין חשש. רבי אריה האב מאוד את מצוות ביקור חולים לפעמים היה עושה זאת בחכמה ונותן הרגשה טובה, ומסופר שהיתה משפחה בירושלים שבנם היה חולה, הם היו צריכים כל הזמן להיות צמודים אליו, וכמובן גם בלילות. הדבר היה קשה ובלתי נסבל, קשה היה לתפקד אחרי לילות בלי שינה. לילה אחד הגיע רבי אריה עם רעייתו הרבנית לביתו של אותו ילד חולה. רבי אריה אמר להורים שילכו לישון והוא נשאר עם רעייתו להיות עם הילד. כמובן שההורים לא רצו. אבל אז רבי אריה בחכמתו הרבה ובאהבות את מצוות ביקור חולים אמר להורים שהוא רוצה לדבר עם רעייתו אבל ביתם קטן, יש להם רק חדר אחד והילדים נמצאים, לא הוא מעוניין לשבת שם בלילה ולשוחח עם רעייתו. כך הצליח רבי אריה לקבל את הסכמת ההורים, כאילו הם עושים לו טובה.

בירושלים היה בית קטן לחולים שלא היה מרפא למחלתם. היו שם חולים שלא היתה להם שום טעמה וטעם בחיים, הם היו שוכבים עם כאבן שאין לה הופכין, קרובי משפחה כמעט לא היו מגיעים לבקר, היה להם קשה לראות את המראות של אנשים חסרי חיות. אבל אחד היה מגיע ולא מוותר על מצוות ביקור חולים החשובה. היה זה רבי יוסף חיים זוננפלד, רבה של ירושלים. למרות שהיה שקוע כל כולו בתורה היה מפנה מזמנו והולך באופן קבוע לבקר את אותם אנשים מסכנים חסרי כל טעם בחיים. הוא היה מגיע ומעודד אותם ונותן להם כח לחיות. החולים היו מחכים לו ומקבלים אותו בחיוך גדול. האחות הראשית שם הייתה מספרת שלכל החולים היתה ציפיה אחת 'מתי יבוא רבי חיים לבקרני'. הוא היה משמח אותם מאד, מקריא להם מכתבים מקרובי משפחה, מנבטיח להם הגלמותים שגינזו אחריהם קדיש, ובאמת היה דואג לכן. הוא לא עשה את הביקור חולים כדי לצאת ידי חובה, אלא עם כל הלב היה מתעניין בכל אחד ואחד. מועתק מספר משל האבות על עניני ביקור חולים.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך שו"ת

שאלה : איך זוכים לבנים צדיקים, ואיך זוכים להצלחה אדירה בכל התחומים: **תשובה**: כיבוד הורים. החזו"א אמר על עצמו שזכה להצלחה כ"כ גדולה בגלל כיבוד הורים. וראוי שחייבים עמל וגיעה אצל כדי שיצליח להשפיע רבות ולסייף ענקיות חייבים לכבד הורים. וידוע שכל גדולי הדורות הקפידו במצווה הזאת עד כלות הכוחות. הרבנית קניבסקי ע"ה אמרה שאביה הרב אלישיב מלבד מה שזכה לבנים גדולים בתורה זכה לחתנים שכולם אנשים גדולים בתורה ויר"ש ה"ה רבי חיים קניבסקי, רבי יצחק זילברשטיין, רבי אלחנן ברלין, רבי יוסף ישראלזון, רבי עזריאל אורבך, רבי בנימין רימר.. בגלל שהוא הכניס את אמו לביתו והוא ורעייתו טיפלו בה במסירות עד לפטירתה. הרב שטינמן אמר שזה כון מאוד והביא שכן כתב בספר משנת רבי אליעזר בשכר כיבוד הורים תזכה לבנים גדולים ושרי תורה. אז מי שיש לו הזדמנות לכבד הורים שיקפוץ על המציאה הזאת שהקב"ה מבדך אותו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימך. ורבי חיים קניבסקי מבאי את הירושלמי שכאשר היאדם מכבד את הוריו כן בנוי יכבדו אותו ויש להוסיף מה דאיתא בירושלמי פאה א. א. כיבוד אב ואם הוא מהחמורה שבחמורות דכתיב בה בתורה למען יאריכון ימך ומכלל זה אתה שומע לאו, והמצערם כאילו ציער השכינה ואפי' ברמיזה ושלל בפיניהם הוא עובר על ארור. ובספר חרדים הביא מקרה מזעזע שהיה בימיו על אחד שפרנס את אמו אבל היתה בזויה בעיניו, לימים המציא גופתו מחוץ לעיר כשעיניו מנוקרות ע"י עורבים א"ה. ובתוספתא דשבועות איתא איהו שנאו בעולם כל הכופר בהוריו וכאילו כפר בעיקר. ובתד"א כל שאינו מכבד את אביו ואמו כאילו רוצח ונואף וגונב נפשות ומעיד עדות שקר כל ימיו. ובירושלמי סופ"ק דקידושין כתב שכיבוד אב הוא מהדברים שנפרעים ממנו בעוה"ז. ורבי חיים קניבסקי ב"אורחות יושר" הביא כך: כמו שאדם מתנהג עם ההורים שלו כך יתנהגו עמו הילדים שלו והוא מהדברים אשר רואים בהם בימיו. ומביא רח"ק סיפור שהיה בב"ב זמנ החזו"א על אחד שלא התנהג עם אביו כראוי... ומת פתאומי כשהוא צעיר ובריא וזה היה מספר ימים לאחר מות אביו, ומוסיף הגר"ח שאמרו אז שהוא מת בגלל שנתבע לדון ע"י אביו... ועוד סיפר שם הגר"ח שבימינו הוא מכיר אחד שלא כיבד את אביו כראוי ובניו יצאו לתרבות רעה רח"ל. וראיתי שהרב שטינמן הורה לאברך שרת לאישתו ללכת להוריה ולעזור להם לעשות פסח, אפי' שזה על חשבון הלימוד של האברך כירק ע"י חסד אפשר להצליח בתורה וכ"ש כשהחסד הוא במצוות כיבוד הורים.

שאלה: הרי צריך להתחוק בתפילה כדי להתפלל על חולים ולמנוע הצרות. ונשאלת השאלה הרי הצרות הן גזירה ורצון ה' ולמה מתפללים לבטלם? **תשובה**: שאלה זו שאל רבי חיים גרינמאן את החזו"א, והחזו"א ענה לו שהקב"ה רוצה שנבקש ממנו לשלש את הגזירה, ואף מעוניין שנתווכח עמו על הגזירה וזה כח התפילה שגם אם הדבר שעשה הוא טוב וראוי בכ"א הוא רוצה שנבקש ממנו לשנותו. והנה בימים אלו שאסון ורודף אסון ומלבד המגיפה שרבים חללים הפילה ליע"עוד ביום אחד השבוע נפטרו שנים מגדולי עולם ובודאי הם ראו שלא קרה כבר הרבה שנים, ומי לא מתעורר לשאול את עצמו מה ה' רוצה, האם יש לך בת קול גדולה מזו שמדברת אליך? ולבד זאת מרת נפשו במה צריך להתחזק. **והחפץ חיים** כותב שהדבר הגדול ביותר שיש להתחזק בו הוא שמירת הלשון שהוא גורם לכל הצרות והמגיפות ומאריך את הגלות והדרך לקרב את הגאולה היא ע"י התחזקות בעניין זה של שמירת הלשון, והיות ואנשים לא מספיק יודעים טוב את ההלכות אז יש לנו את הספר החשוב של חפץ חיים ושמירת הלשון ואנשים יקבעו בזה לימוד ועי"ז יזכו גם להתבונן ולדעת את ההלכות וידעו להיזהר יותר וגם יקרבו את הגאולה ונצא מהר מכל הסמנים שהקב"ה נותן לנו בדד יישב וכו'.

שאלה: האם ישנה דרך להקל על מי שתוקפות אותו חולשות? **תשובה**: הרבנית קניבסקי ע"ה הביאה לה דרך טבעית לסיוע שרבים אומרים שזה מאוד עזר להם. מלבד שתייה מרובה ושינה טובה. ישנו משקה שמאוד מאוד עוזר. מכינים מיץ במכונה לסחיטת פירות קשים, את המיץ לעשות יום יום במשך עשרה ימים זה יוצא קרוב לשתי כוסות חי"פ כל יום. שמים במכונה לסחיטת פירות 1 תפוח עץ, 1 סלק קטן, 3 גזר, 1 פלפל, 1 מלפפון, לשתות יום יום במשך עשרה ימים.

שאלה: כיצד יכולה האשה לתרום להצלחת בעלה וילדיה בלימוד התורה? **תשובה**: בפרשתנו כח תאמר לבית עקב ותגיד לבני ישראל. ונשאלת השאלה למה מוזכרות הנשים לפני הגברים, הרי הנשים לא לומדות תורה, הן רק מסייעות ללימוד הבעלים והילדים, ואילו הגברים שהם הלומדים והמקיימים העיקריים של התורה ומצוותיה, ציוו אותם רק לאחמ"כ. מתוך ע"כ הרב וואזנר שישנו תנאי הכרחי וחיוני הקודם לעצם לימוד התורה והוא יצירת אהבה והתמסרות לתורה

בתוך הבית. כדי שאדם יוכל ללמוד במנוחת הנפש הוא חייב לקבל גיבוי מלא והערכה והערצה למעשיו מהסביבה. והכח הזה נתון אך ורק בידיה של האשה, שאם היא נותנת הרגשה ואוירה טובה ומקדישה כולה לתורת בעלה או לילדה ומחדירה שאין דבר יקר וחשוב יותר מכך, זה מהווה גורם מרכזי בהצלחת הלימוד של הבעל. והחזו"א היה אומר שאהבת תורה בכח **האם** לנטוע יותר מאשר האב. וברבינו בחיי כאן הביא ג"כ בזה"ל: וצווה לדבר אל הנשים תחילה ללמוד מוסר ודרך ארץ. ועוד שהאשה הטובה היא סיבה לתורה, שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצויה בבית ומרחמת עליו בכל מיני געגועים כדי להמשיך אותו אחר לימוד התורה מעגוריו. ולכן, אומר רבינו בחיי, ראויה האשה להתפלל לה' בשעת הדקלת הנרות שיתן לה בנים מאירים בתורה כי התפילה נשמעת בשעת המצווה, ובזכות נר שבת תזכה לבנים בעלי תורה.

שאלה : איך זוכים לברכה הכי גדולה? **תשובה**: הגמ' בשבת קיט אומרת שמי שמכבד את השבת זוכה לעשירות. וידוע הסיפור בגמ' שם על יוסף מוקיר שבת, שזכה לעשירות בזכות הקפדתו לכבד כראוי את השבת. ומי שמכבד לשבת ה"ה כמכבד לקב"ה ומכבדי אכבד וזוכה לשפע ממעל, ובדורנו הנהיגו גדולי ישראל לפרוש ממלאכה עשר דקות לפני שכתוב בלוח, וזמן זה הוא מסוגל לתפילה לישועות גדולות בכל העניינים. **וידועים גם** דברי הגי"ר יחזקאל אברמסקי, שאשתו היתה מצאצאי הריב"ז שסיפר על עצמו שהיה לו פעם מוות קלני, וראה כי לא עוזר לו בשמים שום דבר, אך חיבוריו, ולא שיעוריו, ולא זכיוי הריבם הגדול ששק בזה, רק כשנטען שהוא מקפיד לקבל את השבת מוקדם הוא זכה שתנו לו עוד שנות חיים, ועד היום צאצאיו מקפידים עי"ז ביתר שאת, כעדות הגר"י אברמסקי. ושמעתי בשם אחד מגדולי האדמו"רים שהשומר את השבת כהצלחה זוכה לרפואה שלימה ומצא להז אסמכתא מהפסוק רק **שבתו** יתן ורפוא ירפא.

שאלה: מה רבי חיים קניבסקי היה עושה בסעודות שבת כשהיו לו ילדים קטנים בבית? **תשובה**: לאחר שהיה שר זמירות שבת ואמר דברי תורה, היה מרבה לעשות חידות לילדים בכל מיני עניינים מעניינים, בעיקר מהח"ל מהגמ' ושמות של תנאים וכדו'. כמו"כ היה מספר סיפורים נמרקים ממשלי המגיד מדובנא. השיא היה כשהיתה נגמרת הסעודה היה יוצא עם ילדיו לטיול ברחובות בני ערם והיה מספר להם סיפורים. אגב, מהגה זה, לצאת אחרי הסעודה, היה נוהג גם בשנים המאוחרות, והיה הולך כל ליל שבת לבקר בבתי ילדיו ולהתעניין בשלום הילדים והנכדים. הוא היה בוחן ואוננו על הנלמד, ומתעניין בפרטים מהנעשה בת"ת ובישיבה בה ללמדו.

שאלה: איזה לימוד תורה לא יצליח? **תשובה**: לימוד בשעת חזרת השי"ץ וקדיש לא יצליח, ואף יקבל ע"כ עונש. ואם קרא שמו"ת הוי מצווה הבאה בעבירה ולא יצא יד"ח. (מקורות: ברכות כד. מד"ר בלק. אורחות יושר)

שאלה: בכא שבת תשכ"ה נתפס המרגל אלי כהן בסוריה, איך הוא נתפס? **תשובה**: כהן נודע כאחד מגדולי המרגלים של ישראל, והמידע שמסר לאחר שהתיידד עם הצמרת הפוליטית והצבאית של סוריה, סייע רבות לצבא הישראלי להתמודד עם ההתקפות הסוריות בין השנים תשכ"ג לתשכ"ה ולחשוף תוכניות סוריות כגון הטיית מי הירדן וחבלה במוביל הארצי. וכן המידע שמסר סייע רבות במלחמת ששת הימים על ההשתלטות על הגולן. הודות לריגול של ניצלו היעילים רבים, כך ע"פ הערכות המומחים. הוא נתפס לאחר שראו הסורים שאמצעי החבלה שלהם במוביל הארצי נחשפו זמן קצר אחרי הטמנתם, החלו לחשוד שיש מרגל שמעביר מידע. הם קנו מהרוסים מכשירי קשר מתקדמים והחלו להחליף את הצידו הישן והמוזנח שלהם ולשם ההחלפה הם החליטו לעשות דממת אלחוט במכשירי הקשר שלהם לשם יעילות המכשיר החדש למשך 24 שעות. אלי כהן, שלא ידע על דממת האלחוט, המשיך לשדר כהרגלו, ומקלטי הצבא הסורי נעעלו על אות השידור ופענחו אותו. כאשר כוחות הצבא פרצו אל ביתו, אלי כהן נתפס כשהוא משדר, ולא גילה כל התנגדות למעצר. היה זה בכה שבת תשכ"ה, ובחדש אייר שאלאחמ"כ הוצא להורג בתלייה כדמשק כשהוא אומר וידוע ע"כ רבה הראשי של סוריה, כח השאיר אחריו אישה, ושלושה ילדים. הבקשה האחרונה שלו היתה במכתבו התפללו לעילוי נשמתו. אלי כהן נקבר בדמשק, ועד היום לא נענו הסורים לבקשה לאפשר את הבאתו לקבורה בישראל.

שאלה: מה המנהג הראוי לבני תורה בעניין לעשר פעם נוספת בבית בדברים שיש עליהם הכשר מהודר? **תשובה**: יש בזה הרבה טעמים למה עניין זה נצרך, אך נביא כאן את דברי זקני הרב אלישיב ויבדלחטו"א רבי חיים קניבסקי שליט"א. הרב אלישיב היה אומר שכיוון

שאפשר בקלות לתקן בעיות שיכולות להיווצר במעשר ע"י גוף הכשרות וכתב במכתבו המפורסם: ראוי לכל בעל נפש הירא והחרד לדבר ה' להפריש מכל דבר הנכנס לביתו ובפרט שידוע שגם במקומות שיש בהם השגחה על תרומות ומעשרות נזקקים לעשרות ואשרי חלקו של הנוהג בהידור זה. וכלשון הזה כותב רבי חיים בד"א. ושמעתי פעם ממלמד אחד שהוא בדק ומצא שהילדים היותר מצליחים הם אלו שמעשרים בביתם פעם נוספת. **שאלה**: איך אדם מגיע למנוחת הנפש? **תשובה**: כידוע, לכל אדם ניתנו משמים כוחות ושלוחות בשרא"ה. אך אדם יודע מה ניתן לו? לכל אחד יש איזה שהוא זמן שהוא מרגיש שהדבר הזה זה השליחות שלו, וזה ע"י הכישרון המיוחד שניתן לו ואין אותו לאף אדם אחר. ואפי' שכל התחלות קשות, אם יעשה זאת בשלימות, נפשו תבוא על מנוחתה. אבל אם יתחמק לעולם לא תהיה נפשו שלוה, וכמו שהגוף רעב אם לא נותנים לו אוכל, כך הנפש תישאר רעבה כל זמן שלא עושה את תפקידה.

שאלה: כשרואים ילד שלא מסתדר חברתית מה לעשות עמו? **תשובה**: א. לגרום לו לפתח שיחה ולא להסתפק בתשובות קצרות של כן ולא. ב. לחנכו שימתין בסבלנות עד שיגיע תורו. ג. ללמדו להוכיח תודה בפה. ד. לאפשר לו להתבטא בהרחבה ע"י התעניינות בפרטים כאשר הוא מספר דבר מה. ועושים זאת ע"י שמספרים לו משחו שמעניין אותו, ועדיף להביא אותו לידי הבעת רגשות. להחמיא לו ולרומם לו את הערך העצמי ע"י העברת מסר שהוא חשוב וחכם. ה. ללמדו שיידע להקשיב לשני. וזהו הצלת נפשות מבשר כי אחרת הילד יכנס לדיכאון בגלל בעיות דחייח בחברה.

שאלה: האם יש לנו איזושהי נ"מ אם ראה"מ לשעבר יחתום על עסקת טיעון? **תשובה**: ברור שכל מעשה שיכול לזרוק את שר האוצר הרשע מהאחריות על הכספים במדינה הוא דבר מבורך ויעיל ובפרט כעת שברוך המפקד נפרצים פצרות רבות בחיי הדת במדינה ע"י שרים נוספים. וברור שאין לנו אמון כלל בשום ממשלה והכל נקבע משמים אחנו רק עושים השתדלות, ומכוונים כי תעביר ממשלה רעה מן הארץ ובודאי שטוב שישתנה. ואמנם הסכויים שראה"מ לשעבר יוכל להקים ממשלה באיזה דרך הם קלושים ימאז, כמו שראינו שארבעה מערכות בחירות הוא לא הצליח להקים שום ממשלה, אבל פירוק ממשלת הרשע הנוכחית תהיה בשורה טובה לעמ"י והמבניים בפוליטיקה אומרים שעיסוק טיעון תזרז את נפילת הממשלה הנוכחית.

שאלה: בעקבות הקור העז ששרר בארץ בימים האחרונים, האם אפשר לומר שמדובר בקור קיצוני במיוחד: **תשובה**: בחורף ת"ש לפני 72 שנים היה החורף הגי קר מאז התחילו המדינות. וירדו שלגים גם בגוש דן ובגם בגב. בחורף תשנ"א ירדו גי"כ שלגים וגשמים ברחבי הארץ היתה זו שנה קרה מאוד. בחורף תשע"ד בגולן המעלות הגיעו לשיא של 15 מעלות מינוס, ירדו שלגים שנעמרו במקומות מיושבים עד לכמטר וחצי והמדינה היתה בקריסה. החשמל קרס במקומות מיושבים רבים, וכן הכבישים נסגרו במשך שעות ארוכות. רכבים של הצבא באו לחלץ אנשים שנתקעו בדרכם לירושלים, בבנייני האומה נפתח בית חולים לילודות רבות שנתקעו בחדרים. בחורף לפני שנתלים בתש"פ ירדו כמויות אדירות של גשמים והכרתה התמלאה עד גדותיה והגיעה לשלב אחד לפני פתיחת סכר דגניה להורדת מי הכנרת.

שאלה: אנשים הנמצאים הרבה בבית, על מה צריכים להקפיד בימים הקרים הללו כדי להישאר בבריאות איתנה? **תשובה**: כידוע כשקר הגוף משתוקק ליותר פחמימות, וכשאוכל הרבה גם כשהמאכלים הם בריאים זה יכול להזיק לגוף, ודין זה מופיע ברמב"ם בכמה מקומות (ובעיקר בדעות ט טו) וכן בקיצור שו"ע, והם מבארים מדוע זה בעיה, כי כשאוכל הרבה אז מערכת העיכול לא עובדת כראוי, ונוצרים הרבה רעלים בדם, ומחלות שונות ומשונות. והוסיף הרמב"ם שזה גורם אף למוות חלילה, כי הגוף הוא כמו מכשיר חשמלי, למשל מייבש כביסה, אם תדחוס לתוכו הרבה הוא לא יפעל את פעולתו כלום. בסופו של דבר, החורף אמנם מספק לנו שלל תירוצים, אך הקפדה על שתייה מרובה, בחירת מאכלים עם ירקות ודגנים מלאים, פירות הדר, וכן אוכל חם הוא טוב ומצויין, אך הכל הוא בלי לדחוף יותר מדי לגוף, ודברים אלו יעזרו לנו לשמור על משקל ובריאות. עוד **מובא** בקציעוע שאדם צריך לגור במקום מאוורר ועי"ז יזכה לאריכות ימים, וכן כשקר יוכלו, כדאי להשתדל לישון עם חלון פתוח אפי' טיפה, ובחורף כשקר מדי ואין לו חימום מספיק, ישאיר לכה"פ חלון בחדר אחר או מטבח כדי שהבית יתאוורר, וכשיוכל יאוורר יותר את הבית. והדברים אמורים בפרט כשיש בבית מישהו חולה אז כדאי לאוורר לפחות פעם ביום את חדרו של החולה ואז שיהיה בחדר אחר כדי שלא יצטנן, כי אם לא מאוורר את הבית הוא מתמלא בחיידקים. ויש להוסיף היות וישנם ילדים שמגיבים קשה לשינויים

הקיצוניים במזג האוויר וירידת חום הגוף (היפותרימיה), היא תופעה שכיחה בחודשי החורף, בקרב תינוקות וילדים הרגילים יותר לטמפרטורה נמוכה בסביבה שבה הם נמצאים. בדרך כלל עובר זמן עד שמהים כי מדובר בירידת חום הגוף, אולם לתופעה זו עלולות להיות השלכות רבות על פעילות הגוף, קצב הלב והתפתחות זיהומים. לכן חשוב מאוד להקפיד ולשמור על טמפרטורה מתאימה בבית ועל לבוש מתאים בחוץ. ככל שהגיל צעיר יותר, הסיכון לירידת חום הגוף גבוה יותר. מאוד חשוב לזכור, כי בכל גיל קיימת סכנה של איבוד חום הגוף, ושהתופעה נגרמת כתוצאה מחשיפה לסביבה קרה. ניתן לזהות את הירידה בחום הגוף אצל תינוקות עד גיל חודשיים על ידי סימנים כגון: אפטייות ושינה. אצל תינוקות ופעוטות עד גיל שנתיים תתבטא התופעה בבכי וישנוניות. במצבים אלו יש להפשיט את הילד ולהפח על גופו כתמים אדומים וכוחלים. חובה לחמם את החדר לפני הסרת בגדי התינוק. ילדים בני 3-4 שנים, עלולים להתלונן על כאבים בכפות הרגליים והידיים, ויש לבדוק היטב את הגפיים של הילדים ולבחון האם קיימים בהם שינויי צבע. בכל גיל יש לשים לב לתופעה של עור קר באזורי החזה והבטן, בליווי הסימנים המאפיינים את גיל הילד שיכולים להעיד על היפותרימיה. ובמידה והם מופיעים - יש לפנות מיידית לבית חולים. בכל המקרים חובה לדאוג לחמם היטב את הילד ולהלבישו בלבוש חם ובשמיכה. יש להלביש לתינוק בגדים חמים מאוד, אך הלבשת יתר מסוכנת

הלכות הקשורות לפרשה ועוד הלכות שונות.

בפרשתנו כי לא יוקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא. אדם שלומד גמ' ומוזכר בה פסוק האם יכול להזכיר שם השם תוך כדי קריאת הפסוק אפי' שמוזכר רק חצי מהפסוק? המהרש"א בברכות ו. כתב שמוטר להזכיר שם השם בשעת הלימוד, אמנם בסנהדרין קד: כתב המהרש"א לאסור להזכיר שם השם. ולמעשה נחלקו בזה גדולי הפוסקים. המג"א א"ח רטו, וכן בברכי יוסף כתבו לאסור. ואילו השואל ומשיב וכל העיב"ץ והאבני נזר התירו וכן נהג רבי יוסף חיים זוננפלד כשהיה מסתפק האם יש לומר ברכות בשבע ברכות הורה ללמוד מסכת כתובות דף ח. ששם מוזכר השבע ברכות והיה קוראם ועם שם.

כבד את אביך ואת אמך. האם מותר לישון במיטת אביו ואמו? הרב אלישיב פסק כיוון דל"ה מקום כיבוד שרי.

האם מותר לשבת על כסא אביו לאחר מותו? רבי חיים קניבסקי מיד אחר השבעה על אביו ישב על כסאו ואמר שמקיים תחת אבותיך ישוב בניך.

כשאב מוזג כוס לבנו האם מותר לבנו לשתות את הכוס. בקידושין מבואר שכשהאב בן תורה היה לבן לשותו, ואמר הרב אלישיב שזה רק אם האבא נותן לבן בתור כבוד, אבל אם מוזג לו בשביל שישתה ולא בכדי לכבדו שרי לבן לשותו.

האם יש לעמוד בקריאת עשרת הדברות. וה"ה באז ישר וכן ביג' **מידות בתענית ציבור?** ידוע שהרב אלישיב מאוד הקפיד בזה שלא יעמדו ואף אם כולם עומדים הורה שאין לעמוד פעושים שהיו כביכול שיש מדרגות בתורה שהם יותר ויש שהם פחות. אמנם מי שעומד בכל קריאת התורה יכול לעמוד אך מי שלא עומד דעת הרב אלישיב שאין לעמוד כלל. שיעור מרן הגרי"ש ברכות.

המשך הלכות שבת מהספר מנחת איש לרבי אברהם ישעיה פפירא שליט"א. **המשך בורר. חלה "רגילה" המעורבת עם חלה "חצי מתוקה" או אפילו עם חלה מתוקה** אינן נחשבות שני מינים, אבל כשמעורבת עם חלה מתוקה מאד [כאותן הנאפות בקונדיטוריות שונות, ולא כאותן הנאפות הנאפות בדרך כלל] נראה שנחשבות לשני מינים. **השומן הצף על גבי המרק ועדיין גם הוא נוזלי**, אלא שמחמת ריבו השומן במרק נמצאת השכבה העליונה במרק שומנית ביותר, אין להחשיבו כמין אחר מן המרק ומותר להפרידו מן המרק, אבל כאשר הוא באופן שאין דרך בני אדם לאוכלו או שהוא נאכל בפני עצמו כמאכל אחר, וכגון שכבת השומן שעל גבי מרק שהתקרר ונקרשה מעליו וכדומה, הרי דינה במקרים מסויימים כפסולת או במקרים אחרים תהא דינה כמין אחר, ואסור להסירה מן המרק אלא באופן המותר.

המשך הלכות שביעית המצוינות: ערוך מתוך שיעורי רבי דוד שריבר שליט"א: **דין העורף בחנות שאינה מקפידה על דיני שביעית:** הקונה בחנות שמוכרים בה גם פירות שביעית מבלי להקפיד על הלכות סחורה כדן, וקיבל עורף, אם רוב הכסף המשולם בחנות זו הוא על מוצרים שאינם קדושים בקדושת שביעית אינו צריך לחשוש שהעורף הוא ממונות שביעית. אך יש מחמירים שאם יודע בבירור שיש

ועלולה לגרום לעליית חומו של התינוק ובמקרים נדירים למוות בעריסה. לכן יש לבחור בבגדים חמים ונושמים, כמו כותנה או פלנל. כשיוצאים החוצה, מומלץ לכסות התינוק בשמיכה, ואם קר מאוד להלבישו במעיל וכובע. בלילה קר מומלץ לכסות התינוק בשמיכה חמה, אך קלה.

שאלה: האם דברי חז"ל בשבח מיעוט שיחה עם האשה, מכוונים גם לאדם כלפי אשתו? **תשובה:** החזו"א במכתבו הידוע כותב שאם הדיבור הוא בשבילה ויש לה תועלת מזה או מנחתו וצריך לדבר, כמובן שלא יראה שמדבר בשבילה. וידוע שגדולי ישראל שיתפו את נשותיהם בכל מה שאירע עימם במשך היום והיאל תרבה שיחה? זה רב דבר שמעניין אותך בלבד, אבל דבר שמעניין אותה בזה כן תרבה. אני זוכר את רבי חיים קניבסקי והרבנית ע"ה יושבים יום יום ג' סעודות ומשוחחים על כל מה שעבר עליהם במשך היום בהרחבה מרובה. וע"ע עמודיה שבעה לרבי אברהם גנחובסקי שהביא בזה דברים נפלאים.

שאלה: האם יש גבול למה שצריך להשקיע בגידול הילד? **תשובה:** לפני שלוש מאות שנים נולד בירושלים תינוק חדש בחודש השביעי הוא לא בכה ולא פעם בו הדופק ולכן המיילדת הייתה בטוחה שהוא נפל והשליכה אותו הצידה לארץ כדי לקבורו לאחר מכן. ופנתה לטפל ביולדת. באותם רגעים הגיעה אם היולדת למקום והבחניה כיצד מטפלים בבתה ושאלה היכן

בקופה זו גם מעות שביעית, צריך לחשוש שמא קיבל מהם ויש בידו מעות הקדושים בקדושי"ש. **אך אם קונה בחנות** שרוב המושלם בה הוא מעות שביעית [וכגון שקונה פירות וירקות חו"ל בחנות שאינם שומרים על הלכות שביעית בפירות הקדושים?], יש לחשוש שמעות העורף קדושים בקדושי"ש. ולכן אם העורף מועט עדיף לוותר עליו שלא להיכנס למספיקות, או לשלם באשראי או שיק או לשלם מעות במזויק שלא יקבל עודף. **חילול המעות:** כדי להוריד מהמעות את קדושת שביעית, יכול לחללם על כל מאכל שהוא, [לא רק על מאכלים הגדלים בקרקע] ע"י שיאמר שהמעות האלו מחוללות על מאכל זה, ואז המאכל נכנס תחת המעות וקדוש בקדושי"ש והמעות יצאו לחולין. וראוי לאכול את המאכל מיד כדי שלא ישבח שהוא קדוש. **נחלקו הפוסקים** האם צריך לחלל על מאכל ששווה כשווי המעות או על סכום כלשהו. ולדינא כאשר מחלל מעות רק מחמת ספק שיש עליהם קדושי"ש רשאי לחללם על סכום מועט.

בעיני מה שהבאנו בשבוע שעבר על אכילת הציפורים בשבת שאסור להניח בשבת, שלחו לי דעהלקל: יש הנוהגים להניח את האוכל בציפורים בשבת. (יש לעיין בפסקי תשובות ס"י שכד אות ה'. ובהרחבה בהערה מס 31. כמה מגדולי האחרונים שהתירו וביניהם בעל התוספת שבת והחנות יאיר ועוד).

חידות

שינון הפרשה. תשובות ע"פ ה' א' – ב'. התשובות בסמוך לשאלות מיועד גם לילדים: א. שמו של בן משה? אלעזר. **ב.** על מה ד' פקד עון אבות - על? **בנים. ג.** מה אסור לבנות את המזבח? גזית. **ד.** המשך: ויאמרו אל משה – דבר אתה עמנו. **ה.** את מי שפט משה לבדו לפני עצת יתרו? את – העם. **ו.** שיר מפורסם על הפרשה? ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה. **ז.** מי עוד אכל בסעודה עם יתרו מלבד אהרן? זקני ישראל. **ח.** מה היה יתרו? חותן משה. **ט.** יתרו אמר למשה שהדבר שהוא עושה לא? טוב. **י.** כבד את אביך ואת אמך למען? יאריכון ימיך. **כ.** הקב"ה נושא אונתו על? כנפי מרים. **ל.** מה יקרה לנוגע בהר? לא יחיה. **מ.** ואתם תהיו לי? ממלכת כהנים. **נ.** למי מדברים בלשון רכה? נשים. **ס.** איך נקרא בתורה אוצר חביבו? סגולה. **ע.** איזה קרבן כולה כללי? עולה. **פ.** שם נוסף ליתרו? פותאל. **צ.** איזו גרושה הוחזרה בפרשה? ציפורה. **ק.** מה השמועה שמע ובה? קריעת ים סוף. **ר.** מהיכן יודעים שהסומא יתרפא? כי כתוב וכל העם? **רואים את הקולות. ש.** כמה שרי עשרות היו? ששים אלף. **ת.** היכן מובא האיסור לגנוב ממון? לא תגנובו

שמות ספרים בפרשה: אבי עזרי. בית יעקב. ויגד משה. חסד לאלפים. מזבח אדמה. מזבח אבנים.

חידות: **חידות בפרשת שבוע: א.** איזה שני שמות בפרשה של שני בני דודים, ואחד השמות הוא באות אחת יותר ארוך מהשם השני? **ב.** איזה עוף מוזכר בפרשה בלשון רבים? **ג.** איזה שני בעלי חיים מופיעים בעשרת הדברות? **ד.** איזה

התינוק. המיילדת הראתה לה את התינוק כשהוא עטוף ומונח כאבן שאין לו הופכין, הסבתא הרחומה נחנה אל התינוק הצמידה אותו לא ליבה חיבקה אותו וחיממה את בשרו ולפתע אירע נס נשמעו פעימות ליבו של התינוק, היא טיפלה בו במסירות עד שגדל והתפתח ויצא מכלל סכנה ושמו בישראל נקרא חיים יוסף דוד, מי שלמים נודע בתור החיד"א. ויצא שמו לתפארת כגאון אדיר בנגלה ובנסתר שכל רז לא אניס ליה ותורתו כמעין המתגבר. קשה לחשוב מה היה קורה אילו הסבתא לא היתה מגיעה באותה השעה. כמה הוריו היו מפסידים וכמה כלל ישראל היה מפסיד. אך צריכים אנו לדעת שגם כיום בבתים רבים בישראל יש נשמות זרות וטוהרות ילדים בעלי נשמות גבוהות של גאונים וצדיקים שיכולים להאיר את העולם ומה שחסר לילדים האלו הוא מעט תשומת לב ויחס של חיבה מצד ההורים והמחנכים. יש משפט שאומר כל מה שילד צריך כדי להצליח הוא מבוגר אחד שמאמין בו. מאוצרותיו של רבי ראובן גולן.

שאלה בחושן משפט: נהג טנדר ששכרוהו לנסיעה למירון. הוא השאיל את הטלפון שלו לאחד הנוסעים בעת עצירה בתחנת דלק, השואל פשע והפלאפון נזרק, האם חייב לשלם על הפלאפון? **תשובה:** אם הוא מזיק בידים וודאי שחייב אך אם הוא לא מזיק בידים פטור אפי' אם פשע כדן שמירה בבעלים שפטור. אמנם יש שכתבו (האהו"ח הקדוש) שחייב בדיני שמים. משפטי אהרן.

מילה מוזכרת בפרשה היא תמיד כינוי לחמישים, ואצלנו הוא כינוי לקרן של איל: **ה.** היכן אסור לעלות מדרגות? **ו.** איזה שני יהודים בפרשה לא היו ביציאת מצרים? **חידות תורניות: ז.** איך יתכן אדם שבישל בשבת במויד לא לצורך חולה, לשלם על הפלאפון? **תשובה:** אם הוא מזיק בידים וודאי שחייב אך אם הוא לא מזיק בידים פטור אפי' אם פשע כדן שמירה בבעלים שפטור. אמנם יש שכתבו (האהו"ח הקדוש) שחייב בדיני שמים. משפטי אהרן.

תשובות: א. אלעזר בן משה, אלעזר בן אהרן. **ב.** ואשא אתכם על כנפי נשרים. **ג.** לא תחמוד בית רעך... ושורו וחמורו. **ד.** יובל, רש"י אומר שזה קרן של איל על הפסוק במשך היובל. **ה.** לא תעלו במעלות על מזבחי. **ו.** גרשון ואלעזר בני משה רש"י יח ב. ז. כשהאוכל המבושל נפל לרוב היתר הוא בטל ברוב רק למבשל, ולאחרים זה אסור כי הוא דבר שיש לו מתירים למוצי"ש ואינו בטל. **ח.** יין בערב פסח תוסי' ברכות לה: ד"ה טובה. **ט.** ברכות סופ"ק מבואר שאמת ויצוב ואמת ואמונה הוא ברכה אחת ורובם מפסיקים בין אמת לויציב לואמונה. **י.** משנ"ב שז לו. מי שמדבר לעצמו בשבת דבר איסור שיעשה בחול. **יא.** בת קול. **יב.** פסחים קב: סדר קידוש בליל יו"ט שחל במוצי"ש יש שם ז שיטות. **יג.** תאומים. **יד.** יכתוב את המילה אדום. **טו.** רכבת רכבל. **טז.** במילה תניח יש שלוש אותיות. **יז.** שלושה. **יח.** אותו הדבר. **יט.** נקבה. או שכן.

חידון משמעויות מילים לפרשת יתרו.

ו' משמעויות למילה נע: נע - זע. "וירא העם וינועו" רש"י: אין נוע אלא זיע. (שמות כ יד). **נע - חיד.** "וירא העם וינועו" ר' אברהם בן הרמב"ם: חרדו. (שם). **נע - מטלטל.** "נעו ונד תהיה בארץ" תרגום: מטלטל (בראשית ד יב). העלים נעים ברוח. **נע - בתנועה,** שוא-נע. **נע - ליחת החותם.** "כוחו וניעו" רש"י: ניעו ליחת החותם (ב"ק ג:). **נע - ליחת הפה.** "כיוו וניעו" תוספות: וניעו הוא היוצא מן הפה על ידי נענוע. (שם).

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com
יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com
או טל: 0527633431 לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 036180383

הקדמות ושערים
לשם שבו ואחלמה

אוצר הספרים
הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

הגה"צ רבי ישראל אליהו ווינמרוב
זצוקללה"ה

הגלות נגלות אור יקרות

שיעורי רבי ישראל אלי' ווינמרוב זצוקללה"ה

על הספר הקדוש 'לשם שבו ואחלמה'

יצא לאור עולם שוב שיעורי רבינו ישראל אליהו ווינמרוב זצוקללה"ה

על הספר הקדוש 'לשם שבו ואחלמה'

חלק הקדמות ושערים [וחלק משער הפונה קדים]

ונקראו ביאור נפש אליהו

ונוסף עליו שיעורים על הספר הקדוש 'ש מתלמידו המובהק של רבינו ה'נפש אליהו' זי"ע

ה"ה הגאון רבי יוסף חיים אוחיון זצלקללה"ה

ונקרא ביאור חיי יוסף

ועוד נוספו הארות וציונים והרחבת והשלמת כמה נושאים

הספר מכיל כשמונה מאות עמודים מלאים מזן אל זן דברי רבינו הלשם עם השיעורים

הספר נכתב באופן השווה לכל נפש הרוצה להכנס מעט לפנים מן הפרגוד ולהתחזק באמונה בתקות חמדת כל ישראל, ומתאים לכל בן תורה הרוצה להתעלות ולהתרומם מכל הבלי עוה"ז, וכבר אמר רבינו ה'נפש אליהו' זצ"ל שהמתרוממים להביט בעומק עניני השגחתו ית' על עולמו ע"י ענינים עמוקים אלו, כבר ממילא הם מופקעים מכל שאר ענינים וד"ל.

וראה מה שכתב רבינו הלשם בהקדמה שעל ידי העסק בספר זה, יכול כל תלמיד וצורב למעט מעין החיים, ולכנוס וליגע בסתרי צפוני התורה הק', ויקלוט כל אחד לפי כוחו, אשר גם מי שאי אפשר לו להעמיק בחכמה זו מחמת ריבוי טרדתו בחפצי שמים המוכרחים אליו, אף שמתפלא על זה איך יכולים להתאפק, מ"מ אם ילמוד ספר זה יהיה לו מכוא גדול בחכמת האמת, עיי"ש.

והוסיף עוד הגרי"א זצ"ל לומר בזה, הנה בעל הלשם זי"ע מביא מהגרי"א מסלאנט זצ"ל שעד שנת ת"ר היה העסק בזה שייך רק ליחידים, ומשנת ת"ר נפתחו שערי החכמה להיות נכס הרבים, וזהו מפני שהגזירות לאורך הגלות היה שמדות ו"נסיונות" של כפירה ח"ו, אבל מתקופה הנ"ל התחיל מצב של כפירה ממש בעולם, וזה לעומת זה עשה האלקים ונפתחו שערי החכמה למען יוכלו השלמים להתחזק כנגדו בלימוד עומק וסתרי התורה הק'. וזה מראה באמת על הירידה העצומה וחולי הנפש, כמו לדוגמא כשרואים אדם לוקח תרופה, מבינים שאין זה מפני בריאותו, אלא מראה על חולי, וכן כשרואים שהוצרכו לגלות רזי התורה אין זה מפני גודל מעלת הדורות האחרונים, אלא להיפך גילוי רזי התורה מראה על חולי וירידה גדולה.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות, או בטל. 03-5786718

ניתן להשיג בסבסוד לזיכוי הרבים, בי-ם ק"ס וב"ב, לבירור טל. 0504188958

[רוצים בס"ד לפתוח שיעור לימוד ברבים את הספה"ק הנ"ל לבירורים טל. 0527117176]

רשימות תלמידים – ממרן אור עולם הגרי"ז הלוי סאלאווייציק זיע"א

רשימות נעלמות – בעקבות רשימות התלמידים דמרן הגרי"ז הלוי סאלאווייציק זיע"א הגאב"ד דבריסק. לרגל הוצאת הספר 'רשימות תלמידים' על התורה [תניינא]. עבודת שנים ליקוט ואיסוף, והתחקות אחרי הרשימות, ובעצתם אמונה של תלמידי חכמים מבית בריסק רואים אור עלי ספר יו"ל ע"י מכון דעת סופרים בארה"ק.

מ'ה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות' במילים אלו פותח מרן הגרי"ז זיע"א את הקדמתו לספר הגדול 'חידושי רבנו חיים הלוי'. זו ההרגשה עם הופעת הספר 'רשימות תלמידים' [תניינא] ממרן הגרי"ז הלוי מבריסק על התורה, ספר חידושים וביאורים על התורה מחידושי תורתו של מרן הגרי"ז מבריסק זיע"א ילקוט מרשימות שנשמעו מפי מרן זיע"א כתבי תלמידים ותלמידיהם ספרים ואסופות שלא באו בדפוס עד עתה. מהדורה תניינא בת קרוב לשמונה מאות וחמישים עמודים מלאים מאור יקרות תורת מרן אור עולם הגרי"ז הלוי.

מרן הגרי"ז זיע"א בחידושי על התורה סלל דרך חדשה בלימוד פרשיות התורה פסוקי התנ"ך ואגדות חז"ל, וכפי שהגדיר זאת הוא באוני חתנו הגאון הגדול רבי מיכל פיינשטיין זצוק"ל 'בבריסק לומדים פשט לא חידושים ולא תורות' וביאר זאת הגאון הגדול זצוק"ל כי העולם סובר שלימוד פשט הכוונה לימוד שטחי בלא התבוננות, אך האמת היא כי פשט הכוונה ללמוד את הדבר עם כל העומק וההבנה ועם כל ההיקף, אבל ללמוד את גוף הדברים והגדרתם ולא פלפולים דרושים ורעיונות. יסוד זה בא לידי ביטוי בכפליים בלימוד פסוקי התנ"ך ואגדות חז"ל בהם רבו מאוד החידושים על דרך הדרוש הרעיון והפלפול, אולם מרן הגרי"ז זיע"א סלל דרך והעמיד את הפשט על מכונו בלימוד הפסוקים בדיוק כל תיבה ושינוי כל לשון ומקום הפסוקים, בדרך עומק והבנה.

עוד הראה מרן הגרי"ז בכוחו את ביאור הפסוקים על דרך ההלכה, כשבעשרות מקומות מראה באצבע את יסודות הדינים, ובמקומות אחרים מוציא את גדר ההלכה ממשמעות הכתובים באופן מבהיל.

ואכן מרן הגרי"ז עצמו ראה צורך בשנותיו האחרונות לסדר חלק מחידושי עליו ספר, ונדפסו בחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה, אולם אין זאת אפי' מפה מן הים הגדול ורוב חידושי בחלק זה של התורה היו ספונים וסמונים רשומים על גליונות תלמידים ותלמידיהם, חלקם מתבדרים משמועה לשמועה, ורבים מהם נסתרים ונודעים ליחידים ממש מיודעי תורת בריסק על מאימנותה.

לפני כשש שנים נמלו במכון 'דעת סופרים' את המלאכה לאגד למקום אחד את הרשימות והמסורות מחידושי מרן הגרי"ז זיע"א ויצאו לאור בספר רשימות תלמידים על התורה, ומאז נתגלו האוצרות, ונפתחו שערי רצון נתגלגלו ובאו עוד כהנה וכהנה רשימות מוסמכות מתלמידים ותלמידי תלמידים ונאספו לכדי ספר ממש, ובכדי שיהיו כל הדברים מכונסים למקום אחד יצא לאור הכל בספר אחד, בן קרוב לשמונה מאות וחמישים עמ' מתורת מרן הגרי"ז זיע"א, ביצירה נדירה שלא נראתה כמותה, אשר זכתה לחיזוק מגדולי תלמידי החכמים שליט"א דשיבת בריסק בעיה"ק ירושלים.

הורתה של יצירה זו היא במחברת שהייתה נעלמת עשרות שנים, אותה כתב הגאון רבי רפאל הכהן קוק זצוק"ל שהיה מתפלל בביתו של מרן הגרי"ז זיע"א בשבתות לבקשתו, וזאת כדי שיהיה להגרי"ז כהן לברכת כהנים, והגרי"ז כאות הכרת מובה היה שומע לפני הגר"ר זצ"ל מחידושי תורתו, כשהלא היה רושמם מיד בצאת השבת במחברת מיוחדת. לימים לאחר פטירת הגאון רבי רפאל נעלמה מחברת זו, ובדרך פלא נמצאה לפני כמה שנים ועל בסיס מחברת זו החלה העבודה הגדולה להביא את רוב חידושי מרן הגרי"ז על התורה למקום אחד.

כאמור לפני כמה שנים נמסרה המחברת הזו למכון דעת סופרים ע"י בני הגאון רבי רפאל הכהן זצ"ל ה"ה הגאון רבי שמחה הכהן קוק רבה של רחובות, והגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד וחבר מועצת גדולי התורה, ועל בסיס חידושים אלו, נוספו עוד כהנה וכהנה מרשימות אחרות שהיו ספונות בידי תלמידים, ובפרט ממה שמסרו בניו ה"ה הגאון הגדול רבי יוסף דב הלוי זצוק"ל והגרמ"ד הלוי זצוק"ל וחתנו הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל, וכן מנכדיו ה"ה הגאון הגדול רבי אברהם יהושע סאלאווייציק שליט"א ראש ישיבת בריסק, והגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עמרת שלמה. אשר אף כתב מכתב ברכה הנדפס בראש הספר.

את הספר ניתן להשיג בחנויות הספרים. הפצה: יפה נוף.

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 71 | פר' יתרו תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מרן פוסק הודר הגר"מ שטרנבוך שליט"א
עם כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן בטבריה
ביציאה מצינן התנא רבי מאיר בעל הנס

הגאון הגדול רבי מרדכי אזירבך שליט"א
בקידוש לבנה

מרן הגר"מ גריונמן בהפדשת תרו"מ

הגאון הגדול רבי יגאל רוזן שליט"א ד"י אור ישראל
בשמחת נישואי בתו של הפוסק הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

רבה של מירון הגאון רבי מאיר שטרן בקידוש לבנה
בחדר ציון הרשב"י

מרן הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש ישיבות שומרי החומות ובעהמח"ס "משגת יוסף"

בציון ניסו מרן ר' אהרן מבעלזא זע"א בהר המנוחות

דובק על תלמודו בליל ט"ו בשבט

הגרא"י סולובייצ'יק ר"י בריסק בשמחה של תורה
עם הגר"א שפירא ר"י שערי שמועות בחדנות בת
רבי אליהו יצחק פנקס עם בן רבי אריאל טרנובסקי

הגר"ד זלמן קלמר שליט"א מוסר שיעור
להבורת קדשים של הכולל של ישיבת
לייקווד בענין 'הריני נזיר מן הגזירות'

הגר"ב סולובייצ'יק ר"י תורת זאב עם מסכה
בחדנות תלמיד בירושלים

תלמידי ת"ת 'החדש' ב"ב במבחן אצל מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

הגאון רבי אברהם אדלנגר שליט"א ראש ישיבת נחלת שלמה

בטיש פירות בט"ו בשבט

בסנדקאות השבוע

אילן אילון, במה אברכך?

שעם תחילת שמיטת האילנות תזכה
שלא יחללו את קדושת הארץ בעבורך,
ויהי שם שמים מתברך בזכותך!

שטר האילנות לנחת מהילדים

המסייעים בהשבתת אילנות בשנה השביעית
יזכו במידה כנגד מידה
לנחת מהילדים ומכל יוצאי הלציהם

היום 1/7/96

אף אנו מאשרים שמשפחת _____ שיהי'
סייעו בהשבתת אילנות בארץ ישראל בשנה השביעית,
ויה"ר שיזכו לנחת מהילדים אכי"ר

באנו על החתום
ישראל וצחק מנחמן
נשיא 'קרן השביעית'

"יהי רצון, שכל נטיעות שנוטעין ממך
יהיו כמותך, אף אתה במה אברכך?
יהי רצון, שיהיו צאצאריך כמותך"

מסייעים
בהשבתת
אילנות א"י
וזוכים
בשטר
האילנות
לנחת
מהילדים
בחימת
יד קדשו
של מרן
שר התורה
שליט"א

מסייעים בהשבתת
אילנות מחילול שביעית
120
12X חודשים

וזוכים בשטר האילנות לנחת מהילדים
חתום על ידי מרן שר התורה

קרון
השביעית

קרן הקודש של גדולי ישראל שליט"א
לקיום מצוות השביעית בארץ ישראל
מיסודו של מרן רבי בנימין פנחס זעקל
אב"ד קוסטיות ת"צ

1800-300-544

לתרומות בהעברה בנקאית: בנק פאני / סניף 185 / מס' חשבון 485101

פזמנה

מחזור שלישי

"תחילת המחזור השלישי ב'דף היומי בהלכה' עומד להיזכר בדברי ההיסטוריה של עולם התורה, כרגע המפנה הדרמטי שבו נרשם שיא היסטורי בכמות המצטרפים למערך הנבחנים במסלול 'הדף היומי בהלכה'."

כל הסימנים שעולים מהשטח מחדדים את ההבנה שאנחנו ערב פריצתה מהפכה היסטורית, כאשר הייחודיות של 'הדף היומי בהלכה' זה שהוא מאפשר לכל יהודי להתחבר אליו: החל מיילד בן 10, אברך כולל, אדם עובד, וכלה ביהודים מבוגרים."

"ברמות ההערכות ביקשנו מהציבור להירשם כדי שנוכל לקיים את המבחנים באופן מסודר, ולהימנע ממצב שבו הציבור נאלץ לעמוד במבואות."

המטרה שלנו היא לפצל ככל הניתן את מקומות הבחינה, ולהקים עוד ועוד נקודות ברחבי הארץ. במידה וזה לא יתאפשר נשכור אולמות ענק עם אלפי מקומות לציבור הנבחנים."

ישראל לוי

ישראל לוי
מנהל מחלקת 'הדף היומי'

מוקדי מבחן

"כעת לרגל תחילת המחזור השלישי בכוונתנו לפתוח עוד עשרות נקודות מבחן, תגמול מיוחדת הוקצה ע"י הנהלת 'דרשו' עבור מנהלי נקודות המבחן."

יש כאן הזדמנות של פעם בשבע שנים, לרגל תחילת המחזור השלישי, יש רוח מיוחדת של התחדשות והתרוזמות, ואת ההזדמנות הזו אנו שואפים לנצל."

"כלל הכוללים, האבכים ובני הישיבות שלוקחים חלק בפרויקט, מציינים כי הוא שינה את חייהם" הם אומרים בראיון משותף. "זה נעשה כעת לראשונה, ומדובר במהפכה אדירה שתרחיב באופן משמעותי את האפשרות להיבחן ותאפשר לעוד ועוד יהודים להיבחן על 'הדף היומי בהלכה' ולחזק את בקיאותם."

זונד וולס

ראש חברות 'דרשו' כולל

שיעורים חדשים

"אנו צופים גל הצטרפות המוני ללימוד 'המשנה ברורה' במסגרת 'הדף היומי בהלכה' לרגל תחילת המחזור השלישי ופתיחת מאות שיעורים חדשים ברחבי הארץ שיצטרפו ללמעלה מאלף השיעורים הקיימים כיום."

כל פותח שיעור שפונה אלינו יקבל מענק פתיחה מיוחד, שיאפשר לו את ההתארגנות הבסיסית לפתיחת השיעור, מודעות מיוחדת שמבשרות על פתיחת השיעור, סט משנ"ב עם מוספים וביאורים שישמש אותו במסירות השיעור, ומארגז מיוחד עם שיעורים מוקלטים בכל ששת סדרי 'המשנה ברורה' שיאפשרו לו להתכונן כמאות לשיעורים."

מדובר בערכת תוכן שתאפשר גם למי שחסר ניסיון למסור שיעורים ב'דף היומי בהלכה'. למרות זאת, אנחנו מאמינים כי מי שמארגז רוצה והדבר בוער בו, יכול להצליח בכך. לשם כך גיבשנו ארגז כלים מיוחד שיאפשר לכל אחד להצליח כמג"ש ולזכות להורות הלכה לרבים."

נתן ויינגרטן

מנהל מערך שיעורי 'הדף היומי בהלכה'

להצטרפות לתכנית 'הדף היומי בהלכה': אימייל t025609000@gmail.com תקבלו תשובה אוטומטית עם טופס רישום בעמדות נדרים פלוס בכל רחבי הארץ - 'דרשו' טופס רישום במוקד 'דרשו': 02-560-9000 בפקס: 02-654-0269 לפתיחת שיעור ב'דף היומי בהלכה' (לרשום בנושא שיעור חדש): dirshu@dirshuglobal.org או 052-7110206